MONOGRAFIE

MĚSTA SMÍCHOVA

s dvěma polohopisnými plány.

Sepsal

JOS. BÖHM,

ředitel městského úřadu na Smíchově.

1882.

Nákladem smíchovské rady městské.

Tiskem V. Neuberta na Smíchově.

ÚVOD.

Již r. 1836 byla z nařízeni c. k. zemského praesidia tehdejším řídicím (direktoriálnim) úřadem smíchovským zvláštní kniha pamětní pro Smíchov ve způsob silného foliantu založena. První zápisky její pocházejí od tehdejšího ředitele úřadu, Frant. S. Amlera a sahají až do r. 1847; další pak až do r. 1847 od řed. Ondřeje Sorgenfreia a v letech 1848 a 1849 od ředitele Jos. Choděry, jenž pak r. 1850 odevzdal knihu pamětní prvnímu představenému obecnímu Jos. Ullianovi. Od té doby nebylo v ní pokračováno, leč že r. 1856 bylo k ní za purkmistra Jos. Bartha přišito pět úřadních listin, jednajících o povýšení Smíchova za předměstí a o poplatcích za udělení živností a ze staveb. Od té doby zůstala pamětní kniha zcela nepoužita.

Avšak i zmíněné zápisky, obsahující toliko šest listů, jsou, zvláště co se týče starších dob Smíchova, nad míru chudé a mimo to takové, že více dbají přírodních úkazů, pomíjejících slavností, úřadních proměn a p., než událostí, poměrů a okolností takových, v nichž se značí povšechný hmotný i kulturní vývoj, pokrok a stav Smíchova.

Uznala proto rada městská již r. 1874 a opět r. 1878 za veležádoucné, aby pamětní kniha náležitě doplněna byla.

Vzhledem k takovéto snaze, předložil jsem jí v příčině té zvláštní návrh. Jsa toho náhledu, že pamětní kniha kterékoliv obce má kromě dějepisné části obsa-

hovati též popis místa a poměry obyvatelstva, správy obecní, ústavů vzdělávacích, spolků, průmyslu, obchodu a p., nabídnul jsem se k sepsání úplné monografie Smíchova, jakožto základu k dalšímu soustavnému spisování jeho pamětihodností. Místo zanášení bez ladu a skladu má se do knihy pamětní zavésti jistý pořádek tím spůsobem, že se vše, co do ní zaneseno býti má, prozatím ve zvláštním, k tomu určeném sešitě zaznamená a teprve po uplynutí každého desetiletí dle jednotlivých částí monografie pro pamětní knihu soustavně upraví a do ní vepíše. Období desítileté doporučeno proto, poněvadž se všeobecné sčítání lidu děje vždy v 10 letech a poněvadž teprve takovéto období stojí za práci a za porovnání s minulostí, a proto též navrženo, aby pokračování v monografii se dělo vždy po sčítání lidu.

Byv dle návrhu toho poctěn důvěrou rady městské, věnoval jsem se úkolu tomu s veškerou láskou, pilností a svědomitostí. Pro starší doby Smíchova byly mně hlavním vodítkem četné zprávy a dějepisné výňatky zdejšího školního ředitele Frant. Zoubka v archeologických památkách a ve výročních zprávách škol smíchovských. Stran r. 1845—1849 byl mně pamětníkem lexikograf Frant. Špatný, jako tehdejší úřadník jinonické jurisdikce na Smíchově. On propůjčil též starý plán s bývalými jurisdikcemi z r. 1832. Bedlivě spracovaný plán s nynějším polohopisem pochází z městského kanceláře technického dle návrhu měst. ingenieura Fr. Landy. Poměry žactva a učitelstva zakládají se na zmíněných zprávách školních, a počátky škol smíchovských na vypravování řídícího učitele Vác. Zapadla, nestora učitelů smíchovských. Výkazy hospodářství obecního podal mi ochotně městský pokladník Ant. Mařáček. Zprávy o spolcích a větších závodech průmyslových vyžádal jsem si přímo od nich, a vůbec hleděl jsem čerpati z pramenů spolehlivých. Všem jmenovaným a nejmenovaným, které jsem při sbírání potřebných zpráv a dát obtěžoval, vzdávám upřímné díky.

Abych podal všemožně úplný obraz minulosti a přítomnosti Smíchova, přičinil jsem se sebrati, co se poněkud důležitého a pamětihodného sebrati dalo.

Že jsem se u mnohé věci nezdržel svého vlastního úsudku a že u jiných opět jsem si dovolil dáti skromné pokynutí pro budoucnosť, bude mi sotva někým ve zlé vykládáno. Měl jsem při tom nejlepší vůli.

Jinak dbal jsem toho, aby spis ten byl všemožně zajímavým i v takových částech, jež se obírají číslicemi, a aby v každém upřímném Smíchovanu vzbudil zájem na osudu, vzrůstu a zdaru města. Jak dalece se mi to podařilo, zůstavuji ovšem shovívavému usudku vážených čtenářů a hlavně těch, již jsou v první řadě povoláni k spravování a zvelebování obce.

Na Smíchově, dne 4. května 1882.

Jos. Böhm,
ředitel městského úřadu.

OBSAH.

Část I.

Poloha, vývin a dějiny Smíchova.

U samé stověžaté Prahy na její jihozápadní straně leží vzkvétající, téměř již stokomínový Smíchov, rozprostírající se od brány újezdské podél levého břehu Vltavy vzhůru až naproti staroslavnému Vyšehradu a přiléhající takto k hlavnímu městu království českého. Prostora, kterou Smíchov zaujímá hlavní, vystavenou částí svou, jest rozsáhlou rovinou, kteráž, majíc nad hladinou mořskou průměrnou výšku 190 metrů [1]), obmezena jest na straně východní stříbropěnnou Vltavou, k půlnoci velebným Petřínem a k západu výšinami 240 až 300 metrů vysokými, a kteráž ku straně jižní, totiž ku Zlíchovu se zúžuje. [2]) Rovina skládá se z náplavu hlíny a štěrku, usazeného na břidle a vápenci. Mamutové kosti a tesáky, zuby nosorožců a p., jakož i rozličné bronzy a žároviště, které tu nalezeny byly, jsou důkazem, že tu v dobách pradávných, paměti lidské nepřístupných, byli zvířata i lidé. [3]) Kromě hlavní části, vlastního to města, roz-

[1]) Dle nejnovějšího metrického měření, jež obec pražská byla zjednala, činí výška nad hladinou moře adriatického: před domem č. p. 280 191·5 m., před parním mlýnem 193 m., na hlavní třídě proti ulici Komenského 191·8 m., v poslednější ulici u dívčí školy 189·6 m., na silnici plzeňské mezi továrnami Ringhoffrovými 191 m. a u chlapeckých škol 195·6 m., před radnicí 191·8 m., před Austrií 193·2 m., v ulici Havlíčkově 192·7 m., před „hradem“ 192·8 m.

[2]) Již kronikář Zbraslavský vypravuje r. 1247, že od Petřína po levém břehu Vltavy rozkládá se utěšená rovina, a Beneš Krabice z Veitmile píše as r. 1370, že rovina ta sáhala až ku vsi Zlíchovu. Patrně byl Zlíchov již tenkráte, kdežto dle všeho nebylo v rovině mezi ním a mezi Prahou žádné osady.

[3]) Nálezy ty staly se při zakládání nádraží pro dráhy českou západní, buštěhradskou a duchcovskou.

kladá se Smíchov ku západní straně, kdež v údolí potoka motolského podél plzeňské silnice v těsném spojení s obcí košířskou, [1]) jakož i na vedlejších vlnovitých výšinách, ale jmenovitě na svahu výběžku Bílé Hory roztroušeny jsou četné domy, hospodářská stavení, letohrádky a vinohrady.

Nejlepšího rozhledu na celý téměř Smíchov poskytuje zahrada knížete Ferdinanda Kinského na jižním svahu Petřina, pak návrší Mrázovky a protější Vyšehrad; i jest utěšeným podíváním, jak dole v rovině střídají se skupeniny velkolepých domů a továren s košatým stromovím a zelenými sady, a jak na vzdálenějších opět stráních a návrších se kmitají tu a tam uprostřed sadů a hájů bílá stavení.

Avšak nebyl Smíchov vždy, ano před nedávnou ještě dobou daleko takovým, jakým se nám jeví nyní. Nepamětlivo od kterých dávných dob stála velmi nepatrná vesnička naproti staroslavnému Vyšehradu asi tam, kde začíná louka královská, avšak poněkud blíže u Prahy. Vesnička ta vzrostla časem svým poněkud tím způsobem, že s ní spojena byla od Újezda část, která nebyla ku Praze zabrána a zdí hradební obehnána. Poloze té nasvědčuje vypravování mistra Prokopa Lupáče z Hlavačova z r. 1584, dle kteréhož Karel IV. kázal zeď hnáti okolo hory Petřina a zdí ohraditi od Kartúz, kláštera to mezi Újezdem a Smíchovem až do Strahova kláštera. Ano, dle vypravování toho možno počátek Smíchova položiti od přívozní ulice, nynější ulice Komenského, a od protější silnice plzeňské k jihu, kdežto teprv postupem času přibývalo též ku straně Újezda jednotlivých domů podél silnice, vedoucí z Prahy ke Zbraslavi. Smíchov nečítal ani r. 1785 více než 60 čísel popisních; avšak znenáhla počal se ze své nepatrnosti probírati a stavěl

[1]) Košíře vzaly svůj původ a své jméno patrně od pletení košů, k čemuž poskytovalo hojné vrbovi potoku motolského dosti proutí.

se mezi větší města česká. Již r. 1836 napočítáno 196 čísel popisních, r. 1857 237, r. 1870 350 a koncem r. 1880 dosáhnul již počet 503.

Chceme-li si vyobraziti, jak asi vyhlížela osada, z níž nynější Smíchov se vyvinul, představme si celou rovinu mezi Vltavou a mezi západními návršími co veskrz úrodnou a z větší části vzdělanou půdu. Neboť kde Čech a půda orná, tamtéž orba vzorná! V této rovině bylo mezi nynější branou újezdskou a mezi kostelem sv. Jakuba několik jen domů roztroušeno, kdežto, od kostela počínajíc, rozprostíraly se po obou stranách nynější třídy Kinského chmelnice a zahrady až k nynější ulici přívozní čili Komenského a k silnici plzeňské, a teprvé od těchto dvou ulic dále stálo po obou stranách nynější třídy Švarcenberkovy roztroušeně několik domů a chaloupek, totiž na západní straně až k ulici vinohradské, a na straně vltavské až k nynější ulici vyšehradské.[1]) Vše, co v tu stranu mezi staveními nebylo zahradou neb chmelnicí, zděláváno co pole anebo sloužilo za louku. Návrší, táhnoucí se po obou stranách potoka motolského a potoka radlického byla tehdy ještě hustě zalesněna, a jen Košíře, osada již r. 1209 jmenovaná[2]) a dle všeho starší než Smíchov, oživovaly hluboké údolí potoka motolského. Teprvé později v století 14. a 15. přeměňovány lesy na západní straně Smíchova v pole a vinice, z nichž zvláště tyto zakládány hojně na východných svazích k jihu a k jihozápadu.

Od té asi doby, zvláště ale od 16. století, když za panování krále Rudolfa, co císaře II., dle jeho příkladu nejvznešenější šlechtické rodiny stálé sídlo své v Praze měly, zakládány na Smíchově četné a nádherné letohrady

---

[1]) Ve Vyšehradské ulici zakládána r. 1872 objemná a hluboká stoka z nádraží buštěhradské dráhy do Vltavy. Tu se na konci ulice blíže městské vodárny a nedaleko místa, kde dle všeho ústil do řeky potok radlický, objevily zbytky splavu mlýnského.

[2]) L. 1209 biskup Daniel své pozemky kláštera plaského vyměnil za Motoly. Bylo tedy již tenkráte obou jmenovaných obcí.

s rozsáhlými, uměle založenými zahradami jak dole v rovině, tak i na výšinách. Z těch ovšem později mnohé zcela zanikly a k jiným účelům obráceny byly, jako na př. Buquoika, Vratislavka, Kounická, Eggenberg a j., a jen některé odlehlejší se zachovaly, jako na př. Konvářka, Kesnerka, Koulka, Peltramka, Hřebenka, Mlynářka, Klamovka, Demartinka (vlastně Don- Martinka), Zámečnice a j. [1])

Též spadá do té doby založení větší části nynějších dvorů hospodářských, jako na př. jsou Malvazinka, Provaznice, Šalamounka, Palata, Klikovka, Špiritka a j.

Dle toho, že ke Smíchovu ještě r. 1785 nenáleželo více než 60 čísel popisních, dá se souditi, že před tím byl osadou ač rozsáhlou, avšak přece jen nepatrnou. Ale musíme míti za to, že jako klášter kartouzský r. 1419 za své vzal, v tehdejších válkách husitských i mnohá jiná stavení někdejší osady smíchovské zničena byla, a že v pozdějších bouřlivých dobách, ale zvláště za zhoubné války třicetileté a pak opět za války sedmileté mnohé domy obráceny byly v ssutiny, čímž jest i pochopitelno, proč Smíchov při své příznivé poloze u Prahy nečítal r. 1785 více než 60 čísel popisných. Však již po 50 letech, totiž 1836, bylo jich 196. Jsouť to tatáž popisní čísla, jimiž jsou nynější domy poznamenány. Jmenovitě pocházejí, pokud se týče vlastního města, v nynějším svém stavu ze starších dob domy tyto: v třídě Kinského č. p. 17., 67., 68., 76., 77., 78., 79., v třídě Švarcenberkově č. p. 28., 33., 35., 38., 41., 46. a 57., při silnici plzeňské č. p. 21., 22., v ulici vltavské č. pop. 52 a 53., v ulici nábřežní č. pop. 73., 74. v ulici Jakubské č. pop. 80., v tak zvaném lesíku č. pop. 92., 93. a 194. a většina nynějších letohradů (vinic). Poloha domů pod č. pop. 1—196 nasvědčuje tomu, že domy Smíchova, rozprostírajícího se od pevnostních hradeb u brány újezdské až

[1]) O některých děje se bližší zmínka dále při popisu Smíchova.

k Vyšehradské cestě proti Vyšehradu, ponechávaly před r. 1836 ještě mnoho nezastavených prostor mezi sebou a jen málo k sobě přiléhaly. V třídě Kinského byla řada domů, sáhající od zahrady Kinského sotva až k nynější ulici Havlíčkově. Ale od této až k silnici plzeňské bylo jen málo domů, totiž č. p. 13, 16, 17., 18. a 23. Na protější straně byly až k ulici Komenského samé zahrady s domy k nim přináležejícími. Poněkud více a plněji zastavena byla nynější třída Švarcenberkova, kdež po obou stranách se již tehdy nalézalo jen málo nezastavených prostor. Za to však zůstala tato část města později a až dosud ve své výstavnosti poněkud pozadu, a to z příčin níže objasněných.

Teprv od r. 1838, kdy totiž Smíchov nejvyšším reskriptem císaře a krále Ferdinanda V. ze dne 15. ledna 1838. za předměstí byl povýšen, pozorujeme značnější vzrůstání jeho. Od roku k roku, ale patrně od r. 1841, kdy pomocí řetězového mostu císaře Františka docíleno přes Vltavu spojení Starého a Nového Města Prahy s Újezdem a tím i se Smíchovem, zakládaly se tu napořád nové domy a rozsáhlé továrny, následkem čehož nabýval Smíchov stále patrnějšího rázu města a tu roku 1849, zvláštní městský znak si zjednal. Znak ten jest složen z někdejších patrimoniálních jurisdikcí a vyhlíží takto: 1. V červeném poli nalézá se stříbrná zeď s cimbuřím, za níž se zvedají tři čtverhranné stříbrné věže se střechami vesměs zlatými, z nichž věž prostřední o něco širší má dvě okna a střechu sedlovou, kdežto obě krajní věže mají po jednom oknu a střechy špičaté. 2. V otevřené bráně s vraty zlatými a s mříží zavěšenou nalezáme ruku s obnaženým mečem k ráně napřaženým. 3. Na hlavním štítě je zavěšen v pravo štít červený s bílým českým lvem a 4. v levo štít červený, v němž stojí bílá věž s cimbuřím na červeném návrší. 5. Hlavní štít jest nahoře ozdoben desíti praporečky červenobílými, na-

kloněnými k oběma stranám po pěti, a 6. mezi nimi vznáší se černý orel dvouhlavý. Části pod č. 1. 2. a 6. tvořící kostru znaku, pocházejí od znaku obce pražské s výminkou, že tento má 12 praporečků, pod č. 3. od znaku býv. stavovské jurisdikce, pod č. 4. od znaku knížecí Švarcenberské jurisdikce jinonické, a pod. č. 5. od znaku býv. c. k. fiskální čili vinohradské jurisdikce.

R. 1857 dospěl počet domů již na 237. Od r. 1861 pak, kdy založeno nádraží české dráhy západní, povstal na Smíchově čilejší ruch obchodní a živnostní. Jelikož pak mezi tím k důtklivému naléhání zastupitelstva městského sešlo též z vystavování zvláštních reversů strany rozbourání domů, vystavených v obvodu pevnostním pro případ války [1]), tož nastala i větší podnikavosť stavební, jmenovitě blíže Malé Strany pražské. Tato okolnosť a otevření české dráhy západní jakož i přibylé k tomu zákonnité osvobození nových staveb od daní na 12—15 let, to vše způsobilo, že již v době dalších 9 let přibylo 113 nových domů. Napočítáno totiž r. 1870 celkem 350 domů.

Ještě větší ruch stavební zavládnul Smíchovem v pozdějších letech, když totiž nastala doba zakládání společností na akcie, doba tak zvaného „švindlu“, a když se v době té, započavši r. 1868 za vlády tak zv. „občanského ministerstva“ a končivši rokem 1873, za příkladem Vídně vše pachtilo po rychlém obohacení se. Tenkráte i na Smíchově kdo jen chtěl, mohl svého, zvláště nového domu dobrým prodejem se zbaviti, a také se o přetrž prodávalo a kupovalo a stále nových domů přibývalo. V době té vzaly svůj počátek ulice: Husova, Jeronýmova, Karlova, královská, Libušina, Přemyslova a j., též dělnická osada Mrázovka, a jiné

---

[1]) Velikou v tom ohledu zásluhu má továrník Jan Kohout, jenž, zasedav již tehdy v radě městské a zastupovav záležitosti stavební, poznal dle zkušeností škodlivosť takovýchto reversů pro vývin Smíchova a proto za jich odstranění s prospěchem usiloval.

opět ulice nabyly lepší výstavnosti. Však když r. 1873, v době světové výstavy vídeňské, nastal všeobecný poprask, když všeliké tenkráte banky a podniky se sřítily, a četné obchodní a průmyslové závody za své vzaly, jiné opět na kraj záhuby uvedeny byly, když celý skoro svět obchodní a průmyslový byl všeobecnou nedůvěrou uchvácen, tenkráte i Smíchov ucítil zhoubné toho všeho následky. Z průmyslových závodů jeho mnohý zcela zaniknul, jiný opět, nenalezaje objednavatelů, musil na sta dělníků propustiti, a tím pak na Smíchově mnoho práce a výdělku ubylo a valně bytů se vyprázdnilo. Tím vším ochabnul ovšem i ruch stavební v míře značné, ale nikoliv takové, aby nebylo přibylo každého roku aspoň několik nových domů a staveb vůbec; neboť levné stavivo a dočasné od daní osvobození na 25 a později na 20 let pobádaly k podnikání nových staveb, tak že do konce r. 1880 opět mnohé nové ulice povstaly a jiné opět buď úplné výstavnosti své nabyly anebo v ní valně pokročily. Přibylo v zmíněné právě době nových ulic: Resslova, Purkyňova a zvláště nábřeží císaře Ferdinanda, nejkrásnější to řada domů celého Smíchova, závodící o přednost s výstavností předních ulic pražských. Úplné své výstavnosti nabyly v době té: třída Karlova až k zahradě klášterní, třída Husova v hoření své části, pak třídy Jeronýmova a Havlíčkova. Mimo to povstaly na silnici plzeňské, počínajíc od uličky kartouzské a jmenovitě naproti malostranskému hřbitovu, celé řady velikých domů obydelných, ano i v odlehlejších částech obce založeny nové domy a letohrady, jako na př. blíže Radlic, u bělohorské silnice a p., tak že koncem r. 1880 počet všech obydelných domů i s osadou dělnickou činil 503.)

Že nám dějepiscové o nepatrné někdy osadě smíchovské nemnoho zpráv zanechali, může si každý snadno pomysliti. I jakých medle nároků chtěli a mohli by-

chom v ohledu tom činiti, vidouce, že v nynějším osvíceném a znamenitě pokročilém století máme u nás v Čechách i jinde ještě dosti starších, dějinami svými i jinak vynikajících měst, jichž otcové si nečiní žádných prací a starosti, aby spisovány a potomkům zachovány byly třeba ne starší tedy aspoň novější, pro město poněkud důležitější události!

Český kronikář Hájek uvádí ve své kronice, že Smíchov obdržel jméno již za času šestého vévody českého Vojmíra, r. 814. To by ovšem svědčilo o značném stáří Smíchova. Kronikář tento, sepsav mnoho nepravdivého a mnoho vymyšleného a nepožívaje proto strany své spolehlivosti žádné valné pověsti, vypravuje, že uvedeného roku byl odbojný Rohovič dle rady vladyků a zemanů k rozkazu knížete z Vyšehradu přes řeku Vltavu do lesa k vysokému dubu dopraven a že na něm se sám oběsiti musil. A tu bylo prý v lese od zlých duchů velikého smíchu a chechtotu, z kteréž příčiny pak místu tomu jméno Smíchov dali. [1]) Tolik dle Hájka; i byla by ve smyslu jeho dějepravy dávná památnosť Smíchova ještě i odvážným Horymírem zvý-

---

[1]) Vypravování této báje zní: „Léta osmistého čtrnáctého. Služebníci někteří, ti kteříž ostříhali Rohoviče u vězení, zprávu dali knížeti, kterak Rohovič, jsa v tom vězení, mnohé pohrůžky činí netoliko knížeti, ale i té vší země obyvatelům a nejvíce Protislavovi a jiným vladykům, kteříž jsou jeho (ač jim nic neučinil) tak ukrutně dobývali, jímali a do toho dali vězení. Kníže to slyše, obeslal některé vladyky a zemany, jich v tom opět, co má činiti s Rohovičem, za radu žádaje, kteříž odpověděli: Nechť jest smrti zahlazen, tak jak léta předešlého bylo na tom postaveno, aby byl oběšen. Kníže vedle jich rady rozkázal jej z toho vězení vyvésti, kterýž když byl k přestrku, jinak k přívozu přiveden, tu jesti od sebe i od svých budoucích mnohé pohrůžky knížeti činil. Odtud přeplavivše jej přes řeku Vltavu, k jednomu velmi vysokému dubu u samé cesty jej přivedli, na kterémž chtěj neb nechtěj musil se sám na houžvi oběsiti. Mnoho lidu při tom divadlu a smrti jeho bylo, kteříž pravili, když se uvázal a dolů nohy s větve spustil, že velmi veliký smích a rozličné chechtání od duchův zlých v tom lese bylo, tak že se tomu, co by se dálo, všickni divili, a z té příčiny tomu místu, kdež se Rohovič oběsil, Smíchov jméno dali a dubu tomu, dokudž tu stál, Rohovič říkali.“

šena. Ten chtěje svůj život zachrániti, a učiniv dle starodávné pověsti na svém Šemíku s Vyšehradu až na Zlíchov jediný skok, doskočil snad jen, jak by se spíše pravdě podobalo, až na protější královskou louku a spasiv život svůj, radostí se smál, až se hory zelenaly, načež od smíchu toho místo to „Smíchov“ zváno.

Jiná povídačka o původu Smíchova a jména jeho jest ta, že r. 1430 jistý Jan Smíchovský koupil zde pozemky, které někdy náležely ku klášteru kartouzskému a plaskému, a kterýmž pak dle něho říkali Smíchov.

S pravdou se srovnává, že jméno Smíchov se v dějepisných listinách uvádí poprvé r. 1403 a r. 1425. Když totiž Kartuziáni r. 1386 pronajímali svá pole v hořejší části nynějšího města, totiž od nynější ulice Komenského k jihu, tu se tam smíchali čili usídlili lidé rozličných jiných osad a od jich tedy smíšení, nikoliv od smíchu, vzal Smíchov své jméno.

Nejstarší zmínka o Smíchově děje se r. 1406 ve dvorských deskách (XIV. 303), [1]) kdež zaneseno: „Umřel byl Janek, syn Buzkův, po němž zůstal plat v Jenči a chmelnice blíže Kartouz (na Smíchově). I bylo v Menším Městě pražském provoláno 9. dne měs. května 1406, má-li kdo lepší právo k těm věcem nežli král, aby se hlásil. I hlásili se Kačka, vdova po Buzkovi, chmelnici že jí koupil Buzek, někdy manžel její, a že toho chce dokázati s dostatek svědomím a právem tím, jehož jiní purkrechtníci (zákupníci) na Smíchově Kartouzském užívají. Jan, prokurator kartouzský, pravil, že Kartuziáni mají ku chmelnici lepší právo nežli kdokoli jiný, a to z darování královského. Ale zboží to dostalo se r. 1407 Otíkovi z Hrádku.“

---

[1]) Dle bádání p. Mottla, faráře na Kladně.

V Staroměstské knize pražské připomíná se r. 1421 chmelnice mečíře na Smíchově.

Skutečné děje a události Smíchova, sáhají do konce 13. století. Dle věrohodného vypravování tehdejšího opata a kronikáře Zbraslavského bylo na lukách při řece Vltavě mezi vrchem Petřínem a vesnicí Zlíchovem, tedy dle všeho na nynější a snad od těch již dob na tak zvané královské louce, ale zajisté v těch místech, kde nyní Smíchov stojí, v měsíci červnu 1297 velmi veselo a hlučno. Rozbity zde nepřehledné stány pro slavné i štědré pohostění hostí, již ke korunování krále Václava II., předposledního Přemyslovce a jeho manželky Jitky, dcery císaře Rudolfa Habsburského z daleka a široka v ohromném množství do Prahy se dostavili a zde dosti přístřeší nenašedše, v zmíněných stánech se uhostili. Korunování samo bylo v neděli svatodušní dne 2. června 1297 v Praze u sv. Víta s nádherou a slávou před tím nevídanou;[1]) načež pak v naznačených místech veliká tabule královská držána byla, k vůli kteréž pro vznešenější hosti byl zvláštní veliký palác z klad tesaných a se skobami železnými zbudován a něco nad zem vyvýšen, tak že vchod do něho byl po stupních.[2]) Vnitř i zevnitř bylo celé toto stavení potaženo drahými sukny rozličných druhů a barev, která byla prokládána rozmanitými ozdobami ze zlata, ze stříbra a z drahých kamenů. Náčiní tabule královské skvělo se jak nádherou tak umělou přípravou. Okolo paláce stolovali ostatní hosté v nesčíslném počtu. O velikém nákladu těchto hlučných a skvostných hodů dává nám opat Zbraslavský za příklad, že jen za vejce vy-

---

[1]) Koruna měla ceny 2000 hřiven stříbra, meč a štít, před králem neseny, 3000 hřiven, oděv, zlatými lupeny a drahokamy ozdobený, 4000 hřiven a p.

[2]) Však nestačil palác ten ani pro vznešenější hosti, nýbrž musili mnozí z nich blíže něho pod širým nebem za vděk vzíti. O rozměrech návštěvy dá se souditi dle toho, že, jak seznal Lutold, farář z Ústí nad Orlicí, bylo ty dni 191.000 cizích koní krmeno,

dáno 800 těžkých hřiven stříbra a za led, potřebný k ochlazení vína 24 hřiven, což by dle nynějších peněz, jelikož hřivna má 15 lotů čili 60 grošů, anebo 20 zlatých, za vejce asi 16.000 zl. a za led 480 zl. činilo. Všechen lid bavil se po celý den korunování všemi možnými způsoby radovánek v pestré směsici po všech ulicích a jiných prostorách.

Tenkráte, a soudí-li se dle slohu, snad již celých 100 let před tím, stával kostel sv. Filipa a Jakuba; neboť se o něm dle Balbína již r. 1383 zmínka činí, a jest dle všeho nejstarší posud zachovalou budovou Smíchova. Byv v době husitské svého kněze zbaven, nabyl opět svého faráře teprve r. 1765.

Dále máme ještě bezpečnou zprávu, že král Jan, seznav poklesky své a nakloniv se ku konání skutků pobožných, položil r. 1341 základ k novému klášteru v nejbližším okolí Prahy bliž předměstí újezdského, do něhož uvedeni jsou mniši řádu kartouzského,[1]) dotud v Čechách nebývalého, a nadáni jsou platy peněžitými i jinými potřebami života dostatečně, i opatřeni též knihami, mešními rouchy a klenoty. Tento klášter s nádherným gotickým chrámem panny Marie stál jižně od nynějšího kostela sv. Filipa a Jakuba v ohražené zahradě, sáhající až ku přívozní ulici, nyní Komenského, kdež byl před tím poplužní dvůr s ovocnými sady a s mlýny po obou stranách řeky, a slul proto též: „Zahradou panny Marie na Újezdě“. Ke klášteru tomu náležely též chmelnice a pole, ležící od přívozní ulice dále k jihu. Však neuplynulo ani 80 let a již byl klášter ten r. 1419 pro velikou urputnosť učených klášterníků proti českým novotám náboženským od Husitův načisto sbořen a shlazen tak, že ani

---

[1]) Řád Kartuziánů založen r. 1170 ve Francii blíže Grenoblu sv. Brunem, má své jméno od pustiny Chartreuse, a řídil se velikou přísností.

po něm ani po chrámu panny Marie stopy nezůstalo. Památku po něm nám jediné ještě připomíná nynější Kartouzská ulice svým názvem, nabyvši jej odtud, že se tudy jezdívalo od kláštera kartouzského, totiž z nynější třídy Kinského přes potok motolský k silnici plzeňské.

R. 1420, když Zikmund Prahu obléhati se strojil, přeplavili se dne 12. července někteří Pražané přes Vltavu a byvše blíže zřícenin. kláštera kartouzského oddělením uherským dopadeni, podstoupili boj, v němž 40 Pražanů zabito, 16 zajato a v ležení Zikmundově upáleno bylo. S mnohými na útěku lodi se potopily.

Kromě toho byl nám zachován dějepisný důkaz, že již ku konci 14. století na svazích návrší smíchovských bylo hojně vinic, a že tedy snaha Karla IV., otce vlasti, o zvelebení vinařství i zde vděčnou nalezla půdu. Vypravuje se nám, že vinice kláštera plaského dosahovala od paty Petřína až nahoru k vinicím na statku strahovském a že zaujímala největší část nynější zahrady Kinského. Potom dovídáme se, že s touto vinicí hraničila západně vinice kláštera kartouzského a s touto opět u Košíř jiná veliká vinice. Ta měla více než 80 korců výměry, a v prvních létech 15. století náležela Vác. Lauterbachovi od „Srpu" na Starém Městě pražském, odkud pak se později nazývala vinicí Srpovou, neb horou Srpovou. Obě vinice tyto byly při patě hory, a nad nimi výše dosahovaly jiné až ku statku strahovskému a břevnovskému na hřebenu Petřína a tak též na části stráně od Košíř k Motolům, kde podnes lze spatřiti zbytky někdejších zdí ohradních. [1])

---

[1]) Nejspíše na některém vyvýšeném místě zmíněných prvnějších vinic stával za doby Karlovy hrádek Kugelweit, jehož jméno se ještě v 16. století urbáře plaského připomíná, a od kteréhož se dle všeho do dneška ještě udrželo pojmenování „u hradu" při domě č. p. 1. u zahrady Kinského.

Jak to za starých dob poddanství jinak nebylo, měli i usedlíci čili sedláci smíchovští různé pány. K těmto náležely v 15. a v první polovici 16. století Pražané staroměstští, jimž Smíchov r. 1547 Ferdinandem I. odňat byl za pokutu pro účastenství v tehdejším odporu stavovském. Avšak již od r. 1567 náležel Smíchov Janu Kutovci, pánu na Hlubočerpich, kterýž se jmenuje r. 1572, a od kteréhož již r. 1594 opět koupí Pražanům připadnul a až do r. 1622 náležel. Toho roku totiž Pražané Smíchov postoupili Pavlu Michnovi z Vacinova za 700 korců ovsa, které si od něho ze zásob císařských pro císařské vojsko byli vypůjčili. [1]) Snažili se Pražané r. 1633 u Ferdinanda II., aby opět Smíchova nabyli, avšak marně. Později r. 1684 přešel koupí v panství knížat Švarcenberských.

Mimo tyto sporé a různé zprávy nedočítáme se v dějepisu ničehož, co by se ještě týkalo někdejší staré osady smíchovské; ale ovšem můžeme snadno se domysliti, že mnohé, pro vlasť a národ náš památné ano i osudné děje se vyvinuly a události částečně i v místech, kde nynější Smíchov stojí. Vždyť nad samým Smíchovem a od něho pouze Vltavou oddělen, strmí staroslavný Vyšehrad, nejstarší to svědek slávy a dějů českých; vždyť naproti němu jižně Smíchova leží rozvaliny dívčího hradu Děvína, co romantická upomínka na pramatky naše; [2])

---

[1]) Pavel Michna z Vacínova, generální správce spíže a píce vojenské, náležel k těm, kteří po bitvě na Bílé Hoře těžili z neštěstí a bídy národa českého. Půjčil r. 1622 Pražanům staroměstským, kteří pro více oddělení císařského vojska potřebného ovsa dodati měli, avšak sehnati jej nemohli, 700 korců ze zásob císařských, začež jemu ves Smíchov postoupili s důchodem 150 grošů míšenských. Michna vykládal na to 1625 v české komoře královské, že Pražané jemu za oves 3000 kop grošů míšenských s úrokem 200 kop dlužují, tak že, jelikož Smíchov jen 150 kop grošů míšenských vynáší, ještě 50 grošů získal. Počítal tedy 1 korec ovsa po 4 kopách a 20 gr., ačkoliv v tehdejších drahých dobách byl v Praze po 2 kopách a 10 groších.

[2]) Děvín, později Dívčí hrad, byl dle báje sídlem hrdinné Vlasty, jež se v něm s dívkami ohradila a je proti mužům bojov-

vždyť na svahu Petřína svědčí „hladová zeď“ o veliké péči proslaveného otce vlasti, krále Karla, budíc v nás hladových touhu po lepších časech; vždyť na straně západní zasahuje osudná pro Čechy Bílá Hora až do samého obvodu Smíchova, učíc národ náš vystříhati se podobného osudu; vždyť z Prahy přes Újezd a Smíchov, jediné v tu stranu východiště, ubíraly se v starých slavných dobách země české bezpočetné řady udatných bojovníků a reků k obhájení drahé vlasti a k rozmnožení slávy české; vždyť v nejbližším sousedství Smíchova rozkládá se staré Libušino sídlo, krásná a slavná Praha, „caput regni,“ první a přední z českých měst, nesoucí se s vlastí ku šťastnějším opět dobám! Kdož by tedy pochyboval, že i někdejší nepatrný Smíchov, těše se přepamátnému sousedství, byl při osudech vlasti a národa českého v jisté míře účastněn a svědkem mnohých velepamátných událostí!

R. 1611 dne 15. února právě o masopustě přitáhl lid pasovský, proti němuž Pražané na Pohořelci se byli opatřili, úžlabím od Košíř k újezdské bráně, kdež nejméně se jich byli nadáli, zmocnili se brány buď násilnou mocí nebo uplacením, stráže pobili a na Malé Straně řáditi počali.

Též tak snadno můžeme si představiti, že i za následující dlouhé a zhoubné války třicetileté sdílel Smíchov v plné míře strašný osud národa a země! Když pak 100 let později královna Marie Teresie válčiti musila s Bavorskem o posloupnost koruny české, tu vnikly voje bavorské a spojené s nimi francouzské a saské do samé Prahy a drževše ji od 26. listopadu 1741 až do 2. ledna 1743 i byvše v ní konečně vojskem královny sevřeny a obleženy, činily stálé výpady po spiži a píci

---

ností a lstí přiučovala. Blíže hradu toho mezi nynějšími vinicemi Kesnerkou a Konvářkou byl Ctirad Šárkou přelstěn a mužům na potupu na kole usmrcen. Říkali pak tomu místu „u Ctirada“ nebo „bílá skála“.

a při tom strašně řádily. Ale zvláště před branou újezdskou padly jim za oběť zahrady, vinice, letohrady a jiný poněkud vábivý majetek. Sotva si Smíchov po vypuzení hostí těch [1]) poněkud oddechnul, tu opět bylo jemu podobné svízele snášeti, když jiný, rovněž nevěrný a chtivý soused a vrstevník královny Marie Teresie, pruský král Bedřich II. od 1. září až do 16. listopadu 1744 Prahu obléhal a opanoval. Byly tenkráte na všech smíchovských výšinách ano i u Zlíchova batterie a náspy k bombardování Prahy založeny, a tu ovšem byl i Smíchov ve velkých nesnázích a úzkostech. [2]) Podobně vedlo se jemu, když Prušáci opět v sedmileté válce (1757—1763) Prahu obléhali a když 20. června 1757 rakouské vojsko branou újezdskou výpad učinilo a po prudkém boji Prušáky k couvnutí na Bílou Horu a konečně i k útěku donutilo. [3])

Od té doby požíval Smíchov dlouhého poklidu; avšak teprv od r. 1838, od vřadění jeho mezi města česká, počal se, jak již v předu uvedeno, stále více vyvinovati a též v národním ohledu většího sebevědomí nabývati. Bylo to r. 1847, kdy v knížecím Švarcenberském hostinci „na knížecí", v tehdejším středišti horlivějších národovců smíchovských přičiněním jich uspořádána byla první skvělá beseda ve prospěch zřízení české školy průmyslové v Praze, při kteréž proslov od Dra. Pravoslava Trojana přednesl Jan Nep. Dvorský, držitel domu na Smíchově a nad jiné o Smíchov zaslou-

---

[1]) Musili Francouzi Prahu dne 2. ledna 1743 za krutých mrazů opustiti a ku hranicím bavorským páditi, aby unikli záhubě jim hrozící. Vojska rakouská vnikla až do samých. Bavor, což se možným stalo tím, že Marie Teresie postoupila Prusku, aby se aspoň tohoto nepřítele zbavila, větší část Slezska a Kladska.

[2]) Vtrhnul tenkráte Bedřich pruský do Čech, chtěje sobě i některé části tohoto království dobyti; avšak byl po dvouletém těžkém boji z Čech vytlačen.

[3]) Nelze pochybovati, že z válek těch pocházely hradby a náspy, jichž zbytky ještě dnes nad Smíchovem za zahradou Kinského nalezáme.

žily tím, že založil dvě nadace studentské, o kterýchž se děje bližší zmínka v další části díla tohoto.

Když pak nastal bouřlivý rok 1848, jehož heslem „volnosť a rovnosť" celá téměř Evropa se roznítila, tu i Smíchov pro své blízké sousedství u Prahy ruchem tím nezůstal nedotknut, a jako v jiných městech zřízena i zde národní garda s četnými veliteli. [1]) Zvláště o svátcích svatodušních, když v Praze se stala srážka lidu s vojskem, a zemský velitel kníže Windischgraetz bombardoval Prahu, následkem čehož tehdejší sjezd slovanský byl předčasně ukončen, tenkráte i na Smíchově bylo veliké jitření a mnoho i velkých nepořádků. Každý chtěl vládnouti, nikdo nechtěl poslouchati. Tehdejší ředitel spojených jurisdikcí, Sorgenfrei, nepoživaje důvěry u lidu, opustil úřad svůj. K usilování některých vážnějších občanů shromáždila se národní garda čili obrana ve středu po svatodušních svátcích odpoledne v hostinci „u arcivévody Štěpána," aby se ve spolku s jinými občany stala úrada, co jest činiti, aby pořádek udržen a majetek občanstva zabezpečen byl. [2])

Ježto chudý lid se začal ozývati, že za příčinou nedostatku práce, výdělku a pro možnosť hladu bude nucen drancovati, nedostane-li se mu rychlé podpory. svolána na den 15. června 1848 do zahrady „na knížecí" valná hromada, kteráž zvolila výbor 18 členů s úlohou, by vyšetřil chudé obyvatele v obci a aby každého z nich

[1]) Byliť to: Jos. Burian, maj. domu, Frant. Hirsch, maj. usedlosti a vrchní úředník při jurisdikci Švarcenberské, Jan Hrach. mistr kominický, Jan Nessenyi, maj. cihelen, Mojžíš Porges z Portheimu, továrník, Frant. Špatný, úředník při jurisdikci Švarcenberské a j.

[2]) V době té byli od lidu zatknuti stavitel Jan Rypota z Prahy a Karel hr. Grüne, c. k. nejvyšší podkoní z Vídně. Lid měl je za vyzvědače, i byli teprvé přičiněním národní obrany opět propuštěni. Též byl tenkráte od svých vlastních tiskařů sevřen Mojžíš Porges z Portheimu, tehdejší držitel smíchovské továrny na kartouny, zvané podnes „u Porgesu", byv v podezření, že ujíždí s poklady svými i trvalo to celou hodinu, než jej k domluvě pražského měšťana Petra Fastra opět propustili. Dle udání jiných usilovali tiskaři o vydání klíčů k továrně, by se jí zmocnili.

bez ohledu na stáří podělil jedním polenem dříví a jedním žejdlíkem mouky. Trvalo podělování více dní, až tím chudý lid uspokojen byl. Potřebný k tomu náklad uhražen dobrovolnými příspěvky. Bylo tenkráte vůbec těžko udržeti pořádek v obci, jelikož za bouřlivých dnů svatodušních v Praze přicházelo do Smíchova mnoho lidu venkovského ze zvědavosti i z jiného úmyslu. [1])

Za to pak bylo v letech 1849—1860, za doby krutého absolutismu, jako vůbec i na Smíchově velice ticho a teprv od r. 1861, kdy zahájena nynější aera ústavnosti a samosprávy, počal a rozvíjí se tu stále větší a živější ruch jak ve věcech obecních tak i v ohledu politickém a národním, i nabývá Smíchov, osvědčiv se ve věcech těchto co město uvědomělé, v řadě českých měst stále větší důležitosti a nezůstává za nimi pozadu v horlivém snažení po národní rovnoprávnosti a po zvelebení vlasti. [2])

Jako mnohé jiné město měl i Smíchov svá osudná i šťastná léta i nelze bez jich uvedení ukončiti dějepisné pojednání toto.

Bylť to rok 1845, když Vltava následkem kruté a dlouhé zimy po prudkém tání a vícedenních deštích v měsíci březnu neobyčejně se rozvodnila a potom dne 24. března největší posud známou povodeň způsobila, zaplavivši továrnu Kohoutovu, oba mlýny, továrnu na

---

[1]) Jedním z těch, kteří k udržení pořádku nejvíce přispěli, byl Frant. Spatný, úředník při jurisdikci Švarcenberské a později vynikající spisovatel slovníků pro rozličné odbory hospodářské, průmyslové a j., jenž, požívaje důvěry u lidu, u něho též sluchu nalezal. Ale nicméně zažil odměny té, že byl 19. června 1849 v noci ve svém obydlí „na knížecí“ vojskem zatknut a teprve po šestidenní vazbě na Hradčanech jakožto nevinný propuštěn.

[2]) Na důkaz osvědčení toho sloužiž následující výňatky z adres, které rada městská, když r. 1871 vyjednávání s korunou o uznání a upravení státoprávního postavení zemí koruny české již ku příznivému konci svému se chýlilo, avšak pojednou vlivem nepříznivých živlů zmařeno bylo, zaslala dne 21. listop. 1871 předním, o vyjednávání to se přičinivším vlastencům a státníkům. Znějíť:

porculán, továrny Porgesů a Příbrama a více jiných budov, což se v míře poněkud menši též r. 1862 opakovalo. Roku 1847 dne 23. června protrhla se nad Smíchovem a jeho západním okolím černá mračna, a valila se údolím potoka motolského ohromná spousta vody, vysoká v některých místech až na dva sáhy, čímž mnozí na svém majetku velikou zkázu a ztrátu utrpěli, ano i několik lidí blíže usedlosti Kailové č. p. 20 ve vlnách utonulo. Roku 1871 následkem neslýchaných průtrží mračen, kterýmiž dne 25. května skoro celé západní

Dr. Frant. Lad. Riegrovi:

Předním mezi předními, již vřelou láskou, nasazením sil svých, rázným jednáním, pravou rozvahou a neobyčejnou vytrvalostí a obětavostí pracují a usilují o blaho trpce zkoušeného národa českého, jsi Ty, věrný i statný synu, ano živoucí obraze jeho! Vzácným jsa nadán darem státní moudrosti, již sebral jsi všecky voje pod jednu korouhev; pomocí těch, o nichž ještě před málo lety pochybováno, že by se nás ujali, že by se rozhodli bojovati pro stará práva koruny české, pomocí jich proklestil si národu českému cestu až i k samému trůnu; již zřel jsi konec útrap národa a požehnaný výsledek snažení Tvého i národa celého. Avšak, Bohu budiž žalováno, sklamán byl's opět Ty i národ Tvůj! Nepovolané živly bylyť povolány, aby rozhodly o vlasti naší osudu, a použivše i zneuživše svého vlivu, zadrželyť opětně kýžené vítězství pravdy a práva našeho. Byltě a jest z toho Tobě i národu veliký žel, i jest nám na dále bojovati za vyproštění vlasti i národa z poddanství bezprávního. Avšak učil's nás nedati se, a tak i na dále — Tobě veškerou svou důvěru vstříc nesouce, budeme pod Tvou korouhví udatně i neustupně bojovati až do těch hrdel a statků.

Hle! takové jest smýšlení jakož celé vlasti tak i snaživého a vzkvétajícího Smíchova, jenž Tebe, proslaveného syna vlasti, již před lety svým čestným spoluobčanem byl jmenoval. Toto smýšlení, plno vroucích vděků a oddanosti za Tvé vlastenecké snažení, plno nezvratné důvěry v Tvůj věhlas i plno dobré naděje v konečné vítězství spravedlivé věci naší, toto smýšlení tlumočí Tobě smíchovská rada městská s neličenou radostí a s přáním co nejsrdečnějším, aby Bůh Tě sílil a vlasti dlouhá ještě léta zachoval!

Dr. Aloisu Pražákovi, nynějšímu ministru:

Pravými, rodnými syny jedné drahé matky, upřímnými sobě bratry necítili se Moravani a Čechové snad nikdy ještě tou měrou, jako právě nyní, kdy bojuje každý z nich za práva svá i druhého. Co již se naši nepřátelé a odpůrci nanamáhali a podnes namáhají, jakých úskočných a podlých prostředků užívají, aby Moravana od Čecha odloučili, mezi sebou je rozvadili a každého na jinou cestu

Čechy postiženy byly, přivalilo se řečištěm Berounky do Vltavy takové nevídané množství vody a s takovou prudkostí, že řeka Vltava, tekoucí toho času v obyčejné míře své, již v noci ku dni 26. května úžasně stoupati počala a z rána konečně téměř výšku povodní z r. 1845 a 1862 dosáhla, tak že níže ležící část Smíchova pojednou zaplavena byla, a její obyvatelé sebe a svůj majetek sotva zachrániti mohli. A opět to byla ohromná

---

uvedli! Vše na zmar! Čech a Moravan, lnouce k sobě láskou upřímnou a cítíce, že rozvedeni stali by se oběti svých nejúhlavnějších nepřátel, že musili by věčnou snášeti poddanosť, přisáhali si věčnou věrnosť a chtějí co rodní bratři spolu žíti i umříti, děj se co děj! Takto sloučeni, odhodlaně za svá práva bojují a bojovati budou až do těch hrdel a statků, až konečného dobudou vítězství!

Že však, slovůtný pane, předním a nejstarším jste z bratrů Moravanů, již lásku k bratrům Čechům pěstují, udržují a sílí, že jste co vůdce Moravanů zvláště v době poslední, než naděje naše byly trpce sklamány, všecky své kroky a snahy řídil a spravoval v souhlasu s kroky a snahami českých vůdců našich, a že bohdá i teď věrně při nich setrváte, proto ze všech končin vlasti české Vám, slovůtný pane, četného i vřelého se dostává uznání, a proto i městská rada Smíchova, jsouc k tomu vlastními city a svými spoluobčany puzena, s radostí spěchá, aby Vám tímto listem náležité a srdečné osvědčení stejně vřelého uznání vydala.

Knížatům Jiřímu Lobkovicovi a Karlu Švarcenberkovi, pak hrabatům Jindř. Klam- Martinicovi a Bohusl. Chotkovi:

S velikou dychtivostí sledoval veškeren národ český poslední kroky a snahy ke konečnému uznání státoprávního postavení koruny české v říši rakouské, i choval tím větší naději v jistý výsledek, an ku své radosti pozoroval, jak za těmito snahami na stejných cestách sešli se zástupci lidu se zástupci vys. šlechty, i jak právě nejšlechetnější potomci starodávných proslavených rodů českých, pamětlivi jsouce původu i kmenu svého, se vší upřímností a odhodlaností se ujali národa svého i jeho práv. Naděje se nesplnily, ale nejsou proto již pochovány; neboť vida kráčeti před sebou šlechetné syny předních rodů českých, může národ tím jistěji doufati, že pravda a spravedlnosť přece jednou a snad již dosti brzo zvítězí a že drahá vlasť lepších časů se dodělá.

Že národ náš ve svých nadějích tak daleko již dospěl, a že tyto své naděje z velké části opírati může o součinnou a vydatnou působnosť vysoké šlechty, tohoť převalnou zásluhu připisuje Vaší Exc., jež dlouhá již léta snahy národa českého, čelící jediné k pravdě a spravedlnosti, upřímně, obětavě i vytrvale podporovala, k nynější jednomyslnosti a svornosti jeho platně přispěla a v posavadní činnosti své státní věhlas osvědčila.

---

mračna, jež se dne 26. června 1875 západně od Smíchova a z části nad ním samým strhla a takové spousty vody deštila, že potok motolský v okamžení náramně se rozvodniv, zaplavil velikou část obce košířské, malostranský hřbitov, zahradu Peletku, odtud pak silnici plzeňskou, ulice Komenského a Palackého, a jelikož tyto jemu nestačily, i vedlejší továrnu Ringhofferovu a jiné usedlosti, ano zasáhnul třídou Kinského až k samé radnici.

Tehdejším ministrům Dr. Karlu Habětinkovi a Jos. Jirečkovi:

Po dlouhém, předlouhém věku, spatřil národ český mezi rádci panovníka svého opět zase dva věrné syny své, i mělť z toho tím větší potěšení, čím více bylo patrno, že byli na ta místa jediné pro svou vysokou vzdělanosť, vzácnou spravedlivosť a ryzou poctivosť povoláni, a že v tomto svém postavení dovedli uhájiti, ano i rozmnožiti česť i slávu národa českého přes všecky ničemné nadávky a nekalé prostředky zuřivých nepřátel a odpůrců jeho.

Vy oba kladli jste s jinými státníky stejně ryzé povahy dobrých a pevných základů k zbudování státní formy, spravedlivé ke všem i k zubožené vlasti naší. Přišlo ovšem jinak a s těmi, co tak svědomitě, tak nadějně pracovali, byl sklamán i národ český. Avšak zásluha poctivé vůle a statné snahy, zjednati vlasti i národu trvanlivé základy k lepší budoucnosti, zásluha tato přísluší i Vaší Exc. takou vysokou měrou, že upřímné i vděčné její uznání ani snaživý a vzkvétající Smíchov tajiti nemůže.

Hraběti Hohenwartovi, tehdejšímu ministru-presidentovi:

Endlich hatte Se. Majestät in Euerer Excellenz den seltenen Staatsmann gefunden, welcher im Bunde mit patriotischen, durch und durch gerechten und achtbaren Männern das Werk des Ausgleiches zwischen den Völkern und Ländern Österreichs in redlichster Absicht und mit höchster Uneingennützigkeit in Angriff nahm und unter heissen Erwartungen aller wahrhaften Österreicher nahezu auch schon zur Vollendung brachte. Einmal in Ihren Bestrebungen gewürdigt, wurde E. Ex. gleich einem glänzenden Meteor begrüsst, welches den einzigen Ausweg beleuchtete zum Herauskommen aus den unglückseligen Wirren unseres engeren und weiteren Vaterlandes, zum Schaffen eines allseits gerechten, friedlichen Ausgleiches.

Schon sollte dem Werke redlichen aufrichtigen Strebens die Krone aufgesetzt werden; schon sollte Se. Majestät sich der herrlichen Erfolge erfreuen können, welche nahezu schon zur Reife gebracht waren; schon waren alle Völker daran, Heil unserem Kaiser und König, Heil Österreich zu rufen, als ein ungeahnter Augenblick alle die schönen Hoffnungen vernichtete und mit der Resignation Euer Exc. auch das Vertrauen der Völker tief erschütterte.

Je grösser aber die Enttäuschung und je verworrener seit-

Při tom všem povalil mnoho hradebních zdí, jiných velkých škod způsobil, ano i do mnoha sklepů a příbytků vniknul, z nichž pak voda teprve po vícedenním úsilovném čerpání odstraněna byla. Též údolím radlickým přivalila se touže dobou ohromná síla vody, strhavší vše, co jí v cestě bylo a zaplavivši i část nádraží

---

dem unsere Verfassungszustände geworden, um so grösser ist die Werthschätzung und Hochachtung E. Exc. von Seite der Enttäuschten, um so inniger regen sich für E. Ex. die Gefühle aufrichtigen Dankes in der Brust aller echten und loyalen Patrioten. Und so sei es denn auch dem in unbegrenzter Hochachtung gefertigsten Stadtrathe der Prager Vorstadt Smichov gestattet, Namens und unter wärmster Zustimmung seiner nach Tausenden zählenden Mitbürger E. Ex. den tief empfundenen Dank darzubringen für die seltene Aufopferung und wahrhaft patriotische Hingebung, mit welcher E. Exc. das Beste für Kaiser und Reich, für König und Königreich, für Alle, die ein Österreich wollen, in so hohem Masse und mit solch' grosser Ausdauer bethätigte.

Dr. Schaefflovi, tehdejšímu ministru:

Nur eine kurze Spanne Zeit hat E. Ex. den Posten eines Ministers in Österreich versehen; allein wahrlich selbst binnen dieser kurzen Zeit hat E. Ex. so schlagende Beweise von Biederkeit und Rechtlichkeit, von Mässigung und Thatkraft, von Uneigennutz und wahrem Freiheitssinn an Tag gelegt und als deutscher Mann trotz kurzer österreichischer Staatsbürgerschaft so viel Patriotismus dem Reiche gegenüber und so viel Gerechtigkeitssinn den nichtdeutschen Völkern gegenüber bekundet, dass allenthalben Alle, die ein zufriedenes Österreich und die Eintracht seiner Völker wollen, Kaiser und Reich und sich selbst beglückwünschten, nunmehr die Leitung des Staatsschiffes von solch' einem Manne gestützt und den friedlichen Ausgleich Österreichs und seiner Völker gefördert zu sehen.

Wohl ist es anders gekommen, und all' die schönen Hoffnungen liegen gleich einem Wrakk darnieder; allein das Verdienst redlichen Wollens und mannhaften Strebens, unserem vielgeprüften Vaterlande, dem engeren wie dem weiteren, die einzig dauerhaften Grundlagen, Recht und Freiheit für Alle ohne Unterschied von Land und Sprache zu schaffen, dieses Verdienst gebührt auch E. Ex. in so hohem Masse, dass mit dessen aufrichtiger, inniger Anerkennung gleich anderen zahllosen böhmischen Städten, Dörfern und Gauen auch Smichov, die industrielle und strebsame Vorstadt Prags durch seinen hochachtungsvoll gefertigten Stadtrath nicht zurückbleiben kann.

Geruhe E. Ex. in dieser Anerkennung, gezollt von einer böhmischen Stadt einem deutschen Manne, den besten Beweis zu erblicken, dass wahrhaft freiheitliches, auf allseitiger Gerechtigkeit und Achtung basirtes Streben nationale Gegensätze nicht kennt, sondern dieselben behebt.

---

zdejších. Podobnou povodní následkem průtrži mračen utrpěl Smíchov též následujícího roku 1876, jenže v míře poněkud menší.

Ani před pohromami ohně nezůstal Smíchov zachráněn. Zvláště v posledních 15 letech bylo tu více požárů; ale nenabyly větších rozměrů a byly z větší části hned v zárodku uhašeny. [1])

Jako jinde, tak se i na Smíchově objevily a řádily rozličné epidemie; jmenovitě byla kolera v letech 1831, 1836, 1849, 1855, 1864 a 1866 velmi zhoubná, a opět v letech 1872 a 1873, avšak již mírnější a v menších rozměrech. V letech 1873 a 1876 objevili se ošklivé neštovice a zahnízdily se tak, že od té doby vícekráte, ale řidčeji a méně nakažlivě vypukly a teprve koncem 1880 vymizely, vyžádavši mnoho obětí u rozličného věku, stavu a povolání.

Také to budiž budoucnosti zachováno, že r. 1866, jakož celá skoro země česká, též Smíchov snášel svízele nepřátelského vpádu pruských vojů jakožto následek nešťastné války „německých bratří" a pověstné „mlhy u Chlumu." Dne 3. července 1866 totiž byla u Sadové a Kralové Hradce armáda rakouská od pruských vojů v rozhodné bitvě na hlavu poražena, tak že se musila dáti na útěk až za Dunaj, následkem čehož pak Rakousko přes šťastné výsledky svého stejnodobého válčení proti Italii, spojenci Pruska, celé Benátsko Vlašské ztratilo, z německého „buntu" vyloučeno bylo a ke všemu ještě oběma nepřátelům značné válečné náhrady dáti musilo. Tenkráte bylo i na Smíchově oddělení pruské posádky po dobu několika měsíců ubytováno a zaopatřováno, čímž síly jak jednotlivých občanů tak i obce až na kraj možnosti napnuty a vyčerpány byly. Bylo to tím krušnější, ježto přerušením práce v četných továrnách a závodech veškerá

---

[1]) Záslubou sboru dobrovolných hasičů, o kterémž se pojednává na místě jiném.

téměř třída pracující se ocítila v kruté tísni. Při tom všem spočívala na obci všecka starosť o udržení veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti; neboť c. k. úřady zastavily svou činnosť a zůstavily obec svému osudu. Ale nicméně byly všecky svízele okupace opatrností, příčinlivostí a obětavostí tehdejšího zastupitelstva městského šťastně překonány, začež se jemu od četných usedlých občanů, dostalo vřelého uznání a poděkování ve zvláštní adrese ze dne 10. srpna 1866. Zastupitelstvo samo uznalo pak ve svém sezení dne 29. ledna 1867, že v příčině té přísluší v první řadě zásluha Karlu Dimmrovi, tehdejšímu radovi městskému, jenž v zmíněné době válečné po celý čas nepřátelské okupace obci i státu výtečné služby prokázal, a jemuž za to, jelikož nabízené jemu čestné měšťanství přijíti se zdráhal, výbor obecní ve zvláštním pochlebném dekretu své úplné uznání a nejvroucnější díky projeviti se byl usnesl.

Aby Smíchov i celá vlasť před uvedenými a jinými osudy a hosty na dále zachráněny zůstaly, to spravujž a řidiž Bůh!

Však měl Smíchov také své radostné dni a též u něho osvědčilo se staré přísloví: „nebylo zle, aby nebylo opět dobře.“ Když Jeho Vel. císař a král František Josef v r. 1866 po uzavřeném míru projížděl severovýchodní část Čech, aby na vlastní oči seznal, kde v kterých místech osudné bitvy svedeny byly a zhoubných stop zanechaly, aby přinesl útěchu zbědovaným krajinám a aby, jak jen možno, zjednal pomoci a úlevy, tehdy zavítal i do Prahy a též do Smíchova. Byloť to dne 29. října 1866, kdy za slavnostního uvítání a všeobecného jásotu poctil a oblažil vznešenou návštěvou svou krom některých závodů průmyslových též radnici a zvěčnil v nově upravené zasedací síni nejvyšší přítomnosť svou vlastnoručním podpisem na připraveném k tomu pergamenu. Též r. 1868, když bylo v Praze slavnostní otevření nového mostu císaře Františka Josefa, a též

v letech pozdějších k vůli prohlídkám vojenským a z jiných příčin ráčilo Jeho Veličenství do Prahy zavítati a jakož tam i na Smíchově rozličné ústavy a závody prohlídnouti. I bylo po každé veliké jásání všeho obyvatelstva, jmenovitě ale r. 1880, kdy celé město, oceňujíc jeho otcovské snahy o rovné právo a blaho všech národů a pozorujíc, že snahy ty nabývají stále utěšenějších tvarů a výsledků, k uvítání Jeho Veličenství zvlášť slavnostně se ozdobilo a jeho pak příjezdem opojeno radostí jásalo a nekonečné „sláva“ provolávalo. Radost ta pocházela tím více od srdce a tkví podnes v útrobách všech obyvatelů, jelikož z vůle a milosti Jeho Veličenství sídlí od r. 1878 na královském hradě pražském kralevic Rudolf, jenž pro svou lidumilnou a šlechetnou povahu a pro své jiné vynikající a výtečné vlastnosti se svou, dne 10. května 1881 s ním oddanou spanilou chotí, korunní princeznou Stefanií Belgickou všeobecné a nelíčené lásky požívá a nejlepších naději v budoucnosť vzbuzuje.

Aby se tyto naděje v plné míře uskutečnili, a aby též Smíchov měl hojného účastenství ve všem, co dobrého a utěšeného kýžená šťastnější doba uštědří vlasti a národu, dejž a popřejž Bůh, a budiž toho nastřádána hojná a vděčná látka pro pozdější opět pojednání o dalším vývinu a osudu Smíchova!

[illegible]

Část II.

Popis města.

Vylíčivše polohu, vývin a povšechné dějiny Smíchova, přikročujeme k podrobnému popsání jeho ulic, budov a zevnější úpravnosti vůbec, jak se nám vše to v nynější právě době jeví.

Prostora celého Smíchova činí 1227 jiter, 1309 čtver. sáhů čili 706½ hektarů katastrální výměry, a jest ohraničena na straně východní Vltavou, jejíž ostrov u doleního mlýna též k Smíchovu náleží, na straně polední Zlíchovem, Radlicemi a částečně i Jinonicemi, na straně západní Košířemi, jichž skoro celou obydlenou část obkličuje, a poněkud i obcí motolskou, a konečně na straně severní Velkým a Malým Břevnovem, Třešovicemi a Malou Stranou pražskou.

Město samo rozprostírá se od hradebního příkopu před pražskou branou újezdskou [1]) a od řetězového mostu císaře Františka podél Vltavy až k nádraží české západní dráhy v délce 1640 mt. a v šířce 500 až 1000 mt., a zasahuje mimo to podél plzeňské silnice až k malostranskému hřbitovu. Prostora tato činí asi 190 jiter čili 109⅓ hektarů, a jest ve skutečnosti označena tím, že právě jen ona se těší veřejnému osvětlení a taktéž i vodovodu městskému, nepočítajíc zvláštní jeho odvětví do

---

[1]) Brána ta byla r. 1862 na místě staré pevnostní brány nově a úhledně o třech průchodech vystavěna, avšak očekává se, že bude opět odstraněna, jakož se již stalo s jinými branami pražskými vzhledem k nejvyššímu rozhodnutí J. V. z r. 1866, dle kteréhož vysloveno a částečně již i provedeno bylo zrušení hradeb pražských s jich branami.

nádraží, k Radlicům a ke Košířům. Od ní dále ku straně západní a jižní jest výstavnosť ulic, silnic a cest stále řidší, avšak sáhá při některých z nich až k samým vzdáleným hranicím obce a mimo to jest v ty strany mnoho o samotě stojících stavení hospodářských, letohradů a p.

Co pak se týče jednotlivých silnic, cest, náměstí a osad, jeví se nám následovně:

1. Třída Kinského, pojmenovaná ku cti knížete Ferdinanda Kinského, držitele důležité pro Smíchov a obecenstvu přístupné zahrady téhož jména, vede od hradebního příkopu před branou újezdskou jižním směrem a skoro středem města až ke třídě Palackého a k silnici plzeňské. Ulice ta jest po pravé čili západní straně zcela a po levé čili východní straně až na nepatrnou prostoru naproti městské radnici skoro vesměs dvou- a třípatrovými, z části velkolepými domy zastavena.

2. Třída Švarcenberkova, nazvaná na počesť knížeti Janu Adolfu ze Švarcenberků, držiteli jinonického velkostatku, ku kterémuž jakož i k jehož někdejší jurisdikci náležela též část Smíchova, jest pokračováním třídy Kinského v stejném směru jižním od zmíněných příčních ulic až ke hranicím obce zlíchovské. Její výstavnosť jest na pravé, západní straně až k radlické silnici úplná, dále však až k nádraží české západní dráhy jsou ještě mezery, kdežto na levé východní straně sáhá výstavnosť až k ulici Libušině, ale dále až k jmenovanému nádraží opět více mezer se objevuje, a konečně jsou v pokračování ku hranicím zlíchovským jen 4 osamotnělé domy. S vyjmutím 5 jednopatrových a 8 třípatrových domů jsou ostatní domy její vesměs dvoupatrové.

Obě tyto ulice, totiž Kinského a Švarcenberkova, tvoří hlavní ulici Smíchova a nazyvány proto též dohromady „hlavní třídou“. Mají průměrnou šíři 22·5 mt.

a děli Smíchov v mírném, k západu zahnutém oblouku na východní a západní polovici. Jsou v celé délce teprve od r. 1866 a 1867 vydlažděny a od r. 1876 dvoukolejovou železnou drahou koňskou opatřeny. Podél jich domů jsou mosaikové chodníky, z nichž zvláště vyvýšené chodníky v třídě Kinského slouží k velikému pohodlí obecenstva. Vůbec jest třída tato, ležící blíže ku Praze, co do výstavnosti domů, úpravnosti krámů a v jiném ohledu pokročilejší než třída Švarcenberkova. K úplnému upravení jejímu schází již jen, aby odstraněny byly tři nepatrné domky čp. 76, 77 a 78, kteréž stojí na jejím začátku od brány újezdské a kteréž, vystupujíce do ní, ji zúžují a na druhé své straně úzkou uličku tvoří.

3. Nábřeží císaře Ferdinanda, pojmenované tak na vděčnou památku císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého, velikého dobrodince Smíchova [1]), vede hned od řetězového mostu pražského při samé Vltavě tímtéž směrem co prvnější dvě ulice až ku příční ulici Jakubské. Jeho, již až k ostrovní ulici dostavěná řada vesměs třípatrových velkolepých domů [2]) s nádhernými průčelími slouží Smíchovu k nemalé okrase a chloubě. Podél domů jsou vyvýšené chodníky buď z mosaiku, buď z cementu a asfaltu, kdežto podél nábřežní zdi vede pískový chodník oddělený agátovým stromořadím od střední, r. 1881 makadamované (ve více vrstvách štětované a štěrkované) části pro jízdu. Jsouc proti povodní v téže výšce jako řetězový most založeno, poskytuje nábřeží rozkošný pohled na protější ostrovy střelecký, žofínský a židovský s jich vysokým a košatým stromovím, na nádherné divadlo národní [3]), na tok Vltavy

[1]) Císař Ferdinand povýšil Smíchov na město, věnoval se svou vznešenou chotí Marií Annou 30.000 zl., ku stavbě nového chrámu a rok co rok uděloval dary chudině smíchovské.

[2]) Jeden z nich jest čtyrpatrový a všechny mají pod přízemkem ještě polopřízemek tak zvaný souterrain.

[3]) Byloť ovšem i smutné z toho nábřeží podívání, když národní divadlo sotva dostavěné čtyři neděle před tím, kdy mělo

a p. Netřeba pochybovati, že pro tuto příjemnou polohu svou dojde i v části mezi ostrovní a Jakubskou ulicí brzkého dostavení.

4. Jako pokračování nábřeží toho vede podél Vltavy ulice nábřežní od ulice Jakubské až ku třídě Komenského nad mostem Palackého, sprostředkujíc takto spojení s „hořejším nábřežím.“ Jest to ulice úzká a klikatá, aniž vydlážděna neb nějak upravena, a užívá se jí hlavně jen co příjezdu k tamějším dvěma mlýnům a k továrnám na kartouny.

5. Hořejší nábřeží rozprostírá se při Vltavě od třídy Komenského až ku spojovací dráze v délce 660 mt. a v průměrné šířce 60 mt., jest u břehu opatřeno dlážděnou hrází a má na své západní čáře stavební až posud jen 4 domy. Nábřeží to slouží podél těchto domů v šíři 14·3 mt. k jízdě a v ostatní šířce ku skládání stavebního dříví, kamene, obilí a jiného zboží po vodě doplaveného. Čeká se na jeho upravení nejen k účelům tržním, nýbrž i k založení sadů, strany jichž učiněn začátek vysázením stromořadí podél zmíněné cesty, a jichž založení by sloužilo Smíchovu k nemalé cti a okrase, aniž by velkého nákladu vyžadovalo.

Velice žádoucno jest, aby oboje nábřeží, totiž hořejší a nábřeží císaře Ferdinanda, jakož i spojující je ulice nábřežní, poněvadž jsou vedle hlavní třídy druhým a jediným rovnoběžným spojidlem Smíchova od severu k jihu, co možná brzo upraveny a přístupnějšími učiněny byly, než jsou posud.

Mezi právě zmíněnými pobřežními ulicemi a prostorami a mezi třídou Kinského jsou následující místa a ulice.

6. Naproti zahradě Kinského rozprostírá se u hradebního příkopu a částečně i v obvodu pražském tak

---

býti zahájeno, totiž dne 12. srpna 1881 večer bylo pojednou v plamenech a uvnitř i s nádhernou střechou shořelo.

zvaný „lesík“, prostora stromovím a křovím někdy porostlá, ale nyní pustá. Užívalo se jí druhdy skoro po celý rok, ale několik let již jen o pouti sv. Filipa a Jakuba k rozestavení rozličných panoram, zvěřinců, kolovadel, kejklířských a jiných bud, jakož i množství nezbytných pernikářských stanů, a dá se očekaváti, že bude brzo buď upravena neb zastavena. Od ní vybíhají ulice křížovnická a ostrovní a cesta k nábřeží Ferdinandovu.

7. Ulice křížovnická vede z „lesíka“ rovnoběžně s třídou Kinského k náměstí kostelnímu, a jest pojmenována dle někdejšího tam majetku ryt. řádu křížovníků s červenou hvězdou. Jest 14·3 mt. široká, od r. 1879 asi do polovice délky dlažděna, po obou stranách chodníky vyvýšenými opatřena a asi do polovičky třípatrovými domy zastavena.

8. Od ulice křížovnické jest na příč k Vltavě, k nábřeží Ferdinandovu, započata ulice ostrovní, navržena v šířce 11·4 mt. a nazvána tak dle protějšího ostrova židovského. Čítá posud jen v hořejní části po jižní straně 5 dvou- a třípatrových domů, podél nichž i chodník vede. Avšak ulice postrádá dlažby, a k jejímu uskutečnění padne za oběť část starobylého domu čp. 194.

9. Při východní straně třídy Kinského rozprostírá se náměstí kostelní do délky 95 mt. a do šířky 38 až 56 mt. Byvši již r. 1833 po bývalém tam hřbitově srovnáno a pak r. 1837 v části blíže hlavní třídy poněkud i vydlážděno, obdrželo nynější svou lepší úpravnosť a dlažbu teprve r. 1880. Na jeho dolení straně stojí starobylý, ale jinak nepatrný kostelík sv. Filipa a Jakuba, o kterémž zevrubnější pojednání následuje na jiném místě. Severní strana náměstí jest pěknými třípatrovými domy úplně zastavena a vyvýšeným mosaikovým chodníkem opatřena, kdežto východní strana

ohraničena jest starobylou továrnickou budovou, a jižní strana farní budovou a ohradou.

10. Ze severovýchodního úhlu náměstí kostelního vychází směrem k Vltavě ulice Jakubská, která není posud dlažděna a vykazuje na své severní straně dosud jen čtyry domy. Z těch jest nárožní jednopatrový, ostatní dvoupatrové, a ulice sama čeká na upravení své jižní čáry stavební, v jejíž celé délce tvoří továrna na kartouny nepravidelné průčelí.

11. Z jihovýchodního úhlu náměstí kostelního vybočuje mezi právě zmíněnou továrnou a mezi nepatrnými přízemními staveními ulice mlýnská. Jest sotva 5·7 mt. široká a rozvětvuje se o něco dále jednak směrem východním do nábřežní ulice k vltavským mlýnům, od nichž i její název pochází, jednak směrem jižním podél botanické zahrady k nedaleké druhé továrně na kartoun prodlužuje se jakožto:

12. Ulice továrnická, pouhá to pokoutní ulice s dvěma pouze staveními botanické zahrady a s jedním třípatrovým domem naproti ní.

Sledujeme-li třídu Kinského po pravé, západní straně, shledáváme následující ulice:

13. Hned z předu stoupá volně třída Karlova směrem západním v délce asi 1700 mt. až k silnici plzeňské nad obcí košířskou. Název ten dán jí na památku a ku cti Karla IV., otce vlasti, kterýž dal vystavěti poblíž na svahu Petřína „hladovou zeď", aby v době tehdejší neúrody lid hladem zmořený měl při stavbě obživy. Výstavnosť její sáhá však jen na levé jížní straně do vzdálenosti asi 300 mt., v kteréžto délce jest průměrně 15 mt. široká, od r. 1875 dlažděna a vyvýšenými mosaikovými chodníky opatřena a po levé straně řadou velkolepých, skoro vesměs třípatrových domů a na protější pravé straně krásnou zahradou Kinského ohraničena a mimo to stromořadím okrášlena. V další, poněkud uzší části střídají se po obou stranách

zahrady, pole, domy a letohrady, ale schází ještě žádoucí upravení. Opodál za zahradou Kinského vede od ní v pravo mezi zahradními zdmi vozová cesta ku výše ležícím hospodářským usedlostem, jmenovitě ku Hřebence.

14. Naproti náměstí kostelnímu odbočuje od třídy Kinského druhá příční ulice: třída Havlíčkova, pojmenována na počesť Karla Havlíčka, statného bojovníka českého za práva lidská. Zasahuje do třídy Husovy.

15. Třídu Havlíčkovu a třídu Karlovu spojuje třída Jeronýmova, mající jméno Husova věrného přítele a mučenníka kostnického. Jako Havlíčkova třída má i ona šířku 14·3 mt.; obě pak honosí se úplnou výstavností pěkných dvou- a třípatrových domů jakož i důkladnou dlažbou od r. 1869 a 1874 a vyvýšenými mosaikovými chodníky.

16. Asi uprostřed třídy Kinského odbočuje od ní k západu třetí příční ulice: třída Jungmannova v šířce 14 mt., mající jméno slavného učence českého. Výstavnosť její s domy, krom jednoho, vesměs třípatrovými, dospěla již asi do dvou třetin délky její, kam sáhá též dlažba s chodníky mosaikovými, pocházející z r. 1870.

17. V zadu právě zmíněné třídy začíná třída Husova, kteréžto pojmenování svědčí velikému Čechu, mistru Janu Husovi, upálenému v Kostnici pro své přesvědčení. Majíc šíři 22·5 mt. a jsouc v celé délce až k třídě Karlově dvojím stromořadím krášlena, náleží třída Husova dle toho jakož i dle své polohy blíže zahrady Kinského k nejlepším ulicím Smíchova. Posud jest jen její hoření polovice, totiž od třídy Karlovy až ku vbíhající do ní třídě Havlíčkově po obou stranách velkolepými skoro vesměs třípatrovými domy ano i dvěma čtyrpatrovými vystavena a od r. 1876 širokými vyvýšenými chodníky a mezi těmito a mezi uprostřed ní založeným stromořadím dobrou dlažbou opatřena.

18. Konečně odbočuje od třídy Kinského směrem západním ulice kartouzská. Na svém začátku vede v upravené šířce 14·2 mt. rovně, pak směrem jihozápadním poněkud klikatě a v rozličné menší šířce, až se na 5·6 mt. zužuje a na dvě uličky dělí, z nichž přední naproti ulici Poděbradově přímo a zadní naproti ulici Mozartově v šikmém směru do silnice plzeňské zabočuje. Až k tomuto rozvětvení svému jest nejvíce továrnickými budovami (přádelnami a dílnami na stroje a vagony) ohraničena a již delší léta vydlážděna, dále pak zdmi zahradními obklíčena a nevydlážděna. Název její nám připomíná někdejší klášter kartouzský, o kterémž v předu vypravováno.

19. Na rozhraní třídy Kinského a třídy Švarcenberkovy vede směrem západním, totiž ku straně Plzně, silnice plzeňská v délce asi 3.800 mt. až ke hranicím obce košířské, a sice až tam, kde před osadou Buďánkami překročuje potok motolský. Silnice ta jest pouze štětována a štěrkována, a jen až poblíž k ulici Mozartově v šířce 22·5 mt. upravena, odkud pak, vybočujíc z vlastního středu města, se obmezuje na šíři pouhých 7·5 mt. Výstavnosť její jest v upravené části poněkud hustší, obmezuje se pak v délce od zadní uličky kartouzské až na konec malostranského hřbitova pouze na severní stranu. Odtud dále má v značné délce časté mezery, až pak opět v části nad obcí košířskou vykazuje po obou stranách skupiny domů a konečně dále až ku hranicím některé osamotnělé domy a letohrady. Avšak silnice ta vede jen až na konec jmenovaného hřbitova výhradně v obvodu smíchovské obce, kdežto odtud dále po levé, jižní straně začíná již obvod obce košířské, jsa pouze přerušen jednou ze zmíněných skupin smíchovských domů, stojících nad Košířemi. Též na protější straně zabíhají košířské pozemky do obvodu smíchovského, tak že se upravení hranic v tu stranu jeví co nezbytná potřeba. V upravené přední

části jsou po obou stranách chodníky a stromořadí, avšak až na konec hřbitova jest jen po jedné, zastavené straně chodník se stromořadím, odkud pak dále jsou nově založená stromořadí po obou stranách silnice. V celé její délce střídají se starší domy s novými a s továrnami, a lepšímu v tu stranu vývinu vadí patrně zmíněný hřbitov, jehož zrušení již i vyšší úřady k naléhání obce byly přikázaly se lhůtou do konce r. 1883.

20. Ulice vlečná s šíří 19 mt., pojmenována dle vlečné dráhy, která v ní založena jest k dopravě vagonů železničných a jiného zboží do nádraží buštěhradské dráhy z továrny na vagony a stroje, stojící po obou stranách plzeňské silnice; pak

21. Ulice královská též s šíří 19 mt.; a

22. Ulice Poděbradova s šíří 14·2 mt., pojmenovaná na památku velkého krále českého Jiří Poděbrada, — odbočují vesměs z upravené přední části silnice plzeňské směrem jižním do rovnoběžné s ní ulice vinohradské. Ulice tyto, zvláště prvnější, byly teprve před několika lety založeny, vykazují posud jen poblíž silnice plzeňské několik továrnických staveb a obydelných domů, což platí zvláště o posledně jmenovaných dvou ulicích, a nemají posud krom několika kusých chodníků v ulici Poděbradově ani dlažby ani nějaké lepší úpravy. Snad k tomu dojde, až bude provedeno dobré spojení ulice královské s okresní silnicí radlickou, a až se zlepší povšechné poměry živnostní a obchodní, a tím pak i stavební.

23. Od silnice plzeňské stoupá též k jižní straně ulice Mozartova, sáhající až k letohradu Peltramce, v kterém se slovútný hudební skladatel Mozart po nějaký čas zdržoval. Má jen 4—8 mt. šířky a pouze na levé východní straně řadu domů poněkud ještě s mezerami, i jest posud nevydlážděna a jen podél některých domů chodníky opatřena.

24. Od ní dále vede jinonická cesta, pouhá to pěšina, k některým letohradům a hospodářským stavením, jakož i ku hřbitovu obecnímu.

25. Dále k západu stoupá od silnice plzeňské naproti dolenímu konci malostranského hřbitova příkře vzhůru ulice Purkyňova, jež má jméno slavného fysiologa českého, sáhá v šířce 14·2 mt. až k třídě Karlově a jest posud jen v dolení části od r. 1880 dlažděna a chodníky opatřena.

26. Ulice Resslova, mající jméno slovútného českého vynálezce parolodního šroubu, vede mezi plzeňskou silnicí a mezi třídou Karlovou rovnoběžně s nimi a křižuje ulici Purkyňovu, jsouc pouze z této přístupna. Obě tyto ulice mají posud malou výstavnost, a s vyjmutím dolení části ulice Purkyňovy schází jim téměř všecka úprava.

27. V značné vzdálenosti k západu odbočuje od silnice plzeňské založená před čtyrmi lety okresní silnice bělohorská, která stoupá v šířce 7·5 mt. směrem severozápadním přes osudnou pro Čechy „Bílou Horu“ ku Hvězdě. Stojí při ní hned v předu po pravé straně několik malých domů a dále pak několik hospodářských samotin.

28. Vrátíme-li se po silnici plzeňské zpět do třídy Švarcenberkovy a jdeme-li touto k jihu, objevuje se nám v pravo ulice vinohradská, jež vede v šířce asi 8 mt. směrem západním k bývalým vinohradům a nynějším letohradům a cihelnám. Jest jen v předu dlažděna a vykazuje všeho všudy jen 5 stavení, jmenovitě plynárnu.

29. V tutéž stranu odbočuje okresní silnice radlická, jež vede mezi staveními parního mlýna a plynárny a mezi nádražím buštěhradské dráhy v šířce 19 mt. rovně, pak ale ve dvou záhybech k obci radlické v pouhé šířce 8 mt. Teprve blíže této obce jest osmi domy, z větší části o samotě stojícími, ohraničena. Ne-

daleko od jmenované obce odbočuje od ní v pravo zvláštní silnice s agatovým stromořadím ke hřbitovu obecnímu. Až k druhému záhybu svému jest radlická silnice po obou stranách agatovým stromořadím lemována, po jehož zevnějších stranách jsou až k prvnímu záhybu vyvýšené pískové chodníky pořízeny.

30. U druhého záhybu silnice radlické odbočuje podél nádraží buštěhradského jižním směrem k Zlíchovu v šířce sotva 3.5 mt., křížová cesta, která jest jen dle nejnutnější potřeby pro povozy upravena.

Další část třídy Švarcenberkovy jest na západní straně až ku hranicím zlíchovským ohraničena nádražími buštěhradské dráhy, spojovací dráhy císaře Františka Josefa, české západní dráhy a dvěma mezi nimi stojícími domy.

31. Vrátíme-li se k počátku třídy Švarcenberkovy, jest právě proti plzeňské silnici třída Palackého, jenž vede k novému kamennému mostu téhož jména, honosíc se jménem slavného dějepisce a politického vůdce národa českého. Třída ta jest do polovice své délky 14.2 mt. široká, až na dvě posud nezastavená staveniště při jižní straně krásnými, nejvíce třípatrovými domy zastavena, od r. 1876 žulovými kostkami dlažděna a vyvýšenými chodníky mosaikovými opatřena. Druhá část její byla r. 1878 pomocí náspu co příjezd k mostu zřízena, jest v šířce 17 mt. navržena a postrádá posud dlažby a všelikých budov.

32. Rovnoběžně s třídou Palackého odbočuje dále od třídy Švarcenberkovy k Vltavě třída Komenského, slavného paedagoga českého, zvaná před tím ulicí přívozní. Jest do polovice délky své až na dvě staveniště úplně zastavena. V další polovici jest na jižní straně skoro veskrz domy pěknými, nejvíce třípatrovými opatřena, kdežto protější severní strana jest posud prázdna. Má šířku 14.2 mt., avšak její dlažba pocházející z roku 1837, tedy jedna z nejprvnějších na Smíchově, jakož i její chodníky podél domů jsou méně

důkladné, a mimo to čeká dolení část její na své upravení do náležité vodorovné výšky.

Dále odbočují od třídy Švarcenberkovy k hořejšímu nábřeží:

33. Ulice vltavská v šířce 14.2 mt. s několika domy v přední hoření části a s úzkou pokoutní uličkou za nárožním domem v pravo;

34. Ulice pivovarská s šíří 11.4 mt. v lámaném směru, nemající kromě pivovaru a krom jednoho nárožního domu na hořením a taktéž na dolením konci žádné výstavnosti;

35. Ulice Libušina, pojmenovaná tak vzhledem k protějšímu Vyšehradu, slavnému sídlu Libušině, má šířku 14.2 mt. a krom jednoho nárožního domu v předu posud jen 3 domy; a

36. Ulice vyšehradská nazvaná tak dle protějšího Vyšehradu, jest široká 9.5 m., posud bez výstavnosti a obklíčena na své jižní straně spojovací drahou, kteráž v místě tom překročuje po mostě železničném třídu Švarcenberkovu.

Tyto ulice nejsou pro svou jen částečnou výstavnosť posud dlážděny, a pouze prvnější 3 mají podél některých domů chodníky.

37. Rovnoběžně s třídou Švarcenberkovou vede ulice Přemyslova z třídy Komenského do třídy vltavské v šířce 11.4 m., vykazuje mimo čtyry nárožní, jen tři domy a jest jen částečně chodníky opatřena. Její částečné vydláždění stane se r. 1882.

38. Zvláštní část města tvoří dělnická osada Mrázovka na svahu návrší téhož jména. Byla r. 1870 od zvláštní společnosti založena. Čítá nyní již 34 domů vesměs jednopatrových, dle jednoho plánu stavěných. Cesta k nim vede z ulice Poděbradovy volným a točeným stoupáním, a jest téměř veskrz stromořadím roubena. Při některých domech jsou též zahrádky, a vůbec

objevuje se celá osada v zdravé poloze a v úhledné upravenosti.

39. Taktéž tvoří **Buďanka** dle své polohy a dle seřadění svých 24 domů zvláštní osadu. Osada ta leží daleko k západu po pravé straně silnice plzeňské nad potokem motolským. Její přízemní a jednopatrové domy, obývané výhradně pracujícím lidem, zvedají se nad sebou jako jesle.

Kromě toho započato v novější době zakládáním více nových ulic, které však posud nepokročilo tak, aby byly ulice zvláštního názvu již obdržely. Zakládají se totiž:

a) od nábřeží císaře Ferdinanda v jeho délce mezi řetězovým mostem a mezi ulicí ostrovní dvě příční ulice v šířce 15.16 m., směrem ku třídě Kinského;

b) od ostrovní ulice rovnoběžně s jmenovaným nábřežím nová ulice v šířce 18.96 m., směrem k řetězovému mostu;

c) od třídy Kinského naproti radnici po obou stranách stavby nového kostela dvě příční ulice v šířce 15.16 m., směrem k Vltavě; a

d) od třídy Karlovy naproti cestě, vedoucí na Hřebenku, dvě příční ulice směrem jižním k silnici plzeňské.

V povšechném polohopisném a upravovacím plánu Smíchova nalezáme ještě mnoho jiných navržených a schválením opatřených ulic; avšak dle toho, že v posledních dvou letech velmi málo nových staveb přibylo, a že zvláště toho času jest na Smíchově neočekávaně slabý ruch stavební, nedá se souditi, že by se započaté a navržené ulice tak brzo uskutečnily.

Co do počtu domů čítá Smíchov celkem 521 čísel popisních, z kterýchž připadá na Buďanka 20 a na Mrázovku 35. Avšak po odpočítání 3 stavení zbořených, pak 10 domů ležících v obvodu spojené někdy obce košířské, 1 v obvodu obce pražské a 9 domů s dvojími a více

čísly popisními, zbývá ve skutečnosti 503 domy. Z nich jest 15 továrnických budov a nedostavených domů neobydleno a tedy vlastně jen 488 domů obydlených.

Výstavnosť pochází u 194 domů z doby do roku 1832, asi u 44 domů z doby do r. 1861, asi u 120 domů od r. 1861 do 1871 a asi u 138 od r. 1871 do 1881. Pokud se týče zevnější výstavnosti a vnitřní úpravnosti domů zasluhuje Smíchov v stejnou řadu postaven býti s předními městy Čech, a lze v ohledu tom trojí období rozeznati. Co jest posud přízemních stavení, — a těch jest již velmi málo, — a nemnohých též stavení o jednom jen patře, ta všecka náležejí do starší doby před rokem 1840. Co jest domů dvoupatrových, zejména celá řada domů se stejnou skoro výškou v třídě Kinského opodál náměstí kostelního až k místu naproti ulici kartouské, tyto téměř všecky domy pocházejí z doby od roku 1840 do 1860. Co jich konečně později až podnes vystavěno bylo, a těch jest veliký počet, mají téměř vesměs tři patra, ano mnohé z nich, jež mají pod přízemkem ještě polopřízemky, možno řaditi k domům čtyřpatrovým.

Stejný pokrok co do velikosti a objemnosti pozorujeme též strany slohu stavebního. Od jednoduchého slohu kasárního z doby prvnější přihlíženo v druhé již době stále více a více k lepší úhlednosti průčelí. — Postupem času povstalo mnoho nejen velkolepých, nýbrž i vkusně ano dle úplně slohových pravidel provedených a též uvnitř co nejlépe a pro vše pohodlí upravených domů. Zasluhuje to tím většího uznání, jelikož kromě stavitelů i stavebníci sami, nešetříce nákladu a jsouce na mnoze pouhými v takových věcech laiky, o krásné provedení svých domů dbali a takto svou krasochuť osvědčili.

Číslování jednotlivých domů dle popisních čísel zakládá se na Josefinském katastru a vztahuje se na celý obvod Smíchova s vyjmutím dělnické osady Mrá-

zovky, která má své zvláštní číslování. Následkem toho, že nové domy musily a musí dle platného předpisu obdržeti popisní čísla, jakáž právě arithmeticky následují, bez ohledu, kde v které ulici neb na které samotě ten který nový dům stojí, jest staré číslování velice nepřehledné. Proto bylo r. 1880 vedle něho zavedeno nové řadové číslování domů dle jednotlivých ulic, čímž lze domy snadněji vyhledati. Nová, řadová čísla nejsou však předmětem knihovního vkladu jako stará popisní čísla, která se i dále bez ohledu na nová připisují. Při tom jest ovšem nové číslování domů obmezeno na ulice buď zcela anebo poněkud dostavěné, a mají jich domy vedle svých starých popisních čísel ještě i nová čili řadová čísla s názvem příslušné ulice. U nového číslování jest pravidlem, že od újezdské brány pražské čili proti toku Vltavy vzato, počínají v hlavní třídě a v ulicích s ní rovnoběžných na pravé straně čísla lichá a na levé straně čísla sudá, kdežto v příčních ulicích platí tentýž pořádek od hlavní třídy vzato. Jediné nábřeží císaře Ferdinanda, jež má domy po jedné jen straně, obdrželo čísla pořadem jdoucí. Nárožní domy a vůbec domy o více průčelích mají na každém průčelí příslušné nové číslo té které ulice.

Vykazujíce všecka popisní čísla s jich novými čísly, s jich držiteli, polohou a zvláštním u některých domů názvem na konci ve zvláštním seznamu a pojednávajíce o závodech průmyslových a p. na příslušných místech, naznačujeme a popisujeme na místě tomto pouze budovy, usedlosti, ústavy a p., kteréž buď pro jich znamenitost a pamětihodnost, anebo pro jich veřejný neb jiný účel, anebo jinak zvláštního povšimnutí zasluhují.

1. Na nynějším kostelním náměstí stojí farní kostel sv. Filipa a Jakuba s polokruhovou římskou apsidou na východní straně a s věží při její jižní straně. Jak jsme již v dějepisné části pověděli, pochází

první o něm zpráva z r. 1383. Náležel ku Praze a slul tehdy kostelem sv. Jakuba za předměstím malostranským, též pod Petřínem, na Újezdě anebo blíže kláštera kartouzského. Jeho tehdejší farář Svatoslav koupil půl druhé kopy grošů ročního platu z masného krámu na Malé Straně za patnáct grošů pražských s tím, by plat ten dáván byl farářům u sv. Jakuba třikráte do roka o vánocích, o sv. Duchu a o sv. Mikuláši, ano i kdyby krám se sbořil, i ze samého městiště (místa). Pochází tedy kostelík ten zajisté již z třináctého a snad ze dřívějšího ještě století; ale není povědomo, kdo jej vystavěl.

V nynější podobě pochází z r. 1749. Jeho podlaha ležela před tím, než bývalý při něm hřbitov r. 1791 zrušen a r. 1831 i s kostnicí úplně odstraněn byl, nad povrchem půdy okolní. Nyní následkem návozu leží níže povrchu, tak že v předu se strany hlavní třídy do vnitř kostela po několika schodech se dolů sestupuje. Jsa velmi malý a nepatrný, nestačí již dlouhá léta pro obecenstvo Smíchova, kteréž proto i k navštěvování kostelů pražských odkázáno jest a velmi toužebně očekává dokončení započaté stavby nového prostranného kostela.

Ač jest kostel sv. Filipa a Jakuba zajisté nejstarší a nejvzácnější památkou Smíchova, ano o celé a snad o dvě století starší než sám Smíchov, nemá přece v ohledu stavebním žádné znamenitosti do sebe.

První faráři, jak nám zachováno při něm byli: l. 1333 Svatoslav, založil r. 1360 postranní oltář P. Marie; l. 1361 Mikuláš, jenž uvedl faráře na Zlíchov; l. 1368 Ždán, 1368—1370 Jiří, pak do r. 1376 Přibík, do roku 1380 Martin a od r. 1396—1408 Tomáš.

L. 1562 dán kostel pod patronát obce pražské jako farní kostel, což r. 1592 zvláštní smlouvou utvrzeno bylo. Od r. 1700 jej spravovali Jesuité jakožto misionáři na Vinohradech, až pak beneficium samo bylo 3. září

1749 za arcibiskupa Morice Gust. hrab. z Manderscheidů, Blankensteinů a Geroldsteinů obnoveno; i vedli správu při něm z Jesuitů:

1702 P. Jan Bořický, Jiří Jakeš, Krištof Sádlo; 1704 Václ. Gebhard; 1706 Alex. Podleský, Jan Radl; 1708 Jan Špaček; 1709 Vavřinec Lysý; 1720 Jan Pohl; 1738 Jan Winkler a 1748 Jan Gluth; na to pak faráři:

1749 Ant. Thad. Krejza; 1766 Matěj Václav, Jan Konrad; 1789 Ant. Hassner; 1799 Frant. Čabat; 1800 Jos. Ploner; 1816 Bohuslav Reichl; 1820 Ant. Lagler; 1832 Jos. Svoboda; 1840 Jos. Raab jako administrator a později farář; a od r. 1875 Vincenc Švehla v téže hodnosti a nynější kaplani: Vincenc Vaněček a Michael Beneš.

Přifařeny byly v době patrimoniálních jurisdikcí:

a) Smíchov, totiž: 46 emphiteut c. k. vinohradské jurisdikce, 40 emphiteut, 1 obecní a 2 vrchnostenské stavení jurisdikce mostecké; 6 emphiteut c. k. fiskální jurisdikce sv. Jiří; 47 emph. a 2 vrchnostenská stavení jurisdikce jinonické a 9 vrch. stavení jurisdikce stavovské, dohromady 153 domů;

b) Radlice, totiž 27 stavení, mezi nimiž 9 selských, jurisdikce jinonické;

c) Zlíchov, totiž 26 stavení, mezi nimiž 3 selské panství tuchoměřického;

d) Hlubočepy, totiž 42 stavení, mezi nimiž 9 selských téhož panství; a

e) Červený mlýn.

Některé smíchovské domy opět byly přifařeny k sv. Marketě do Liboce a do Jinonic.

Kostel sv. Filipa a Jakuba byl před dávnými lety filiálkou kostela sv. Václava na Malé Straně, na jehož místě nyní stojí zemský dům, ale později měl sám následující filiálky:

a) u Nejsvět. Trojice na malostranském hřbitově až do 26. května 1818;

b) u sv. Jana na Zlíchově, dříve Jesuitům v Tuchoměřicích náležející a zřízenou r. 1872 za zvláštní faru;

c) kapli u Nejsv. Trojice na vinici Nesypce, zavřené od 20. pros. 1784; a

d) kapli sv. Jana Nepom. v Radlicích, dříve Dominikanům na Starém Městě náležející.

Této doby náleží k němu již jen kaple sv. Jana Nepom. v Radlicích a obnovená soukromá kaple u Nejsv. Trojice na vinici Nesypce.

Farní kostel má 3 větší zvony a umíráček. Na tom největším jest nápis: „Tento zvon ulit jest svatému Jakubu a ouřadu kostelnímu, Jan Holeczek". Jeho letopočet a rovněž nápisy ostatních zvonů nejsou více čitelny. Konečně bylo patronátní právo kostela převedeno s obce pražské na obec smíchovskou na základě řádné smlouvy ze dnů 16. břez. a 2. dubna 1875, schválené arcibiskupskou konsistoří dne 4. května 1875 pod č. 3078. a c. k. místodržitelstvím dne 29. květ. 1875 pod č. 25276, a vložené do veřejných kněh dle výměru smíchovského c. k. okr. soudu ze dne 24. listop. 1877 č. 26479. Dle smlouvy té má kostel vlastního jmění 4022 zl. 66 kr. a nadačního jmění 1813 zl. 31 kr., a mimo to náleží k němu farní budova čp. 71. Od doby té přibylo k nadačnímu jmění dalších 2000 zl.

2. Blíže farního kostela stojí farní budova čp. 71, tvořící jižní nároží třídy Kinského a náměstí kostelního, o jednom patře s místnostmi světlými a prostrannými. Budova ta byla r. 1865 zákonitým přispěním patrona kostelního a přifařených osadníků nově vystavěna na místě staré fary, která před r. 1857 zároveň za školu sloužila.

3. U třídy Kinského naproti radnici započata r. 1881 v měsíci dubnu stavba nového kostela sv. Václava na staveništi, kteréž obec k účelu tomu ve výměře 1060 čtver. sáhů od usedlosti čp. 67. a 68. dne 28. listop. 1875 koupila. Staveniště to leží mezi

dvěma již v předu zmíněnými, směrem k Vltavě navrženými ulicemi. Slavnostní svěcení základů jeho vykonal dne 18. září 1881 pražský arcibiskup, kardinál kníže Bedřich ze Švarcenberků za účastenství mnoha duchovních, zeměpanských i jiných hodnostářů, zástupců obce, sboru stavebního, mnoha spolků a p., jakož i velikého zástupu lidu. Započatý kostel bude dle příslušného plánu trílodľovou basilikou s dvěma věžemi v předu, jest vypočítán pro 2000 lidí a má býti nejdéle o sv. Václavě 1884 dokončen a svému účelu odevzdán. Že konečně k stavbě té dospělo, toho možnosť vyvinula se následovně:

Již počátkem roku 1866 uznalo zastupitelstvo města Smíchova za nezbytné, přičiniti se o rozšíření nynějšího farního kostela a sestaviti za účelem tím zvláštní sbor jednak k opatření plánů, jednak ku sbírání dobrovolných příspěvků. Že však sotva půl roku na to vypukla nešťastná válka se sousedem Prusem, vrazivším do Čech a zde co vítěz zle řádivším, byla i veškerá činnosť sboru přerušena a teprv opět roku 1868 obnovena a ku zdárným výsledkům vedena.

Především nabyla rada městská přesvědčení, že by vzhledem k stálému vzrůstaní města pouhé jen rozšíření nynějšího farního kostela nestačilo, nýbrž že nutná toho potřeba, pomýšleti na stavbu úplně nového, co možná prostranného a monumentálního chrámu. Tím pak byly též k účelu tomu v souhlasu a schválením celého zastupitelstva obecního náležité kroky podniknuty.

Za protektorátu Jeho Eminence nejdůstojnějšího pana kardinála a pražského knížete arcibiskupa Bedřicha ze Švarcenberků byl kostelní sbor stavební obnoven a četně rozmnožen, a největší péče věnována opatření vhodného a důstojného plánu, jakož i staveniště samého. Aby obec nabyla ve věci volnější ruky, docíleno převedení patronátního práva kostelního s hlavního královského města Prahy na městskou obec smíchovskou.

Na základě ministerského povolení zavedeny a prováděny všeobecné sbírky dobrovolných příspěvků. Pomocí zvláštního sboru pražských a smíchovských paní uspořádána věcná loterie ve prospěch nového chrámu. Též všelikým jiným způsobem množen stavební fond kostelní; ano obec sama přinesla značné oběti. Posléz vynaloženo vše, aby zároveň se schválením stavby povolen byl též přiměřený na ni příspěvek z fondu náboženského.

Takovýmto snažením docíleny následující úspěchy:

Staveniště kostelní, jež mezi čtyřmi uznáno za nejvhodnější, zakoupeno samou obcí za 100.000 zl. rak. měny.

Fondu stavebnímu věnovali: Jeho Veličenství, zvěčnělý císař a král Ferdinand Dobrotivý se svou vznešenou chotí, J. Vel. císařovou vdovou Marií Annou 30.000 zl. r. m.; Jeho Veličenství nejmilostivější panující císař a král František Josef I. 5000 zl.; Jeho cís. Výs. zvěčnělý arcivévoda František Karel, otec císařův 2000 zlat.; zmíněný sbor paní výtěžek loterní 31.419 zl. 99 kr. a mnoho jiných dobrodinců ve větších a menších částkách 29.378 zl. 67$^1/_2$ kr., úhrnem 97.798 zl. 66$^1/_2$ kr., tak že fond ten, získav úroků 22.933 zl. 81 kr., přijal do této doby celkem 120.732 zl. 47$^1/_2$ kr. Mimo to bude, díky Jeho Vel. panujícímu císaři a králi, jakož i jeho vysoké vládě, stavební fond obdařen postupem stavby z náboženského fondu příspěvkem 60.000 zl., a dospěje tedy k sumě 180.732 zl. 47$^1/_2$ kr., na kterouž i náklad stavby samé rozpočten jest.

Nicméně zbude ještě uhraditi náklad vnitřního zařízení a upravení kostela dalšími 40 až 50.000 zl.

Plán stavební, jejž sdělal a dle potřeby upravil pražský architekt Ant. Barvitius, došel s potřebným nákladem stavebním schválení zastupitelstva obecního a konečně i vys. c. k. místodržitelství dne 30. září 1880 pod č. 58008 a po provedení řádného ve věci jednání odevzdána prozatím stavba základů smíchov-

ským stavitelům Jos. Linhartovi a Vil. Mildovi jakožto společným podnikatelům.

Obsahu toho byla též pamětní listina, jež v den svěcení s půdorysem kostela a s běžnými té doby mincemi do základního kamene vložena byla.

4. Kostel Nejsv. Trojice, jehož patronem jest obec pražská, jest na malostranském hřbitově u silnice plzeňské a jest poněkud prostrannější než kostel farní. Byl r. 1837 dostavěn a vysvěcen. Hřbitov sám založen r. 1785 a sluje malostranským, poněvadž slouží především Malé Straně pražské, ačkoliv ho i obec smíchovská užívala až do konce r. 1876, kdy si totiž svůj vlastní hřbitov založila. Ležíc poblíž obce košířské nazývá se též košířským hřbitovem. Duchovní správu při něm zastával první kaplan u sv. Filipa a Jakuba dotud, pokud patronát k tomuto kostelu nepřešel na obec smíchovskou, od které doby je tu ustanoven zvláštní administrator hřbitovní. [1]).

5. V ulici Komenského, jindy přívozní, nachází se školní budova obecní čp. 252 vystavěna r. 1857 o dvou patrech na pozemku, jejž byl za tím účelem všeobecně vážený továrník, israelita Šalomoun Přibram, daroval. Ač byla r. 1867 třetím patrem opatřena, nestačila přece již po 2 letech pro stále přibývající počet žáků a žákyň a slouží nyní výhradně jen českým děvčatům školním, ano nestačí více ani pro ně všecky. Následkem toho jsou tři dívčí třídy české již po několik let v čp. 336 v soukromém nájmu a pro další dvě se tam chystají místnosti. Dne 15. listop. 1871

---

[1]) Na hřbitově tom odpočívají: Básník „Kytice“ Karel Jarom. Erben, básník a románopisec Gustav Pfleger-Moravský. spisovatelé Vinc. Bradáč, Mikol. Tomek Pešina ryt. z Cechorodu, Dr. Inocenc Ant. Frencl, Frant. B. Kořínek, Ed. Novotný, Fr. Veleba, Ferd. Břet. Mikovec, Ant. Erv. Veyrauch a j., učenci Karel Bořivoj Presl, Dr. Eman. Bořický a j., dějepisec Hynek Cornova, malíř Jos. Voj. Hellich, hudební skladatelé Václ. Tomášek a J. M. Martinovský, výtečný národovec a president říš. rady r. 1848, Dr. Ant. Strohbach a více jiných o vlast zasloužilých mužů.

byl v průčeli školní budovy zasazen kovový medailon s poprsím Amose Komenského, slavného paedagoga českého.

6. V přední upravené části silnice plzeňské nalezá se pod čp. 243 budova o dvou patrech s průčelím na 80 mt. dlouhým, tvořící nároží do ulice Poděbradovy. Byla to dříve továrna na sirky, vystavěná r. 1845., kterouž obec, jednak aby se zbavila jejich účinků zdraví škodných, jednak aby nabyla potřebných místností k účelům obecním, r. 1872 za 190.000 zl., koupila a dalším nákladem více jak 50.000, pro chlapecké školy obecné a měšťanské upravila. Tyto jsou v ní veskrz, jak české tak i německé, umístěny a s vyjmutím několik krámů v přízemku a několik místností v zadních nádvorních křídlech zaujímají veškeré místnosti její.

7. Dům čp. 235. v třídě Kinského vedle radnice, jehož některé místnosti byly již r. 1872 pro německé školy najaty, byl konečně r. 1873 obci za 70.000 zl. koupen a slouží nyní v hořeních dvou patrech všem německým školám dívčím, kdežto v přízemku, jsou v předu krámy pronajaty a zadní místnosti slouží k jiným účelům.

8. V třídě Švarcenberkově stojí po západní straně pod čp. 344 dětská opatrovna s činžovním domem v předu a s vlastním ústavem v zadu. Obě budovy byly r. 1870, prvnější hned původně o dvou patrech a poslednější pouze o přízemku, zvláštním spolkem pomocí dobrovolných příspěvků nákladem 23.000 zl. vystavěny a obci odevzdány. Nyní tvoří zvláštní fond obecní a slouží 3 českým a 2 německým školkám mateřským, za kterýmž účelem zadní budova r. 1875 ještě prvním patrem opatřena byla.

9. Ob dům dále jest na domě čp. 26 mramorová deska zasazena na památku, že tu byl r. 1821

dne 21. března narozen z rodičů židovských Siegfried Kapper, básník a spisovatel český.

10. Z někdejší, r. 1866 vystavěné továrny na obuv pod čp. 304 v třídě Husově upravily si milosrdné sestry sv. Karla Bor. r. 1869 klášter s domácí kaplí a s rozsáhlou zahradou a zanášely se tu také opatrováním dítek a industriálním vyučováním odrostlejších dívek, čehož ale r. 1881 zanechaly pro nedostatečnost prostředků a podpory od jinud.

11. Na hořením konci upravené části třídy Karlovy nalezá se klášter jeptišek srdce Ježíšova (sacré coeur de Jesus) které asi před 9 lety usedlosť čp. 103, někdejší zahradu hrab. Claryho, i s usedlostí čp. 167 tak zv. Kobrovou koupily a zde k stojícímu již letohradu švýcarského slohu ještě prostrannou klášterní budovu o dvou patrech přistavěti daly. Zřídily v ní dle vzoru francouzského ústav pro vychovávání dcer zámožnějších tříd a pořídily v ní velmi vkusnou a dosti prostrannou kapli domácí. Dle své polohy a dle rozsáhlé i krásné zahrady, kterouž klášter ze tří stran obklíčen jest, náleží usedlost ta k nejpůvabnějším v celém okolí. „Kobrova", od kteréž západně jest jedna část oddělena a k odprodání za staveniště ustanovena, byla patrně kdysi vinicí a náležela Krištofovi Kobrovi z Kobersberka, jednomu z těch, jižto byli po nešťastné bitvě na Bílé Hoře pro účastenství v bouřích tehdejších dne 21. června 1621 na staroměstském náměstí v Praze sťati.

12. Nepříznivá a nezdravá poloha malostranského hřbitova přímo u lidnatého Smíchova v údolí mezi silnicí plzeňskou a potokem motolským byla příčinou, že obec smíchovská, nechtějíc sama na něm více pochovávati a usilujíc o jeho úplné zapuštění, pořídila si svůj vlastní hřbitov obecní. Koupila r. 1876 od usedlosti Malvazinky čp. 177 a 242 na výšině, ležící opodál jinonické cesty nad obcí radlickou výměru 8875 čtver. sáhů za 18.000 zl. Tento pozemek dala obec

s vyjmutím nepatrné části, zdenou hradbou obehnati, zřídila u vchodu do hřbitova obydlí pro hrobníka a pořídila k ní ze strany silnice radlické zvláštní silnici. tak že nový hřbitov, vyžadovavši celkem nákladu asi 42.000 zl., 1. ledna 1877 svému účelu odevzdán byl. Roku 1880 vystavěn vně hřbitova na jihovýchodní straně zvláštní dům úmrčí nákladem 2000 zl. Vnitřní zařízení a používání hřbitova řídí se dle jistého plánu a dle zvláštních pravidel. Dle těchto jsou ustanoveny zvláštní místa pro hrobky vysoké a pro hrobky nízké. Mezi nimi jsou některá místa vyhražena pro někdejší založení tak zv. magistrátních čili společných hrobek, a podél celé západní zdi hradební jsou navrženy vesměs hrobky s arkádami čili se sloupořádím, kdežto uprostřed hřbitova se zachovává objemná prostora pro stavbu kostela.

13. Při silnici plzeňské blíže třídy Švarcenberkovy vystavěla si israelitská obec smíchovská r. 1863 úhlednou synagogu na pozemku, koupeném od knížete Jana Adolfa ze Švarcenberků ve výměře 200 čtver. sáhů za 3000 zl., když 12 let před tím na protější straně silnice sotva vystavěná synagoga již 5 let potom pro svou chatrnost stavební rozbourána býti musila. Nová synagoga vyžadovala 23.000 zl. stavebního nákladu. [1])

14. Téměř uprostřed města stojí v třídě Kinského městská radnice p. č. 236 s průčelím k východní straně. Tuto budovu, vystavěnou r. 1853 jako obyčejný obydelný dům a sloužívší k ubytování c. k. četnictva a s dvěma místnostmi též úřadu městskému, koupila obec r. 1858 od tehdejšího stavitele a zároveň purkmistra Jos. Bartha za 17.000 zl. k účelům obecním, jmenovitě k stálému umístění úřadu městského a zvýšila ji r. 1874 ještě o druhé patro a o věž s hodinami nákladem 36.000 zl. Obsahuje potřebné místnosti pro úřad

---

[1]) Židé mají též zvláštní hřbitov, jenž leží v údolí radlickém na jižní stráni jeho.

městský, větší síň pro zasedání výboru obecního a jiné ještě místnosti pro potřeby obecní, jmenovitě pro sbor hasičský a jeho nářadí, stáje pro 3 páry koňů a p. Se svým průčelím, v renesančním slohu upraveným a se svou věží slouží Smíchovu k nemalé okrase.

15. Naproti radnici stojí dlouhý jednopatrový dům č. p. 68., tak zvaná Buquoyka, jejž byl na začátku předešlého století hrabě Buquoy vystavěl, a v jehož středním pavilonu jest krásná malba na obmítce, pocházející z r. 1729 od výtečného českého malíře Václava Reinera. Jižní část domu toho náleží k staveništi kostela a bude po dostavení jeho odbourána; zmíněný pavilon však zůstane zachován.

16. Asi u prostřed třídy Kinského vypíná se po západní straně třípatrová budova „občanské záložny" p. č. 339 a převyšuje všechny sousední domy, vydávajíc skvělé svědectví o zdárné činnosti občanstva a o velikém úspěchu spolčování. Bylať r. 1870 započata a r. 1871 nákladem 80.000 zl. dostavěna. Slouží občanské záložně za bezpečné a vhodné přístřeší. [1])

---

[1]) Do základu této budovy byla v den sv. Václava r. 1870 mimo jiné též zvláštní listina pamětní vložena, líčící počátek, vývin a prospívání spolku a končící následujícími vřelými i význačnými a proto i zde uvedenými slovy:

„My nížepsaní, toho času výborové záložny občanské na Smíchově, vkládajíce do základního kamene této budovy zároveň s touto listinou jiné ještě listiny, aby vydaly svědectví, jaký ruch nyní v českém království a v národě našem i po celém světě panuje, a s jakým krutým osudem a s krutějšími ještě nepřátely musí český národ bojovati, ale jak ve své právo i v Slovanstvo i v Boha pevně doufá, že vytrvá a nezhyne v boji sebe krutějším, nýbrž že se dodělá dob šťastnějších a že žíti bude na věky, — my všichni nížepsaní pevnou se neseme nadějí, že budova tato, vydávající svědectví o české činnosti i svornosti, a sloužící nám i našim souvěkým občanům a někdejším našim potomkům ku zdaru, městu pak a vlasti ku ozdobě, zajisté všem pohromám odolá a svědkem bude šťastnějších věků země české i moravské, a že tato listina, jsouc ode dneška do tvrdého kamene vložená, neuzří dříve světla Božího, leč by celá budova ustoupiti musila stavbě ještě dokonalejší v kýžené době opětné světoslávy české. Tomu žehnejž svrchovaný Bůh, jenž račiž povždy při nás státi i při celém československém národě!"

17. Blíže radnice vyniká třípatrový dům německého spolku spořitelního a úvěrního (Spaar- und Kreditverein), jenž jej r. 1871 jako dvoupatrový koupil a pak o třetí patro zvýšil, a pro svou potřebu, jakož i pro německé c. k. nižší gymnasium realné upravil.

18. V hoření části nábřeží hořejšího jest blíže Vltavy vodárna městská, vystavěná v letech 1871 a 1872 hlavně přičiněním tehdejšího purkmistra Petra Fišera. Vymáhala se svým původním rozvětvením vodovodním 110.000 zl., ale do nynějška následkem zdokonalení a rozšíření celého vodovodu téměř již 200.000 zl. Zásobuje pomocí dvou, střídavě pracujících parních strojů čerpacích a pomocí nádržky na návrší „Skalce“ celé město a jeho četné průmyslové závody čistou, žádnými ještě výkaly ze stok nezkalenou vodou říčnou. Zařízení vodárny vydává krásné svědectví správě obecní o její péči v ohledu zdravotním.

Vodovod samý jest rozvětven po celém téměř městě s vyjmutím ulice Jakubské, nábřežní, mlýnské, královské, Poděbradovy a Reslovy, majících posud jen malou výstavnosť; avšak sáhá jinak opět v silnici plzeňské až k pivovaru v Košířích, v silnici radlické téměř až k Radlicům a v cestě křížové až do nádraží pražskoduchcovské dráhy v obvodu obce zlíchovské, dodávajíc jemu jakož i nádraží české západní dráhy potřebné množství vody zvláště k napájení parostrojů. Celkem dodává se ročně 4,476.000 hektolitrů vody do 224 domů v ceně, 3000 hektolitrů po 11 zl. 22 kr., za 15.600 zl., nepočítajíc vody, spotřebované k postřikování ulic a sadů.

19. Na ostrově při dolením mlýně stojí vodárna pražská, starobylá to vysoká věž s nádržkou, do níž vodostrojem voda se zvedá a trubovodem na Malou Stranu a Hradčany se rozvádí. Pochází z 15. století, nestačí však již dlouho k zásobování jmenovaných částí

Prahy potřebnou vodou, a proto pořídila obec pražská na svém protějším majetku čp. 90 ještě výpomocný parní stroj čerpací ku zvedání a hnání vody.

20. V ulici ostrovní stojí dvoupatrová budova cís.. král. okresního soudu čp. 395., jenž byla od předměstské banky stavební r. 1874 vystavěna a pak r. 1875 soudnímu aeraru prodána a pro potřebu okr. soudu upravena.

21. Mezi ulicemi továrnickou, mlýnskou a nábřežní leží c. k. botanická zahrada. Byla za císařovny Marie Teresie, jako tehdejší zahrada jesuitská, pro universitu pražskou koupena, r. 1775 založena a r. 1835 přikoupením vedlejší zahrady Steftovy, před tím hr. Kounicovy, rozšířena, jak je podnes pozorovati dle zdi, zahradu dělící. Její výměra činí 4 jitra 23 čtver. sáhů čili 231 arů. Jest tu dosti sklenníků, pařenišť a p., při továrnické ulici příbytek vrchního zahradníka a dole při nábřežní ulici obydlí c. k. ředitele zahrady se sálem pro přednášky. Ve zvláštním oddělení pěstují se rostliny a byliny, jichž známosť jest zvláště důležitou pro lékaře a lékárníky.

22. V pozadí tak zvaného lesíka stojí starobylý dům „Eggenberg" čp. 92 se zahradou, náleževší někdy knížatům z Eggenberga a později knížatům ze Švarcenberka, od nichž pak r. 1871 prodán „bance pro stavby a nemovitosti v okolí pražském" k podnikům stavebním. Dům ten propadne svému osudu a bude sbořen, jakmile jmenovaná banka uzná za svůj prospěch, rozprodati jej a celou k němu náležející prostoru, za staveniště.

23. Vedle „Eggenberga" v levo ku Praze stojí již asi 10 roků letní divadlo (arena) ředitele Pavla Švandy ze Semčic, na slovo vzatého pořadatele českých představení divadelních. Divadlo bývá nejen od smíchovského obecenstva, nýbrž pro svou polohu blíže Prahy, též od Pražanů valně navštěvováno.

24. V třídě Kinského blíže Prahy zajímá nás tří-

patrový dům čp. 6, 7, 8 „u Libuše“ s divadlem v pozadí jeho, kteréžto divadlo, byvši r. 1880 započato a r. 1881 dostavěno, slouží jmenovanému již řediteli k pořádání divadelních představení v zimě. Jest velmi úhledné a stačí pro 7—800 diváků.

25. Vedle domu „u Libuše“ stojí dvoupatrový zájezdný hostinec „u vévody Přemysla“ čp. 4, 5, jenž zasluhuje zvláštní zmínky z příčiny, že jej asi před 40 lety vystavěl jistý Maulini, přišedší na Smíchov jako chudý nádenník a zbohatnuvší za krátko děláním obrázků svatých v té míře, že mohl nepatrné dva přízemní domky, v nichž dříve o práci marně byl žebronil, koupiti a na jich místě zmíněný hostinec vystavěti [1]).

26. Přímo u zahrady Kinského v nároží třídy Karlovy stojí od r. 1869 velkolepý třípatrový dům čp. 1 a 96, zvaný „u hradu“, vystavěný na místě nepatrného domku a připomínající svým názvem na někdejší v tu stranu se nalezající hrad [2]), z kteréž příčiny se tu též o něm zvláštní zmínka děje.

27. Nynější továrna na kartouny čp. 81 a 82, tvořící nepravidelný, podlouhlý čtverhran mezi kostelním náměstím a ulicemi Jakubskou, nábřežní a mlýnskou, zasluhuje na tomto místě zvláštního uvedení. Jakožto

---

[1]) Vyhledávaje na Smíchově práci, jmenovitě v těchže nízkých domkách, jichž před 40 lety v třídě Kinského od nynější třídy Karlovy až k třídě Havlíčkové celá řada stála, našel Maulini konečně zaměstnání u jednoho zahradníka a zároveň započal obrázky svatých dělati, nejdříve pomocí forem z olova a později již po továrnicku, nalezav odbytu daleko a široko. Jich prodej obstarávala ze začátku jeho žena pouhým obchodem podomovním, později již pomocí vozíku a vozu, a Maulinimu přibývalo jmění tak úžasně, že byl, ač neprávem, i v podezření padělání peněz. Však nedovedli jeho potomci zděděného bohatství udržeti; čeho on nabyl, rychle opět pozbyli, a jak někdy on, živí se nyní i oni pouhým nádennictvím. Osud této rodiny jest podnes v živé paměti starších občanů smíchovských a podává poučného příkladu, jak se jmění snadno nabývá i pozbývá, i uveden proto též zde pro trvalejší paměť a poučení.

Maulini odkázal pro stavbu nového kostela 1500 zl., učiniv takto první začátek k dalším příspěvkům.

[2]) Viz o hradu Kugelweitu na str. 12.

někdejší letní palác hrabat Slavatův, jichž rodinný znak se nad zadními vraty v nábřežní ulici ještě dnes nalezá, chová v sobě krom jiných zbytků někdejší nádhery snad jediné, v skutku umělecké dílo, kterýmž se Smíchov ze starších dob honositi může. Stojí totiž uprostřed rozsáhlého dvora, rozkošné druhdy zahrady, velmi uměle a krásně provedená kašna z pískovce, představující Neptuna, stojícího na desce, podepřené delfíny, jež opět spočívají na spodní širší desce držené třemi medvědy. Umělecké dílo toto zasluhuje, by je obec získala a na vhodném veřejném místě jako jedinou toho druhu starší památku Smíchova postaviti dala.

28. V ulici vltavské jsou jatky obecní čís. pop. 301. Přední starší jich část pochází z r. 1865, byvši hospodářskou správou jinonickou vystavěna a r. 1872 české bance stavební prodána, od kteréž ji pak obec r. 1875 za 18.164 zl. 70 kr. koupila a v zadní části pomocí přístavby nákladem 14.000 zl. značně rozšířila.

29. Mezi jižní, posud nezastavenou částí třídy Švarcenberkovy a mezi Vltavou rozprostírá se rozsáhlá louka, zvaná od nepamětných dob „královská louka“ v novější době od Němců též „císařská louka“ zvaná. Náleží z větší části kapituli vyšehradské a několika občanům v protějším Podolí. Slouží déle jak 15 let zvláštnímu spolku šlechticů a zámožných občanů k uspořádání koňských dostihů a střelby vždy z jara a na podzim. Za účelem tím jest poblíž jmenované třídy postaveno dřevěné přístřeší s ložemi a sedadly pro diváky (tribuna). Jinak bývá louka ta, poskytující krásný pohled na protější starobylý Vyšehrad a jsoucí plavbou obyčejných a parních lodí po Vltavě oživena, jarního a letního času k vůli příjemné procházce valně navštěvována.

30. Blíže brány újezdské vidíme ihned v pravo na jižním svahu Petřína rozsáhlou zahradu knížete

Ferd. Kinského, založenou jím v letech 1828—1830. Zahrada náleží dle své překrásné polohy, dle své vzorné upravenosti a dle svého rozmanitého rostlinstva k nejpůvabnějším zahradám celého okolí. Zvláště v měsících květnu a červnu jest zde milo dlíti, když jest všecko v nejkrásnějším pestrém květu a když zpěv rozmanitého ptactva, zvláště četných slavíků ve dne v noci se rozléhá.

Cesty sem tam se vinoucí jsou buď vysokým stromovím, buď nízkým křovím neb koberci trávníkovými roubené a vedou nás volně vzhůru až na dosti vysoké temeno zahrady, kde z rozličných míst požíváme přerozkošného rozhledu. Vyjmouc Malou Stranu, jenž jest „hladovou zdí“ zakryta, rozprostírá se před námi celá ostatní Praha se svými četnými věžemi, velebnými chrámy, velkolepými mosty, starobylými i novověkými paláci a budovami, rozkošnými ostrovy a mnohým mezi domy vyčnívajícím stromovím, jsouc při tom obklíčena jarou Vltavou od staroslavného Vyšehradu až ku vzkvétajícímu Karlínu pod věčně památným Žižkovem. Zvláště půvabný pohled jest na hoření část Nového Města pražského, kde rozsáhlé budovy z prostřed zahrad a zeleně se nad sebou zvedají, až pak na nejzazším a nejvyšším místě tvoří velebný Karlov takřka korunu této části města. Sleduje-li oko naše Vltavu vzhůru ke Zbraslavi, tu ovšem snadno si vysvětlíme, proč z našich Přemyslovců králové Václavové si oblíbili, zajížděti tam po zemi i po vodě; neboť i za nynější, lesům zhoubné doby, jest milo tímto údolím cestovati, a jak asi mnohem rozkošněji krajina ta duši jímala, dokud pod Vyšehradem pusté nyní skály a stráně byly bujnými lesy a hustým křovím pokryty, a dokud slavíci mile tam pěli! Poohledneme-li se pak ku straně západní, objevuje se nám táhlé údolí potoka motolského až k Motolům se svými jako rozsetými domy a letohrady, háji a zahradami, což vzbuzuje v nás zároveň

přání, aby pilnějším pěstováním stromů nabývala celá krajina větší ještě půvabnosti.

Proto také bylo návrší, které nyní zaujímá zahrada Kinského, již v starých dobách se vším právem nazýváno „rájem“.

V dolení části zahrady stojí letohrad slohu vlašského, chovající ve svých síních sochy ceny umělecké, jmenovitě bohyni Psyche z kararského mramoru od Canovy, Vlastu od Maxe a j. V letech 1870tých přebýval zde býv. německý kurfiřt hesen-kaselský, jenž byl r. 1866 pruským králem Vilémem svých zemí zbaven, a jenž si potom oblíbil Prahu za stálý útulek svůj.

31. Na hořením konci ulice Mozartovy leží letohrad Peltramka čp. 169. Zahrada a sady jeho táhnou se užlabím vzhůru k jižní straně. Letohrad jest tím památný, že zde věhlasný hudební umělec Volfgang Mozart r. 1787 delší čas prodléval a pro Pražany svou nedostiženou zpěvohru „Don Juan“ složil. Pokoj, v kterém přebýval, udržuje se v nezměněném stavu, a v zahradě stojí podnes kamenný stůl, na kterém svou přerozkošnou skladbu spisoval. Usedlosť ta, náleževši před tím hrabatům Klamům, přešla pak do vlastnictví tehdejší operní zpěvačky Josefiny Duškové, s kterouž a rovněž i s jejím manželem Mozart žil v upřímném přátelství a od nichž pozván byl k delšímu pobytu na Peltramce [1]). Tenkráte a ještě asi před 10 lety vedlo k ní stromořadí kaštanové.

32. Stranou k západu, právě v rozvodu silnice plzeňské a silnice bělohorské leží zahrada hraběte Edv. Klam-Gallasa, tak zv. Klamovka. Jest kol kolem zdí obehnána, na způsob parku založena a vyniká rozmani-

---

[1]) Vypravuje se, že jmenovaná zpěvačka a držitelka Peltramky přichystala v besídce na vrcholu zahrady psací potřeby a v ní pak Mozarta tak dlouho uzavřeného držela, dokud nesložil arii na slova: „bella mia, fiammo addio!“ Mozart jí vyhověl, avšak se skladbou velmi obtížnou a s výhrůžkou, že tuto opět zničí, nedovede-li ji Dušková vyzpívati „à prima vista.“ Dovedla toho prý!

tosti a bujnosti stromoví a rostlinstva vůbec, i jest každému slušnému navštěvovateli přístupna. Též zde prozpěvují a šveholí okřídlení pěvci a nad nimi všemi vyniká slavík. Druhdy proslula též znamenitým květinářstvím, ale její rozsáhlé sklenníky v několika letech velice prořídly. Letohrad, netěše se návštěvě svého držitele, nedochází již dlouhá leta žádoucí péče a úpravy. Jako zvláštnosť jest uprostřed zahrady na palouku kamenný pomník s emblemy koňskými, jejž hr. Filip Klam-Gallas r. 1808 svému jízdeckému oři postaviti dal z vděčnosti za prokázané služby. [1])

---

[1]) V roce 1877 dne 4. května sveden v Klamovce souboj mezi princem Vilémem Auerspergem a hrabětem Leop. Kolovratem, v kterémž prvnější padl za oběť.

Část III.

Obyvatelstvo.

Počet obyvatelstva Smíchova činil r. 1850 dle tehdejšího úředního sčítání pouze 2608 duší, zvýšil se r. 1857 již na 9156, r. 1869 na 15.382 a koncem r. 1880, kdy totiž posléz provedeno bylo všeobecné sčítání lidu, na 24.984 duší.[1] Porovnáme-li tento nejnovější počet, jenž slouží pojednání tomuto za základ, s počty předešlými, shledáváme, že přibylo obyvatelů:

proti r. 1869,	tedy po	11	letech	9.602	čili	62.5%
„ „ 1857,	„ „	23	„	15.828	„	172.9%
a „ „ 1850,	„ „	30	„	22.376	„	855.0%

Dle své lidnatosti jest Smíchov toho času čtvrtým městem v Čechách, neboť čítají: Praha 157.713, Plzeň 36.081 a Liberec 27.394, po nichž pak následuje ihned Smíchov.

Z celého obyvatelstva připadá:

na osadu Buďánka	277
na osadu Mrázovku	693
a na ostatní Smíchov	24.014
úhrnem	24.984

Přihlídneme-li k zalidnění Smíchova, shledáváme, že jeho obyvatelé přebývají ve 488 domech, a že

[1]) Mimo to napočítáno koncem r. 1880 35 osob, konajících službu vojenskou, na které však v tomto pojednání se nebere žádného ohledu pro nepatrný jich počet a proto že dle úřadní instrukce pro sčítání lidu byly — ač nesprávně — připočítány k posádce pražské.

počet nájemných stran činí 5197. Připadá tedy průměrně na 1 obydlený dům 10.65 čili okrouhle 10 až 11 nájemných stran a 51 osob, a na 1 nájemnou stranu 4.8 čili ne zcela 5 osob. Toto poměrně husté zalidnění domů vysvětluje se tím, že tu jest veliké množství továrnických dělníků a jiného pracovního lidu, jenž se musí s malými byty uskrovniti, a že i jiný nemajetný lid, ano i vyšší a nižší úřednictvo nalezá na Smíchově lacinějších příbytků než v Praze. S takovýmto hustým zalidněním domů rovná se Smíchov Starému Městu v Praze, kde se čítá na 1 dům 51.27 lidí. Avšak Smíchov předčí Prahu jako celek, čítající na 1 dům pouze 46.33 obyvatelů, a převyšuje mimo Vídeň též všecky ostatní města v Rakousku, jež mají vesměs mnohem slabší zalidnění, totiž nejvýše 35 obyvatelů na 1 dům, kdežto pouze Vídeň čítá více, totiž 59.65 lidí na 1 dům.

Poměr tento dochází ve skutečnosti ještě mnohem značnějších rozdílů, jelikož vedle jednotlivých nájemníků, totiž jenom o 1 osobě, shledáváme nájemné strany o 10 až 15 hlavách, a jelikož vedle domů jen s 1 stranou nájemnou a třeba jen s 3 až 5 obyvateli jsou opět mnohé domy čítající na 40 až 50 ano i více nájemných stran s počtem 200 ano až i 400 hlav. Tak na př. činí počet nájemných stran:

u 153 domů 10 až 20, u 49 domů 20 až 30,
„ 11 „ 30 „ 40, „ 5 „ 40 „ 50,
„ 1 „ 61 a u 1 domu 79;

a počet obyvatelů činí:

u 44 domů 100 až 200, u 5 domů 200 až 300, u 1 domu 327 a u 1 domu 409.

Nejvíce obyvatelů mají jmenovitě:

dům	čp.	194.	409	dům	čp.	31/32.	204
„	„	261.	327	„	„	277.	202
„	„	393.	222	„	„	39.	199
„	„	373.	219	a „	„	405.	190.
„	„	205.	205				

Dle pohlaví jest mužských 11.838 čili 47.38% a ženských 13.146 čili 52.62%, tedy těchto o 1.308 čili o 5.24% více. Tento pro ženské příznivý poměr dochází svého vysvětlení v okolnosti, že tu jest mnoho svobodných ženských zaměstnáno v továrnách na přízi a tkaniny a poněkud i na porculán.

Dle náboženství čítá:

římskokatolické	vyznání	23.737	čili	95.01%
řeckosjednocené	„	1	„	—
starokatolické	„	7	„	0.03%
řeckonesjednocené	„	6	„	0.02%
evang. augsburské	„	325	„	1.30%
evang. helvetské	„	72	„	0.29%
anglikánské	„	3	„	0.01%
tedy křesťanské	vyznání vůbec	24.151	čili	96.66%
pak židovské	vyznání	826	„	3.31%
a bez	vyznání	7	„	0.03%
	úhrnem	24.984	čili	100%.

Nad míru důležitému požadavku řádného popisu lidu, aby totiž i národnosť obyvatelstva spolehlivým způsobem zjištěna byla, nevyhověno popisem r. 1880 úplně. Zvěděti kolik jest vdovcův a vdov, rozvedených manželů, osob služebných a p., to má pro stát ovšem jistou důležitosť; avšak spolehlivě zjistiti, jak četným jest který národ a dle toho pak zaříditi školství, všeliké ústavy a vůbec povšechnou správu státní, i nabýti z toho základu k stejně spravedlivému a slušnému nakládání jedním každým národem, toho potřeba byla r. 1869 za tehdejšího systemu „liberální“ rady říšské a rovněž „liberální“ vlády z rozličných příčin a pohnútek úmyslně zneuznána. Nebylo proto též v tehdejším sčítání lidu pro zjištění národnosti ni místečka ponecháno.

Teprve když „liberální“ vláda k potěšení všech národů za své vzala, a když pak nastoupila vláda nová, národní rovnoprávnosti poněkud příznivější, bylo vlivem

autonomistické většiny na říšské radě pro nové sčítání lidu r. 1880 ustanoveno, že se má zároveň zjistiti jazyk, jakého kdo v obcování s jinými užívá. Jest to sice nedostatečný způsob zjišťování národnosti a dány jím příčiny a příležitosti k libovůli a k mnohým nesprávnostem [1]), ale nicméně usnadněno aspoň přibliženě vyšetření počtu jedné a druhé národnosti.

Způsobem tím zjištěno, že z obyvatelů smíchovských užívá v obcování:

jazyka českého	21.520	čili	86·14%
jazyka polského	29	„	0·12 „
jazyka slovinského	1		
jazyka německého	3.044	„	12·18 „
dohromady . .	24.594	čili	98·44%

kdežto u cizozemců počtem 390 čili 1·56% obcovací jazyk počítán nebyl. Avšak dle zemí, z kterýchž pocházejí a jež dále podrobně uvedeny jsou, jest tu:

Slováků	97			
Chorvátů	9			
Poláků	13			
Bulharů	5			
dohromady Slovanů		124	čili	0·49%
Němců		233	„	0·94 „
Francouzů		15	„	0·06 „
Angličanů		10	„	0·04 „
Švédů		4	„	0·03 „
Italiánů		1		
Amerikánů		3		
všech úhrnem		24·984	čili	100%

[1]) Trefně napsal jeden občan do oznamovací cedule sčítací v rubrice jazyka obcovacího při dítěti půldruhého roku starém: „žvatlá“ a při druhém teprve půl roku starém dítěti: „ještě ani nežvatlá.“ Ať tak napsal úmyslně nebo z neporozumění toho, co vláda chce, aby tím jazykem obcovacím se rozumělo, přece podal důkazu, jaký rozum v té rubrice věží.

Dle toho jest Smíchov rozhodně českým městem, ano více českým, než jsou Liberec, Litoměřice a jiná města v Čechách německými. [1])

Dle stavu jest:

	mužských,		ženských		úhrnem	
svobod.	7.136 č.	28·56%,	7.469 č.	29·90%,	14.605 č.	58·46%
oddan.	4.416 „	17·68 „	4.497 „	17·99 „	8.913 „	35·67 „
ovdov.	275 „	1·10 „	1.175 „	4·71 „	1.450 „	5·81 „
rozved.	11 „	0·04 „	5 „	0·02 „	16 „	0·06 „
všech	11.838 č.	47·38%,	13.146 č.	52·62%,	24.984 č.	100%

Dle domova přisluší:

	mužských,		ženských		úhrnem	
do Smíchova	1.082 č.	4·33%,	1·201 č.	4·81%,	2.283 č.	9·14%
do jiných obcí v okr. smíchov.	943 „	3·77 „	966 „	3·87 „	1.909 „	7·64 „
do jiných okr. v Čechách	9.402 „	37·63 „	10.482 „	41·95 „	19.884 „	79·58 „
do jiných zemí v Rakousku	239 „	0·96 „	279 „	1·12 „	518 „	2·08 „
do zemí uherských	69 „	} 0·28 „	36 „	0·14 „	105 „	} 0·42 „
do Bosny	1 „		—	—	1 „	
do cizozemska	102 „	0·41 „	182 „	0·73 „	284 „	1·14 „
úhrnem	11.838 č.	47·38%,	13.146 č.	52·62%,	24.984 č.	100%

[1]) Z 826 židů přihlásilo se k jazyku českému 380, k jazyku německému 446.

Přísluší tedy do Smíchova sotva 10% všeho obyvatelstva, což ovšem má svou příčinu v jeho rychlém vzrůstání přistěhováním se obyvatelů cizích.

Přítomných bylo:

	mužských,		ženských,		úhrnem	
trvale	11.715 č.	46·89%,	12.967 č.	51·90%,	24.682 č.	98·79%
na čas	123 „	0·49 „	179 „	0·72 „	302 „	1·21 „
úhrnem	11.838 č.	46·38%,	13.146 č.	52·62%,	24.984 č.	100%

Nepřítomných bylo z domacích obyvatelů:

	mužských,	ženských,	úhrnem
v okresu smíchovském	19	17	36
v jiných okresích česk.	348	194	542
v jiných zemích rak.	23	32	55
v zemích uherských	4	2	6
v Bosně	1	1	2
v cizozemsku	36	11	47
úhrnem	431 č. 1·73%,	257 č. 1·03%,	688 č. 2.76%

Přítomní cizí pochází jmenovitě:

	mužských,	ženských,	úhrnem
a) z Moravy	130	118	248
ze Slezska	20	25	45
z Haliče	43	58	101
z Dol. Rakous . .	20	36	56
z Horních Rakous .	6	13	19
ze Solnohradska . .	2	2	4
ze Štýrska	1	11	12
z Krajiny	6	3	9
z Tyrol	3	8	11
z Bukoviny . . .	2	2	4
z Dalmacie . . .	—	1	1
úhrnem . .	233	277	510

b) z Uher	65	32	97
z Chorvátska . . .	3	2	5
z Hranice Vojenské .	1	2	3
úhrnem . .	69	36	105
c) z Bosny	1	—	1
d) z Pruska	47	75	122
ze Saska	8	11	19
z Bavorska	3	7	10
z Vürtemberska . .	6	13	19
z ostatního Německa	19	34	53
ze Švýcarska . . .	3	7	10
z Italie	1	—	1
z Francie	4	10	14
z Nizozemska . . .	1	—	1
z Anglie	2	8	10
ze Švédska	1	3	4
z Ruska	—	13	13
z Bulharska . . .	5	—	5
z Ameriky	2	1	3
úhrnem . .	102	182	284
úhrny pod lit. *a*, *b*, *c*, *d*, dohromady	405	495	910

Z nepřítomných domácích zdržovali se v jiných zemích, jmenovitě:

	mužských,	ženských,	úhrnem
a na Moravě	5	8	13
v Haliči	1	—	1
v Dol. Rakousích	12	16	28
v Hor. „	1	—	1
v Solnohradsku	1	—	1
v Štýrsku	1	2	3
v Istrii	—	1	1
v Tyrolsku	2	5	7
úhrnem	23	32	55

b	v Uhersku	3	2	5
	v Chorvátsku	1	—	1
	úhrnem	4	2	6
c	v Bosně	1	1	2
d	v Prusku	12	3	15
	v Sasku	2	—	2
	v Bavorsku	3	—	3
	ve Vürtembersku	—	1	1
	v jiných zem. Něm.	6	3	9
	ve Švýcarsku	2	—	2
	ve Francii	—	4	4
	v Rusku	6	—	6
	v Americe	5	—	5
	úhrnem	36	11	47
úhrny pod lit. *a. b. c. d.* dohromady		64	46	110

Pokud se týče stupně vzdělání, shledáno, že umějí čísti a psáti:

	mužských,		ženských,		úhrnem	
	9.944 č.	39.80%,	9'189 č.	36.78%,	19.133 č.	76.58%
pouze čísti	158 „	0.63 „	404 „	1.62 „	562 „	2.25 „
neumějí čísti ani psáti:	1736 „	6.94 „	3.553 „	14.22 „	5.289 „	21.17 „
úhrnem	11.838 č.	47.38%,	13.146 č.	52.62%,	24.984 č.	100%

Jelikož ti, co neumějí ani čísti ani psáti, jsou u mužského pohlaví téměř samé děti pro školu neschopné, a jen u ženského pohlaví přes toto stáří v poněkud větším počtu, tož se objevuje výkazaný stupeň vzdělanosti ve velmi příznivém poměru, a řadí se tedy Smíchov co do povšechné vzdělanosti k nejpřednějším obcím v Čechách a vůbec.

Bohužel jest zde též několik buď tělesnými buď duševními vadami stížených:

	úplně slepých,	hluchoněmých,	choromyslných	a blbých
muž. pohl.	10	11	5	12
žen. „	4	10	8	4
úhrnem	14	21	13	16
		64		

Přihlédneme-li k obyvatelstvu dle jeho **povolání, zaměstnání nebo výživy**, jeví se nám koncem r. 1880 následující stav: (na str. 66. a 67.)

Číslo položky	Povolání, zaměstnání neb výživa	Osoby samostatné		Zaměstnání ve způsobu povolání			
				úředníci, správci dílovedoucí ap		dělníci	
		mužské	ženské	mužské	ženské	mužské	ženské
1	Osoby stavu duchovního všech vyznání	12	48	5	—	4	—
2	Skuteční úředníci ve službě dvorské, státní, zemské, okresní neb obecní	285	2	—	—	—	—
3	Osoby službu vojenskou konající	(35)	—	—	—	—	—
4	Učitelé	110	63	—	—	—	—
5	Spisovatelé a redaktoři		—	—	—	—	—
6	Herci divadelní, tanečníci, hudebníci, zpěváci	48	12	—	—	—	—
7	Malíři, sochaři	36	1	—	1	25	—
8	Stavitelé, civilní inženýři, zeměměřiči	36	—	14	—	—	—
9	Advokáti a notáři	8	—	26	—	—	—
10	Vyšší osoby zdravotní	7	—	5	—	4	—
11	Nižší osoby zdravotní	2	24	—	—	—	—
12	Skuteční služebníci (sluhové úřadní a p., jako při č. 2.)	68	—	—	—	—	—
13	Četnictvo, stráž bezpečnosti a finanční a jiní veřejní zřízenci dozorní a strážní	82	—	1	—	—	—
14	Vlastníci polního a lesního hospodářství s požitky vedlejšími	13	1	26	6	79	48
15	Nájemníci polního a lesního hospodářství s požitky vedlejšími	30	2	19	4	134	81
16	Hornictví a hutnictví	—	—	7	—	2	—
17	Průmysl a živnosti (provozované ve velkém i malém	504	46	171	24	3489	1033
18	Obchod (ve velkém i malém)	253	141	133	53	165	62
19	Ústavy peněžní a účetní, bankéřové	—	—	58	—	—	—
20	Doprava osob i zboží po zemi	38	1	285	—	142	2
21	Doprava osob i zboží po vodě	7	—	1	—	11	1
22	Majitelé domů a stálých důchodů	118	157	2	—	1	—
23	Pensisté	167	177	—	—	—	—
24	Ústavy vychovávací a vyučovací, sirotčince	—	—	—	—	—	—
25	Ústavy dobročinné a humanitní	—	—	1	—	—	—
26	Služebnictvo nebydlící u pánův služby	—	—	—	—	—	—
37	Nádenníci se zaměstnáním střídavým	—	—	—	—	536	649
28	Osoby, mající výživu neznámou	13	24	—	—	—	—
	Suma	1844	699	754	88	4592	1876
	čilí %	7·38	2·80	3·02	0·69	18·38	7·18
	Suma obojího pohlaví	2543		842		6468	
	čili dle %	10·18		3·71		25·56	

Členové rodiny a jiné v domácím hospodářství žijící osoby beze zvláštní výživy		Domácí služebnictvo		Suma		Suma		Hlavní suma	
mužské	ženské	mužské	ženské	mužských	dle percent	ženských	dle percent	obou	dle percent
8	100	5	13	34	0.14	161	0.61	195	0.78
177	483	—	120	462	1.85	605	2.42	1.067	4.27
15	41	—	14	15	0.06	55	0.22	70	0.28
75	185	1	59	186	0.75	307	1.22	493	1.97
2	7	—	1	9	0.04	8	0.03	17	0.07
24	53	—	10	72	0.29	75	0.30	147	0.59
15	51	—	6	76	0.30	59	0.23	135	0.53
31	52	—	28	81	0.32	80	0.32	161	0.64
24	36	3	11	61	0.24	47	0.19	108	0.43
14	25	—	10	30	0.12	35	0.14	65	0.26
7	22	—	1	9	0.04	47	0.18	56	0.22
45	102	—	8	113	0.44	110	0.45	223	0.88
55	100	—	1	138	0.55	101	0.41	239	0.95
66	131	1	19	185	0.74	205	0.82	390	1.56
87	188	4	15	274	1.10	290	1.16	564	2.26
7	14	—	2	16	0.06	16	0.06	32	0.13
2238	4662	25	289	6.427	25.73	6.054	24.23	12.481	49.96
316	601	5	174	872	3.49	1.031	4.12	1.903	7.61
30	66	5	22	93	0.37	88	0.35	181	0.72
346	791	—	146	811	3.24	910	3.64	1.721	6.88
14	29	—	—	33	0.13	30	0.12	63	0.25
149	260	16	143	256	1.02	560	2.26	816	[illegible]
147	379	1	106	315	1.26	662	2.65	977	3.91
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	63	—	—	12	0.05	63	0.25	75	0.30
149	315	185	49	334	1.34	364	1.46	698	2.80
362	491	3	5	901	3.62	1.145	4.58	2.046	8.20
10	14	—	—	23	0.09	38	0.15	61	0.24
4394	9262	254	1221	11.838	47.38	13.146	52.62	24.984	100%
17.58	37.07	1.02	4.88						
13656		1.475		24984					
54.65		5.90		100					

Z tohoto výkazu vyvozujeme následující výsledky:

Ze samostatných osob s počtem 1844 mužských a 699 ženských, dohromady 2543, jest nejvíce

průmyslníků a živnostníků, totiž . .		550	čili	21.63 %
pak následují obchodníci s počtem .		394	„	15.49 „
pensisté	„ . .	344	„	13.53 „
úředníci	„ . .	287	„	11.25 „
majitelé domů a důchodů	„ . .	275	„	10.82 „
učitelé	„ . .	173	„	6.80 „
zřízenci dozorní a strážní	„ . .	82	„	3.23 „
služebníci skuteční . . .	„ . .	68	„	2.68 „
osoby stavu duchovního .	„ . .	60	„	2.36 „
herci divadelní, tanečníci, hudebníci a zpěváci . .	„ . .	60	„	2·36 „
při polním hospodářství .	„ . .	46	„	1·80 „
při dopravě osob a zboží po zemi	„ . .	39	„	1·53 „
malíři a sochaři	„ . .	37	„	1·46 „
stavitelé, inženýři a zeměměřiči	„ . .	36	„	1·42 „
nižší osoby zdravotní . .	„ . .	26	„	1·02 „
advokáti a notáři . . .	„ . .	8	„	0·32 „
vyšši osoby zdravotní . .	„ . .	7	„	0·28 „
spisovatelé a redaktoři . .	„ . .	7	„	0·28 „
při dopravě osob a zboží po vodě	„ . .	7	„	0·28 „
a osoby s výživou neznámou	„ . .	37	„	1·46 „
	úhrnem .	2.543	čili	100%.

Značný počet pensistů a úředníků vysvětluje se levnějšími byty, k vůli kterýmž mnozí, třeba jinde do výslužby dáni byli anebo úřad svůj v Praze mají, přece raději na Smíchově přebývají; to platí též o třídě umělců a j.

Z osob zaměstnaných v povolání svém jako úředníci, správuvedoucí a dílovedoucí s počtem 754 mužských a 88 ženských, úhrnem 842 jest

nejvíce při dopravě osob i zboží po zemi (u železných drah), totiž: . . . . 285 čili 33·84%

pak následují:

u průmyslu	195	„	23·16 „
u obchodu	186	„	22·09 „
u peněžních ústavů	58	„	6·89 „
u polního hospodářství	55	„	6·53 „
u advokátů a notářů	26	„	3·09 „
u stavitelů	14	„	1·66 „
u hornictví	7	„	0·83 „
u stavu duchovního	5	„	0·60 „
u vyšších osob zdravotních	5	„	0·60 „
u majitelů domů a důchodů	2	„	0·23 „
u umělců	1	„	0·12 „
u zřízenců dozorních a strážních . .	1	„	0·12 „
při dopravě po vodě	1	„	0·12 „
při ústavech dobročinných	1	„	0·12 „
úhrnem . . .	842	čili	100%.

Z dělníků, zaměstnaných dle svého povolání s počtem 4.592 mužských a 1.876 ženských, úhrnem 6.468, má převalná část svou obživu v třídě průmyslu a živnosti, totiž . . . . . 4.522 čili 69·96%

načež následují nádenníci se střídavým zaměstnáním v počtu	1.186	„	18·33 „
při polním hospodářství	342	„	5·28 „
při obchodu	227	„	3·51 „
při dopravě po zemi	144	„	2·22 „
u malířů a sochařů	25	„	0·37 „
při dopravě po vodě	12	„	0·18 „
při stavu duchovním	4	„	0·06 „
u vyšších osob zdravotních . . .	4	„	0·06 „
u hornictví	2	„	0·03 „
úhrnem . .	6.468	čili	100%.

Rodinných členů a jiných v domacím hospodářství bez zvláštní obživy žijících osob v počtu 4.394

mužských a 9.262 ženských, úhrnem 13.656 shledáváme opět nejvíce v třídě průmyslu a živnosti, totiž

v třídě průmyslu a živnosti, totiž	6.900	čili	50·53%
pak při dopravě po zemi	1.137	„	8·33 „
u obchodu	917	„	6·72 „
u nádenníků	853	„	6·25 „
u úředníků	660	„	4·84 „
u pensistů	526	„	3·85 „
u polního hospodářství	472	„	3·45 „
u služebníků, nebydlících u pánův služby,	464	„	3·39 „
u majitelů domů a důchodů	379	„	2·77 „
u učitelů	260	„	1·89 „
u zřízenců dozorních a strážních	155	„	1·13 „
u skutečných služebníků	147	„	1·08 „
u stavu duchovního	108	„	0·79 „
při ústavech peněžních	96	„	0·70 „
u stavitelů	83	„	0·60 „
u divadelních herců a p.	77	„	0·57 „
při ústavech dobročinných	74	„	0·55 „
u malířů a sochařů	66	„	0·49 „
u advokátů a notářů	60	„	0·44 „
u osob vojenského stavu	56	„	0·41 „
u osob při dopravě po vodě	43	„	0·32 „
u vyšších osob zdravotních	39	„	0·28 „
u nižších osob zdravotních	29	„	0·21 „
u osob bez známé výživy	24	„	0·18 „
u hornictví	21	„	0·15 „
u spisovatelů	9	„	0·08 „
úhrnem	13.656	čili	100%.

Živí tedy, po třídě průmyslu a živnosti, největší počet členů rodinných třída pro dopravu zboží po zemi, ku kteréž náležejí dráhy železné se svými četnými úředníky a zřízenci, jmenovitě česká dráha západní a dráha

pražskoduchcovská, jež obě mají na Smíchově svá ředitelstva.

Konečně shledáváme, že z domácího služebnictva v počtu 254 mužských a 1.221 ženských, úhrnem 1.475, slouží valná část opět u průmyslníků a živnostníků, totiž

vnostníků, totiž	314	čili	21·29%
pak u obchodníků	179	„	12·14 „
u majitelů domů a důchodů . . .	159	„	10·78 „
u úředníků	120	„	8·13 „
u dopravovatelů osob a zboží po zemi	116	„	7·87 „
u pensistů	107	„	7·25 „
u učitelů	60	„	4·06 „
u polních hospodářů	39	„	2·64 „
u stavitelů	28	„	1·90 „
u úředníků ústavů peněžních . .	27	„	1·22 „
u osob stavu duchovního	18	„	1·22 „
u osob stavu vojenského	14	„	0·94 „
u advokátů a notářů . . . . ,	14	„	0·94 „
u divadelních herců a p.	10	„	0·67 „
u vyšších osob zdravotních . . .	10	„	0·67 „
u skutečných služebníků	8	„	0·54 „
u nádenníků	8	„	0·54 „
u malířů a sochařů	6	„	0·40 „
u horníků	2	„	0·13 „
u spisovatelů	1	„	0·07 „
u nižších osob zdravotních . . .	1	„	0·07 „
u zřízenců dozorních a strážních .	1	„	0·07 „
jako služebníci nebydlící u pánův služby	234	„	15·85 „
úhrnem . . .	1.475	čili	100%.

Pokud se týče věku a stavu jednotlivých osob, bylo koncem r. 1880 zjištěno, že ze všech tehdy přítomných byly:

narozené roku	ve věku	pohlaví mužského					pohlaví ženského				
		svobodné	ženatí	ovdovělí	rozloučené	suma	svobodné	vdané	ovdovělé	rozloučené	suma
1880	1	334				334	363				363
1879	2	304				304	271				271
1878	3	316				316	277				277
1877	4	292				292	332				332
1876	5	273				273	265				265
1875	6	242				242	261				261
1874	7	281				281	271				271
1873	8	258				358	254				254
1872	9	247				247	261				264
1871	10	209				209	195				195
1870	11	205				205	217				217
1869	12	229				229	200				200
1868	13	242				242	201				201
1867	14	226				226	224				224
1866	15	244				244	250	1			251
1865	16	240				240	218	1			219
1864	17	253				253	263	4	1		268
1863	18	256				256	269	12			281
1862	19	222				222	266	17			283
1861	20	251				251	220	13			233
1860	21	199				199	239	26			265
1859	22	192	2			194	251	42			293
1858	23	181	8			189	221	43			264
1857	24	214	18			232	189	89	1		279
1856	25	165	43			208	178	90	1		269
1855	26	144	48		1	193	141	69	1		211
1854	27	124	84	3		211	125	148	11		284
1853	28	131	94	1		226	114	139	3		256
1852	29	96	124	2		222	117	170	9		296
1851	30	72	123	2		197	62	153	4		219
1850	31	74	154			228	68	184	6		258
1849	32	58	148	2		208	45	169	5		219
1848	33	45	145	2		192	64	173	8		245
1847	34	26	145	2	1	174	39	136	8		183
1846	35	37	140			177	41	158	16		215
1845	36	26	161	6		193	40	147	9		196
1844	37	24	167	4	1	196	39	159	13		211
1843	38	20	149	3	2	174	15	129	13		157
1842	39	16	162	7		185	27	159	14		200
1841	40	18	145	6		169	19	151	13		183
1840	41	14	142	4		160	28	161	22		211
1839	42	13	135	8	1	157	22	140	16		178
1838	43	12	140	4	1	157	25	141	17		183
1837	44	8	112	6		126	15	123	12		150

narozené roku	ve věku	pohlaví mužského					pohlaví ženského				
		svobodné	ženaté	ovdovělé	rozloučení	suma	svobodné	vdané	ovdovělé	rozloučené	suma
1836	45	10	141	5	1	157	13	113	20		146
1835	46	5	110	3		118	18	90	16	1	125
1834	47	8	97	5		110	15	98	23	1	137
1833	48	6	107	2		115	12	92	25		129
1832	49	6	89	4		99	13	75	24		112
1831	50	7	96	5		108	12	61	30		103
1830	51	9	111	6		126	23	101	41		165
1829	52	3	102	7	1	113	20	74	32		126
1828	53	6	80	2	1	89	16	78	35		129
1827	54	1	71	4		76	10	59	28	1	98
1826	55	10	63	4		77	12	42	28		82
1825	56		65	5		70	8	54	34		96
1824	57	7	67	8		82	13	65	38		116
1823	58	2	71	5		78	7	37	28	1	73
1822	59	1	68	10		79	9	41	31		81
1821	60	1	58	9		68	5	35	26		66
1820	61	2	68	8		78	7	49	54		110
1819	62	3	46	10	1	60	6	38	45		89
1818	63	2	49	5		56	4	26	40		70
1817	64	1	46	6		53		26	32	1	59
1816	65	2	33	9		44	3	13	34		50
1815	66	1	26	6		33	2	15	31		48
1814	67		20	6		26	6	9	26		41
1813	68		31	6		37	3	12	32		47
1812	69	2	21	7		30	5	10	21		36
1811	70	1	15	5		21	3	11	29		43
1810	71		21	11		32	4	5	36		45
1809	72	2	12	5		19		8	21		29
1808	73		5	10		15	2	3	17		22
1807	74	2	7	2		11		3	9		12
1806	75	1	7	2		10		2	8		10
1805	76		6	4		10	3	1	14		18
1804	77		2	7		9	1		13		14
1803	78		2	4		6	2	1	10		13
1802	79		3	5		8			5		5
1801	80	2	2	4		8	3	1	3		7
1800	81		5	1		6	1	1	14		16
1799	82		3	2		5		1	3		4
1798	83								3		3
1797	84		1	2		3	1		2		3
1796	85			1		1	1		2		3
1795	86										
1794	87			1		1			2		2
1793	88										
1792	89						1		2		3
1791	90										
1790	91								3		3
1789	92								1		1
1788	93								1		1
Suma		7.136	4.416	275	7	11.838	7.469	4.497	1.175	5	13.146

Porovnáme-li stáří jednoho pohlaví s druhým, shledáváme, že jest:

ve věku	mužských,			ženských		
1—10 let	2.756	čili	50·00%	2.753	čili	50·00%
11—20 „	2.368	„	49·90 „	2.377	„	50·10 „
21—30 „	2.071	„	44·00 „	2.636	„	56·00 „
31—40 „	1.896	„	47·84 „	2.067	„	52·16 „
41—50 „	1.307	„	46·99 „	1.474	„	53·01 „
51—60 „	858	„	45·39 „	1.032	„	54·61 „
61—70 „	438	„	42·47 „	593	„	57·53 „
71—80 „	128	„	42·24 „	175	„	57·76 „
81—90 „	16	„	32·00 „	34	„	68·00 „
91—93 „	—		—	5	„	100 „

Z porovnání toho vychází na jevo, že mužské pohlaví jest se ženským v rovnováze jen až do 20 věku, že však od věku 21 dále zůstává pozadu, totiž:

od 21—30 let o 12·00%, od 31—40 let o 4·32%
od 41—50 let o 6·02 „ od 51—60 let o 9·22 „
od 61—70 let o 15·06 „ od 71—80 let o 15·52 „
od 81—90 let o 36·00 „ a od 91—93 let o celých 100%.

Příčiny rozdílů těch dlužno hledati u věku od 21—30 let v konání povinnosti vojenské a u dalšího věku v stálém ubývání životních sil. Že rozdíl u věku od 31—40 a od 41—50 let pouze 4·32 a 6·02% činí, vysvětluje se snadno tím, že veliký, zvláště strojnický průmysl Smíchova vyžaduje mnoho a statných sil pracovních. Ano porovnáním s jinými městy dalo by se lépe odůvodniti, že nejstatečnější třída mužů ve věku 31—50 let jest na Smíchově neobyčejně silně zastoupena.

Konečně zbývá vykázati sňatky, porody a úmrtí, pokud se na Smíchově v posledních 20 letech udály. Byloť:

roku	oddaných,	narozených,	zemřelých,	tedy více naroz.
1861	68	316	223	93
1862	108	342	216	126
1863	98	420	220	200
1864	92	421	388	33
1865	97	408	313	95
1866	74	464	504	40
1867	127	420	293	127
1868	136	532	296	236
1869	204	552	429	123
1870	188	612	400	212
1871	227	704	463	241
1872	230	829	680	149
1873	172	785	749	36
1874	163	800	453	347
1875	176	817	551	266
1876	195	834	661	173
1877	164	850	668	182
1878	181	750	564	186
1879	170	833	534	199
1880	216	772	619	153

Nepoměrně větší úmrtnosť v letech 1864, 1866 a 1872 způsobena kolerou zle řádivší, v r. 1873 kolerou a neštovicemi a v letech 1876, 1877, 1879 a 1880 opět neštovicemi. I předložený výkaz podává důkazu, kterak se obyvatelstvo Smíchova od roku k roku množí a že množení to bylo zvláště značné v letech 1863, 1868, 1870, 1871, 1874 a 1875.

Všeobecné sčítání obyvatelstva bylo koncem r. 1880 ve všech zemích mocnářství rakouského provedeno. Jakož jsme na základě jeho byli některé závěrky pro Smíchov učinili, tak ovšem zjednala si jím i státní správa dosti dobrý základ k posouzení poměrů politických, národohospodářských i jiných. Avšak jest žádoucno, aby celého sčítacího výsledku se použilo nejenom k vy-

počítání branné síly, zavedené v novějším věku vedle daně z potu a mozolu jako daň z krve téměř již v celém soustátí Evropy, nýbrž též k jiným důsledným zařízením, čelícím ku vzdělání a blahobytu jednoho každého národa a tím pak ku zmohútnění celé říše. K dosažení toho jest ovšem třeba, aby na příslušných místech bylo dobré vůle i píle k náležitému zkoumání a pojímání výmluvných číslic všeobecného sčítání a tím pak k provedení plynoucích z nich opatření vzdělávacích, národohospodářských a j.

Část IV.

Správa, hospodářství a zastoupení obce.

Za doby patrimoniálních úřadů náležel Smíchov ku šesti jurisdikcím čili právomocnostem, totiž ku pražské co mostecké, ku c. k. fiskální čili vinohradské, k jinonické čili knížecí Švarcenberské, k jurisdikci tabule zemské, k svatojirské a k malobubenské. Teprve od roku 1849, když byly patrimoniální úřady zrušeny, stal se Smíchov samostatnou obcí se zvláštní správou svou, třeba že byl již r. 1838 za předměstí povýšen.

Jmenovitě r. 1832 zaujímaly:

a) jurisdikce pražská čili mostecká výměry 210 jiter 6 čtver. sáhů s domy a usedlostmi pod pop. č.: 1, 3, 4, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 36, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 71, 72, 73, 180, 188 a 193, celkem 39, a s obyvateli 1484;

b) jurisdikce fiskální čili vinohradská výměry 240 jiter 358 čtver. sáhů s pop. č.: 2, 5, 6, 7, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 149, 150, 152, 156, 158, 160, 161, 162, 165, 166, 174, 175 a 194, celkem 45 s obyvateli 710;

c) jurisdikce jinonická výměry 676 jiter 334 čtver. sáhů s pop. č. 8—20, 25, 31—35, 37, 40, 41, 42, 51, 52, 56, 59, 103, 107, 140, 142, 143, 154, 155, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 169—173, 176—179, 181—192, celkem 58 s obyvateli 1484;

d) jurisdikce zem. tabule výměry 33 jiter 1392 čtver. sáhy s pop. č.: 23, 24, 70, 93, 96, 100, 101, 141 a 153, celkem 9 s obyvateli 72;

e) jurisdikce svatojirská pouze pět domů čp.: 67, 68, 69, 74 a 75, s obyvateli 188; a

f) jurisdikce malobubenská pouze dva domy čp. 125 a 126, s obyvateli 34.

Se Smíchovem byly také spojeny sousední Košíře, jež náležely před tím též k některým z jmenovaných jurisdikcí a mimo to i pod právomocnosť stavů zemských; avšak, tvořivše zvláštní katastrální obvod, odloučily se na počátku r. 1867 od Smíchova jako zvláštní obec, a spravují se od té doby samostatně.

V době patrimoniálních úřadů konal jako jinde též na Smíchově rychtář s několika staršími (konšely) policii místní. R. 1825 byl rychtářem Ant. Novák a když r. 1829 zemřel, následoval tehdejší starší Voj. Vlach, maj. domu a povozník, byv 21. července 1829 na místo to dosazen od jurisdikce svatojirské, vinohradské, pražské a jinonické. Musil složiti kauci 400 zl. a měl od pražské jurisdikce 40 zl. platu ročního. Jeho pak následovali Jan Hrach, mistr kominický a Jos. Ulian, majitel domu.

R. 1831 byl za příčinou zuřivší tehda kolery z nařízení gubernia zemského zřízen prozatímní zdravotní a policejní úřad a k němu 29. srpna jako prozatímní ředitel dosazen Frant. Stříbrný, aktuar úřadu libeňského za denní odměnu 2 zl., kterouž jemu střídavě vždy ob měsíc dávaly jurisdikce pražská s malobubenskou, jinonická a vinohradská. Poněvadž pak úřadu tomu přibývalo stále práce, nebyl více zrušen, nýbrž již r. 1833 proměněn v řádný direktorální úřad, jehož pak řediteli byli od r. 1833—1845 Frant. Amler, 1845—1849 Ondřej Sorgenfrei a 1849—1850 Jos. Choděra. Úřad ten byl v domě čp. 14 v nájmu až do roku 1828 za ročních 100 zl. a až do r. 1850 za 120 zl., i byl poslednějšího roku opět zrušen, když byla před tím působnosť jeho přešla dílem na obec, dílem na policejní komisařství.

Do jeho působnosti náležely: těžké policejní přestupky, všecky policejní záležitosti, vyhlašování, konskripce, povolení k cestování a sloužení, záležitosti hasičské a chudinské, školní s vyjmutím dosazování učitelů, záležitosti židovské obce, okrášlení města, pokusy narovnací, vedení tajného protokolu, postrk, obstarávání záležitostí fondu policejního, vymáhání mosteckého výčepného, vyšetřování a vyslýchání a požádání jiných úřadů, dozor na řemeslníky a živnostníky a podávání zpráv, dobrozdání a návrhů magistrátu pražskému.

Dne 10. října 1848 vykonána první volba výboru obecního, i byli zvoleni: Jos. Ulian, maj. domu, Alex. Wurm, kupec, Ant. Stefan, maj. bělidla, Jan Veselý, maj. mlýna, Fr. Šebek*), mistr obuvnický, Dr. Josef Lerch*), lékárník, Frant. Panes, kožešník, Leop. Štěpnička*), mistr řeznický, Jan Hrach*), mistr kominický, Ant. Sládek*), mistr obuvnický, Bedř. Wünscher, zahradní ředitel*), Arnošt Želízko, mistr obuv.*) a Václ. Fiala, patrim. úředník, z nichž pak byli zvoleni: Jos. Ulian za purkmistra, pak Jan Hrach, Alex. Wurm a Ant. Stefan za první městské rady.

Když nabyl platnosti zákon obecní z r. 1849, provedeny nové volby, i byli zvoleni: stavitel Jos. Barth za purkmistra, kominický mistr Jan Hrach, kupec Alex. Wurm a majitel usedlosti Jos. Zvěřina za rady městské, mimo to za výbory: Vinc. Falk z Falkenhaimu, maj. usedlosti a c. k. vrchní finanční rada, Jos. Hůla, maj. domů a býv. c. k. notář, Jakub Hahnenkamm, maj. usedlosti, MDr. Adolf Sperlich, Pavel Mařík, maj. Koulky a c. k. úředník, Karel Kinzelberger, továrník, Jos. Burian, maj. domu, Ant. Stefan, majitel bělidla, Jos. Michl, maj. domu, Jan Tůma, maj. domu, Jan Hora, malíř obrázků, Jos. Benke, mistr krejčovský, Jan Matiaš, mistr řeznický, Ant. Zeman, maj. domu.

---

*) Posud živ.

Že pak nedlouho potom zavládla doba krutého absolutismu, zůstal Jos. Barth purkmistrem až do roku 1861, kdy prohlášena ústavnosť a obcím opět vrácena byla samospráva. Teprve však roku 1862 vykonány opětné volby obecní, i byli zvoleni: za purkmistra Frant. Ringhoffer, továrník na stroje a železničné vozy; za rady městské: Hynek Korda, ředitel parního mlýna, Mojžíš Porges z Portheimu, továrník, Jos. Vlach, maj. hostince a Jan Kohout, továrník, k nimž r. 1864 ještě přibyli MDr. Frant. Kink a Karel Dimmer, kupec.

Mimo ně zasedali ve výboru: MDr. Adolf Sperlich, Jindřich Firbas, c. k. okr. sudí, Šalom. Příbram, továrník, V. Alter, c. k. komisař, Pavel Mařík, Dr. Edm. Doubek, maj. usedlostí, Bedř. Wünscher, ředitel zahradní, Jan Janoušek, maj. domu, Dr. Jos. Lerch, lékárník, Jos. Burian, maj. domu, Václ. Písecký rytíř z Kranichsfeldu, maj. domu, Karel Kirschner, maj. usedlosti, Jos. Barth, stavitel a majitel domu, Václav Fiala, c. k. kancelista a maj. domu, Jan Matas, zem. rada, účetní a majitel mlýna, Ant. Sládek, mistr obuvnický a Jos. Preissler, maj. domu a hostinský.

I byly potom volby obecní každý třetí rok obnoveny. Jmenovitě byli důvěrou voličů poctěni a zvoleni: [1])

r. 1865 za purkmistra MDr. Frant. Kink;

za rady: Hynek Korda, Jos. Vlach, Jan Kohout, Karel Dimmer, P. M. Fišer, majitel domu a obchodník dřívím a Jos. Barth;

za výbory: Dr. Jos. Lerch, Václ. Písecký, rytíř z Kranichsfeldu, Jindřich Firbas, Mojž. z Portheimu, Jan Hrach, MDr. Herm. Ellenberger, majitel usedlosti a c. k. zem. rada soudní, Šalom. Goldschmidt, továrník, Jos. Preissler, Jan Matas, JUDr. Edv. Doubek, Bedřich Wünscher, Vác. Fiala, Karel Kirschner, Eman. Broudal,

---

[1]) Karakter neb zaměstnání jednotlivých členů zastupitelstva obecního jednou již uvedené, neuvádí se při dalším opakování jich jmen.

maj. domu, Michael Zintl, majitel domu, Leop. Štěpnička, mistr řeznický, Frant. Holub, maj. domu, Tomáš Radotínský, mistr řeznický, Arnošt Želízko, Ant. Šempek, krupař, Vilem Pik, lihovarník, Václav Nápravník, Vinc. Falk z Falkenheimu;

r. 1867 za purkmistra: Petr Fišer, majitel domu a obchodník dřívím;

za rady: Karel Dimmer, Jan Kohout, Josef Barth, Vilém Pik, Jos. Vambersky, maj. domu a Vác. Skrýba, majitel domu;

za výbory: Frant. Ringhoffer, Eman. Broudre, Václav Písecký, rytíř z Kranichsfeldu, Bedř. Wünscher, Jan Bermüller, továrník, Alex. Richter, továrník, Mojž. z Portheimu, Šalom. Goldschmidt, Jindř. Wisgrill, inspektor západní dráhy, Otto Forchheimer, obchodník, MDr. Fr. Kink, Karel Burian, majitel domu, Dr. Edv. Doubek, MDr. Herm. Ellenberger, Jindř. Firbas, JUDr. Jan Samec, advokát, Jan Matas, Jos. Hromádka, maj. domu, JUDr. Jos. Prachenský, advokát, Tomáš Novotný, maj. domu, Tomáš Balcer, maj. domu, Arnošt Želízko a Ant. Šempek;

r. 1871 za purkmistra: opět Petr Fišer;

za rady: Karel Dimmer, Jan Kohout, Josef Barth, Václav Skrýba, JUDr. Ant. Štěpnička a Tom. Balcer;

za výbory: MDr. Fr. Kink, Alex. Richter, Otto Forchheimer, Gustav Příbram, továrník, Gustav z Portheimu, továrník, Otto z Riedlu, továrník, Frant. Ringhoffer ml., továrník, Jindřich Wisgrill, Bedř. Wünscher, Theod. Schmied, Frant. Mráz, ředitel západní dráhy, JUDr. Samec, Josef Vambersky, Jos. Hromádka, Josef Malina, P. Vincenc Švehla, farní administrátor, JUDr. Jos. Prachenský, Tom. Novotný, Fr. Zoubek, ředitel školní, Jos. Benke, továrník, Jan Matas, Karel Burian a Karel Čáslavský, maj. usedlosti;

r. 1874 za purkmistra: Karel Dimmer;

za rady: Tomáš Novotný, Jan Kohout, Josef Barth,

JUDr. Ant. Stěpnička, Tomáš Balcer, Jos. Hromádka, Jindř. rytíř Jarsch, ředitel západní dráhy, Frant. svob. pán Ringhoffer, továrník;

za výbory: titéž co byli zvoleni již r. 1871 s vyjmutím Otta Forchheima, Gust. Příbrama, Otta z Riedlu, Wisgrilla, Mráze, Vamberského a Matase; kdežto byli nově zvoleni: Dr. Edv. ryt. Doubek, Ladisl. Kirschbaum, c. k. okresní sudí, Jan Kluge, továrník, Hynek Roubíček, obchodník, Vilém Pik, MDr. Fr. Táborský, Frant. Eberl, maj. domu, Martin Stejskal, maj domů a pivovaru, Frant. Šebor, mistr pekařský, Ant. Peluňek, maj. domu, Fr. Hejk, mistr nožířský a Jan Šimůnek, majitel domu a krupař;

r. 1877 za purkmistra: opět Karel Dimmer;

za rady: Jan Kohout, Martin Stejskal, Jos. Barth, JUDr. Ant. Štěpnička, Vilém Pik, Jos. Hromádka, Jindř. ryt. Jarsch, c. k. vládní rada, Frant. svob. pán Ringhoffer a Alex. Richter;

za výbory: titéž, co byli zvoleni již r. 1874 s vyjmutím MDr. Kinka, Dr. Edv. ryt. Doubka, Václava Skrýby a Jos. Benke; kdežto nově zvoleni byli: Dr. Ladisl. Chevalier, c. k. gymn. ředitel, MDr. Mor. Frank, Josef Frank, majitel domu a hostinský a Mor. Lojka, mistr natěračský;

a r. 1880 za purkmistra: opět Karel Dimmer;

za rady: Jan Kohout, Martin Stejskal, Vilém Pik, Jindř. ryt. Jarsch, Frant. svob. pán Ringhoffer, Alex. Richter, JUDr. Jan Samec, Antonín Peluňek a Karel Burian;

za výbory: titéž, co již r. 1877 zvoleni byli s vyjmutím Josefa Bartha, Jos. Hromádky, Ladisl. Kirschbauma, Hynka Roubíčka, Tom. Balcera, Dra. Prachenského, Mich. Zintla a MDra. Táborského; kdežto byli nově zvoleni: Ferd. Lenk, ředitel továrny, Karel Paliardi c. k. okr. soudce, Jan Bradáč, kupec a majitel domů, JUDr. Jan Fleišman, advokát, Jindř. Jechenthal, sta-

vitel a maj. domů, Ant. Krupka, maj. domu a krupař, Jan Regner, majitel domu a zahradník a Jan Steiner, mistr obuvnický. Mimo to zastával Jindř. ryt. Jarsch nad to, že byl v letech 1874, 1877 a 1880 zvolen, od r. 1871 též virilní hlas české západní dráhy.

Nynější správa obce smíchovské zakládá se jako správa všech obcí, nemajících vlastního statutu svého na zemských zákonech o zřízení obecním a o volebním, řádu obecním ze dne 16. dubna 1864. Neníť ovšem ve spisu tomto místa pro podrobné vypočítání všech do oboru správy obecní náležejících a zasahujících záležitostí, aniž pro úplné vylíčení řádu volebního; ale proto přece uvedeme zde v hlavních aspoň rysech samostatnou i přenešenou působnosť výboru, rady městské i purkmistra, jakož i podstatné základy řádu volebního jednak k vůli úplnosti tohoto pojednání, jednak k zachování toho všeho pro budoucnosť a neméně i z ohledu toho, bychom tím posloužili všem takovým občanům, již nemajíce mnoho času na zbyt aniž příslušné zákony při ruce, přece nějakých v oboru tom vědomostí vyhledávají i potřebují.

Působnosť správy obecní jest hlavně dvojí, samostatná a přenešená.

Do samostatné působnosti obce, kde totiž obec, šetříc při tom zákonů, buď z úplna samostatně anebo proti schválení zastupitelstva okresního a výboru zemského působiti mohou, tedy nějakého povolení c. k. úřadů nepotřebují, náleží následující záležitosti:

1. spravovati jmění obecní a záležitosti vztahující se ke svazku obecnímu;

2. přihlížeti k bezpečnosti osoby a jmění, což však v obcích, jež náležejí do obvodu c. k. policie, a tedy i na Smíchově z působnosti obce vyjmuto a do působnosti c. k. policie přikázáno jest;

3. péči míti o zachování obecních silnic, cest, ulic

i míst, též o bezpečné a snadné jezdění po silnicích, jakož i konati policii polní;

4. přihlížeti k věcem potravním, k prodeji na trhu, pak k míře a váze;

5. vykonávati policii v příčině zdraví;

6. konati policii, týkající se čeledi a dělníků, což však též na Smíchově do působnosti c. k. policie vtaženo jest;

7. konati policii mravnosti;

8. pečovati o chudé a dobročinné ústavy obecní;

9. konati policii v příčině staveb a ohně, bdíti nad řádem stavebním a udělovati povolení ku stavbám.

10. míti účastenství, zákonem vyměřené ve správě škol obcí vydržovaných a péči míti o zřizování, v dobrém způsobu chování a nadání škol obecních;

11. činiti narovnání mezi stranami spor vedoucími skrze důvěrníky z obce volené; a

12. odbývati dobrovolné dražby věcí movitých.

Výbor obecní jest v záležitostech obecních orgánem usnešení činícím a přihlížejícím, nemá však žádné vykonávací moci. Jmenovitě náleží do působnosti výboru obecního;

1. učiniti opatření ve příčině obecního kmenového jmění a statku, jakož i ve příčině jich užívání;

2. pořizovati výroční rozpočet příjmu a vydání jakož i účty výroční;

3. přihlížeti k obyčejné správě jmění a k nakládání s jměním obecním;

4. ustanoviti a jmenovati úředníky a služebníky;

5. spravovati podobně jak jmění obecní též jmění ústavů a nadací obecních;

6. udělovati práva domovského i měšťanského a jmenovati čestné měšťany;

7. užívati práva patronátního nebo presentačního

anebo práva, propůjčovati fundace, pokud jedno neb druhé obci přísluší;

8. ustanovovati zástupce v právních záležitostech obce;

9. činiti usnesení o změnách v mezech obecních;

10. zvoliti důvěrníky k narovnání sporů mezi stranami;

11. vydávati nařízení v příčině policie místní a ustanoviti na jich nešetření pokutu až do 10 zl., anebo kdyby viník platiti nemohl, vězení až do 48 hodin, a

12. rozhodovati o stížnostech proti představenstvu obecnímu v záležitostech samostatné působnosti obce.

Stran některých záležitostí jest výbor obecní ve svých usneseních příslušnými zákony obmezen a na schválení zastupitelstva okresního anebo výboru zemského anebo dokonce sněmu zemského vázán. Bližší vypočtení takových záležitostí přesahovalo by účel tohoto spisu.

Přenešená působnost obce, vyměřená zvláštními zákony, ukládá obci, obstarávati a vykonávati na místě vládních úřadů a orgánů jisté práce a záležitosti, týkající se veřejné správy. Do této přenesené působnosti náleží: podávati dobrozdání o žádostech za povolení k živnostem, jež, jako na př. hostinství a j. jen na základě zvláštního povolení provozovány býti mohou, pak působiti při odvodu vojenském a při ubytování a opatřování vojska, při obstarávání přípřeží, dále vybírati daně a poplatky, obstarávati postrky a přečetné jiné více méně důležité, pro obec mnohdy se značnými výlohami spojené práce.

O vykonávání povšechných prací obecních a o řádné vedení celé správy obecní pečuje a stará se starosta čili purkmistr s přidanou k jeho ruce radou městskou a bera s touto v řádných týdenních i v mimořádných sezeních v zralou úvahu všecky poněkud důležitější záležitosti a vše, na čem prospěch obce spočívá

a co za tím účelem výboru obecnímu navrženo býti má, i přihlížeje stále a ve všem k znění a šetření zákonů, řídí se při svých výkonech, pokud se týče samostatné působnosti obce, dle usnesení a návodu výboru obecního, pokud ale se týče přenesené působnosti, dle obsahu a dosahu obdržených vybídnutí a nařízení úředních.

V o l b a v ý b o r u o b e c n í h o děje se na základě zmíněného již shora zákona obecního na dobu tří roků a způsobem, v hlavních podstatách následujícím: Veškerá přímá daň, která se v obci platí, tedy daň pozemková, domovní daň třídní i činžovní, daň živnostní a daň z příjmu, rozvrhne se na tři stejné díly. Podle výšky daně, kterou kdo platí, patří poplatník buď do prvního sboru voličů nejvyšší daň platících, anebo do druhého sboru voličů s menší daní, anebo do třetího s nejmenší daní, ač je-li občanem plnoletým a příslušným do svazku zemí zastoupených na říšské radě, není-li tedy žádným cizozemcem, anebo nebyl-li nalezen za viného zločinem nějakým, anebo pro nějaký zločin do vyšetřování vzat, anebo pro přestupek krádeže, podvodu, zpronevěření anebo účastenství v některém z těchto přestupků viným shledán. Vyloučeni z práva volebního jsou též ti, na jichž jmění byl prohlášen konkurs neb řízení vyrovnací, pokud jedno neb druhé trvá, anebo když v příčině té byli nalezeni vinými trestu. Kromě poplatníků daní mají ještě právo volební dle svých osobních vlastností a bez ohledu na okolnosť, zda-li daň platí čili nic: měšťané, místní duchovní, úřadníci dvorští, státní, zemští a fondů veřejných, důstojníci na stálém odpočinku anebo když kvitovali s karakterem vojenským, strany vojenské, nenáležející k některému sboru vojenskému, doktoři, patroni a magistrové ranhojičství, ředitelové a učitelové na školách v obci. Z těchto dle své osobní vlastnosti oprávněných voličů patří do 1. sboru: místní správcové duchovní a z úřadníků, důstojníků a stran vojenských ti, již jsou v osmé neb vyšší třídě dietní; do 2. sboru: ostatní uvedené osoby,

platí-li vůbec nějakou daň přímou, podle níž by nenáležely již do 1. sboru; a do 3. sboru všichni ostatní z uvedených osob, třeba by neplatily žádné daně.

V každém volebním sboru musí však býti nejméně dvakráte tolik voličů, kolik jich z jednoho sboru voleno býti má, a kdyby se jich tedy v prvním sboru nedostávalo, — což se právě na Smíchově za příčinou několika velkých poplatníků daní při všech volbách objevilo, — pak se do něho scházející počet voličů z druhého sboru i s daní přidá, a co potom ještě na dani zbude, rozdělí se stejně mezi ostatní dva sbory.

Z kolika členů má výbor obecní sestávati, řídí se dle počtu voličů, a připadá ku př. na 601—1000 voličů 30 členů a na více než 1000 voličů 36 členů; kromě toho volí se tolik náhradníků, kolik činí polovice členů výborových.

Dle toho sestával výbor obecní na Smíchově dle počtu voličů v r. 1862 jen z 24 členů, r. 1864, 1867 a 1871 z 30 členů, a v r. 1874, 1877 a 1880 ze 36 členů, a mimo to zastával jeden člen od r. 1871 virilní hlas české západní dráhy, kterýž jí přísluší proto, že platí více jak šestou část veškerých přímých daní na Smíchově.

Při posledních, na začátku r. 1880 provedených volbách obecních bylo oprávněných voličů:

v I. sboru dle osobní vlastnosti	9
největší daň platících	27
dohromady . . .	36
se sumou daní bez přirážky státní	113.721 zl. 21 kr.
v II. sboru dle osobní vlastnosti	94
daň platících	90
dohromady . . .	184
se sumou daní bez přirážky státní	25.089 zl. 04½ kr.
v III. sboru dle osobní vlastnosti	40
daň platících	1094
dohromady . .	1134
se sumou daní bez přirážky státní	. 25.003 zl. 87 kr.

Platí tedy 27 voličů I. sboru víc jak dvakráte tolik daní co 1318 voličů ostatních dvou sborů, a jmenovitě z nich vynikají:

C. k. priv. česká záp. dráha	částkou	84.506	zl.	62	kr.
akcionářský pivovar . . .	„	3.756	„	62½	„
pražsko-smíchov. rukodílna	„	3.378	„	32½	„
C. k. priv. továrna na porculán	„	1.613	„	76	„
Fr. svob. pán Ringhoffer jako podílník továrny a maj. domu	„	1.427	„	88	„
Alex. Richter, továrník . .	„	1.417	„	41½	„
Jos. Preissler, maj. domů .	„	1.375	„	93	„
Banka pro stavby a nemovitosti v okolí pražském	„	1.368	„	22½	„
První česká c. k. priv. páromlýnská společnosť . .	„	1.035	„	13½	„
Martin Stejskal, maj. pivovaru a domů	„	937	„	52	„
atd., a nejmenší z nich platí	„	571	„	64	„

V II. sboru platí volič:

s největší daní	563	zl.	73	kr
s nejmenší daní	140	„	—	„
a v III. sboru volič s největší daní . .	139	„	35	„
a s nejmenší daní	—	„	11	„

Z vytknutých číslic vysvítá, že zde panují v dani a počtu jednotlivých voličů ohromné rozdíly, ano že i počet všech voličů dohromady, totiž 1354, jest vůči počtu všeho obyvatelstva nepoměrně malý. Příčinu toho dlužno hledati v okolnosti, že tu jest, jak pojednání o obyvatelstvu blíže vykazuje, nepoměrně mnoho lidu dělnického a nádennického. Z oprávněných voličů obecních účastnilo se skutečně voleb:

roku	v I. sboru z oprávněných	volilo	dle %	v II. sboru z oprávněných	volilo	dle %	v III. sboru z oprávněných	volilo	dle %
1867	30	29	97	61	50	82	508	344	67
1870	30	28	93	87	73	84	834	407	50
1874	36	35	97	135	128	95	897	474	53
1877	36	26	72	179	95	53	1139	421	37
1880	36	28	78	184	105	59	1134	337	30

Z výkazu toho jde na jevo, že při prvních třech volbách bylo účastenství voličů poměrně větší, než při posledních dvou volbách, což se vysvětluje tuhými boji, které se při prvnějších volbách vedly mezi českou a mezi německou stranou zvláště v I. a II. sboru, kdežto mezi nimi stran těchto sborů při posledních dvou volbách byl uzavřen kompromis, že Němci mají míti vrch v I. sboru, kdežto Češi v II. sboru. Co pak se týče konečného výsledku voleb v těchto letech, měla česká strana ve výboru obecním r. 1867 16 zástupců proti 14, v dalších pak letech vždy dvě třetiny všech zástupců.

Velezajímavé jest povšimnouti si obecní hospodářství Smíchova, pokud se týče jeho vývinu od r. 1849, jako od počátku samostatnosti obce. Jest tu možno rozeznávati hlavně dvojí dobu, totiž až do roku 1861, dobu vše mořícího absolutismu, a od roku 1861 až do dneška, dobu samosprávy obecní. Známo všeobecně, jak před r. 1861 správa obecní i ve věcech čistě obecních a pouhého hospodářství obecního se týkajících byla krutě sevřena a pod dohlídkou c. k. úřadů politických postavena. Mnohé sebe prospěšnější a třeba i nepatrnější usnesení a opatření výboru obecního netěšilo se

mnohdy přízni toho kterého okresního představeného a bylo proto buď hned ve svém zárodku udušeno anebo následkem nepříznivého doporučení s vyššího místa zrušeno a zamítnuto. Tenkráte byli výborové obecní i se starostou a staršími obecními na dobrou vůli představených politických úřadů odkázáni, a následkem toho obce ovšem jen živořily a životních zájmů svých nijakým důrazem sledovati nemohly. V podobném položení byl v tehdejší době i Smíchov, a jakož tedy není divu, že při neblahých poměrech tehdejších nebylo lze mnohý prospěch Smíchova uhájiti a o podmínky jeho rozkvětu rozhodně se postarati, tož zasluhuje tím většího uznání vše to, co tehdejší správou obecní při její nesamostatnosti a při nedostatku prostředků hmotných přece dobrého a trvanlivého způsobeno bylo. Připadáť do oné doby zakoupení nynější radnice, osvětlení ulic plynem, vystavění budovy školní a jiných ještě méně patrných zařízení. Kromě nepatrné výměry pozemků poněkud k zužitkování způsobilých neměla obec tehda žádného jmění, a značné přirážky obecní, byvši na nevelikou sumu přímých daní rozvrhovány, stačily sotva k uhražení běžných potřeb a výloh. V takovýchto poměrech bylo ovšem těžko zjednati potřebné prostředky a dáti podnět k úsilovnějšímu sledování mnohostranných zájmů města.

Avšak i od r. 1861, v druhé, správě obecní příznivější době, nepokračoval Smíchov v prvních letech s žádoucí rychlostí ku předu. Zdá se, že tehdejší rozpoložení i naděje a obavy národa českého jako po celé vlasti tak i na Smíchově zaujímaly mysl všech tou měrou, že nebylo k správě a k zájmům obce více přihlíženo, než nevyhnutelná potřeba kázala. Pro ruch politický nevšímáno si hrubě zájmů hmotných i jiných. Kromě toho nebyla ještě tehdejší organisace úřadu městského taková, aby se bylo od ní pro hospodářství obecní dalo něco kloudného očekávati. Ale proto přece připadá do

té doby uskutečnění jednoho dávno kýženého a nad míru potřebného opatření, totiž úplné vydláždění hlavní třídy od brány újezdské až ku vjezdu do nádraží západní dráhy, kteréž po několikaletém vyjednavání konečně v letech 1866 a 1867 tím způsobem provedeno bylo, že aerar, zabezpečiv obci na 10 let roční příspěvek 3.000 zl., tedy úhrnem 30.000 zl., ihned 12.000 zl. zálohy poskytnul. Ostatní náklad byl kryt půjčkou od více občanů při věci zvlášť účastněných. Dlužní úpisy této půjčky uplácejí se každoročním vylosováním jisté jich části a dospějí na začátku r. 1883 k úplnému zapravení.

Čilejší ruch ve správě obce vůbec, ale zvláště v jejím hospodářství nastal teprv na konci r. 1867, když byl nový výbor zvolen a když v čelo správy obecní byli částečně noví mužové postaveni. Především byl úřad městský důkladně zorganisován a novými silami opatřen, potom stav jmění jak u vlastních důchodů městských tak i u všech fondů a nadací obecních náležitě zjištěn, každý nedoplatek úsilovně k zapravení uveden, a výnos jmění obecního zvýšením úroku z jistin, výhodnějším pronajmutím nemovitostí a jiným způsobem zlepšen. Na druhé opět straně byla potřeba vydání obecních přísně vyšetřena a zjištěna, a každá výloha na nejmenší míru obmezena. Vůbec směřovala toho času všecka snaha správy obecní k tomu, aby obci v době co možná nejkratší zjednáno bylo nezbytných prostředků ku sledování a dosažení všech zájmů, jimiž jest blaho obce podmíněno.

Řídivši se dle zásad těch více méně i v pozdějších letech, dodělala se správa obecní v některých oborech velmi utěšených úspěchů. Zvláště níže položené výkazy o příjmu, vydání a jmění důchodů a fondů městských podávají výmluvného důkazu, že povšechné hospodářství obecní bylo na stejné výši se vzrůstáním Smíchova, ano že je i daleko předstihlo.

Výkazy ty, jsouce vyjmuty ze schválených účtů obecních, počínají u důchodů městských a některých fondů až od r. 1861 a předvádějí nám stav důchodů dle jednoho každého roku, kdežto stav fondu jen dle jistých, v patrnějších rozdílech se jevících období. Byloť totiž:*)

Roku	příjem		vydání		jmění						dluh		jmění čisté	
					nemovité		movité		úhrnem					
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
A. u důchodů městských:														
1861	8005	71	7276	95½	Stav jmění v letech 1861—1867 zjistiti nebylo možno pro neúplnosť a nesprávnosť tehdejších zápisků inventárních.									
1862	13687	28	13468	39½										
1863	15992	16	14490	86½										
1864	22433	86½	21481	14½										
1865	20944	26½	21307	54										
1866	23966	59½	23759	56½										
1867	20184	67	20826	12										
1868	25262	89½	24710	83½	46097	58½	10734	71	56832	09½	18083	36	32748	73
1869	25160	98	25241	36	45470	38½	14064	12	59534	48½	15034	93	44499	55
1870	48475	91½	27579	32½	58236	28½	35169	97½	93406	26	18551	54	74554	72
1871	85593	83	63963	24½	152603	96½	59232	16½	211836	13	124119	·0	87716	93
1872	106099	65	94686	71	253120	38½	30698	11½	283018	50	257583	83½	25434	66½
1873	200274	14	199672	76	456888	43½	39482	49½	496370	93	211957	59	284413	34
1874	182511	52½	179583	72½	538778	43½	33501	77½	572280	21	251247	44	321032	77
1875	184109	17	183195	70	588744	38½	41745	08	630489	46½	358991	84½	271497	62
1876	252482	70½	216462	05½	718994	08½	84552	94½	803347	03	533027	64½	271519	38½
1877	185451	31½	174058	05	715996	88	65620	96	781617	84	523821	18½	257796	70½
1878	190274	76	180749	76	727102	88½	68108	82	795211	70½	505469	95	289741	75½
1879	177147	07½	168199	07½	733582	38½	72489	62	806072	00½	494849	04½	311222	96
1880	176671	44	158766	08½	733582	38½	77106	97½	810689	36	4-7688	40½	323000	95½
1881	179185	67	164173	89½	738442	38½	77036	93½	815478	32	474249	74	341228	58

*) Viz první poznámku pod čárou na str. následující.

Roku	příjem		vydání		jmění						dluh		jmění čisté	
					nemovité		movité		úhrnem					
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
	B) u fondu školního:													
1867	17200	62½	12416	51½	33040	50	—	—	—	—	—	—	—	—
1868	21626	11	19315	62	„	„	12440	20½	45480	70½	1066	30½	44414	40
1869	22311	02½	16845	25	„	„	20200	49	53240	99	1016	95	52224	04
1870	25442	32	16846	28	„	„	30328	26	63365	76	998	30	62370	46
1871	31970	49	24082	40½	„	„	39683	18	72728	68	1260	90	71468	78
*) 1872	74950	42	15973	79	„	„	71984	15½	105124	65½	—	—	105124	65½
1873	129009	14½	126078	69½	„	„	14930	45	47970	95	568	44½	47402	50½
**) 1874	4689	31	4689	31	„	„	—	—	—	—	—	—	—	—
1875	33743	00½	23336	81½	68952	64	24519	20	93471	84	159	20	93312	64
1876	29841	01½	21636	80	„	„	26750	76½	95703	40½	237	34	95466	06½
1877	30762	20½	19839	11	„	„	32137	56	101090	20	56	34	101033	86
1878	31115	17	22807	48½	„	„	35912	78	104865	12	61	74	104803	68
1879	32157	75	19751	23	„	„	37494	65½	106447	29½	55	92	106391	37½
1880	34892	39	20429	72½	„	„	38563	37	107516	01	170	05	107345	96
1881	36953	84	23067	87	„	„	40944	18½	109893	77½	26	62	109870	15½
	C) u fondu chudinského:													
1872	26215	48	3266	62½	—	—	23379	24½	23379	24½	80	—	23299	24½
1873	49178	68½	23548	69½	—	—	25985	99	25985	99	304	50	25681	49
1874	47447	80½	20738	62½	—	—	26932	46	26932	46	232	50	26699	96
1875	80776	84½	49291	13	—	—	31659	71½	31659	71½	196	50	31463	21½
1876	37086	43½	5204	60½	—	—	32207	33	32207	33	606	48	31600	85

*) Výtěžek z přirážky nápojové, jevící se u fondu školního v letech 1867—1872 v jmění movitém, převeden v letech 1872 a 1873 do důchodů městských a obrácen na zakoupení domu čp. 243., bývalé „sirkárny," hlavně k vůli umístění škol chlapeckých.

**) R. 1874 nalezaly se školy úplně ve správě c. k. okr. rady školní.

Roku	příjem		vydání		jmění						dluh		jmění čisté	
					nemovité		movité		úhrnem					
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1877	38358	23½	5776	78	—	—	32958	45½	32958	45½	79	50	32878	95½
1878	37612	97½	5121	47	—	—	32841	50½	32841	50½	114	—	32727	50½
1879	39054	04½	6431	89½	—	—	32913	45	32913	45	100	85½	32812	59½
1880	38311	60	25668	98½	—	—	32764	88½	32764	83½	59	—	32705	83½
1881	37854	53	5123	24	—	—	33027	29	33027	29	59	—	32968	29
D. u fondu opatrovny:														
1866	1161	73	759	97	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1868	1402	12	63	31½	200	—	12209	84	12209	84	—	—	12209	84
1871	1592	26	3764	27½	21783	98	796	63½	22580	61½	4000	—	18508	61½
1873	2166	72½	1283	91½	27000	—	882	81	27882	81	3938	19	23944	62
1877	798	9½	798	91½	32965	46	—	—	32965	46	3716	22	29249	24
1880	1032	46	1022	58	32965	46	9	88	32975	34	3604	78	29370	56
1881	724	88	723	82½	32965	46	1	05½	32966	51½	3518	71	29452	80½
E. u fondu dlažebního:													(více dluhu)	
1871	9292	26	2045	27	—	—	18215	40	18215	40	29680	—	11464	60
1872	8551	91	1892	—	—	—	23280	60	23280	60	29521	—	6240	40
1873	10159	91	9479	—	—	—	14801	60	14801	60	28873	38	14061	78
1874	4351	15	4348	—	—	—	10628	15	10628	15	21738	33	11110	18
1875	3830	18	3184	—	—	—	8266	87	8266	87	19967	33	11700	46
1876	5030	18	4950	67	—	—	4700	20	4700	20	16881	—	12180	80
1877	3579	60	3896	—	—	—	1804	38	1804	38	14269	—	12464	62
1878	3693	84	2778	—	—	—	915	84	915	84	11561	—	10645	16
1879	4415	99	3284	—	—	—	1131	99	1131	99	9411	—	8279	01
1880	4132	11	2893	—	—	—	1239	11	1239	11	6936	—	5696	89
1881	4239	23	2639	—	—	—	1600	23	1600	23	4523	—	2922	77

Roku	příjem		vydání		jmění						dluh		jmění čisté	
					nemovité		movité		úhrnem					
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
F) u fondu pro stavbu kostela nového:													jmění čisté	
1871	100	—	—	—	—	—	100	—	100	—	—	—	100	—
1872	1343	95	—	—	—	—	1343	95	1343	95	—	—	1343	95
1873	31432	35	—	—	—	—	31432	35	31432	35	—	—	31432	35
1874	34963	54½	—	—	—	—	34963	54½	34963	54½	—	—	34963	54½
1875	41847	75½	5350	—	—	—	36497	75½	36497	75½	—	—	36497	75½
1876	41863	88½	7367	48	—	—	44496	40½	44496	40½	—	—	44496	40½
1877	70405	16½	12252	03	—	—	58493	13½	58493	13½	—	—	58493	13½
1878	70123	50½	5481	22	—	—	64642	28½	64642	28½	—	—	64642	28½
1879	78996	94½	6466	47	—	—	72530	47½	72530	47½	—	—	72530	47½
1880	200350	80½	99341	32	—	—	110009	48½	110000	48½	6050	—*)	103959	48½
1881	251881	95½	129062	63	29348	01	162316	82½	191667	33½	9311	21	182356	12½
G) u fondu zádušního:														
1875	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876	41838	25½	1702	18	40000	—	10325	16½	50325	16½	2975	76	47349	40½
1877	13408	65	2028	68½	"	—	12123	53½	52123	53½	4181	07½	47942	46
1878	18387	77½	3164	34½	"	—	12473	19	52473	19	2885	07½	49588	11½
1879	13540	48½	3265	16	"	—	12572	35	52572	35	174	91½	52397	43½
1880	12975	33½	2977	21½	"	—	13553	22	53553	22	2005	66	51547	56
1881	22712	05½	10055	61½	"	—	15174	82	55174	82	2005	64	53168	66
H) u fondu hřbitovního:														
1877	1915	75	1082	42	39852	82	5448	94	45301	76	—	—	45301	76
1878	3553	10	1595	76	39852	82	6111	95	45964	77	—	—	45964	77
1879	6672	49	4568	40	41901	79	6277	70	47179	49	1070	—	46109	49
1880	5405	97	2150	42	43643	34	5767	41	49410	75	—	—	49410	75
1881	7648	81	2772	96	43643	34	7656	61	51299	85	—	—	51299	85

*) Honorář architekta stavbu řídícího.

3. Stav nadací městských:

a) nadace ku stavbě domů pro schudlé měšťany:

roku 1868	996	zl.	43	kr.	roku 1875	3.935	zl.	69	kr.
„ 1869	1046	„	23	„	„ 1876	4.982	„	40	„
„ 1870	1200	„	59	„	„ 1877	6.865	„	20	„
„ 1871	1334	„	82	„	„ 1878	8.140	„	58	„
„ 1872	1562	„	55	„	„ 1879	10.486	„	23	„
„ 1873	1682	„	55	„	„ 1880	11.265	„	64	„
„ 1874	2081	„	73	„	„ 1881	12.735	„	11	„

	roku	činila
b) nadace Mojžíše z Portheimu k zakoupení kněh školních	1868	110 zl. — kr.
	1880	164 „ 79 „
	1881	176 „ 92 „
c) nadace A. M. Poláka k zakoupení kněh školních .	1868	200 zl. — kr. [1])
	1880	174 „ 71 „
	1881	175 „ 75 „
d) nadace A. M. Poláka k bezplatným koupelím na plovárně	1868	134 zl. 85 kr.
	1880	255 „ 16 „
	1881	261 „ 52 „
e) nadace pro poškozené povodní	1868	478 zl. 73 kr.
	1880	2554 „ 89 „
	1881	2490 „ 72 „
f) nadace pro udržování budovy farní v dobrém stavu	1871	376 zl. 04½ kr.
	1880	635 „ 09 „
	1881	663 „ 93 „

[1]) Ztráta v cenných papírech státních.

g) nadace Frant. Hirsche pro chudé	1868	200 zl. —
	1880	288 zl. 30 kr.
	1881	302 zl. 24 kr.
h) nadace Samuela Pollaka pro chudé[1])	1859	525 zl. —
	1880	525 zl. —
	1881	525 zl. —
i) nadace Mojž. z Portheimu pro chudé	1868	300 zl. —
	1880	300 zl. —
	1881	300 zl. —

Rozdíly, které se v předložených výkazech objevují, svědčí zcela zřetelně o rozhodném pokroku ku předu a nepotřebují zajisté bližšího výkladu. Jmenovitě vykazují důchody městské znamenité výsledky; neboť v dvaceti letech zvýšil se jich příjem a vydání dvacateronásobně, a jich čisté jmění se v posledních 13 letech zdesateronásobnilo. Spočítáme-li vykázané koncem roku 1881 čisté jmění důchodu a jednotlivých fondů dohromady, objevuje se nám značná suma 820.807 zl. 42½ kr. rak. měny.

Náležité použití zjednaných prostředků jeví se v mnohých nutných, užitečných a prospěšných opatřeních a zřízeních. Předláždění starších a vydláždění nových ulic, založení četných a dokonalejších stok podulíčních, konečné uskutečnění a rozšíření opatrovny, zřízení jatek, nákladné založení rozsáhlého vodovodu obecního s množstvím vydatných hydrantů, koupě obou velkých domů čp. 243. a 235., přístavba radnice, zřízení a udržování zvláštního sboru dobrovolných hasičů a pořízení potřebného nářadí hasičského jakož i požárního telegrafu, vysázení a udržování dlouhých stromořadí, vedení vět-

[1]) Na jistině 525 zl., má isr. obec v Košířích podíl 315 zl., jehož úroky se rozdělují mezi tamější chudé.

šího nákladu na udržování dlažby v dobrém stavu a na stálou po městě čistotu, opatřování obecných a měšťanských škol českých i německých všemi potřebami věcnými, započatá stavba nového kostela, — to vše a mnoho ještě jiného jest zdárným výsledkem položených r. 1868 základů dokonalejší a čilejší správy obecní. Ovšem dlužno poznamenati, že stálé vzrůstání jmění obecního nepochází výhradně z příjmů jeho, nýbrž že k tomu z převalné části přispěly přirážky z přímých daní a přirážka z nápojů. Zajímavé jest sledovati, jak přímé daně od roka k roku stoupaly a mnoho-li z nich obecní přirážka v jednotlivých letech činila a vynesla. Obraz toho podává následující:

Výkaz o. k. daní a přirážek.

Roku	daň pozemková		domovní daň třídní		domovní daň činžovní		daň živnostní		daň z příjmu		přirážka obecní		
											%	dala výnosu	
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.		zl.	kr.
1863	4269	02	6563	13	13215	12½	9709	75	6553	17	18	7245	72
1864	4766	87	6659	52	13978	24½	11397	63	6002	80½	17	7192	63½
1865	3808	47	11107	55½	18564	93	11796	93	10526	52	17	11257	94
1866	3808	10	6972	33	16475	83	8427	50	9562	18	25¾	14944	19
1867	3801	82½	7433	06½	18147	56	8718	62½	8858	65½	25	11816	50
1868	3806	22½	8464	54	20755	11	8854	01½	7526	25½	28	12563	24
1869	3804	63½	10356	27	23387	54	11717	50	8085	38½	20	11285	94
1870	3802	82	11041	04½	22450	49½	15184	70	18434	74	20	13075	80½
1871	3378	83½	11174	91	24147	44½	16796	35	75774	56½	20	25907	09
1872	3835	19½	14377	63	34789	72	17003	57½	88134	34½	18	28191	89
1873	3811	21½	14982	19½	41423	03	18967	60½	89356	56½	13	21639	33
1874	3787	34	16366	22	52443	79	19125	25	104190	64	16	30490	62
1875	3782	50	20327	64	70352	54½	19238	05	92293	87	17	29637	15½
1876	3780	69	21693	48½	66181	72	19035	65	89871	19½	12	21978	53½
1877	3729	57	22308	95	62817	39	19089	—	99447	72½	13	25787	87½
1878	3752	05½	22532	71	64960	67	19026	26½	108845	16	17	35628	18
1879	3921	67	23368	13½	64835	21½	17959	51½	120685	54	17	37633	44½
1880	3744	91	23806	41	65457	46	17016	05	114004	22	17	36918	91½
1881	3721	97	24415	12	66281	41	19706	78½	105704	63	—	—	—
"	4651 a se stát. přirážkou	57	42742	76	71279	25	38305	15½	221301	23½	10	38340	64

Činí tedy koncem r. 1881 suma všech přímých daní bez státních přirážek 219.829 zl. 73½ kr. a se státními přirážkami 378.279 zl. 96 kr. [1])

Z těchto číslic vysvítá, že mimo daň pozemkovou, která následkem stavění domů a zastavování pozemků se stále zmenšuje*) všecky ostatní daně následkem stálého přibývání nových nájemných domů a nových průmyslových a obchodních závodů a živností od roka k roku stoupají. Ale ohromný skok u daně z příjmu r. 1870 vysvětluje se tím, že společnosť české západní dráhy platí od té doby moci zákonnitého ustanovení 90% veškeré své daně z příjmu a výdělku zde na Smíchově a pouze 10% ve Vídni, jakožto v sídle správní rady její, kdežto před tím veškerou daň tu ve Vídni platívala. Ze zákonnitého ustanovení toho plyne pro Smíchov výhoda ta, že následkem více daní jest pro uhražení ročního schodku důchodů městských menší přirážky obecní třeba.

Nad míru vydatnou jest přirážka z nápojů, tak zvaný pivní krejcar, bez kteréž by obci bylo těžko bývalo činiti zadost všem potřebám obecním. Přirážka ta byla obci původně od r. 1867 na 10 let povolena s právem k vybírání 1 zl. 60 kr. z každého sudu piva, 1 zl. 20 kr. z vědra vína a 1 zl. 80 kr. z vědra lihovin (kořalky), pokud nápoje ty se v obci zpotřebují; i byla na dalších 5 let se sazbou 1 zl. z hektolitru piva, 2 zl. z hektolitru vína a 3 zl. 50 kr., z hektolitru lihovin a opět na další řadu 6 let s toutéž sazbou prodloužena.

---

[1]) V jedné i druhé sumě jest zahrnuta ideelní daň z domů osvobozených, z nichž se též přirážky zemské, okresní a obecní rozvrhují.

Přirážkou tou vytěženo:

Roku	z piva			z vína			z lihovin			úhrnem	
	dle míry à	výnos		dle míry à	výnos		dle míry à	výnos			
		zl.	kr.		zl.	kr.		zl.	kr.	zl.	kr.
1867	z hktl. 1 zl., z vědra 40 kr.	16250	50	z vědra 1 zl 20 kr., z hktl. 2 zl.	261	68	z vědra 1 zl. 80 kr., z hkt. zl. 3·50	174	32	16686	50
1868		17865	10		221	86		249	12	18336	08
1869		18948	30		192	88		278	16½	19419	34½
1870		21644	70		408	12		280	31	22333	13
1871		27531	60		293	22		250	52	28075	34
1872		32079	32		381	—		264	92	32725	24
1873		34849	49		333	69		278	—	35461	18
1874		31123	17½		357	—		278	—	31758	17½
1875		32920	40		257	88		249	—	33427	28
1876		36195	29		458	32		241	—	36894	61
1877		41490	72		481	57		253	60	42225	89
1878		46050	99		459	14		214	—	46724	13
1879		42784	48½		684	39		237	—	43705	87½
1880		46527	78		1087	26½		179	50	47794	54½
1881		47836	41		933	67		190	—	49006	61
Za 14 let		446261	85		5878	01½		3427	45½	455567	32

Předložený výkaz ten podává spolehlivého důkazu o stále rostoucí zpotřebě piva. Ve 14 letech přibylo obyvatelů něco více než dvě třetiny, ale přirážka z nápojů se v téže době, i když se vezme ohled ku sazbě od r. 1877 zvýšené, mnohem více jak zdvojnásobila a to následkem mnohem větší zpotřeby piva, než činí přibývání obyvatelů. Ostatně mají na zpotřebě té nejenom smíchovští obyvatelé podíl, — nýbrž v značné míře i pražští navštěvovatelé smíchovských hostinců, libujíce si na dobrém pivě zdejším v četných zahradách hostinských času letního a v dobře zařízených hostincích času zimního.

Z toho všeho je patrno, že správa i hospodářství obce smíchovské se mocně ku předu berou a vzbuzují podstatnou naději, že i posavadním více méně citelným nedostatkům a naléhavým požadavkům některých odborů jakož na př. jsou školství, chudinství a p. za nedlouho zadost učiní.

Netřeba blíže dovoditi, že rozsáhlá působnosť správy obecní, jak je v předu tohoto pojednání naznačena, vyžaduje různých výkonů a mnoho, více méně objemných a obtížných prací, a neméně že k jich provedení a obstarání, zvláště co se týče důležitějších částí působnosti samosprávné i přenesené jest třeba zvláštních, potřebnými vědomostmi a schopnostmi opatřených sil pracovních. Za účelem tím jest jako v jiných městech i zde zvláštní úřad městský, jehož organisaci, kvalifikaci a činnosti dlužno přiznati jistou míru důležitosti vzhledem k tomu, kterak se různé záležitosti správy obecní vyřizují. Ano, doufáme si tvrditi, že zdar i nezdar mnohého podniku obecního, a také spořádanosť obecní správy spočívají z velké části na bedrách úředníků obecních, a že proto každá správa obecní jedná jen ve prospěchu obce, když nepovažuje své úředníky jen za pouhý stroj úřadovací, nýbrž která dovede jich upřímnou snahu a dobrou vůli pro zvelebení obce příhodným způsobem buditi, zaměstnávati a udržovati. Jest toho tím více třeba v městě, jež se v poměrně krátkém čase ku své nynější velikosti a důležitosti vyšinulo a dle všeho ještě i dále vyvinovati bude, a jež tedy odkázáno jest, činiti zadost potřebám spořádané obce v době poměrně mnohem kratší a spoléhati při tom na úsilovnou práci úřadnictva svého více, než bývá u měst starších, zvolna se vyvinuvších.

Proto jest v úplném pořádku, a sotva jest koho, kdo by s tím nesouhlasil, když jsme na místě tomto poukázali k důležitosti úřadu městského pro správu a hospodářství obecní, a když uvádíme, kterak je nyní

organisován a kteří stálí úřadníci při něm toho času a jak dlouho již působí:

1. sekretář a zároveň ředitel úřadu městského Jos. Böhm od r. 1868;
2. konceptní adjunkt Jan Kinzl od r. 1876;
3. inženýr Frant. Landa od r. 1873;
4. inžen. asistent Adolf Duchoň od r. 1876;
5. pokladník Ant. Mařáček od r. 1864;
6. účetní a zároveň kontrolor Frant. Zikuda od roku 1867;
7. kancelista, vlastně revisor přirážky z nápojů Voj. Vintika od r. 1864;
8. kancelista Frant. Pally od r. 1868;
9. kanc. asistent Ant. Lodr od r. 1868;
10. „ „ Jul. Šimmer od r. 1868;
11. lékař městský MDr. Jos. Ostrčil od r. 1877;
12. „ „ MDr. Jos. Šimůnek od r. 1877.

Kromě toho jsou stále dosazeni: 1 kancelářský služebník a 4 stražníci, a pouze proti honoraru: 2 diurnisti, 1 revisor, 1 zvěrolékař a 1 porodní bába.

Mimo úřad městský jsou ještě zaměstnáni:

a) při hospodářství obecním 1 šafář, 3 kočové, 3 závozníci a 18—20 metařů;

b) při vodovodu městském 1 strojvedoucí, 2 vodáci, 1 pomocník a 2 topiči;

c) při školách 5 školníků; a

d) pro pohřby 1 hrobník a 1 průvodce.

Důležité jest seznati, **jaké zastoupení má Smíchov mimo výbor obecní v jiných správních a zákonodárných sborech.**

Především jsou tu **dvě místní rady školní** pro obecné a měšťanské školy v Smíchově samém, jedna česká pro české a jedna německá pro německé, v jichž

každé jest obec zastoupena pěti členy výborem obecním vždy na 3 léta zvolenými *).

Dále jest tu místní rada školní pro školu v Košířích, do níž výbor obecní v zastoupení přiškolených k ní smíchovských domů a usedlostí volí jednoho člena též vždy na 3 léta.

V c. k. okresní radě školní, zřízené pro celý školní okres smíchovský jest obec smíchovská zastoupena dvěma od výboru obecního též vždy na 3 léta zvolenými členy *).

Do okresního zastupitelstva smíchovského volí obecní výbor šest zástupců též na dobu 3 let *).

Přímou volbou oprávněných k tomu voličů vysýlá Smíchov jednoho poslance do sněmu zemského v Praze a společně s městy Karlínem a Vyšehradem jednoho poslance do sněmovny poslanců na říšské radě ve Vídni vždy na dobu 6 let.

Konečně jest Smíchov jedním delegátem rady městské zastoupen v „statistické kanceláři král. hlav. města Prahy“ na základě toho, že tato své práce dle ujednání obou zastupitelstev za roční příspěvek 300 zl. na obvod Smíchova rozšířila.

Jakož jest slušno i záhodno, zachovati budoucnosti, kdo v které době byl poslancem Smíchova, rovněž jest nad míru zajímavé a poučné, jak častých voleb do zem. sněmu i do říšské rady voliči smíchovští v posledních letech podnikali z příčiny, že v těchto zákonodárných sborech neměl a nemá národ český pro umělý a nespravedlivý řád volební takového zastoupení, jaké jemu dle přirozeného i dle zděděného práva přísluší, a že ministerstvo, jehož předsedou byl kníže Adolf Auersperg, a od něhož pro český národ a pro českou vlasť žádného požehnání nepocházelo, tak že čeští po-

---

*) O místních radách školních, o c. k. okr. radě školní a o okr. zastupitelstvu viz část V.

slanci a tím pak i poslanci Smíchova nechtěli a nemohli na pracích takovýchto sněmů a za takovéto vlády žádného podílu bráti. Teprve když za předsednictví hraběte Taaffeho vzbuzena byla naděje, že národu českému se stane po právu a zákonu, odhodlali se jeho poslanci ku vstoupení do jedné a druhé sněmovny a tím pak přestalo stálé obnovování voleb.

Do zemského sněmu:

roku	volilo: z oprávněných voličů	toliko	ze 100 voličů	a byl zvolen: za poslance	počtem hlasů	kdežto obdržel: protivník jeho	hlasů
1861	208	185	88	Fr. Ringhoffer, továrník.	97	Dr Bělský, purkmistr pražský.	82
1865	259	227	87	Alois Oliva, velkokupec v Praze.	124	Ant. Richter, továrník v Zbraslavi.	100
1867	325	261	80	„	152	Falk z Falkenheimu, c. k. vrchní rada fin.	104
1867	269	253	94	„	132	Dr. Vorovka, ředitel české spořitelny.	121
1868	529	456	86	„	249	C. k. dvorní rada Laufberger.	217
1870	592	502	85	„	310	Gustav Porges z Portheimu, továrník na Smíchově.	185
1870	582	479	84	„	316	„	152
1872	663	484	73	„	329	Alex. Richter, továrník na Smíchově.	155
1873	697	477	67	„	326	„	148
1874	768	488	65	„	328	„	154
1875	755	459	61	„	319	„	128
1876	786	433	55	„	378	„	102
1877	896	443	49	„	321	Jan Bermüller, továrník na Smíchově.	118
1878	975	607	63	Karel Dimmer, kupec na Smíchově.	402		192

Do říšské rady

volilo:				a byl zvolen:		kdežto obdržel:	
roku	z oprávněných voličů	toliko	tedy ze 100 voličů	za poslance	počtem hlasů	protivník jeho	hlasů
18.2	663	484	73	Alois Oliva, velkokupec v Praze.	329	Gustav Porges z Portheimu, továrník na Smíchově.	155
1873	[illegible]	389	68	"	256	"	127
1874	617	369	60	"	240	Alex. Richter, továrník na Smíchově.	142
1875	[illegible]	307	42	"	212	"	86
1878	777	363	44	"	251	Jan Bermüller, továrník na Smíchově.	97
1879	835	401	55	"	330	"	122
1880	756	358	47	Frant. Hladík, býv. ředitel dráhy v Karlíně	274	Gustav Porges, z Portheimu.	64

Dle výkazů těch jeví se největší účastenství při volbách do sněmu r. 1869 a 1870 a při volbách do říšské rady r. 1872 a 1873, v kterýchžto letech národní strana na Smíchově všecky síly napjala, aby zamezila volbu protikandidátů, podporovaných všemožným nátlakem tehdejší vlády. Od té doby měla vítězství své více méně zabezpečené, a proto též se jeví v posledních

letech daleko menší percento voličů skutečně volících, ano zvláště při volbách do říšské rady jest nápadně malé. Nicméně jevilo se na Smíchově při volbách do sněmu i do říšské rady ještě vždy poměrně větší účastenství než jinde, i jsme jisti, že ani v budoucnosti neochabne.

V části této zbývá uvésti, že byli z usnesení výboru obecního jmenováni čestnými měšťany Smíchova:

r. 1855 Frant. Mildner, býv. c. k. okresní hejtman;

r. 1861 Dr. Frant. Palacký, historiograf království českého a polit. vůdce národa českého;

r. 1861 Dr. Frant. Lad. Rieger, osvědčený a věhlasný bojovník za práva národa českého a dědic Palackého ve vůdcovství; a

r. 1866 hrabě Richard Belcredi, někdejší c. k. místodržitel český a nyní praesident nejvyš. c. k. správního dvoru soudního.

Konečně uvádíme, že z 2283 příslušníků požívá práva měšťanského toliko 56 občanů.

Část V.

Úřady.

Kromě samosprávného úřadu městského, uvedeného již při správě obecní, má ještě jeden samosprávný úřad na Smíchově své sídlo, totiž zastupitelstvo okresní. Sbor ten skládá se ze 30 členů, z nichž volí venkovské obce 14, město Smíchov 6, průmyslníci a obchodníci, platící nejméně 100 zl. daně z výdělku a z příjmu bez přirážek 7 a velkostatkáři 3 členy. Zástupci okresní zvolí si pak ze svého středu starostu okresního celým sborem, avšak šestičlenný výbor okresní tím způsobem, že každé z naznačených skupeni volí 1 člena, kdežto zbývající ještě 2 členy volí opět celé zastupitelstvo. Volba starosty musí dosáhnouti stvrzení zeměpána. Zastupitelstvo, zvolené na dobu 3 roků, zasedá dle zákona každé čtvrtletí aspoň jednou, kdežto výbor dle potřeby. Kancelářské práce obstarává sekretář čili tajemník okresní s jedním kancelistou. K působnosti zastupitelstva okresního, jež se vztahuje k celému soudnímu čili bernímu okresu smíchovskému, náležejí všeliké vnitřní záležitosti, ježto se týkají společného prospěchu okresu a jeho příslušníků, zvláště pak domácí hospodářství okresní, obsahující společné jmění a společné potřeby okresu a ústavů okresních, zejména zřizování a udržování okresních silnic v dobrém stavu, dohlídka na neztenčené zachování jmění obecního, schválení přirážek obecních přes 10 až do 20%, rozhodnutí o stížnostech na usnesení výboru obecního v samosprávné působnosti a p.

Koncem r. 1880 měl okres 44.541 zl. 36 kr. příjmu a 36.588 zl. 31 kr. vydání, jeho fond chudinský činil 7502 zl. 16 kr. a deposit bylo 48.113 zl. 55 kr. s vydáním 2730 zl. 68 kr. V příjmu okresu jest obsaženo 24.470 zl. 55½ kr. okr. přirážky 6% ze sumy 340.000 zl. přímých daní bez státní přirážky.

Mimo to jsou na Smíchově ještě následující úřady:

1. C. k. okresní hejtmanství s okresním hejtmanem v čele, jemuž podřízeni jsou 2 komisaři, 1 konceptní adjunkt, 2—3 koncept. praktikanti a sekretář pro správu politickou, okresní lékař pro správu zdravotní, vrchní inspektor berní s několika adjunkty pro správu berní, šikovatel zemské obrany pro vedení záznamů vojenských a mimo to přiměřené síly pro práce manipulační a oddělení četníků pro policejní službu bezpečnosti ve venkovských obcích. Hejtmanství obsahuje soudní zároveň berní okresy smíchovský, únhošťský, kladenský a zbraslavský. Do jeho působnosti náležejí hlavně: všeliká jednání a všeliké práce v první instanci, ježto přísluší k působnosti ministerií záležitostí vnitřních, záležitostí finančních, záležitostí duchovních a vyučování a k působnosti ministeria orby a ježto vůbec nejsou výslovně jiným úřadům a orgánům přiděleny. Ale zvláště sem přísluší: prováděti zákony a nařízení, pečovati o bezpečnosť a veřejný řád a pokoj, záležitosti živnostenské, rozhodovati o právu domovském, spolupůsobiti ve věcech vojenských, jmenovitě při odvodu, při osvobození a propuštění z vojska, při ubytování a přípřeži vojska, opatření v době epidemií, záležitosti patronátní, obstarávati jisté práce spojené s vyšetřením a předepsáním daní, vymáhati daně, přirážky zemské, okresní a p.

První zřízení c. k. okres. hejtmanství stalo se dne 28. února 1850 a prvním hejtmanem okresním na Smíchově byl Frant. Mildner, býv. vrchní a justiciár na Smečně, při němž zároveň sloužil po nějaký čas jakožto komisař Jos. Picek, slavný básník český. Potom násle-

doval hejtman Edmund ryt. Merkl, a když r. 1854 na místě hejtmanství zřízeny byly okresní úřady. spravován okr. úřad smíchovský při c. k. krajském úřadě pražském, jehož komisař Alter obstarával záležitosti Smíchova se týkající. Když pak byla r. 1868 okresní hejtmanství obnovena, stal se hejtmanem na Smíchově Frant. Müller, po něm pak následovali r. 1870 J. Kar. rásek, r. 1873 Hynek Bohdanecký a r. 1881 Karel Herrmann.

2. C. k. berní úřad, postavený přímo pod c. k. okr. hejtmanství a spravovaný 1 berním, 1 kontrolorem a příslušným počtem adjunktů a akcessistů, obsahuje soudní okres smíchovský a úkol jeho jest příliš známý, než aby zvláště naznačen býti musil. Každý, rozličnými daněmi, zemskými, okresními a školními přirážkami a všelikými dávkami a poplatky stížený občan ví předobře, že příslušné předpisy a poukazy platební vycházejí buď přímo, buď nepřímo skoro vesměs z úřadu berního a že úřad ten má za povinnosť předepsané daně, dávky, poplatky a p. vybírati a dle okolností i exekučně vymáhati.

Prvním c. k. berním smíchovským byl Jos. Huša, po něm pak následovali r. 1857 Jos. Scherks a r. 1879 F. Havlík.

3. C. k. policejní komisařství s vrchním komisarem, 2 komisary a s několika konceptními a manipulačními silami, pak s náležitým počtem strážníků v uniformách a bez nich, totiž veřejných a tajných, náleží k c. k. policejnímu ředitelstvu v Praze, jehož podstatnou část tvoří a obsahuje kromě Smíchova též Košíře. Má především za úlohu, pečovati o bezpečnosť osoby a majetku; ale pořizuje i záležitosti, které jinde náležejí dle zákona do samostatné působnosti obcí, jako na př. záležitosti konskripce, řádu čeledínského, řádu povozního a p., anebo které jinak přísluší politickým

úřadům, jako na př. záležitosti spolkové, nálezy k postrku a p.

Vrchními komisary byli: od r. 1850—55 Ondřej Sorgenfrei, pak do r. 1859 Frant. Dedera, do r. 1861 Jos. Mládek, do r. 1872 Jindř. Mařík a od té doby Fr. Pobuda, jenž byl r. 1882 povýšen za radu policejního.

4. C. k. okresní soud s okresním sudím v čele, pak s přiměřeným počtem adjunktů, s listovním, s několika kancelisty a diurnisty, jest ustanoven pro berní okres smíchovský, a do jeho působnosti náleží všecky sporné a mimosporné záležitosti soudní, jakož i trestní dotud, pokud nejsou zákonem vyhrazeny jiným neb vyšším soudům, a mimo to též vedení kněh pozemkových.

C. k. okresní soud byl dne 3. června 1850 zřízen a v domě „na knížecí" umístěn. Prvním c. k. okresním soudcem na Smíchově byl Jos. Hůla, býv. magistrátní rada ve Volarech, jehož pak následovali:

r. 1855 Jindř. Firbas, po jeho úmrtí r. 1872 Ladis. Kirschbaum, nyní c. k. zem. rada soudní v Praze; r. 1877 Karel Palliardi, nyní c. k. zem. rada soudní v Písku, a r. 1880 Jos. Havlíček.

5. C. k. komisařství stráže finanční s vrchním komisarem a s přiměřeným počtem strážníků finančních. Jeho působnost vztahuje se k okresům smíchovskému, unhošťskému a kladenskému a má za úkol kontrolovati pivovary, vinopalny a cukrovary ve příčině přiznávání a zapravování nepřímé daně potravní a pátrati po zboží, jež by snad podloudně bez zapravení cla přes hranice do jeho obvodu se bylo dostalo.

6. C. k. celní úřad v nádražích s vrchním kontrolorem a s několika oficiály, zřízený za účelem, aby ze zboží dopraveného z cizozemska po drahách železných zákonnité clo vybíráno bylo.

7. C. k. poštovní úřad v městě pro dopravu a donášku psaní a peněžitých i jiných menších zásylek v městě samém a zvláštní c. k. poštovní úřad v nádraží české dráhy západní pro obstarávání poštovské výpravy po drahách železničných. Každý z nich jest spravován poštovním kontrolorem a několika oficiály a asistenty, a roznášení psaní a zásylek obstarává několik uniformovaných listonošů.

8. C. k. telegrafní úřad s třemi úředníky a s obmezenou službou pouze za dne pro rychlou výpravu zpráv a sdělení po telegrafním drátu do nejvzdálenějších končin Evropy.

9. C. k. četa četníků, jenž jest c. k. okresnímu hejtmanství k službám při konání policie bezpečnosti osobní a majetku mimo Smíchov ve venkovské části okresu.

10. C. k. okresní rada školní, složená z c. k. okr. hejtmana jako předsedy, po jednom ze zastupitelů společností náboženských, ze dvou znalců školství, z nichž jednoho volí okresní konference učitelská, kdežto druhým jest nejstarší dle služby ředitel měšťanské školy, a ze zástupců obcí k okresu školnímu náležejících, z kterýchž připadají na Smíchov, platící více jak osmý díl veškerých daní v školním okresu předepsaných, dva zástupci, voleni výborem obecním, kdežto ostatní volí zastupitelstvo okresní. Všeliké jmenování neb volení má platnosť na šest let. Okres školní tvoří okresy smíchovský, únhošťský, zbraslavský a kladenský, a jsouť pod okr. radu školní postaveny veškeré, v okresu tom se nalezající veřejné školy obecné a měšťanské, jakož i ústavy soukromé a školy odborní, pokud náležejí do oboru škol obecných a měšťanských, pak zahrádky dětské čili školy mateřské.

Do působnosti c. k. okr. šk. rady náležejí obzvláště tyto záležitosti: chovati v patrnosti celé školství okresu a pečovati o jeho trvalý pořádek a o jeho zvelebení; říditi

jednání strany zřízení nových, anebo strany upravení a rozšíření posavadních škol, strany přiškolení nebo vyškolení a strany opatřování věcných potřeb; konati opatrovnické právo k místním fondům a nadacím školním; rozhodovati v první instanci o příspěvcích k účelům školským, jakož i o trestech ve věcech školních; obsazovati prozatímně místa služebná; překládati učitele prozatímně dle potřeby služby; jmenovati učitele vedlejší a učitelky industriální; konati právo praesentační ke konečnému obsazení míst učitelských; podávati zemské radě školní dobrá zdání, návrhy a p. více.

Všecky s tím spojené práce úřední obstarává c. k. okresní hejtmanství; avšak dohled ku školství v okresu vykonává v první řadě okresní školdozorce, vládou jmenovaný, jenž jest hlavním činitelem ve všech záležitostech školních v mezích jemu vyměřené a dosti rozsáhlé působnosti.

Prvním c. k. okresním inspektorem pro české školy byl r. 1872 jmenován Vác. Faltys, c. k. profesor na něm. reálce v Praze, po něm však již r. 1874 následoval Jos. Pilař, jenž až dosud působí.

Jelikož jest v školním okresu smíchovském jako na Smíchově samém tak i jinde několik německých škol, jest pro ně zvláštní okresní inspektor školní ustanoven, jímž byl r. 1872 Jan Lieblein, c. k. profesor na něm. polytechnice, pak r. 1873 a 1874 Ondřej Bauer, ředitel c. k. něm. ústavu pro učitelky v Praze, načež od r. 1875 opět Jan Lieblein až do svého úmrtí 1881, a od r. 1882 Muhr, c. k. profesor gymn. v Praze.

11. Dvě místní rady školní, jedna pro české a jedna pro německé školy, skládají se každá z purkmistra jako předsedy jedné i druhé rady, z faráře, ze zástupce obce israelitské, z ředitele měšťanské školy dle služby nejstaršího, kdežto ostatní ředitelové a správcové škol mají hlasu jen poradního, pak z pěti, výborem obecním zvolených zástupců města Smíchova a jednoho

taktéž zástupce přiškolené obce radlické, a mimo to ze zástupce české západní dráhy, platící více jak šestou část veškeré přímé daně. Volba děje se vždy na 3 léta.

Místní rada školní má pečovati o provedení a šetření zákonů a nařízení ve věcech školních, spravuje místní fond školní, dohlíží k stavením a nářadím školním, k prostředkům učebným, vede potřebný inventář, zdělává roční popis mládeže školní, dohlíží k návštěvě školní, vyměřuje dobu denního vyučování, dohlíží na dodržení hodin vyučovacích, bdí nad kázní mládeže mimo školu, přihlíží, by učitelové byli věrni svému povolání, spolupůsobí při obsazení míst učitelských a p. více.

K bezprostřednímu konání dohledu ke školám smíchovským jsou od okresní rady školní na dobu tří roků jmenováni tři místní školdozorci, z nich jest jeden pro české chlapecké, druhý pro české dívčí a mateřské školy a třetí pro všechny německé školy. Toho času jsou místními školdozorci: pro české školy chlapecké Ant. Peluněk, maj. domu, pro české školy dívčí P. F. Krejčí, kupec a pro německé školy Alex. Richter, továrník.

Všeliké s činností obou místních školních rad spojené práce úřední obstarává úřad městský.

12. Farní úřad s farářem a dvěma kaplany pro katolickou správu duchovní, pro vedení matrik o narozených, oddaných a zemřelých, pro vyučování náboženství v prvních třech třídách škol obecných a p.

Kromě katolických osadníků smíchovských jsou přifařeni též radličtí, ale ze smíchovských domů a usedlostí jsou jinam přifařeny: do Břevnova čp. 113., 114., 115. a 116., do Liboce čp. 118., 119., 120., 121., 129., 130., 131., 132., 133., 134., 135., 136., 137., 138., 139., 140., 141., 142., 143., 144., 145., 150., 151., 152., 153., 154., 157., 195., 196., 220., 237., 245., 260. a 312. a do Jinonic čp. 146. a 147.

13. C. k. notariát, do jehož působnosti náleží

zdělávati a legalisovati rozličné smlouvy a listiny právnické, protestování směnek a p. a býti nápomocnu c. k. soudu při vyřizování pozůstalosti. C. k. notářem jest Bedřich Rozkošný.

14. Čtyři advokátní kanceláře pro zastávání stran v záležitostech sporných i nesporných před c. k. soudy i jinými úřady. V držení jich jsou advokáti: JUDři.: Jan Samec, Ant. Štěpnička, Jos. Vojáček a J. M. Fleišman.

Jestě zbývá na místě tomto podotknouti, že c. k. okr. hejtmanství a c. k. berní úřad měly až do r. 1869 své sídlo v Praze na Malé Straně, že též poštovní úřad a telegrafní úřad teprve krátce potom zřízeny byly, a že teprve, když asi před 10 lety advokacie za svobodnou prohlášena byla, k jedné tehdy kanceláři advokátské později další tři přibyly.

Čásť VI.

Školství a ústavy vzdělávací vůbec.

Jakož byly počátky Smíchova velmi nepatrné a jakož dlouho trvalo, nežli se z nich nynější lidnaté a výstavné město vyvinulo, rovněž nepatrné byly počátky školství jeho, a rovněž mnoho času uplynulo, nežli se zde stal obrat k lepšímu. Ano podnes zbývá ještě v ohledu vzdělávacím mnoho dohoniti a zaříditi. Smíchov, v nejbližším sousedstvu hlavního města, nabyv teprve v posledních letech své nynější velikosti a lidnatosti, necítil přílišnou toho potřebu, aniž byl na to náležitě připraven, aby v oboru vzdělávacím držel stejného kroku se svým vzrůstáním. Teprve v posledních letech přičiňuje se, seč jest, aby se i v tom ohledu na příslušný stupeň vyšinul a jiným městům stejné velikosti a lidnatosti se vyrovnal.

Ke školní obci smíchovské náleží kromě Smíchova samého též obec radlická, ale od Smíchova opět některé domy a usedlosti jinam jsou přiškoleny, totiž: *a*) ke škole v Košířích č. p. 111. 118. 119. 120. 121. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 152/b. 153. 154. 155. 157. 159. 160. 195. 196. 199. 201. 202. 208. 210. 211. 212. 214. 215. 220. 224. 225. 237. 245. 260. 312. 318. 371. 374. 384. 413. 437. a 449., celkem 61, ležících vesměs blíže Košíř, ano některé z nich až za nimi; a *b)* ke škole v Břevnově č. p. 113. 114. 115. 116. a 481., celkem 5, ležících nad bělohorskou silnicí blíže ku Břevnovu než k Smíchovu.

První škola, ovšem česká, zřízena byla na Smíchově teprve r. 1785 o jedné jen třídě a stačila z nouze pro tehdejších 60 čísel popisních. Stalo se tak nepochybně nákladem tehdejších jurisdikcí, a škola umístěna v nynější továrně č. p. 81. na straně obrácené ke kostelu ve skrovné světnici. Že pak stále dětí přibývalo a též Radlice přiškoleny byly, objevila se již po několika letech potřeba větší místnosti a druhé ještě třídy. Byla proto r. 1790 k tehdejší staré farní budově, na jejímž místě stojí nynější nová, na straně kostela nová škola o jednom patře vystavěna s dvěma světnicemi pro školu v přízemku a s obydlím o jednom pokoji a jedné kuchyni v hořením patře pro učitele, i vyučováno od té doby dlouhá léta ve dvou třídách.

Teprve r. 1838, když Smíchov čítal již 196 čísel pop. a více jak 300 dětí školních, a když za předměstí povýšen byl, rozdělena první třída na dvě oddělení, a za účelem tím upraven učitelův pokoj v hořením patře pro síň učební. Avšak nestačily ani tyto 3 třídy a zřízeno proto již druhého r. 1839 v hořením patře z bývalé učitelovy kuchyně ještě další oddělení pro vyučování v letním pololetí.

Snadno si pomysliti, že se škole v skrovných místnostech pouhého u fary přístavku valně nedařilo. Mládeže školní ustavičně přibývalo, malé světnice školní bývaly přeplněny a tu ovšem nemohlo vyučování přílišně prospívati. Pomýšleno proto na stavbu nové školy. Prvních k tomu základů položili Šalamoun Příbram,[1]) majitel továrny na kartouny č. p. 81. a 82. na Smíchově, věnováním stavebního místa v přívozní ulici a Jan B. Riedl šlechtic z Riedensteinu, velkoobchodník v Praze a majitel usedlosti č. p. 103. na Smíchově věnováním 1.000 zl. Po dlouhém pak úřadním jednání přikročeno

---

[1]) Dárce ten, dávno již mrtev, byl vyznání israelitského a žije podnes pro svou dobročinnost a lidumilnost ve vřelé paměti všech, jižto jej byli znali.

konečně r. 1857 k stavbě nynější školní budovy č. p. 252. v přívozní ulici, nyní v ulici Komenského. K nákladu stavebnímu přispěly obec pražská jakožto patron školní 6.000 zl., obec smíchovská 12.800 zl. a přiškolená obec radlická 1.800 zl. Stavba byla ještě téhož roku provedena, dne 18. srpna vysvěcena a 1. října svému účelu odevzdána.

Že však bylo v nižším oddělení první třídy 240 dítek, otevřena hned r. 1858 ještě jedna třída, tak že již bylo pět tříd. Však ani při těch nezůstalo dlouho, nýbrž následkem stálého přibývání obyvatelstva byly v letech 1860, 1862 a 1865 nové třídy zřízeny. Tím tehdejší trojtřídní škola čítala vlastně 8 tříd s 3 učiteli a 5 podučiteli.

Avšak čím dále tím více převládalo přesvědčení, že při pouhé triviální škole, jakouž do té doby škola smíchovská byla, na dále zůstati nelze, nýbrž že k žádoucímu a brzkému upravení a zvelebení školství smíchovského jest nutně třeba, aby Praha se vzdala patronátu ke škole smíchovské, by se takto obec smíchovská ve svých snahách školských volněji pohybovati mohla. To když dosaženo, vymoženo od r. 1867 vybírání přirážky z nápojů, tak zv. pivního krejcaru, hlavně k účelům školním. Téhož roku přistavěno na školní budovu ještě třetí patro. Na základě vyššího schválení proměněna triviální škola, počínajíc školním rokem 1867/8, v obecní školu hlavní a průmyslovou o čtyrech chlapeckých a o tolik též dívčích třídách s jednou vždy paralelkou při prvních jich třídách, tak že bylo všech tříd 10. Vedle hlavní školy byla pak ještě škola průmyslová s tím účelem, by sloužila žákům z hlavní školy vystoupivším k nabývání dalšího vzdělání, zvláště průmyslového. K této nové škole hlavní a průmyslové byli dosazeni: zvláštní ředitel, katecheta, učitel průmyslový, 10 učitelů hlavní školy, auskultant, učitel zpěvu a 2 učitelky industriální. Ponechávajíce

si, pojednati o škole průmyslové na jiném místě, připomínáme, že hlavní škola, sotva zřízena, byla hned během škol. r. 1867/8 při prvních dvou třídách pro velký nával dětí o jednu smíšenou třídu rozmnožena. Z téže příčiny se přidalo: r. 1868/9 při druhých třídách a r. 1870/1 při třetích třídách po jedné vždy paralelce, a smíšená třída při prvních třídách, byvši r. 1868/9 zapuštěna, musila již opět počátkem r. 1871/2 zřízena býti.

Veškerá péče o nově zřízenou hlavní a průmyslovou školu, též praesentační právo na dosazování učitelstva a jiná působnost v záležitostech školních přislušely obci jakožto patronu školnímu, i nalezly u ní též dobré půdy. Avšak netrval poměr ten dlouho. Novými zákony školními z r. 1869 a 1870, uvedeno veškeré školství pod správu a dozor vládních a polovládních orgánů. Obcím samým ponechána pouze povinnost, pečovati o potřeby věcné, jmenovitě o budovy školní, začež jim dopřáno pouhého poradního zastoupení v místních a okresních radách školních. Usilováno proto již od roku 1870 o to, aby též smíchovské školy byly novým zákonům školním podrobeny a přizpůsobeny. Obec sama, chtíc si i příště zachovati přiměřeného a slušného vlivu na své školství a opírajíc se o zákonnitou toho možnost, domáhala se všemožným způsobem potřebného povolení k utvoření samostatného okresu školního. Avšak bylo vše její namáhání marné, ano dříve ještě, nežli dotyčná žádost o zvláštní okres školní došla konečného zamítajícího vyřízení ministerského, přidržena obec, vzdáti se posavadní správy školní a podříditi se novým zákonům. Tím pak se dne 28. března 1872 stalo, že hlavní škola přešla ve správu c. k. okresní rady školní, kdežto v správě obce zůstala jen škola průmyslová.

Následujícího roku školního 1872/3 neměněno prozatím v soustavě školní ničehož, ale ovšem děly se všestranné přípravy, aby české školství Smíchova bylo

v příštím roce novým zákonům co nejvíce přizpůsobeno. Jmenovitě obec sama, nepřestávajíc o školství stále pečovati aspoň v mezích jí vyměřených a vidouc nedostatečnosť školní budovy v přívozní ulici, koupila již r. 1872 rozsáhlou dvoupatrovou budovu čp. 243. při plzeňské silnici [1]), tehdejší továrnu na vyrábění sirek, a dala ji v hořeních patrech k účelům školním upraviti. Konečně pak ustanovila c. k. zemská rada školní dne 24. srpna 1873, že mají na Smíchově býti následující české školy:

1. měšťanská chlapecká škola trojtřídní ve spojení s obecnou chlapeckou školou pětitřídní;

2. samostatná obecná chlapecká škola pětitřídní;

3. měšťanská dívčí škola trojtřídní ve spojení s obecnou dívčí školou pětitřídní;

4. samostatná obecná dívčí škola pětitřídní. Každý z těchto ústavů školních postaven pod zvláštní správu, a hned školním rokem 1873/4 počalo se vyučovati:

1. na měšťanské chlapecké ve všech 5 třídách spojené školy obecné;

2. na samostatné obecné chlapecké v prvních 4 třídách;

3. na měšť. dívčí ve všech 5 třídách spojené školy obecné a mimo to v I. třídě měšťanské; a

4. na samost. obecné dívčí v prvních 4 třídách.

Stalo se pak opatření takové, že obě dívčí školy zůstaly v školní budově v přívozní ulici, pojmenované nyní ulicí Komenského, kdežto obě chlapecké školy umístěny byly v nově upravených místnostech zmíněného domu obecního při plzeňské silnici.

Avšak nebylo při takovémto rozmnožení školních tříd, počtem 19 proti 15 roku předešlého, ihned potřebných učitelů při ruce, následkem čehož byly některé třídy dle možnosti spojeny a v jiných opět učitelové ji-

---

[1]) Viz při popisu na str. 46.

ných tříd se v hodinách vyučovacích vystřídali. Též jinak bylo toho roku následkem základné a v mnohých věcech ukvapené proměny celého organismu školního mnoho nesnází překonati, a vůbec bylo velkého úsilí třeba k vyhovění všelikých naléhavých požadavků.

V lepších kolejích pohybovalo se školství již od r. 1874/5. Ale ovšem jevila se rok co rok stálá potřeba nových tříd školních, tak že do konce školního r. 1880/1, tedy po 8 letech, nejenom počet tříd všech 4 ústavů školních dle předepsaného plánu doplněn, nýbrž u škol chlapeckých ještě o dalších 6 a u škol dívčích o další 4 třídy převýšen byl. Následkem toho byla začátkem škol. r. 1881/2 z přespočetných 6 chlapeckých tříd zřízena zvláštní škola obecná. V nejnovější době jedná se o to, aby byly u dívčích škol 2 a u chlapeckých škol 3 další třídy co nejdříve otevřeny, a aby z paralelek obou těch ústavů byly zřízeny dvě nové samostatné školy obecné.

Kterak se české školství Smíchova od svého prvopočátku až do dneška vyvinulo, znázorňuje nám následující:

Přehled školních tříd a dětí:

A. Triviální škola čítala smíšených tříd:

r. 1785 — 1, r. 1790 — 2, r. 1838 — 3, r. 1839 — 4, r. 1858 — 5, r. 1860 — 6, r. 1862 — 7, r. 1865 — 8. Počet dětí školních nebylo lze spolehlivým způsobem vyšetřiti.

B. Hlavní škola čítala:

v školním roce	na školách chlapeck.		na školách dívčích		na smíšených			úhrnem		připadá
	tříd	žáku	tříd	žákyň	tříd	žáků	žákyň	tříd	škol. dětí	na třídu
1867/8	5	457	5	448	1	60	68	11	1033	94
1868/9	6	486	6	480	1	57	65	13	1088	84
1869/70	6	518	6	506	1	52	47	13	1123	86
1870/1	7	596	7	565	—	—	—	14	1161	83
1871/2	7	622	7	579	1	30	29	15	1260	84
1872/3	7	656	7	623	1	35	31	15	1345	90
Za tato léta přibylo tedy	2	199	2	175	—	25	37	4	312	—
a připadá celkem								81	7010	87

C. Obecné a měšťanské školy čítaly:

v školním roce	na obecných školách							na měšť. školách							celkem		
	chlap.		dívčích		úhrnem		připadá na 1 tř.	chlap.		dívčích		úhrnem		připadá na 1 tř.			
	tříd	žáků	tříd	žákyň	tříd	dětí		tříd	žáků	tříd	žákyň	tříd	dětí		tříd	dětí	v 1 tř.
1873/4	9	742	9	655	18	1387	77	—	—	1	11	1	11	11	19	1398	74
1874/5	10	848	10	693	20	1541	77	1	22	2	33	3	55	18	28	1596	69
1875/6	13	916	11	769	24	1685	70	2	55	3	59	5	114	23	29	1799	62
1876/7	14	958	11	770	25	1728	69	3	69	3	83	6	152	25	31	1880	61
1877/8	14	1043	13	765	27	1808	67	3	[illegible]	3	99	6	175	32	33	2003	61
1878/9	15	1129	13	810	28	1939	69	3	109	3	105	6	214	36	34	2153	63
1879/80	15	1051	13	899	28	1950	71	3	131	3	96	6	227	38	34	2207	65
1880/1	16	1203	14	946	30	2149	72	3	134	3	106	6	240	40	36	2389	66
Za tato léta přibylo tedy	7	471	5	291	12	762	—	3	134	2	95	5	229	—	17	991	—
a připadá celkem					200	14217	71					39	1208	31	239	15425	65
Při porovnání školního r. 1880/1 se školním rokem 1867/8 přibylo celkem															25	1866	—

Porovnáme-li toto přibývání českých dítek školních s počtem obyvatelstva smíchovského koncem roku 1869 a r. 1880, kdy totiž bylo všeobecné sčítání provedeno, shledáváme, že činil počet

	obyvatelů vůbec a	čes. šk. dítek zvlášť
koncem r. 1880	24.984	2.389
a „ r. 1869	15.328	1.123

a že tedy za 11 let

přibylo obyvatelů: 9.656, česk. šk. dětí 1.266,
čili 38.65 % čili 53 %

tak že těchto přibylo naproti povšechnému obyvatelstvu nepoměrně více o 14.35 %. Rozdíl ten nachází své odůvodnění v okolnosti, že dle nových zákonů školních jest od r. 1871 osmiletá povinnosť k návštěvě školní, kdežto dříve platila jen šestiletá. Byla tedy povinnosť k návštěvě školní o celou čtvrtinu zvýšena, a právě asi čtvrtinu činí rozdíl mezi přibýváním českých dětí školních a mezi přibýváním obyvatelstva vůbec.

Podotknuvše v předu, že r. 1867/8 byla s hlavní školou zřízena též průmyslová škola a pod jednotné s ní řízení postavena, přikročujeme nyní k bližšímu o ní pojednání. Pro průmyslový ráz Smíchova mělo se všeobecně za to, že zde též průmyslová škola najde vděčné půdy, a to tím více, zařídí-li se vyučování průmyslové v době večerní a nedělní, jak se dle přijatého a schváleného plánu vedle řádné školy průmyslové o dvou třídách státi mělo.

Jelikož hlavní škola měla dříve odchovati žáky pro školu průmyslovou, otevřena tato teprve šk. r. 1868/9 o jedné třídě s počtem 16 žáků, a s otevřením druhé třídy odkládáno, až by průmyslová škola více zdomácněla a obliby došla a tím pak i přiměřenému počtu žáků se těšila. Avšak sotva k tomu r. 1872 dospělo, sešlo s průmyslové školy vůbec, jelikož se nehodila do učebné soustavy nových zákonů školních a proto též do správy okresní rady školní přijata nebyla. Na druhé

opět straně obec sama, pozorujíc jednak nepatrné úspěchy její, jednak značné zvýšení povšechného nákladu školního, nemohla se nikterak odhodlati k dalšímu udržování jejímu.

Ve spojení se školou průmyslovou bylo večerní a nedělní kreslení a vyučování, a věnována jemu hned r. 1867/8 všecka péče a píle. Nic méně zaniklo večerní vyučování již koncem r. 1869 nadobro. Pochopitelnou toho příčinou bylo a jest, že dělník, jenž se namáhá za dne až do unavení, potřebuje nutně zotavení v době večerní, má-li opět nabyti síly k pracím druhého dne. V těle zemdleném pozbyl i duch potřebné pružnosti; a nebylo a nelze proto od průmyslového vyučování večerního, třeba bylo sebe zajímavějším, nikdy takového účinku očekávati jako od vyučování za dne.

Lépe se dařilo vyučování nedělnímu, a jmenovitě kreslení bylo hojně navštěvováno. Avšak i to bylo by po zaniknutí školy průmyslové rovněž za své vzalo, kdyby se učitelský sbor obecných a měšťanských škol nebyl nabídnul věnovati se jemu za posavadní mírnou remuneraci 360 zl. od obce a kdyby rada městská nebyla seznala prospěšnosť jeho. Tím se stalo, že nedělní vyučování bylo r. 1874 jako nedělní pokračovací vyučování průmyslové a obchodnické nově organisováno, opět v život uvedeno a pod správu ředitele měšť. školy chlapecké postaveno, jenž se jí podnes velmi pečlivě, svědomitě a zcela nezištně věnuje. Vyučování rozvrženo na tři odbory, totiž: 1. odbor literní o 3 odděleních; 2. odbor kreslení o 2 odděleních; a 3. odbor obchodnický o 2 odděleních. R. 1876 podána k příslušným vyšším úřadům žádosť jednak o schválení nově upraveného plánu vyučovacího, jednak o přiměřené subventiování; avšak o vyřízení a vyhovění žádosti této posud se jedná. Díky jmenovanému řediteli a těm kterým učitelům při vyučování působícím,

a neméně i úřadu městskému, pobádajícímu neustále k návštěvě jeho, těší se nedělní pokračovací vyučování dosti hojnému účastenství a příznivému úspěchu. Jest žádoucno, aby vyšší úřady školní vyučování tomu svou pozornost věnovati a kromě náležitého schválení organisačního plánu též potřebných prostředků poskytnouti neopominuly. Čím více příležitosti se mládeži dává k nabývání všelikých vědomostí, tím lépe, a tím více platí pravidlo to na Smíchově, kde až posud malými prostředky docíleno dosti značného úspěchu, jak tomu nasvědčuje následující:

Přehled

návštěvy průmyslového a nedělního pokračovacího vyučování:

V škol. roce	v průmysl. vyučování večerním		v průmyslové škole		v nedělním kreslení		v nedělním vyučování literním		v nedělním vyučování obchodn.		úhrn všech žáků
	odděl.	žáků	odděl.	žáků	odděl.	žáků	odděl.	žáků	odděl.	žáků	
1867/8	1	38	—	—	—	—	—	—	—	—	38
1868/9	1	40	1	16	—	—	3	281	1	15	352
1869/70	—	—	1	24	1	72	3	235	1	18	349
1870/1	—	-	1	33	1	104	3	178	1	16	331
1871/2	—	—	1	25	1	140	2	142	1	15	322
1872/3	—	—	—	—	1	100	2	137	1	21	238
1873/4	—	—	—	—	1	75	2	125	1	17	217
1874/5	—	—	—	—	2	88	3	216	2	26	320
1875/6	—	—	—	—	2	60	3	154	2	25	239
1876/7	—	—	—	—	2	63	3	109	2	23	195
1877/8	—	-	—	—	2	57	3	110	2	29	196
1878/9	—	—	—	—	2	57	3	96	2	32	185
1879/80	—	—	—	—	2	56	3	113	2	28	197
1880/1	—	—	—	—	2	97	3	144	2	33	274

Vedle českého školství vzalo na Smíchově r. 1867 též německé školství svůj počátek. Kdo dříve z těch nemnoha německých, a žel i z českých občanů nechtěl, aby jeho děti navštěvovaly české školy na Smí-

chově, posýlal je do některé německé školy pražské, zvláště na Malé Straně. Ale když v zmíněném roce na podzim byla otevřena česká hlavní škola, zahájena zde zároveň přispěním několika německých občanů, zvláště továrníků, též soukromá německá škola hlavní s právem veřejnosti. Škola tato stala se zárodkem nynějších škol německých, zavdavši školním úřadům, jež byly s převahou v rukou německých, vítanou příležitost, že zatím, co obec v příčině českých škol vedla odpor proti novým zákonům školním, a dříve ještě, nežli přinucena byla se jim podati, na Smíchově pojednou byly německé školy veřejné dekretovány, totiž:

a) obecná chlapecká pětitřídní,

b) měšť. dívčí trojtřídní, a

c) obecná dívčí pětitřídní; a že hned začátkem r. 1872/3 byly na obecních školách 4 chlapecké a 4 dívčí třídy otevřeny, kdežto měšťanská dívčí škola zahájena r. 1874/5 první třídou.

Proti všemu nadání našly nejenom tyto, nýbrž i později přibylé třídy žáků a žákyň, neboť kromě rodičů národnosti německé a kromě rodičů vyznání israelitského, kteří před tím své děti buď do pražských německých škol, buď — ovšem v pranepatrné míře — do českých škol smíchovských posýlali, uznali a uznávají podnes též mnozí rodičové národnosti české z rozličných příčin a pohnutek, posýlati své děti do německých škol. Jedni mají za to, že se tam jich děti snáze německy naučí; jiní opět, pozorujíce v jednotlivých německých třídách menší počet žactva, než ve třídách českých, vidí v tom lepší prospěch vyučování; opět jiní, zamýšlejíce své děti věnovati studiím, jsou toho mylného náhledu, že se tak státi může jediné na základě a pomoci „samospasitelné“ němčiny, a opět jiní, zvláště chudí anebo dle svého postavení odvislí, hledají v tom materielního prospěchu svého. Avšak všichni mýlí se v tom i onom, nemajíce na zřeteli aniž rozumějíce tomu, že přirozený

základ všelikého vyučování jest jazyk mateřský. Proto jsou školy české pro české děti a školy německé pro německé děti, nikoliv ale pro děti, nerozumějící jazyku vyučovacímu a nemohoucí tedy chápati, co jim učitel pomocí cizího, neznámého jazyka přednáší. Přiučení se druhému jazyku jest ovšem věcí prospěšnou, ale musí se díti zvlášť vedle a nikoliv na ujmu přiučování se předmětům a věcem vzdělavatelným. Jako těmto, má se i jazyku německému pomocí jazyka mateřského vyučovati, ale nikoliv výlučně pomocí jazyka, jemuž se kdo teprve přiučiti chce a jemuž ještě nerozumí.

Však dospěli v poslední době již mnozí rodiče následkem nabytých smutných zkušeností k lepšímu náhledu tomuto, a bohdá že po úplném provedení národní rovnoprávnosti ve školách i v úřadech budou do německých škol jen německé děti posýlány a že rodiče čeští se vesměs a výhradně jen českých škol přidrží.

Jakých rozměrů nabyly německé školy na Smíchově, znázorňuje nám:

Přehled německých škol obecných a měšťanských:

v školním roce	na obecných školách							na měšťanské škole dívčí		
	chlapeckých		dívčích		úhrnem					
	tříd	žáků	tříd	žákyň	tříd	dětí	na 1 tř.	tříd	žákyň	na 1 tř.
1872—3	4	185	4	215	8	390	49	—	—	—
1873—4	5	218	5	290	10	508	51	—	—	—
1874—5	5	257	5	349	10	606	60	1	38	38
1875—6	5	295	7	380	12	675	56	2	58	29
1876—7	5	286	8	445	13	731	56	3	71	24
1877—8	5	314	9	466	14	780	56	3	81	27
1878—9	6	226	9	538	15	864	58	3	87	29
1879—80	6	359	9	546	15	905	60	3	87	29
1880—1	7	381	9	549	16	930	56	3	89	30
za tato léta přibylo tedy . .	3	196	5	334	8	540	—	2	51	—
a připadá celkem . . .	—	—	—	—	113	6389	56	18	511	28

Tytéž v předu vyložené příčiny, pro které německé školy hned při prvním svém otevření r. 1872/3 velmi slušným počtem žáků a žákyň naplněny byly, napomáhaly též a napomáhají jich přibývání. Že však počet ten se do konce r. 1880/1 více jak zdvojnásobil, toho další příčiny dlužno hledati také v okolnostech těch, že se k vůli německým školám mnohá rodina na Smíchov přistěhovala, a že do nich, zvláště do dívčích škol, mnohé mimo Smíchov, zvláště v Praze na Újezdě bydlící rodiče děti své posýlají.

Zajímavé jest **porovnati školství české s německým**, počínajíc r. 1872/3, kdy zde školy německé počaly, za kterýmž účelem předesýláme:

Porovnací přehled
českých a německých škol obecných i měšťanských:

Roku	na obecných školách						na měšťanských dívčích školách						na měšť. chlapecké škole české (německé není žádné)		
	českých			německých			českých			německých					
	tříd	dětí	v 1 tř.	tříd	dětí	v 1 tř.	tříd	dětí	v 1 tř.	tříd	dětí	v 1 tř.	tříd	dětí	v 1 tř.
1872/3	15	1345	90	8	390	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1873/4	18	1387	77	10	508	51	1	11	11	—	—	—	—	—	—
1874/5	20	1541	77	10	606	60	2	33	16	1	8	38	1	22	22
1875/6	24	1685	70	12	675	56	3	59	20	2	58	29	2	55	27
1876/7	25	1728	69	13	731	56	3	83	28	3	71	24	3	69	23
1877/8	27	1808	67	14	780	56	3	98	33	3	81	27	3	96	32
1878/9	28	1939	69	15	864	58	3	105	35	3	87	29	3	109	36
1879/80	28	1980	71	15	905	60	3	96	32	3	87	29	3	131	44
1880/1	30	2149	72	16	930	56	3	106	35	3	89	30	3	134	45
Úhrnem	215	15562	72	113	6389	56	21	591	28	18	511	28	18	616	34

Koncem r. 1880/1 bylo:	tříd		dětí		průměrně v 1. třídě
a) na českých školách obecných	30		2149		72
na česk. měšťansk. školách	6		240		40
na všech čes. školách	. .	36	. . .	2389	66
b) na německ. školách obecných	16		930		56
na německé měšťanské dívčí	3		89		28
na všech něm. škol.	. .	19	. .	1019	53
na českých a německých dohromady .		55		3408	62

Porovnání toto, zakládající se na výkazech školních, úplně spolehlivých, nijaké pochybnosti nepodléhajících, podává nezvratného důkazu, kterak se německým školám obecným naproti českým školám obecným stále nadržuje. U těchto činil průměrný počet dětí v jedné třídě jediné r. 1877/8 jen 67, ale ovšem v jiných letech 77, ano r. 1872/3 dokonce 90, a činí průměrně za všecka vykázaná léta a taktéž i koncem r. 1880/1 veliké číslo 72, kdežto u německých škol nepřevýšil počet nikdy 60, ale ovšem se snížil na 51 ano i 49 a za všecka ta léta a také koncem r. 1880/1 průměrně 56 činí. Dle toho připadá jak průměrně za všecka vykázaná léta tak i koncem r. 1880/1 na jednu českou třídu průměrně o 16 dětí více než na jednu třídu německou. Není třeba blíže dovozovati, jaká výhoda na tom se zakládá, když učitel může věnovati veškerou svou péči a pozornost poměrně menšímu nežli většímu počtu dětí. Ano v okolnosti této leží další, velmi podstatná příčina, že mnozí rodiče, vidouce přeplněnost českých tříd, své děti do německých škol posýlají, v jichž jednotlivých, skromně naplněných třídách očekávají pro své děti

mimo větší pohodlí v lavicích také lepší prospěch z vyučování samého.

Kdyby za příkladem německých škol obecných měly české školy obecné v jedné třídě průměrně po 56 dětí čítati, měly by pro 2149 dětí míti aspoň 38 tříd místo nynějších 30, kdežto by obráceně německým školám obecným příslušelo za příkladem českých škol obecných s průměrným počtem 72 děti na jednu třídu pro 930 dětí místo nynějších 16 pouze 13 tříd. Tímto zkrácením českých škol obecných proti německým školám obecným o 8 tříd jest hlavně vino měření dvojím loktem.[1]) Jest proto velice na čase, aby se v ohledu tom stala co nejdříve náležitá náprava. K tomu však jest třeba, aby správcové českých škol se naučili od správců německých škol připravovati a dokazovati potřebu stále nových paralelek, a aby pak česká místní rada školní se toho co nejrozhodněji a nejhouževnatěji zastala, by se prokázané potřebě vyhovělo.

Více méně platí totéž o měšťanských školách, které posud ovšem nejsou přeplněny, ale v kterýchž na jednu třídu německou připadá též poměrně méně dětí, a v příčině jichž tedy třeba na tuto okolnosť pro budoucnosť pamatovati.

Rovněž k nemilým výsledkům dospějeme, uvážíme-li, mnoho-li vlastně dětí by mělo dle národnosti na českých, a mnoho-li na německých školách býti. Dle sčítání lidu čítá Smíchov, jak v části, jednající o obyvatelstvu, podrobně vykázáno jest, celkem 24.984 obyva-

---

[1]) Když si jednou česká místní rada školní dovolila, předestříti takovéto měření dvojím loktem ve vší slušnosti c. k. okr. radě školní a žádati za stejnou péči pro české jako pro německé školy, obdržela za to výtku. Zda výtka ta byla oprávněna, stran toho podává v předu uvedené porovnání nejlepší odpovědi.

telů, z nichž se přiznalo k českému jazyku 21.520 čili 86.14 %

a k jazyku německému 3044 č. 12.1 %,

kdežto u ostatních obyvatelů počtem . . . 420 č. 1.65 %

buď jiný, v Rakousku obvyklý jazyk uveden jest, anebo, pokud jsou cizozemci, žádný.

Připočítáme-li i tyto celkem k jazyku německému, ač tomu tak ve skutečnosti není, bylo by obyvatelů s německým jazykem . . . . 3464 čili 13.86 %.

V tomto poměru měly by obě národnosti též ve školách zastoupeny býti; měly by totiž ze vsech koncem roku 1880/1 vykázaných dětí školních počtem 3408 českým školám 2935 a německým školám 473 náležeti; avšak dle skutečnosti navštěvuje české školy 2389 čili 70.10 %

a německé školy . . . . 1019 čili 29.90 %,

což činí vzhledem k hořenímu poměru obou národností rozdíl 16.01 % na újmu českých škol ve prospěch škol německých a tím pak chodí tolik právě percent čili 546 dětí národnosti české do německých škol místo do českých. Třeba se za to mělo, že velká jich část mluví anebo aspoň rozumí též německy, a že takovýmto, obou zemských jazyků znalým dětem možno i německou školu navštěvovati, tož přece zbývá jich ještě valná část, o nichž dle výhradně české řeči jich rodičů a dle jiných okolností lze předpokládati ano tvrditi, že německy neumějí aniž rozumějí a že proto v německých školách, nepatříce do nich, žádoucího vzdělání nedocházejí.

Takořka za přípravnu pro obecné školy a pro vy-

učování vůbec lze považovati školy mateřské, jichž jest na Smíchově toho času 5. Škola mateřská má za účel, aby pomáhala jak tělesnému tak i duševnímu rozvoji dítek, nepodléhajících ještě povinnosti školní, totiž v stáří od 4 až do dokončení 6. roku, způsobem takovým, by nabyly způsobilosti k obecnému vyučování školskému. V mateřských školách cvičí se děti v rozličných pochodech a pohybech, zaměstnávají se kreslením, pletením a skládáním, jakož i vypravováním biblických příběhů a mravoučných povídek, učí se písním, povídkám a básničkám, a to vše děje se způsobem všemožně snadným, názorným, v dětské mysli snadno utkvícím.

Jak již v části o popisu Smíchova uvedeno jest, byl přičiněním zvláštního spolku utvořen fond pro zřízení opatrovny dětské, a z něho též roku 1870 nynější dům čp. 344. v třídě Švarcenberkově vystavěn a obci odevzdán. Avšak místo opatrovny v pravém smyslu slova, totiž místo ústavu pouze ošetřovacího, byla v něm téhož ještě r. 1870 otevřena česká škola mateřská čili zahrádka dětská. Její udržování se dělo ze zmíněného fondu obecního až do r. 1875, když ji c. k. okresní rada školní převzala a zároveň též jednu německou školu mateřskou zřídila.

Že pak jich obou návštěva stále rostla, byly r. 1876 v tomtéž domě ještě další dvě české a jedna německá zřízeny.

Jich návštěva od původního založení vykazuje:

Přehled mateřských škol českých a německých:

V roce bylo	českých			německých		
	oddělení	dětí	v 1 odd.	oddělení	dětí	v 1 od.
1870	1	60	60	—	—	—
1871	1	85	85	—	—	—
1872	1	91	91	—	—	—
1873	1	113	113	—	—	—
1874	1	128	128	—	—	—
1875	1	170	170	1	76	76
1876	3	248	83	2	127	63
1877	3	296	99	2	125	62
1878	3	309	103	2	111	56
1879	3	273	91	2	114	57
1880	3	249	83	2	127	63
1881	3	252	84	2	97	49

Jak snadno poznati, jsou též mateřské školy německé proti českým ve výhodě, a měly by se pro vykázaný počet dětí na českých školách mateřských, chová-li se k nim stejná péče jako k německým, aspoň ještě dvě školy zříditi. Však ani pak nebude postaráno o ostatní děti, jichž příbytky jsou od nynějších škol mateřských v třídě Švarcenberkově příliš vzdáleny, aby do nich dvakráte denně voděny býti mohly. Jest proto velice žádoucno, aby též v jiných částech města, (blíže náměstí kostelního, na straně nádraží a možná-li též v západní části města) další mateřské školy zřízeny byly. Potřeba toho jeví se tím větší, jelikož milosrdné sestry zrušily toho času svou soukromou školu mateřskou, kterouž byly r. 1869 ve svém klášteře v třídě Husově zřídily a kterouž rok co rok 100—130 dítek navštěvovalo, a jelikož nepoměrně veliké množství pracujícího lidu toho vyžaduje, aby jeho děti hned od útlého mládí k dobrému vedeny byly. Především jest zajisté povinností obce, aby v ohledu tom neváhala přinésti nepatrné oběti, jež zřízení škol mateřských vyhledává.

Veškeré v předu vylíčené školství vyžaduje dosti značného nákladu, k jehož uhražení jsou povolány:

a) celý okres školní co do platů učitelských, prostředků učebných, knihoven učitelských a školních a útrat za odbývání konferencí učitelských,

b) obec školní vzhledem k věcným potřebám školským, jež jsou: zřizování a udržování školních stavení, topení, osvětlování a čistění místností školních, opatření bytu pro ředitele školní, opatřování a udržování nářadí školního a p., a

c) místní obec, totiž pouze Smíchov, pokud se týče nedělního pokračovacího vyučování.

Toho času pak činí veškerý náklad školní:
a) na účet okresu školního:

při školách:	českých,	německých,	dohromady
služné učitelů .	36.960 zl.	13.050 zl.	50.010 zl.
přídavky funkční .	1.210 „	500 „	1.710 „
příbytečné . . .	560 „	—	560 „
přídavky pětileté .	2.422 „	636 „	3.058 „
přídavky osobní .	2.730 „	810 „	3.540 „
remunerace u škol mateřských . .	3.000 „	2.000 „	5.000 „
vyučování němčině	1.050 „	—	1.050 „
„ češtině .	—	400 „	400 „
„ frančině	400 „	300 „	700 „
ruční práce . . .	360 „	280 „	640 „
modelování . . .	50 „	—	50 „
prostředky vyučovací a učebné .	400 „	200 „	600 „
konference učitelské	800 „	400 „	1.200 „
úhrnem .	49.942 zl.	18.576 zl.	68.518 zl.

K uhražení tohoto nákladu vybírá se dle všech přímých daní i se státní přirážkou zvláštní okresní přirážka školní 10 ze sta, a jelikož tato k uhražení veškerého školního nákladu pro celý okres nestačí, uhražuje se schodek z přirážky zemské;

b) na účet obce školní:

při školách	českých	německ.	dohrom.
nájem místností	4.860 zl.	5.000 zl.	9.860 zl.
platy školníků (i s bytem)	1.510 „	840 „	2.350 „
příbytečné ředitelů školn.	1.260 „	560 „	1.820 „
potřeby kancel.	140 „	80 „	220 „
výroční zprávy	180 „	90 „	270 „
učebné pomůcky pro chudé děti	200 „	50 „	250 „
topivo	1.165 „	600 „	1.765 „

nářadí nové a udržování starého	650 zl.	275 zl.	925 zl.
osvětlení	130 „	20 „	150 „
čistění místností a chodeb	868 „	440 „	1.308 „
činže za vodu	240 „	—	240 „
jiné výlohy	400 „	200 „	600 „
potřeby mateřských škol	386 „	347 „	733 „
úhrnem .	11.989 zl.	8.502 zl.	20.491 zl.

Pro nedostatek nějakého fondu k uhražení těchto věcných potřeb slouží místní přirážka školní ke všem přímým daním i s přirážkou státní, která činí na rok 1882 v Smíchově samém 6%, a v přiškolených Radlicích dle toho, že na německé školy nepřispívají, jen 4%.

Poněkud nápadná okolnosť, že nájem místností 36 tříd jest menší než při německých školách, čítajících pouze 19 tříd, vysvětluje se tím, že české dívčí školy (s vyjmutím 3) jsou umístěny v školní budově čp. 252, tedy v domě, účelům školním věnovaném, z kteréhož se žádné činže neúčtuje, a že r. 1872 prvních 10 místností pro německé školy najala c. k. okr. rada školní bez ohledu na výšku nájemného.

c) na účet pouze obce smíchovské udržuje se nedělní pokračovací vyučování průmyslové a obchodní s posavadním nákladem ročních 360 zl. na odměny za vyučování a se zvýšením jeho od r. 1882 na 420 zl. ročně.

Činí tedy veškerý náklad školství smíchovského

při školách:	českých	německ.	dohromady
na účet okresu školního	49.942 zl.	18.576 zl.	68.518 zl.
na účet obce školní . .	11.989 „	8.502 „	20.491 „
na účet obce samé . .	420 „	—	420 „
celkem .	62.351 zl.	27.078 zl.	89.429 zl.

Zajisté značný to vydaj, avšak nezbytný pro vyučování a vzdělání mládeže.

Pojednávajíce o školství Smíchova nemůžeme nikterak nevzpomenouti těch, jimžto dle jich povolání bylo a jest nésti břímě prvního vyučování a pečovati o základní vzdělání mládeže smíchovské. Jedno i druhé bylo a jest tím větší a záslužnější, přihlídneme-li k národním, sociálním a jiným poměrům Smíchova, jichž věrné vyobrazení jsme podali v předu ve výkazech obyvatelstva jeho, a dle kterýchž jest pravdě podobno, že učitelský stav jest na Smíchově spojen s mnohem většími nepříjemnostmi než jinde, a že zde k němu více vytrvalosti třeba než při jiných školách.

Když r. 1785 zřízena na Smíchově první škola, dosazen k ní a byl tedy prvním učitelem smíchovským jistý Šproc, svého původního povolání vlastně tkadlec, dle kteréžto okolnosti se musí souditi, že byl tehdy nedostatek zkoušených učitelů. Však již r. 1790, když byla zřízena druhá třída, ustanoven za pomocníka Jos. Stejskal, který již byl pro stav učitelský zkoušen, a po jeho odchodu r. 1817 Fr. Kudrna, pomocník v Rataji. Tento byl pak po úmrtí prvního učitele Šproce povýšen za skutečného učitele, a přidán jemu za pomocníka Ant. Holub a po brzkém tohoto úmrtí Jos. Vlasák, jenž však již po několika letech dostal se na Mělník, kdež jako učitel a spisovatel dlouhá léta vzorně a zdárně působil.

Po Kudrnovi, povolaném r. 1829 ku škole sv. Františka v Praze, dosazen Frant. Studený, pomocník tamtéž u sv. Jindřicha, a jeho pomocníkem stal se Jos. Filip.

R. 1838, když byla třetí třída zřízena, ustanoven za druhého pomocníka Jan Hlásek, někdejší žák školy smíchovské a rodák radlický a když r. 1839 třída ta rozdělena na dvě oddělení, vystřídali se v druhém oddělení Jos. Krátký až do r. 1841, Karel Mareš do r. 1842, Fr. Sojka do r. 1847, Ant. Novák do

r. 1848 a Vác. Zapadlo do r. 1857, kterýžto poslednější řídí nyní obecnou školu dívčí a jest ze smíchovských učitelů nejstarší dle věku i služby.

Když mezi tím Fr. Studený byl r. 1846 přesazen do Prahy ku škole u sv. Mikuláše na Malé Straně, ustanoven na jeho místě Jan Sigmund, podučitel na týnské škole v Praze, jenž v postavení tom vytrval až do r. 1867, kdy vstoupil do zasloužené výslužby, spojené s uznáním představených úřadů školních jakož i obce. Bral vřelého podílu na úžasném rozmnožení škol smíchovských a neméně i na pokroku a požadavcích novějšího vyučování a zemřel dne 16. dubna 1882 v stáří 83 let.

Pro přibylou r. 1858 pátou třídu ustanoven za podučitele Ludvík Ulman a pro další tři přibylé třídy dosazeni: r. 1860 Karel Hrach, r. 1862 Adolf Potůček a r. 1865 Frant. Klíma, kteřížto všichni působí podnes na školách smíchovských, Hrach na německých a ostatní na českých.

Když r. 1865 bylo osm tříd s tolika též učiteli, uznána potřeba, ustanoviti pro ně zvláštního ředitele, za něhož povolán tehdejší první kaplan a zároveň správce malostranského hřbitova P. Vincenc Švehla, nynější farář smíchovský a knížecí arcibiskupský dozorce, k vyučování náboženství na školách smíchovských.

Velikou proměnu v stavu učitelském způsobilo r. 1867 zřízení hlavní a průmyslové školy. Za jejího ředitele povolán gymnasiální profesor Frant. Zoubek, muž vědecky vzdělaný, ve věcech paedagogiky na slovo vzatý a pro zvelebení školství nadchnutý; za katechetu ustanoven P. Vác. Pechoč, kaplan v Dobříši, za průmyslového učitele Alois Studnička, vynikající v oboru vyučování průmyslového; z předešlých učitelů zůstali: Jan Hlásek, Frant. Sojka, Václ. Zapadlo, Adolf Potůček, Frant. Klíma a Lud. Ulman, a za nové byli dosazeni: Jos. Sokol, učitel v Herm.

Městci, Jan Mašek, učitel v Čáslavi, Jan L. Švadlenka, učitel v Praze, Frant. Streit, učitel v Humpolci, Ferdinand Drůbek, učitel v Dobříši a Jos. Mazanec, učitel v Přesticích, mimo to za učitele hudby Jos. Bergmann, ředitel kůru v Ml. Boleslavi, a za učitelky industrialní Františka Andělová a Marie Marešová. Přibýváním nových tříd přibývalo i nových učitelů a též z jiných příčin děly se změny v stavu učitelském. Jmenovitě přibyli za trvání hlavní a průmyslové školy:

r. 1868/9 jako auskultant a později jako učitel Vojt. Kryšpin, dříve uč. v Dobříši;

r. 1869/70 taktéž Ant. Frána;

r. 1870/1 jako výpomocný a později jako skutečný učitel Karel Martinů na místě Streita, povolaného do Lomnice u Jičína a jako industriální učitelka Bož. Fialová na místě odešlé Marešové; a

r. 1871/2 jako pomocný učitel Karel Taubenek, a na místě Al. Studničky, jenž se stal profesorem při prvním c. k. českém reálném gymnasiu v Praze, jako průmyslový učitel Jan Švorc, jenž však nedlouho potom zemřel. Jeho místo následkem zaniknutí průmyslové školy více obsazeno nebylo.

Značných změn nastalo v stavu učitelském, když r. 1873/4 zřízeny byly obecné a měšťanské školy na místě předešlé hlavní školy. Především byli ustanoveni: Fr. Zoubek za ředitele měšť. školy dívčí; Václav Zapadlo za řídícího učitele obecné školy dívčí; Frant. Klíma a na jeho místě později Jan Mašek za říd. učitele obecné školy chlapecké a posléze Jan Švadlenka za ředitele měšťanské školy chlapecké. Následkem stále přibývajících nových tříd a neméně i odchodem některých a úmrtím jiných bylo rok co rok nových učitelů třeba, a jak toho nové zákony školní připouští, dosazovány též učitelky nejvíce pro dívčí školy a dle potřeby i pro nižší chlapecké třídy.

K vůli lepší přehlednosti uvádíme nejdříve, kdo na kterém ústavu v škol. r. 1880/1 a od kterého roku již dříve na školách zdejších působil a potom, které změny se udály v stavu učitelském od škol. r. 1873/4. Působilit v škol. r. 1880/1:

a) při měšťanské škole chlapecké:

1. ředitel	Jan L. Švadlenka,	již od r. 1867,
2. učitel	Frant. Janský,	„ „ „ 1878,
3. „	Karel Martinů,	„ „ „ 1870,
4. „	Frant. Michálek	„ „ „ 1875;

a na spojené s ní obecné chlapecké:

5. učitel	Ferd. Drůbek,	již od r. 1867,
6. „	Frant. Klíma,	„ „ „ 1865,
7. „	Adolf Potůček,	„ „ „ 1862,
8. „	Edv. Militký,	„ „ „ 1874,
9. poduč.	Jos. Rosický,	od r. 1880,
10. „	Jan Klíma	„ „ 1880;

b) při obecné škole chlapecké:

11. řídící učitel	Jan Mašek,	již od r. 1867,
12. učitel	Jos. Mazanec,	„ „ 1867,
13. „	Jan Malát,	„ „ 1875,
14. „	Jan Zahrádka,	„ „ 1875,
15. „	Jiljí Březina,	„ „ 1875,
16. „	Jan Řezáč,	„ „ 1875,
17. „	Matěj Los,	„ „ 1875,
18. poduč.	Jan Schneider,	„ „ 1876,
19. „	Jos. Koráb,	„ „ 1877,
20. „	Jan Klecanda	„ „ 1879,

c) při měšťanské škole dívčí:

21. ředitel	Frant. Zoubek,	již od r. 1867,
22. učitel	Jos. Kořenský,	„ „ 1874,
23. „	Jan Vildvald,	„ „ 1880,

24. podučitelka Barbora Pazderníková, již od r. 1877,

a na spojené s ní obecné dívčí:

25. učitel Voj. Kryšpín, již od r. 1868,
26. „ Ant. Frána, „ „ 1869,
27. učitelka Marie Votrubcová, již od r. 1875,
28. podučitelka Christ. Šebestová, „ „ 1878,
29. „ Anna Lamačová „ „ 1878,

d) při samostatné obecné škole dívčí:

30. řídící učitel Václ. Zapadlo, již od r. 1848,
31. učitel Lud. Ulman, „ „ 1858,
32. „ Karel Taubenek, „ „ 1871,
33. učitelka Teresie Duchacká, „ „ 1874,
34. „ Marie Frešlová, „ „ 1876,
35. poduč. Matilda Mašková, „ „ 1878,
36. „ Klára Šoltová, „ „ 1879,
37. „ Ludv. Roubinková, „ „ 1879,
38. „ Anna Pavrovská, „ „ 1879,

tedy všech:	učitelů,	učitelek,	podučitelů,	podučitelek,	úhrnem
na měšť. školách	7	—	—	1	8
na obec. školách	16	3	4	7	30
úhrnem	23	3	4	8	38

a mimo to industriální učitelka Frant. Andělová při měšť. škole dívčí, již od r. 1867.

f) při mateřských školách:

pěstounka Jana Žďárská, již od r. 1875,
„ Božena Benešová, „ „ 1875.
a „ Růžena Durdíková, „ „ 1877.

V době od r. 1873/4 až do konce r. 1880/1 staly se následující změny:

a) zemřeli:

učitel Jan Hlásek r. 1876, působil zde od r. 1838;
učitelka Viléma Švorcová r. 1878, působila zde od r. 1875;
učitel Jos. Šupík r. 1879, působil zde od r. 1875;
učitel Frant. Sojka r. 1879, působil zde od r. 1842;
podučitelka Berta Klekočínská r. 1880, působila zde od r. 1877.

b) na jiné ústavy odešli:

učitel Josef Sokol r. 1872/3 na ženské paedagogium v Praze. působil od r. 1867;

katecheta P. Vác. Brabec r. 1876 na reálnou školu v Karlíně, působil od r. 1874;

učitel Michael Benda r. 1876 na chlapeckou školu měšťanskou v Praze na Starém Městě, působil od r. 1874;

podučitelky M. Mazánková a Julie Meergansová r. 1877; pak Viléma Sokolová r. 1879 na školní ústavy v Praze po několikaletém zde působení;

podučitel Jan Klíma r. 1881 po jednoroční zde službě do Znojma na školu, zřízenou „Ústřední Maticí školskou“;

c) stav učitelský proměnily stavem manželským:

učitelky Marie Markupová r. 1876 a Božena Fialová, působivši tato od r. 1870 a prvnější od r. 1871 jako pěstounka na mateřské škole a od r. 1873 na škole dívčí.

Na školách německých působili r. 1880/1:

a) při obecné škole chlapecké:

1. říd. učitel Jos. Bertl, od r. 1872/3,
2. učitel Karel Hrach, od r. 1872/3, před tím od r. 1860 až 1866 na české triviální škole a od r. 1867 do 1871/2 jako držitel soukromé hlavní školy německé;
3. učitel Matiáš Fischer, od r. 1876/7,
4. „ Josef Maier, „ 1873/4,
5. podučitel Adolf Fischer, „ 1878/9,
6. poduč. Alois Andrés, „ 1879/80,
7. podučitelka Bedřiška Janečková, od r. 1880/1;

b) při měšťanské škole dívčí:

8. ředitel Ant. Schubert, od r. 1872/3, dříve na obecné škole chlapecké;

9. učitel Julius Hausmann, od r. 1875/6,
10. „ Julius Pohl, „ 1877,
11. podučitelka Ludmila Nepomucká, od r. 1879;

c) na obecné škole dívčí:

12. zatímní říd. učitelka Anna Stephanová, od r. 1873/4,
13. učitelka Kateřina Severusová z Laubenfeldu, od r. 1872/3,
14. učitelka Anna Kuchynková, od r. 1876/7,
15. „ Marie Czaglová, „ 1875/6,
16. „ Bertha Körnerova, „ 1875/6,
17. „ Anna Khieslová, „ 1878,
18. podučitelka Hermina Kochová, od r. 1878,
19. „ Anna Schöblová, „ 1878;
20. „ Anna Rubínová, „ 1880;

tedy všech:

	učitelů,	učitelek,	podučitelů,	podučitelek,	úhrnem
na měšť. škole	3	—	—	1	4
na obec. školách	6	5	2	3	16
úhrnem	9	5	2	4	20

a mimo to industriální učitelka Ludov. Müllerová, od r. 1876;

d) při mateřských školách:

Eugenie Senglová, od r. 1875/6,
Marie Rittrová, „ 1876/7.

V době od r. 1872/3—1880/1, staly se na německých školách změny:

a) zemřeli:

říd. učitel Frant. Lifka r. 1875, působil od r. 1872/3,
katecheta P. Mikul. Kirschbaum r. 1879, působil od r. 1872/3,
říd. učitelka Hermina Lintemrová r. 1880, působila od r. 1872/3;

b) na jiné ústavy odešli anebo učitelství se vzdali:

učitel Fr. Kohout r. 1877 za říd. uč. do Vinohrad, působil zde od r. 1874/5,
učitel Moric Kirschner r. 1879 do Litoměřic na ústav učitelský, působil od r. 1875/6,
učitelka Mathilda Grossmannová r. 1876, působila od r. 1872/3,
učitelka Marie Kloučková r. 1877, působila od r. 1872/3,
podučitelka Karolina Kahlerová r. 1879, působila od r. 1877/8,
učitelka Julie Turková, působila od r. 1874/5 a vstoupila r. 1878 do kláštera, a j. v.

Vyučování náboženství obstarávali r. 1880/1 pod inspektorátem faráře P. Vinc. Švehly:

a) na českých školách dívčích katecheta P. Vác. Pechoč od r. 1867;

b) na českých školách chlapeckých katech. P. Jan Ježek od r. 1877;

c) na něm. školách dívčích katech. P. Jos. Strasser, od r. 1878;

d) na něm. a též na českých školách chlapeckých katecheta P. Frant. Kubín, od r. 1878,

e) a mimo to kaplani PP. Vinc. Vaněček a Michael Beneš v 6 třídách českých škol dívčích.

Jelikož na německých školách jest mnoho dětí vyznání israelitského, učí je náboženství rabín Dr. Back.

Kromě školství posud vylíčeného jsou na Smíchově ještě následující ústavy vzdělávací.

Německé c. k. nižší reálné gymnasium o 4 třídách, zřízené r. 1874 z odštěpených paralelek něm. c. k. reál. gymnasia malostranského v Praze. Čítalo žáků:

roku	Němců,	Čechů,	Uhrů,	úhrnem;	z nichž jest Israelitů:
1874/5	72	29	—	101	34
1875/6	77	41	—	118	33
1876/7	103	44	—	147	32
1877/8	99	44	2	147	43
1878/9	100	46	1	147	45
1879/80	96	50	1	147	50
1880/1	110, 1 Anglič.	55	1	167	47

Hned z počátku byl ředitelem Dr. Ladisl. Chevalier a po jeho do Prahy r. 1881 povolání nastoupil na jeho místo řed. Vác. Klouček, a vyučovali na ústavu tom r. 1880—1 c. k. profesoři: Karel Pecke, Dr. Adam Stošek, Ant. Šimáček, Frant. Wenzl, Dr. Karel Tumlíř, Ant. Marx, suplent Karel Šírek; jako výpomocní učitelé: Jos. Quaiser a Dr. Gust. Novák a rabín Dr. Sam. Beck.

Německá škola mateřská na Mrázovce byla r. 1881 od spolku pro stavbu domů dělnických zřízena a čítá 28 dětí.

Ústav jeptišek srdce Ježíšova (sacré ceur de Jesus), o kterémž se již v předu při popisu Smíchova zmínka činí, a jenž čítá 24 jeptišek rozličné národnosti ponejvíce z rodu šlechtického a 15 řeholních sester, zabývá se vychováváním dívek z rodin šlechtických a zámožnějších, kteréž v něm za roční plat 500 zl. úplného zaopatření mají a vzdělání nabývají. Nyní jest dívek v pensionatě tom 50, a pocházejí z rozličných zemí, nejvíce z cizozemska. Avšak i domácí dívky navštěvují ústav ten hlavně za účelem přiučení se jazyku francouzskému.

K ústavům vzdělávacím dlužno ještě připočísti veřejnou knihovnu obecní, kteráž r. 1863 přičiněním několika uvědomělých a snaživých občanů svůj počátek vzala a od nich r. 1873 schválením výboru obecního do správy obecní odevzdána byla. Čítá asi 4000 svazků

českých, německých i jinojazyčných knih obsahu zábavného i poučného, a její správu obstarává jeden z úředníků městských. Každý, kdo složí zástavu 1 zl. anebo knihu v téže ceně a měsíčně příspěvek 20 kr. zapravuje, může použiti knihovny. Knihy se půjčují každého dne v jistou hodinu mimo svátky. Nicméně není bohužel tolik čtenářů, jak by se dle zmíněného zařízení očekávati dalo.

Na Smíchově jsou také obecní sbírky přírodovědecké a průmyslové, v nichž zvláště mineralogie četnými a krásnými exempláry zastoupeny jsou, a též průmyslník shledá zde mnohý vzácný model. Avšak sbírky leží ladem a čekají na schválení a uskutečnění zvláštního, již vypracovaného statutu a na nepatrnou dotaci, by dle jednoho i druhého spořádány a se strany škol a obecenstva, zvláště k nedělnímu pokračovacímu vyučování hojně a prospěšně užívány býti mohly.

Ocitnuvše se v koncích s vypočítáváním ústavů vzdělávacích, nemůžeme nikterak tajiti trpkého pocitu, že Smíchovu s tak značným počtem českých žáků se podnes nedostává žádného českého ústavu středního, kdežto pro daleko menší počet německých dětí jest nižším reálným gymnasiem postaráno. Jest to patrně opětné měření dvojím velmi rozdílným loktem, a obci samé nutno činiti výčitku, že se prokázala nedosti snaživou a obětavou, aby takového ze strany školních úřadů nerovné nakladání s důležitým zájmem vzdělávacím co nejvíce paralisovala a co možná odčinila. Ovšem podávána od r. 1874, kdy tu zřízeno něm. realné gymnasium, k ministerstvu vyučování rok co rok žádosť za žádostí, aby na Smíchově zřízen byl na státní útraty nějaký ústav střední s vyučovacím jazykem českým; avšak přes to, že jednou se žádalo o reálné gymnasium, po druhé o reálku, po třetí o jakýkoliv ústav střední a posléz opět o reálku, chybeno i v tom, že se nenabídla ze strany obce hned z počátku nějaká oběť, nýbrž

že se tak teprve před rokem stalo, totiž slíbením věcných potřeb. Kdyby Smíchov to, k čemuž se byl konečně před půl druhým rokem uvolil, byl hned r. 1874, totiž před více jak 7 lety nabídnul, mohl snad již dávno míti svou střední školu českou. Oběť před lety přinesená byla by již v mnohém ohledu zdárného ovoce nesla. Jest právě Smíchov jedinou obcí v Čechách a zajisté i v celém mocnářství, kde jest 19 chlapeckých tříd obecných a měšťanských škol s počtem 1337 českých žáků, aniž by tu bylo nějakého českého ústavu středního! Avšak doufejme, že tato nesrovnalosť bude již brzo napravena jednak přičiněním obce samé, svého zdaru dbálé, jednak přízní nynější vlády, právu a oběma národnostem stejně nakloněné, i že Smíchov již za krátko dosáhne českého ústavu středního, jenž počtem i prospěchem žáků vynikati a ku zdaru a blahu celé obce sloužiti bude!

Část VII.

Ústavy a zařízení dobročinné, nadace, zdravotnictví, hasičství a p.

Podobně jako v oboru vzdělávacím zůstal Smíchov i v oboru humanitním pozadu za vzrůstem svým a za počtem obyvatelstva svého, a teprve v letech posledních usiluje i v ohledu tom dohoniti, co posud zanedbáno jest. Obecní fond chudinský, jehož jmění jest vykázáno v předu při obecní správě, slouží k podporování chudých, ku práci neschopných příslušníků. Z jeho příjmů rozděluje se nyní 118 týdenních porcí chudinských po 40 kr. až 1 zl., což činí úhrnem 3785 zl. ročně a mimo to značných mimořádných podpor 23 osobám 1568 zl. ročně na základě vyšetření a návrhů otců chudinských, jichž jest toho času 21. Ve fondu tom jest obsažena zvláštní nadace J. V. císaře a krále Františka Josefa, utvořená dle usnesení výboru obecního z daru 4000 zl., jejž jmenovaný panovník za příčinou úmrtí J. V. císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého byl smíchovské chudině daroval a z jehož úroků bývají chudí příslušníci každého roku k vánocům podělováni v náhradu za milostivou podporu, kteráž jim od vznešeného dobrodince Smíchova za jeho živobytí rok co rok v části mnoha set zlatých udělována byla. Bohužel nerozmnožuje se chudinský fond tou měrou, jak chudina se vzmáhá, nýbrž bývají roční příjmy fondu chudinského každoročně zúplna vyčerpány, ano musí jemu i důchod městský ročně více sty zlatých napomáhati, aby všem naň činěným nárokům zadost učiniti mohl. Též

nadací lidumilných jest tu málo, aniž jich přibývá, tak že v ohledu tom Smíchov ani nesnese porovnání s jinými městy mnohem menšími.

Nicméně jest naděje, že aspoň zchudlí měšťané najdou brzo svého útulku před nouzí a bídou. R. 1868 založen zvláštní fond ku stavbě domu pro zchudlé měšťany přikázáním jemu zbytku 949 zl. 31 kr. ze sbírky pro raněné vojíny z r. 1866, a později věnovány jemu též zákonnité poplatky za udělení domovského a měšťanského práva pro Smíchov. Že však výnos poplatků těch jest do roka nepatrný, potřeboval by fond ten mnoho let, než by mohl sloužiti k uskutečnění účelu svého, kdyby nenabýval od r. 1875 značného příspěvku z čistého výtěžku plesů chudinských, k nimž tehdejší rada městský Jan Hromádka první podnět dal a o jichž uspořádání po 6 let pečoval. Po něm pak následoval r. 1880 měst. rada Karel Burian a způsobem tím přibylo fondu mnoho tisíc zlatých. Není tedy již daleká doba, kdy se bude moci přikročiti ku stavbě domu pro zchudlé měšťany. Ale pro takovéto zvláštní věnování nebude ještě postaráno o ostatní neměšťanskou chudinu smíchovskou, ač právě pro ni se potřeba zvláštního domu chudinského stává stále citelnější. Jest proto velice žádoucno, aby se i na jeho pořízení pamatovalo a potřebné k tomu příspěvky úsilovně sbíraly.

Ostatně pečuje odbor chudinský a místní rady školní po dlouhá již léta o podělení chudé mládeže školní oděvem a obuvem pro zimní dobu. Za tím účelem sbírají dobrovolné příspěvky a též obec přispívá vždy několika sty zlatých. Takovýmto způsobem sebere se každého roku pro české školy až 1600 zl. a pro německé školy až 100 zl. a více.

K témuž účelu zakládá též Fr. Zoubek, ředitel měšťanské školy dívčí zvláštní fond, jenž již do 420 zl. dospěl.

Ženská jednota sv. Ludmily, o jejíž založení r. 1872 usilováno bylo, a jež měla podporovati chudou mládež, zejména nemajetné, ze školy vystupující dívky, nedošla bohužel žádoucího uskutečnění pro nedostatečné účastenství, tak že její stanovy, ztvrzené c. k. místodržitelstvím dne 25. května 1272 pod č. 22.612. leží podnes ladem.

Ve správě obecní nalezají se následující nadace:

1. Chudinská nadace Samuela Polláka. Byla dne 2. dubna 1859 zřízena a c. k. místodržitelstvím dne 2. září 1859 pod č. 43.683. ztvrzena s ustanovením, aby úroky z jistiny 210 zl. r. m. vždy dne 9. prosince, jakožto v den úmrtí zakladatele z polovice 10 chudým křesťanům a z polovice 5 chudým židům ze Smíchova rozdělovány byly.[1])

2. Chudinská nadace Frant. Hirše, jejíž nadační listina z 12. listop. 1861, ztvrzená c. k. místodržitelstvím dne 31. března 1862 pod č. 17.360. ustanovuje, aby úroky z jistiny 105 zl. r. m. vždy dne 30. srpna, jakožto v den úmrtí zakladatele 4 smíchovským chudým bez rozdílu vyznání rozdělovány byly.

3. Chudinská nadace Mojž. Porgesa z Portheimu založena r. 1870 od jeho dědiců věnováním tří státních úpisů à 100 zl. nom. k rozdělení úroků z něho vždy dne 21. května, jakožto v den úmrtí jeho 12 smíchovským chudým.

4. A. M. Polláka nadace k zakoupení školních knih pro chudé a hodné děti, založena dle nadační listiny z 28. března 1858, ztvrzené c. k. místodržitelstvím dne 19. června 1858 pod č. 29196. za příčinou založení jeho továrny na sirky věnováním státního úpisu na 200 zl. nom.

---

[1]) Dle jiné nadační listiny téhož S. Polláka z téhož dne a roku a s tímtéž ztvrzením spravuje obec smíchovská jistinu 300 zl. k rukám israel. obce v Košířích, kteráž rozděluje úroky z něho též dne 9. prosince mezi tamější křesťanské a židovské chudé.

5. **Nadace Mojž. Porgesa z Portheimu k zakoupení knih školních**, sestává ze stát. úpisu 100 zl. nom. Byvši r. 1865 založena, dospěla koncem r. 1881 na 176 zl. 92 kr.[1]

6. **Nadace A. M. Polláka k bezplatným koupelím na plovárně** založena r. 1858 státním losem r. 1860 v částce 100 zl. nom. ser. 2440. č. 7. Dospěla koncem r. 1881 na 261 zl. 52 kr.

7. **Nadace pro povodní poškozené** povstala dle usnesení výboru obecního z r. 1877 věnováním dobrovolných příspěvků, které r. 1862 v částce 475 zl. 20 kr. a r. 1875 v částce 1250 zl. po podělení tehdejší povodní postižených obyvatelů ještě zbyly. Nadace ta vzrostla koncem r. 1881 na 2400 zl. 72 kr.

8. **Nadace pro udržování farní budovy v dobrém stavu** usnesena výborem obecním r. 1871 z přebytku příspěvků ku stavbě nynější fary č. p. 71. r. 1865 v částce 376 zl. 04½ kr. a dosáhla koncem r. 1881 663 zl. 93 kr.

9. **Nadace ku stavbě domu pro zchudlé měšťany**, o kteréž již v předu této části řeč jest, založena dle usnesení rady městské ze dne 17. února 1868 a činila koncem r. 1881 12.735 zl. 11 kr.

10. **Schöpplovská nadace školní** zasluhuje poněkud podrobnějšího vysvětlení. Dle nadační listiny, sepsané dne 27. dubna 1818 od magistrátu král. hl. města Prahy jakožto patrona a zástupce farní školy u sv. Filipa a Jakuba na Smíchově, ustanovil Jan ze Schöpplu, c. k. dvorní rada nejvyššího soudu ve své poslední vůli z 24. března 1813, prohlášené ve Vídni dne 15. června 1813, aby z domestik. obligace moravských stavů v částce 10.100 zl. v. č. úroky 2 ze sta v částce 202 zl. sloužily k tomu, by chudá mládež školní na Smíchově byla

---

[1] Mimo to věnuje obec každého roku mnoho set zlatých k zakoupení učebných knih a pomůcek pro chudé děti.

placení školného prosta, a aby úroky dostával příslušný učitel smíchovský, jenž by povinen byl chudé děti bezplatně vyučovati. Nadace ta byla pod jménem „památka" prvotně u pražského magistrátu a později u normálního fondu školního spravována. Jmenovaná obligace byla později za obligaci dvorní komory ser. 223. č. 72.854. v částce 15.100 zl. vyměněna, jako taková při slosování starších dluhů státních dne 1. června 1859 vylosována a v obligaci jednotné státní půjčky z 1. srp. 1870 č. 37.750 sumou 8.050 zl. uložena.

Poněvadž se mezi tím stala změna ta, že učitel smíchovský dostával svůj plat od obce a nebyl více ke příjmu ze školného (sobotales) odkázán, byly úroky z nadace této dle výnosu c. k. místodržitelství ze dne 24. srp. 1868 c. 31199. obci smíchovské přiřknuty. Když pak ve věcech školních nastaly nové zákony a nové poměry, a když následkem toho u normálního fondu školního bylo další vyplácení úroků v r. 1870 zastaveno, docílila toho obec po dlouhém naléhání, že nadační jistina byla dle výnosu c. k. zem. rady školní ze dne 7. břez. 1875 č. 1258. ze správy norm. fondů školního vyloučena a do správy české místní rady školní odevzdána, kdežto zadržené i další úroky z ní byly dle rozhodnutí c. k. ministerstva duchovních záležitostí a vyučování z 30. břez. 1877 č. 19.084. obci smíchovské přiřknuty za to, že je dle platných zákonů povinna k placení školného za příslušné dítky nemajetné.

Mimo tyto ve správě obce smíchovské se nalezající nadace spravují se na jiných místech ještě tři, pro Smíchov velice prospěšné nadace.

Předně jest to nadace pro jednoho dospělého slepce ze Smíchova v pražském ústavu dospělých slepců, k níž r. 1840 obec částkou 100 zl. stř. základ položila. K tomu přibylo dobrovolnými příspěvky roku 1843 dalších 100 zl. stř. a r. 1862 147 zl. 10 kr. r. m.; a nadace dospěla koncem r. 1881 do částky 1406 zl

66 kr. Až se dovrší jistina 3200 zl., bude se moci nadačního místa použiti.

Potom jsou dvě studentské nadace Jana Nep. Dvorského, každá po 3000 zl. stř., ve správě c. k. místodržitelství. Dle nadační listiny z 22. září 1863 ustanovil jmenovaný lidumil, aby úroky z nadací těch užívali studující, mužští potomci čtyř bratrů jeho a v případě, že by jich nebylo, potomci jiných příbuzných, a kdyby ani těch nebylo, studující synové příslušníků smíchovských. Praesentační právo přísluší radě městské. Jak jsme již v části dějepisné uvedli, vyniknul J. N. Dvorský již r. 1845 svou snahou vlasteneckou. Nadacemi těmi osvědčil se šlechetný zakladatel jakožto veliký dobrodinec a záslužný občan Smíchova a zůstane zajisté povždy ve vděčné památce jeho. Kéž by měl četné následovníky!

Nemalým pro Smíchov dobrodiním jest klášter milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Čítaje 6—12 sester, dopřává občasného útulku ženským buď stářím sešlým buď službu hledajícím, poskytuje delšího pobytu chudým dívkám vyhledávajícím v Praze vzdělání svého, a přijímá v případě nutné potřeby též nemocné do ošetřování.

Pokud se týče zdravotnictví, čítá Smíchov kromě c. k. okr. fysikusa 6 doktorů mediciny, z nichž 2 jsou zároveň městskými lékaři, 2 zvěrolékaře, z nichž jeden koná též při obci službu, jmenovitě na jatkách obecních, 24 porodních bab, pak 1 lékárnu čp. 251 [1]), 1 lázeňský dům čp. 409. s teplými a parními lázněmi dobře zařízenými a prostrannou plovárnu na Vltavě v době letní pro plavce i neplavce se zvláštními odděleními pro ženské a pro méně zámožné.

---

[1]) Lékárna ta byla zřízena r. 1846, kdy Smíchov čítal sotva 2.500 obyvatelů, a protož obec již od r. 1876 domáhala se zřízení druhé lékárny pro nynějších 25.000 obyvatelů, až konečně účelu svého dosáhla, tak že se právě nyní o její skutečné zřízení jedná.

Jakož se všechen dobytek na obecných jatkách přísné prohlídce zdravotní podrobuje, rovněž tak děje se ve zvláštní tržnici se vším masem z venku k prodeji sem dopraveným. Taktéž koná se na denních trzích potravních stálý dozor, by se ničeho zdraví škodného neprodávalo.

K udržení všemožné čistoty po ulicích zaměstnává se po celý rok asi 20 metařů denně, metoucích a čistících hlavní třídu každého dne a postranní ulice a místa aspoň dvakráte v týdnu. Mimo to se od jara až k podzimku zvláště v dobách vedra a sucha užívá vodovodu městského k postřikování ulic pomocí zvláštních přístrojů, tak zv. hydrantů, jichž jest v hlavní třídě 30, a v ostatních ulicích 42 a již také v případě požáru výbornou službu konají.

Vodovod městský napomáhá mimo to k zlepšení zdravotnictví zajisté i v tom ohledu, že zásobuje mnoho domů důstatkem vody, a že takto k čistotě přispívá.

Obecní stoky podulični, sloužící k odvádění všelikých nečistot ze stok domovních a k pojímání povrchních vod dešťových a jiných, udržují se stále ve všemožně čistém stavu a bývají dle potřeby vypouštěním vody z vodovodu městského proplachovány, ano dle potřeby, ale zvláště při panujícím vedru též pomocí desinfekce škodlivých výparů zbavovány. Některé jich otvory jsou k vůli zamezení zápachu zvláštními uzavírajícími přístroji uzavřeny.

K vůli osvěžení vzduchu a ovšem i pro okrášlení města bylo zvláště v posledních letech na tisíce stromů, nejvíce agátů (trnovníků), pak něco lip a javorů podél cest a silnic, ano i v ulicích vysázeno, tak že tu jest již mnoho krásně vzrostlých stromořadí, jak se o nich již při popisu ulic zmínka děje. Bude-li se s tímtéž chvalitebným úsilím pokračovati, dočkáme se brzo, že všude, kde jest k tomu jen poněkud pří-

hodná poloha a prostora, bude svěží zeleň oku našemu lahoditi, příjemného stínu poskytovati a ku čistění vzduchu přispívati.

Vše v předu uvedené má jistý více méně příznivý účinek na zdravotní poměry Smíchova, a taktéž jest tu pro léčení onemocnělých důstatek lékařů a osob zdravotních vůbec. Ale nad míru citelný jest nedostatek nemocnice. Do kláštera milosrdných sester přijímají se nemocní jen výminečně, a do veřejných nemocnic v Praze přestávají právě tenkráte nemocné přijímati, když jest toho nejvíce třeba, totiž v dobách epidemií, kdy jest poměrně více nemocných a kdy je tedy větší potřeba nemocnic než jindy. Zakazují totiž v dobách těch vládní úřady všeliké převážení nemocných z jedné obce do druhé, by se tím nákaza všemožně zamezila, a tu ovšem nastávají správě obecní veliké svízele a výlohy. Na Smíchově, kde se dobrá polovice obyvatelů skládá z lidu dělnického a chudobného, a kde jednotlivé rodiny těchto tříd přebývají nejvíce v jediné jen světnici, v nichž nelze ponechati onemocnělé jich členy bez obavy nákazy, není pro ošetřování takovýchto nemocných žádného domu aniž jakési sebe skromnější místnosti! A co je při tom nejhorší, že možnosť nákazy jest potom následkem toho ještě větší, jelikož nemocní zůstanou v jich obmezeném příbytku. Jest proto zřízení nějaké sebe menší nemocnice pro Smíchov nad míru naléhavou potřebou, kterouž by se tím méně otáleti mělo, jelikož zřízení a udržování nemocnice není tak nesnadné, jak se zdá, a naopak jediné na dobré vůli a trochu přičinění závisí.

Velmi utěšeného vývoje došlo v posledních letech hasičství. Dlouhá léta uplynula, než se r. 1868 uznala potřeba, chatrnou a nedostatečnou stříkačku prodati a ji novou dokonalejší nahraditi. Avšak nebylo i potom ještě při stříkačce dlouhou dobu jiného náčiní hasičského leda nějakého žebříku a háku, aniž tu bylo

nějakých cvičených hasičů. V případě požáru zůstavena stříkačka kominíkovi, a kdo by se ujal žebříků a háků, jakož i řízení prací hasičských, zůstaveno více méně náhodě. Teprve r. 1871 postaráno zvláštním řádem hasičským o lepší opatření a řízení věcí hasičských, a napomaháno tomu tím, že byli krátce po sobě tři hasiči obce pražské ustanoveni za městské strážníky smíchovské s povinností, konati při tom dle potřeby též službu hasičskou.

Jakkoliv zařízeni to bylo nepatrné, sloužilo nicméně za základ k lepšímu vývoji hasičství a osvědčilo se v mnohých případech prospěšným, ač ovšem pro stále vzrůstající město na dlouho nestačilo.

R. 1874 a 1875 snažila se tělocvičná jednota „Sokol“ rozšířiti svou činnost též na obor hasičský, a byl za účelem tím výbor obecní ochoten k příspěvku 500 zl. Avšak než k tomu dospělo, vydán nový zem. zákon z 25. květ. 1876 o konání policie v příčině ohně, a poněvadž předpisuje, aby obce vůbec pečovaly o zřízení sboru hasičských, učiněno tomuto zákonnitému požadavku i na Smíchově zadost tím, že ještě r. 1876 zřízen dobrovolný sbor hasičský na základě zvláštních stanov a za podmíněné jim podpory od obce, věnovavši jakožto základ 500 zl. na kroj a zbroj hasičů. Kromě činných členů, jichž jest nyní 24, čítá sbor i přispívající a zakládající členy, z jichž příspěvků jakož i z ročního příspěvku obce potřebné výlohy své uhražuje. Kdož by z hasičů dobrovolných při konání povinnosti své k úrazu přišel, tomu jest dle stanov od obce přiměřené zaopatření zabezpečeno.

Pro sbor hasičský byly od obce pořízeny: 2 vozové stříkačky, 1 ochranná plachta, 1 plachta s provazem ku spouštění lidí v nebezpečenství jsoucích, 10 žebříků, 1 voznice, 1 vůz pro naložení nářadí hasičského, a kromě toho potřebné hadice, sekery, háky, lopaty a p.

Hned od zřízení sboru hasičského jest p. Vilém Pik, zároveň rada městský, starostou a p. Karel Dimmer mladší velitelem jeho, a hlavně jich přičinění a vytrvalosti jest co děkovati, že dobrovolní hasiči osvědčili a osvědčují stále všeho uznání hodnou činnosť, obětavosť a vytrvalosť.

Mimo dobrovolný sbor hasičský jsou na Smíchově ještě soukromé sbory hasičské: *a*) české západní dráhy, *b*) akcionařského pivovaru, *c*) továrny F. Ringhoffra a *d*) pražskosmíchovské rukodílny, — čítající 14, 10, 31 a 20 celkem 75 hasičů, kteří rovněž náležitým stejnokrojem a potřebným nářadím na náklad jmenovaných závodů opatřeni a vesměs co nejlépe vycvičeni jsou. Též tyto sbory, ač jsou především k vůli závodům samým zřízeny, vyvinují i mimo ně vydatnou činnosť svou a napomáhají s výborným úspěchem sboru dobrovolných hasičů.

Nad míru důležité a účelné jest zařízení, že kromě již zmíněných 72 hydrantů k postřikování ulic jest při vodovodu městském ještě 30 požárních kohoutů, tedy celkem 102 přístrojů, pomocí kterýchž lze buď přímo, buď ve spojení s hadicemi vzniklý oheň mocným proudem vody uhasiti.

Avšak jest tu pro případ požáru ještě jedno velice prospěšné zařízení, totiž požární telegraf, jenž byl r. 1879 za přispění větších závodů smíchovských a několika asekuračních ústavů, jmenovitě pražského městského, „Dunaje“ a j. k tomu účelu zřízen, aby se ze všech důležitých míst úřadům a hasičským sborům smíchovským ano i pražským všemožně rychlá zpráva o vypuknutí požáru dáti mohla. Jmenovitě jsou s požárním telegrafem ve spojení:

1. radnice,
2. c. k. policejní komisařství,
3. městská vodárna,
4. nádraží buštěhradské dráhy,

5. nádraží české západní dráhy,
6. závod Ringhoffrův,
7. plynárna,
8. závody pražskosmíchovské rukodílny (2),
9. závod Klugeho,
10. závody Richtrovy (2),
11. továrna na porculán,
12. továrna Kinzelbergrova,
13. továrna Kohoutova,
14. akcionářský pivovar, a
15. parní mlýn.

Konečně jest zvláštním, nově upraveným řádem hasičským předepsáno, kterých opatření jest šetřiti proti vzniknutí a ve případě skutečného vzniknutí požáru, tak že ve příčině policie proti ohni jest na Smíchově všem požadavkům v plné míře zadost učiněno.

Část VIII.

Spolky a společenstva.

Díky probuzenému a snaživému duchu národa českého zapustil spolčovací ruch v novějším věku po celé vlasti ve všech vrstvách národa velmi hluboké a zdravé kořeny. Také Smíchov jest sídlem více spolků a společenstev, založených za rozličnými účely a dodělavších se již mnohých, velmi utěšených ano pokud se některých týče, skvělých výsledků.

Seřaďujíce je dle jich účelu ve spolky ku vzájemné podpoře, pro duševní a hmotné vzdělání, pro zábavu, k účelům náboženským a ve společenstva národohospodářská, uvádíme stran jednoho každého, čehož třeba, abychom seznali jeho stáří, účel, prostředky, počet členů, stav jmění a ustanovení pro případ rozpadnutí se spolku, jakož i kdo jest toho času předsedou či starostou jeho a kdo jeho jednatelem, jenž bývá obyčejně hlavním činitelem spolku.

A. Spolky ku vzájemné podpoře:

1. Bratrstvo smíchovské založeno r. 1866 za účelem podporovati své údy v případě nemoci a po jejich úmrtí přispěti ku výpravě pohřbu. K dosažení toho slouží zápisné, příspěvky členů a mimořádné příjmy.

Řádní členové, jichž jest 1589, platí kromě zápisného 50 kr. a kromě 15 kr. do reservního fondu každých 14 dní 20 kr. Mimo to jsou 2 přispívající členové s ročním příspěvkem 3 zl. a čestní členové, ale

jedni i druzí bez nároku na podporu. Koncem r. 1881 čítal spolek ve fondu reservním 701 zl. 42 kr. a mimo to 7314 zl. 95 kr., dohromady 8016 zl. 37 kr. jmění, k němuž náleží i zvláštní vůz pohřební.

V případě rozpadnutí se spolku rozdělí se přebytek jmění mezi řádné členy dle toho, jaký podíl každému dle jeho trvání ve spolku přísluší.

Týdenní podpora činí u členů, jsou-li aspoň půl roku ve spolku 2 zl. 50 kr. a u členů, již jsou přes rok ve spolku, 5 zl., avšak trvá jen 10 neděl v jednom roce. Příspěvek na pohřeb činí u prvnějších 25 zl., u druhých 50 zl.

V roce 1881 bylo uděleno podpor:

a) nemocným členům za 1034 týdnů	.	5120 zl.
b) na pohřby	. . . .	1550 „
úhrnem	. .	6670 zl.

Spolek má svůj prapor, na jehož jedné straně jest odznak spolkový, dvě spojené ruce, na druhé straně obraz sv. Filipa a Jakuba.

Starostou jest Frant. Vejvoda, mistr krejčovský a jednatelem Jan Kocourek.

Nynější stanovy zakládají se na místodrž. stvrzení z 21. března 1877 č. 15.601.

2. Spolek vzájemně se podporujících samostatných obuvníků založen r. 1869 k tomu, aby nemocné členy své podporoval a zemřelým členům k slušnému pohřbu napomáhal.

Skuteční členové, jichž jest 70, zapravují zápisného 50 kr. a do reserv. fondu 20 kr. a platí týdně 7 kr. Mimo to jest 40 zakládajících členů složivších základného 3 zl. a přispívajících ročně 1 zl., pak 6 čestných členů, kteří však nemají podílu na podporách. Podpora činí pro nemocné týdně 3 zl., avšak jen po 14 týdnů a na pohřeb 20 zl.

Stav jmění koncem r. 1880 byl 1273 zl. 2 kr.

Ve případě rozpadnutí se spolku obrátí se zbývající jistina v nadaci pro chudé mistry obuvnické na Smíchově a pro jich vdovy.

Při průvodech užívá spolek korouhve.

Předsedou jest Jiří Leitner a jednatelem Jan Mírka, mistři obuvničtí.

Nynější stanovy pocházejí z r. 1873.

3. **Podpůrný spolek vojenských vysloužilců „arcivévody Bedřicha"** založen r. 1877 za účelem, by v den narozenin J. V. císaře Frant. Josefa, 18. srpna, světil památku svého založení slavnými službami Božími, by své onemocnělé členy podporoval, by zapravoval útraty pohřební za zemřelé členy a aby podporoval ze svazku vojenského vystouplé, stanou-li se členy spolku, bezplatným obstaráváním míst služebných.

Členů jest: čestných 39, zakladatelů 31, nadatelských 6 a skutečných 400. K zakládajícím náležejí ti, již spolek v život uvedli, 5 zl. složili a mimo to měs. 30 kr. odvádí. Členem skutečným stane se, kdo z c. k. armády čestně vystoupil a bezúhonný život vede. Skuteční členové odvádí do stáří 40 let 1 zl. zápisného a měs. 30 kr., od 40 do 60 let 2 zl. zápisného a měsíčně 40 kr. Nadatelským členem stane se, kdož najednou nejméně 50 zl. věnoval, anebo měsíčně 1 zl. přispívá.

Podpora činí pro nemocné členy, jsou-li již půl roku ve spolku, denně 50 kr., avšak jen po 12 týdnů v roce a na pohřeb 25 zl.

R. 1880 páčil spolek své jmění na 4500 zl.

V případě rozpadnutí se spolku má přebytek věnován býti chudinskému fondu na Smíchově anebo jinému, k podpoře stavu vojenského sloužícímu spolku vlasteneckému.

Při průvodech, společných zábavách a p. užívá spolek praporu a stejnokroje svého.

Předsedou jest Jos. Šmejkal, obchodník, a jednatelem Hugo Vebersík, úředník při stavbě drah.

Nynější stanovy byly stvrzeny c. k. místodržitelstvím pod č. 44598/1879.

4. První podporovací spolek záložníků vojenských založen r. 1879, aby dne 21. srpna, v den narozenin J. c. k. Výsosti korunního prince Rudolfa založení spolku světil, své členy v případě onemocnění podporoval, manželky a děti členů v čas války k vojsku povolaných podporoval a za zemřelé členy pohřební útraty zapravoval.

Členů bylo r. 1880:

a) zakládajících 30, již spolek v život uvedše 5 zl. základného složili a měsíčně 30 kr. přispívají;

b) skutečných 56, již platí do 40 let 1 zl., od 41-50 let 2 zl. zápisného a 30 kr., pokud se týče 40 kr. měsíčního příspěvku;

c) nadatel 1, složivší jednou pro vždy 50 zl., anebo odvádějící měsíčně 1 zl.;

d) přispívajících 11, skládajících do 40 let po 40 kr. a od 41—50 let po 50 kr. měsíčně; a

e) čestných 22.

Roku 1881 bylo všech členů 153.

Podpora činí v případě onemocnění, je-li člen ve spolku, celý rok denně 50 kr. a trvá v jednom roce jen 12 neděl, pro manželky a děti k vojsku povolaných týdně 2 zl., po dobu 8 neděl a na pohřeb 30 zl., ač jestliže se výprava pohřbu nestane následkem požádání od spolku samého.

Jmění spolku páčilo se koncem roku 1881 na 1241 zl. 19 kr. V případě rozpadnutí jeho naloží se s jměním podobně jako u spolku vysloužilců.

K průvodům, společným zábavám a p. užívá spolek praporu a stejnokroje.

Starostou jest Jindřich Havlíček, hostinský v Praze a jednatelem Arnošt Stehr, dílovedoucí.
Stanovy jsou z r. 1879.

5. Israel. spolek k podporování chudých a nemocných (Smichower israel. Armen und Kranken-unterstützungs-Verein) klade svůj počátek již do r. 1794, byv roku toho dne 4. října od pražského magistrátu povolen.

Jeho nynější stanovy došly stvrzení místodržitelského dne 23. srpna 1875 pod č. 44.363, a dle nich jest účelem spolku, aby chudým členům židov. obce v případě onemocnění poskytoval podpory, a aby zvláště členy spolku a výminečně i jich vdovy a sirotky, ať bydlí kdekoliv, podporoval.

Členů jest nyní 24 s ročním příspěvkem nejméně po 2 zl. Jmění spolku páčí se na 800 zl.

V případě rozejití se spolku ustanoví valná hromada, kterému dobročinnému účelu, zvláště chudým vdovám a sirotkům členů, se má jmění jeho věnovati.

Předsedou jest MDr. M. Frank, lékař.

6. Odborný spolek dělníků tkalcovských na Smíchově má za účel poskytnouti svým členům podpory v případě onemocnění a úmrtí pomocí příspěvků a darů, a působiti k odbornému a duševnímu vzdělávání svých členův. Zakládající člen zapraví jednou pro vždy 20 zl., přispívající ročně aspoň 2 zl. a činný, jímž může toliko dělník tkalcovský býti, 50 kr. zápisného a každých 14 dní 15 kr. Z příspěvků členů zakládajících a přispívajících obrací se $^3/_4$ do fondu podpůrného a $^1/_4$ do fondu vzdělávacího. Právo na podporu mají činní členové, kteří jsou již po 6 měsíců ve spolku a podpora činí v případě nemoci po dobu 13 neděl týdně 3 zl. a v případě úmrtí 12 zl. na pohřeb.

Členů jest přispívajících 3, činných 68. Jmění, které činí v hotovosti 193 zl. a v inventáři 34 zl. 75 kr.,

připadne v případě rozpuštění spolku novému spolku, jenž by se za podobným účelem do 5 let utvořil, jinak dětské opatrovně smíchovské.

Předsedou jest Jos. Kopil a jednatelem Fr. Zápal, dělníci tkalcovští.

B. Spolky pro duševní i hmotné vzdělání.

1. Zpěvácký spolek „Lukes“, jmenován tak ku cti bývalého věhlasného tenoristy při opeře české a nedostiženého zpěváka národních písní českých. Spolek počal svou činnosť r. 1863 za účelem pěstování zpěvu cvičením a pořádáním zábav a výletů zpěváckých, veřejných koncertů a zpěvu církevního.

Koncem r. 1880 čítal členů činných, zaplativších 20 kr. zápisného a přispívajících měsíčně dle uznání valné hromady, 47 mužských a 23 ženských; přispívajících ročně po 3 zl., 85; zakládajících, již složili 10 zl. a mimo to ročně 3 zl. přispívají, 7; a čestných 4.

Spolek cení svůj archiv na 380 zl. a má inventárního a jiného jmění za 326 zl., ku kterémuž náleží též prapor spolkový. Jmění není velké, neboť spolek věnuje příjmy ze svých veřejných představení účelům dobročinným a vlasteneckým.

Kdyby se spolek rozpadnul, neb své jméno, anebo svůj původní ráz změniti chtěl, připadne jmění jeho smíchovské veřejné knihovně obecní.

Starostou jest Jos. Malý, učitel u Marie Vítězné v Praze, jednatelem Jos. Jeřábek, soukromník.

2. Německý zpěvácký spolek mužský na Smíchově (Deutscher Männergesangverein in Smichow) založen r. 1878 za účelem pěstování theoretického a praktického cvičení se ve zpěvu. Jeho činnosť obsahuje kromě toho produkce zpěvní, deklamatorní a instrumentální, zábavy k oživení společenského ruchu Němců smíchovských, výlety, účastenství při produkcích a slav-

nostech jiných německých spolků a přistoupení k rakouským německým jednotám zpěváckým.

Kdo složí mimo roční příspěvek 3 zl. ještě 25 zl. základného, jest členem zakládajícím, jinak jen přispívajícím, a činní členové zapravují ročně 1 zl. Těchto jest 51, přispívajících 128 a zakládajících 8.

Spolek má mimo piano a hudebniny hotovosť 400 zl. Kterak se naložiti má s jměním v případě rozpadnutí ustanoví valná hromada.

Starostou jest: Rudolf Messany, správce skladiště pražsko-turnovské dráhy a jednatelem Alois Schmidt, učitel.[1])

3. Tělocvičná jednota „Sokol" zřízena r. 1868 za účelem pěstování tělocviku k vývoji duševní i tělesné síly společným cvičením, společnými výlety a šermováním, a pokud možno též pěstováním zpěvu, střelby do terče, plováním, plavbou a jízdou koňmo. K oživení ducha společenského slouží přednášky a rozpravy o věcech tělocvičných, jakož i společenské zábavy a hudba.

Jednota čítala r. 1880 zakládajících členů 5, přispívajících 42 a činných 142.

Zakládající členové složí 5 zl. základného a mimo to ročně 3 zl., přispívající taktéž ročně 3 zl. a činní za první měsíc 1 zl., za další měsíce po 50 kr.

Jmění činí 1150 zl. 90 kr. Kdyby valná hromada nemohla učiniti náležité opatření o jmění v případě zrušení jednoty, připadne obci smíchovské s podmínkou, aby je vydala opět první tělocvičné jednotě československé, jež by se později na Smíchově zase zřídila.

Při veřejném vystoupení užívá jednota zvláštního stejnokroje a praporu.

Starostou jednoty jest P. F. Krejčí, kupec, a jednatelem Karel Vaníček, kandidát professury.

---

[1]) Též tento spolek jest výhradně německým, neboť ustanovuje §. 24. stanov, že spolková řeč jest německá a že návrh na změnu ustanovení tohoto se má považovati za návrh na rozejíti se spolku.

4. Čtenářsko-ochotnická jednota „Kolář“ založena r. 1878 za účelem vzbuzování a pěstování života duševního a společenského a rozšiřování vědomostí k povznesení třídy veškeré, kteréhožto účelu se domáhá i pořádáním divadelních představení k dobročinným účelům, čtením knih a časopisů, přednáškami ze všech oborů, vyjímajíc politiku, a tanečními a jinými zábavami.

Členů bylo r. 1881:

Čestných 4, zakládajících s příspěvkem 10 zl. jednou pro vždy 3, činných s měsíčním příspěvkem 50 kr. 71 a přispívajících s 50 kr. zápisného a s měsíč. příspěvkem, od valné hromady ustanoveným, 4.

Jednota má své divadlo „u Austrie“. Do konce r. 1881 věnovala k dobročinným a vlasteneckým účelům úhrnem 314 zl. a páčí své čisté jmění na 799 zl. 88 kr. —

Kdyby jednota v případě zrušení svého nebyla s to učiniti opatření strany jmění svého, připadne toto obci smíchovské s podmínkou, aby je opět vydala prvnímu českému ochotnickému spolku, jenž by se později na Smíchově utvořil.

Při veřejném vystupování užívá jednota zvláštních odznaků.

Předsedou jest Vojtěch Schmatt, úředník záložny a jednatelem Karel Brožek, rukavičkář. [1])

Stanovy jsou stvrzeny místodržitelstvím dne 10. června 1880 pod č. 32328.

5. Veslařský klub „Triton“ má za účel veslování a jezdění na bruslích, což činí společným cvi-

---

[1]) Počátky jednoty této třeba klásti do doby před 15 a více lety, kdy se děly první pokusy ochotníků divadelních „u Eggenbergu“ a později „u zlatého anděla“. Tehdejší ochotnické divadlo, ač velmi nepatrné, jest pamětihodno proto, že se na něm objevilo velmi mnoho schopných a později vynikajících sil jako: Paleček, výtečný zpěvák operní, Grund a Stropnický, též výborní zpěváci operní, pak znamenití divadelní herci: Seifert, Pulda, Chvalovský, Bndil, Pštros a j., a herečky Josefina Čermáková, Betkovská a j.

čením, výlety, zábavami a pořádáním dostihů a regat, užívaje při tom zvláštního stejnokroje.

Klub byl založen r. 1880 a čítá činných členů 14 se zápisným 5 zl. a s příspěvkem 50 kr. měsíčně, pak přispívajících 12 s příspěvkem 3 zl. ročně.

Má svůj přístavní domek s loděnicí a 5 veslařských lodí, vše v ceně 1600 zl. Kdyby se klub rozpadnul, připadne veškeré jmění „českému vesl. a brusl. klubu v Praze“.

Předsedou jest Jan Z. Veselý, majitel pivovaru v Praze a jednatelem J. V. Esop, posluchač na vys. školách.

6. Beseda učitelská Budeč, založena r. 1880 za účelem vědeckého a praktického vzdělání učitelů, hájení zájmů školských a učitelských a přiměřené zábavy.

Čítá členů zakládajících, složivších základné 10 zl., jen 2, pak činných 100 a přispívajících po 1 zl. ročně, 6.

Dosažení účelu domáhá se čtením příhodných spisů vůbec, zvláště paedagogických, rokováním o záležitostech učitelských a školských, vysýláním delegátů do ústřední jednoty spolků učitelských, podnikáním věcí školství prospěšných, hudbou, deklamacemi a společnými vycházkami.

V případě rozpadnutí připadne jmění spolku k podporování vdov a sirotků po učitelích na školách obecných, hlavních a nižších reálkách v Čechách.

Toho času jest předsedou Jan Mašek a jednatelem Ant. Frána, řídící učitelé.

7. Spolek přátel literatury české na Smíchově založen byl r. 1880 za účelem podporování literatury české odbíráním knih a pořádáním přednášek poučných a zábavných.

R. 1881 čítal 60 členů, od nichž odebráno knih a časopisů za 300 zl.

Toho času jest starostou Rudolf Wunš, okresní tajemník a jednatelem K. Taránek.

8. Spolek německých přátel školství na Smíchově (Verein deutscher Schulfreunde in Smichow) má za účel, podporovati dle sil svých německé školství na Smíchově, jmenovitě opatřovati německé školy obecné a měšťanské co nejhojněji náležitými pomůckami učebnými a vyučovacími, zaříditi jim objemnou knihovnu pro učitele a pro žaky, podělovati chudé a hodné jich děti potřebnými knihami a psacími potřebami, buditi vroucí spolupůsobení domácnosti a školy a udržovati zájem obyvatelstva pro německé školství v stálé bdělosti a činnosti.

Prostředky k tomu jsou:

a) příspěvky členů zakládajících aspoň 20 zl. základného, a přispívajících aspoň po 1 zl. ročně,
b) veřejné přednášky, hudební produkce, divadelní představení,
c) sbírky příspěvků dobrovolných a
d) použití každé příležitosti k fedrování a uskutečnění účelů spolkových.

V roce 1880 čítal členů zakládajících 12, přispívajících 170 a činných 17.

Jmění vykazuje spolek 699 zl. 31 kr., kteréž v případě rozpadnutí se spolku tvořiti má zvláštní fond školní, příslušící do správy německé místní rady školní s věnováním úroků k těmtýž účelům, co již uvedeny jsou. —

Spolek byl založen r. 1875, a jeho předsedou jest nyní Dr. Mor. Willkomm, c. k. univers. professor a jednatelem Ant. Schubert, ředitel něm. měšťansk. školy dívčí. [1])

---

[1]) Podobný spolek jest veležádoucí též pro české školy smíchovské, i nepochybujeme, že by pro něj bylo dosti přátel, kdyby se jeho založení na denní pořádek uvedlo.

9. Klub velocipedistů na Smichově, založen r. 1881, má za účel pěstování jízdy na vysokých, kaučukovým kruhem potažených velocipedech společným cvičením a pořádáním výletů, dostihů a dalších cest, užívaje při tom stejnokroje a odznaku vlastního. Čítá 54 činných členů s měs. příspěvkem 1 zl. a páčí své inventární jmění na 400 zl.

V případě rozejití klubu připadne jmění stejným dílem pražskému a smíchovskému spolku „Sokolu“.

Předsedou jestVác. Opitz, zástupce firmy obchodní a jednatelem Frant. Kohout, technik.

C. Spolky zábavné.

1. Občanská beseda smíchovská, založena r. 1863, má za účel vzbuzovati a pěstovati život duševní i společenský pomocí čtení časopisů všeho druhu a užitečných knih, přednáškami a rozmluvami z oboru vědy, umění, obchodu a průmyslu, dovolenými hrami, pak zpěvními, deklamatorními, hudebními, tanečními a všelikými jinými zábavami společenskými.

V r. 1880 čítala 148 činných členů, zapravujících ročně 6 zl. příspěvku a 6 zakládajících, složivších nejméně 20 zl. základného a přispívajících mimo to též 6 zl. ročně.

Jmění své páčila beseda toho roku na 1769 zl. 42½ kr.

Kterak se jím má naložiti v případě rozpadnutí, o tom rozhoduje valná hromada.

Občanská beseda jest střediskem uvědomělých občanů a má upevnění vlasteneckého smýšlení a snažení celého Smíchova.

Toho času jest starostou Ant. Peluněk, majitel domu a jednatelem Ant. Malina, stavitel.

2. Zábavní spolek „Rozkoš“ vyznačuje svůj účel již názvem svým a pěstuje jej pořádáním žertovných a pěveckých zábav, deklamac, divadelních představení, tanečních zábav a společných vycházek a výletů již od r. 1876.

Členů jest 137 a jich roční příspěvek vyměřuje valná hromada.

V případě rozejití jmění připadne zpěvácк. spolku „Lukesu.“

Předsedou jest Moric Lojka, mistr lakýrnický a jednatelem Fr. J. Loula, skladník firmy závodní.

3. Smíchovské kasino (Smichower Casino) zřídilo se r. 1868 pro oživení německého života společenského a pro duševní osvěžení (Anregung). Účel tento sleduje kasino čítárnou a pořádáním zábav, poučných a zábavných přednášek nepolitického obsahu.

Potřebných k tomu prostředků zjednává si z příspěvků členů zakládajících po 25 zl. základného členů řádných, v Smíchově bydlících po 12 zl. ročně a členů mimořádných, mimo Smíchov bydlících po 5 zl. ročně.

Členů všech jest toho času 36.

Jmění spolkové čítá 39 zl. 26 kr. kromě věcí movitých. Kterak se jím v případě rozpadnutí spolku naložiti má, ustanoví valná hromada.

Předsedou jest Gustav Porges z Portheimů, továrník, a jednatelem Ant. Schneider c. k. správce telegrafní.[1])

---

[1]) V stanovách některých spolků, zvláště v místech s dvojí národností, čítáme, že ta neb ona řeč jest řečí jednací, avšak pro smíchovské kasino ustanovuje §. 3. stanov, že „spolková řeč jest výlučně německá“, což má dle všeho ten smysl, že se ve spolku jinak než německy mluviti nesmí, a že tedy jest kasino to spolkem výlučně německým.

D. Spolky náboženské.

1. Družstvo sv. Václava utvořilo se r. 1880 ku pořádání a vydržování církevní slavnosti z mrtvých vstání na hřbitově smíchovském a nabývá potřebných k tomu prostředků ze příspěvků svých členů, z darů, odkazů a p. Čítá 8 zakládajících a 128 přispívajících členů, má polní oltář v ceně 200 zl. a kalich v ceně 80 zl. Předsedou jest Karel Dimmer, kupec a jednatelem Mich. Beneš, kaplan.

2. Konference čili družina sv. Filipa a Jakuba jest odborem spolku sv. Vincence z Pauly, kterýž má za účel, utvrzovati členy v křesťanském životě, navštěvovati chudé a přinášeti jim pomoc i útěchu, rozšiřovati knížky napomáhající k mravnosti, vyučovati chudé dítky a konati vůbec skutky lásky křesťanské. Družina ta trvá již od r. 1877, čítá 12 činných členů, podporuje 24 chudých rodin a má jmění 77 zl. 60 kr.

Předsedou jest Gustav Schödl, c. k. poštovní kontrolor a jednatelem Michael Beneš, kaplan.

3. Israelitské bratrstvo pohřební (Smichower israel. Beerdigungsbrüderschaft) odvozuje svůj původ již od r. 1784. Dle nynějších stanov stvrzených místodržitelstvím dne 9. října 1880 má za účel, poskytovati členům israel. obce na Smíchově a v Košířích v jich těžkých nemocích útěchu náboženství, v poslední hodince za ně se modliti a rituelní obřady konati, šetře při pohřbu samém jednoduchosti za příkladem předků židovských. K dosažení účelu toho slouží zvláštní hřbitov, vůz a nářadí pohřební, příspěvky zakladatelů nejméně po 50 zl., příspěvky řádných členů 5—25 zl. vstupného a 2 zl. ročně, pohřební platy a dobrovolné dary a odkazy.

Členů jest nyní 102, a jmění činí 1678 zl. 12 kr.

Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne valná hromada, ku kterému dobročinnému účelu se má jmění věnovati.

Toho času jest předsedou Filip Kaufmann, majitel domu a vyrabitel mýdla.

E. Společenstva národohospodářská.

1. „Občanská záložna na Smichově, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným“ byla přičiněním několika uvědomělých a horlivých občanů již r. 1860 založena. Podle tehdejších a pak r. 1871 upravených stanov byla pouhým spolkem a měla za účel, aby svým členům jich společným úvěrem peníze zjednávala a na úrok půjčovala především ve prospěch průmyslu a menšího obchodu, a aby obecenstvu poskytovala příležitosť k ukládání peněz na úrok. Avšak r. 1873 musila se přizpůsobiti novému zákonu o společenstvech s účelem výdělkovým a tím pak proměnila se na základě nových stanov ze dne 26. října 1873, od 1. ledna 1874 v společenstvo pod firmou shora uvedenou.

Stanovy tyto byly dne 13. srpna 1876 upraveny a jsou u c. k. obchod. soudu v Praze dle výměrů z 9. pros. 1873 č. 85.623, z 22. června 1876 č. 65.221, z 4. září 1876 č. 92.230 a z 8. dub. 1880 č. 20.607 v rejstříku společenstev ve svazku I. str. 9. zapsány.

Dle stanov těch jest účelem záložny:

a) zjednávati si společným úvěrem peníze;
b) poskytovati úvěru svým členům;
c) přijímati peníze na úrok a přispívati k spořivosti občanstva;
d) nabývati vlastnictví a jiných práv věcných;
e) poskytovati i nečlenům půjček na zástavy cenných papírů, skvostů, pak zboží a výrobků na

základě vymožené k tomu koncese a schváleného jednacího řádu pro pobočni závod zastavárnický.

Prostředky k tomu jsou:

a) základní jmění;

b) závodní podíly členů;

c) peníze v záložně a po případě i v zastavárně na úrok uložené;

d) peníze na společný úvěr členů společenstva vydlužené.

Počet členů jest neobmezený; každý člen musí míti v závodě aspoň jeden závodní podíl v částce 20 zl., na kterýž může žádati o půjčku až do 400 zl.

Půjčky poskytují se na osobní úvěr dle počtu podílů závodních a na úvěr uhražený.

Za ztráty ručí záložna nejprve základním jměním svým, pak podíly členů svých a kdyby tyto nestačily, jich jměním soukromým v poměru jich podílů.

V případě rozpadnutí se společenstva přísluší valné hromadě ustanoviti, kterak se má s tím, co po vypořádání všech povinností a závazků zbude, naložiti. Kdyby k tomu její jmění nestačilo, rozvrhne se nedostatek na podíly, a jestliže toho bude potřeba případně na jmění členů v poměru jich podílů.

Koncem r. 1880 čítala záložna 484 členy s podíly 1771 úplně a 16 jen částečně splacenými v úhrnné částce . . . . 35.442 zl. 43 kr.
a mimo to připadalo na 222 podílů, kteréž byly následkem vystoupení, vypovězení, úmrtí a vyloučení splatny 7.355 zl. 77 kr.
tak že všecky podíly činily . . . 42.798 zl. 20 kr.

Kromě toho bylo uloženo:
od členů . . 140.918 zl. 64 kr.
od účastníků . 687.005 zl. 50 kr.
úhrnem . . . . 827.924 zl. 24 kr.

různé pohledávky členů a věřitelů činily . . . , ...	80.788 zl. 37 kr.
a reservní fond dospěl na	62.535 zl. 84 kr.
což vše činí dohromady	1,014.046 zl. 55 kr.

jakožto sumu pasivní.

Naproti tomu měla záložna r. 1880 aktiv:

na hotovosti . . .	23.077 zl. 15 kr.		
v nemovitostech .	284.089 „ 20 „		
ve směnk. a úpisech	484.734 „ 61 „		
v půjčkách na zástavy	62.901 „ 31 „		
v úvěrním svazku záložen	5.000 „ — „		
v jistinách na úrok uložených . . .	64.816 „ 47 „		
v cenných papírech .	84.521 „ 73 „		
v nemovitostech .	2.209 „ 97 „		
v různých pohledávkách	1.491 „ 86 „		
v nedoplacených úrocích	8.059 „ 80 „		
úhrnem			1,020.902 zl. 10 kr.
tak že se u porovnání s vykázanými pasivy jeví čistý výtěžek . . .			6.855 zl. 55 kr.

Čistý výtěžek připadá reservnímu fondu čili základnímu jmění potud, pokud nevzroste na 100.000 zl., počítaje v tuto sumu cenu vlastního domu č. p. 339., (o kterémž v části II. při popisu řeč jest). Avšak jistou částku čistého výtěžku může valná hromada věnovati na zvelebování průmyslu a obchodu, k rozšíření věcných vědomostí a k jiným účelům užitečným a dobročinným. Až pak základní jmění dosáhne 100.000 zl., rozhodne vždy valná hromada, jak se má s čistým přebytkem naložiti.

O působnosti a úspěchu záložny za doby trvání jejího svědčí následující výkaz:

	Bylo složeno		Půjčilo se		Výtěžek		Zůstatek res. fondu		Závodní podíly	
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1861	4046	50	7365	—	52	82	200	—		
1862	14730	62	21480	—	360	94	832	83		
1863	28929	03	40541	—	261	06	1226	68		
1864	51409	25	91468	20	863	96	1712	14		
1865	82359	41	133633	08	1303	04	2306	66		
1866	131756	58	194905	70	759	14	3789	21		
1867	339996	24	285835	45	1828	08	4958	67		
1868	448933	01	232821	95	1427	19	6519	40		
1869	597993	01	635358	19	5687	33	17043	14		
1870	770771	14	716334	58	9363	11	32184	09		
1871	957112	21	982079	33	12935	90	36227	79		
1872	1385829	24	1388891	07	14788	53	44334	90		
1873	1704255	69	1697674	24	16815	15	57234	97		
1874	909399	89	1576928	48	—	—	55344	12	73487	78
1875	923264	80	1380414	68	876	87	57717	38	67714	71
1876	897978	09	1230669	91	7665	08	59775	33	59049	01
1877	639366	23	955928	53	2793	02	65269	53	60869	85
1878	552796	52	924938	78	4945	—	65523	53	61921	27
1879	529771	02	815758	02	—	—	62346	84	53224	14
1880	576936	32	632485	60	6855	55	62535	84	42798	20
1881	591688	36	675047	65	8752	35	63196	50	38693	17

Úžasný jest kursovní obrat peněz, jenž se v posledních 10 letech jeví následovně:

r. 1872	. 6,486.570 zl. 94 kr.	r. 1877	. 3,929.661 zl. 65 kr.
„ 1873	. 8,447.498 „ 01 „	„ 1878	. 3,827.942 „ 52 „
„ 1874	. 7,545.143 „ 46 „	„ 1879	. 3,647.816 „ 53 „
„ 1875	. 6,184.890 „ 30 „	„ 1880	. 3,302.190 „ 68 „
„ 1876	. 5,210.757 „ 65 „	„ 1881	. 3,182.493 „ 84 „

Porovnáme-li v předložených výkazech jednotlivá léta, shledáváme, že záložna pracovala až do konce r. 1873 s úspěchem od roku k roku stále rostoucím, avšak že pojednou se potkala r. 1874 s velikým nezdarem a že teprve po letech z něho opět vybředla a konečně r. 1881 vyšinula se tam, kde stála v letech 1869 a 1870. Jako jinde objevily se u ní zhoubné následky osudného národohospodářského poprasku r. 1873.

Třeba že záložna především o svůj vlastní učel a o prospěch svých členů pečuje, přece neopominula po všecka léta, podati skvělých důkazů své snahy pro podporování zájmů všeobecně prospěšných a užitečných. Z čistého výtěžku věnuje vždy značné částky k podpoře průmyslu, k učelům dobročinným, vzdělávacím, vlasteneckým a p. a zápolí v ohledu tom s předními vlasteneckými závody. Budiž činnost její na dále v každém ohledu požehnána.

Dlouholetým a záslužným starostou jejím byl Tomáš Novotný, dříve mistr pekařský a posléze jednatel pojišťovací společnosti „Prahy“ a od r. 1874, kdy zemřel, jest jednatelem Karel Dimmer, kupec.

2. Spolek pro úsporu a úvěr na Smíchově (Spar- und Creditverein in Smichow), zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, byl založen r. 1870 a má za účel poskytovati svým členům úvěru na základě ručení k nerozdílné ruce a opatřovati potřebných k tomu prostředků peněžných, jmenovitě přijímáním vkladů úsporních a půjček.

Koncem r. 1880 čítal spolek 283 členů s tolika též podíly závodními po 100 zl.

Resevrní fond tvoří se vstupným členů a podílem z čistého výtěžku nejméně 5%.

Zbytek čistého výtěžku rozdělí se na závodní podíly co dividenda.

Půjčky poskytují se na směnky, dlužní úpisy a na zástavy, a pro půjčky zástavou nepojištěné slouží za základ úvěrní listina, v které jest pro každého člena dle stavu jeho jmění a živnosti výška možného úvěru ustanovena.

Za ztráty ručí spolek svým jměním, reservním fondem, závodními podíly členů a případně s veškerým ostatním jměním členů, jichž povinnosť k ručení jest nerozdílna.

Kdyby se spolek rozešel, vrátí se především závodní podíly, a zbývající přebytek rozdělí se dle nich jako dividenda.

Koncem r. 1880 byl stav jmění:

Activa:				Pasiva:			
Stav pokladn.	108.618 zl.	12 kr.		Reser. fond	15.912 zl.	60 kr.	
nemovitosti	126.900 „	80 „		záv. podíly	27.954 „	07 „	
hypot. požad.	36.337 „	50 „		vklady .	594.409 „	32 „	
cenné papíry	8.198 „	61 „		půjčk. hyp.	47.098 „	16 „	
půjčky . . .	413.479 „	48 „		úroky . . .	4.671 „	38 „	
movitosti . .	1.700 „	— „		udrž. realit	400 „	— „	
Úhrnem	695.234 zl.	51 kr.		výl. správn.	676 „	— „	
od toho pass.	691.121 „	53 „		Úhrnem	691.121 zl.	53 kr.	
zbývá čistého výtěžku .	4.112 zl.	98 kr.					

O posavadní činnosti spolku svědčí následující výkaz:

Roku	Činil reserv. fond		Bylo závodních podílu		Půjceno		Vloženo		Čistý výtěšek	
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1870	1393	87	13556	40	200257	50	184902	98	1058	—
1871	3882	81	14387	29	218033	27	212127	93	5477	97
1872	9329	20	15429	41	282328	57	317470	57	5962	42
1873	11298	51	16531	25	234950	71	310835	51	5268	69
1874	16925	14	32824	07	356539	13	496421	39	2243	80
1875	18720	25	35706	44	424943	56	545129	80	2081	29
1876	19683	52	35872	98	382465	38	435798	77	1460	20
1877	20190	52	33221	09	429043	97	475797	90	—	—
1878	13787	68	31495	58	485904	73	528199	28	2657	93
1879	15202	60	29554	07	351545	33	561484	64	292	18
1880	15912	60	27954	07	413479	48	594409	32	4112	98
1881	18932	60	28111	36	444647	98	597148	71	4951	30

Kasovní obrat peněz jevil se následovně:

r. 1870	. 1,109.293 zl.	83 kr.		r. 1876	. 5,196.720 zl.	28 kr.
„ 1871	. 2,419.200 „	29 „		„ 1877	. 4,974.167 „	48 „
„ 1672	. 3,802.209 „	69 „		„ 1878	. 5,367.003 „	59 „
„ 1873	. 3,556.860 „	83 „		„ 1879	. 4,551.287 „	87 „
„ 1874	. 4,710.389 „	64 „		„ 1880	. 4,459.210 „	92 „
„ 1875	. 4,569.943 „	09 „		„ 1881	. 5,015.386 „	64 „

Nynější stanovy jsou zapsány u c. k. obchod. soudu v Praze v rejstříku společenstev dne 12. února 1874.

Toho času jest ředitelem společenstva Gustav Porges z Portheimů, továrník.

3. „Akcionářský pivovar na Smíchově“ jest firma akciové společnosti, kteráž, založivši zde závod ten v letech 1869—1871, zde též své sídlo má a také mezi spolky a společenstvy smíchovskými se uvádí. Avšak jako závod průmyslový jest vřaděn do části IX., kdež jest o něm mezi většími závody pojednáno.

Nynější stanovy jeho jsou opatřeny stvrzením místodržitelským ze dne 24. června 1880 č. 6509. Toho času jest předsedou závodu Jan Kohout, továrník.

4. **Hospodářský spolek smíchovský** utvořil se r. 1868 z bývalého smíchovského odboru hospodářské jednoty pro kraj pražský. Účelem jeho jest: rozšiřovati a podporovati pokrok ve všech odvětvích hospodářských a lesnických v okresu smíchovském pomocí porad a přednášek, prohlížením vzorných závodů hospodářských, výstavami, povzbuzováním k zřízení vyučovacích ústavů hospodářských, orbou o závod, zakládáním hospodářských a lesnických knihoven a vzorků, rozšiřováním dobrých spisů hospodářských, odměňováním hospodářů za výborné výsledky v hospodářství, odměňováním zasloužilé čeledě a udílením rad jednotlivým členům zvláště při systemisování jich hospodářství.

Spolek čítá 2 čestné členy a 150 přispívajících ročně po 2 zl. Kdyby v případě rozpuštění spolku zbylo nějakého jmění, připadne okresnímu zastupitelstvu smíchovskému k účelům hospodářským. Od založení spolku byl Ferd. Hiller, sekretář zemědělské rady, jeho zasloužilým předsedou až do r. 1881, kdy totiž byl zvolen Jan Zabranský, statkář v Noutonicích, a dlouholetým jednatelem jest Jos. Suk, rolník v Čičovicích Velkých. [1])

5. **Výherný spolek Felicitas** (Verein zum Ankaufe von Losen), utvořil se r. 1878 k zakupování losů, jichž má nyní za 5000 zl., a jichž výhry se rozdělí členům dle poměru jich podílů. Členů jest 17, předsedou jest Moric Kohn, úředník továrnický, a stanovy jsou opatřeny stvrzením místodržitelským ze dne 6. pros. 1868 č. 52165.

---

[1]) Dějepis spolku za první desítiletí vydal r. 1870 Frant. Špatný nákladem spolku.

Jest tedy na Smíchově celkem 26 spolků a společenstev, z nichž jest, hledíc ku stanovám, 17 českých, 7 německých a 2 utrakvistických, totiž spolky vysloužilců a záložníků.

O podpůrných pokladnách některých závodů průmyslových a j. jest pojednáno při těchto v následující části.

Část IX.

Zeměvzdělání, průmysl, obchod a doprava.

Smíchov má ovšem rozhodný ráz města průmyslového, ale maje rozsáhlý obvod, zanáší se též polním hospodářstvím, a to v míře dosti značné, hlavně v části, jež se nalezá ku straně západní, a neméně jest tu i zahradnictví valně zastoupeno.

Jest totiž katastrální stav pozemků smíchovských dle katastru z r. 1840 následující:

Druh zeměvzdělání	Tříd odhadních jest	Z toho jest vřaděna do třídy	výměra dle jit.	výměra dle □ s.	Vzorný pozemek příslušné třídy jest pod. parc. č.	Čistý katastrální výnos se páčí z 1 jitra po 1600□° zl.	kr	z celé výměry přísl. tř. zl.	kr	Z povšechné výměry katastrální obce dle jiter	□ s.	páčí se čistý výnos katastrální na [illegible] zl.	kr
Pole	4	I.	104	43	322	21	—	2184	34				
		II.	331	1108	615	15	10	5030	40				
		III.	204	1297	960	8	30	1740	53				
		IV.	61	615	533	4	—	245	37	701	1493	9201	44
Luka	3	I.	9	780	88	28	30	270	24				
		II.	13	1375	1506	22	—	304	54				
		III.	47	455	1474	14	40	693	30	70	1010	1268	48
Zahrady	2	I.	71	401	101	42	10	3004	25				
		II.	82	1141	583	21	—	1736	59	153	1542	4741	24
Vinohrady	3	I.	2	875	287	28	50	73	26				
		II.	9	[illegible]	1295	21	—	194	14				
		III	4	520	1382	12	—	51	54	16	190	319	31

Druh zeměvzdělání	Tříd odhadních jest	Z toho jest vřaděna do třídy	výměra dle jit.	□ s.	Vzorný pozemek příslušné třídy jest pod parc. č.	Čistý katastrální výnos se páčí z 1 jitra po 1600 □° zl.	kr	z celé výměry přísluš. tř. zl.	kr	Z pověšechné výměry katastrální obce dle jiter	□ s.	páčí se čistý výnos katastrální na zl.	kr
Pastviny	2	I. II.	29 23	757 922	426 387	3 1	40 50	108 43	4 13	53	79	151	17
Lesy nízké	1	I.	11	875	745	3	50	44	16	11	875	44	16
Pole s ovocnými stromy	2	I. II.	10 13	900 124	1209 1275	17 11	10 —	181 151	19 32	24	542	332	51
Pastviny s ovocnými stromy	2	I. II	21 19	698 160	971 1203	5 3	20 30	114 66	20 51	40	858	181	11
Stavební plocha dani podrobená	—	—	50	537	—	15	10	763	25	50	537	763	25
Úhrn výnosné plochy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1122	726	17004	27
Stavební plocha daně prostá	—	—	—	393	—	—	—	—	—	—	393	—	—
Půda neplodná	—	—	55	181	—	—	—	—	—	55	181	—	—
Úhrnná výměra celé obce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1177	1300	—	—

V stavu tomto staly se ovšem průběhem více jak 40 let značné změny hlavně tím, že na mnohých pozemcích, sloužívších za pole a zahrady, jsou nyní stavení a nové ulice, i možno přibližně souditi, že stavební plocha se více jak zdvojnásobila; avšak nynější katastrální stav se teprv objeví po ukončení právě prováděného nového katastru.

Pěstují se tu všecky druhy obilní, nejvíce žito, nejméně oves, pak kulatiny a okopaniny, v poslední době

zvláště řepa cukrovka. O chmelařství, jež někdy i zde kvetlo, není žádné stopy více, a též tak léží vinařství zúplna ladem. Četné „vinice“ [1]) jsou výmluvným důkazem někdejší rozsáhlosti tohoto odvětví hospodářského. Ulice vinohradská nabyla jména svého patrně od vinic a jich letohradů, k nimž vedla. Neboť zde nalezáme podnes jak dle polohy pozemků, tak i dle povahy půdy a dle podnebních (klimatických) poměrů všecky základní podmínky pro pěstování vinné révy. Snad přijde opět doba, kdy zde réva, jako v dobách minulých, najde opět pěstovatelů a příznivců zvláště pak, kdyby se vinicím dopřálo ulehčení na dani. Ze starších vinic udržely se zbytky pouze na Konvářce, Kesnerce, Závěrce a Barvířce, a před několika lety učiněny skrovné začátky vysazováním rév na vinici Výšince, Kanclířce a jinde, ale nicméně nemůže býti reč o nějakém rozsáhlejším pěstování rév.

Zahrady ovocné, většinou švestkové, jsou v údolích k Radlicům a Košířům, pak v úpadech, táhnoucích se od košířského údolí k jihu, na jižních svazích Bílé Hory a poblíže hospodářských stavení. Též podél cest a polních mezí jest mnoho ovocných a planých stromů; ale přece zbývá ještě velmi mnoho velice příhodných míst a poloh, v kterých by se hojného ovocného a jiného stromoví a krásných stromořadí vysázeti dalo, majitelům k užitku, krajině k okrase a obecenstvu k potěšení. Obec sama předchází dobrým příkladem, dávajíc, jak jsme se již v částech, jednajících o popisu a o zdravotnictví zmínili, podél veřejných cest, ulic a p. stromořadí vysazovati. Doufejmež proto, že Smíchov i v tom ohledu se k lepšímu zjinačí a že nezůstane pouze „rájem na pohled“, nýbrž že, maje k tomu dle podnebí,

---

[1]) Podnes říká se hospodářským, usedlostem stojícím o samotě uprostřed polností, „na vinicích“, třeba se u málo kterých zachovaly zbytky dřívějších vinic.

půdy a polohy úplnou způsobilost, nabude za nedlouho povahu skutečného ráje.

Pro blízké sousedství Prahy jest na Smíchově též více rozsáhlých zahrad zelenářských a květinářských, zásobujících Smíchov i Prahu potřebnou zeleninou a krásnými květinami a rostlinami.

Jinak jest tu na 50 domů, při nichž jsou ozdobné zahrady ve větších a menších výměrách. Z nichž vynikají zvláště zahrady knížete Kinského a hr. Klam-Gallasa, již v předu lépe popsané, pak zahrady klášterní č. p. 103. a 304., zahrady továrníků: Richtra č. p. 200, baronů Ringhoffrových č. p. 19, bratří Porgesů z Portheimů č. p. 67 a 68. Kohouta č. p. 352., zahrada botanická a j. v.

Přihlídneme-li ku stavu dobytka, k důležitému to odvětví hospodářskému, jeví se nám dle posledních dvou všeobecných sčítání následovně:

Bylo napočítáno:	1869,	1880,	přibylo,	ubylo,
a) koňů:				
hříbat	1	—	—	1
kobyl shřebných	110	13	55	—
„ jiných		152		
hřebců	1	3	2	—
valachů	164	236	72	—
b) hovězího dobytka:				
jalovizného . .	12	14	2	—
k užívání . . .	160	314	154	—
c) koz:	21	63	42	—
d) ovcí:	2	1	—	1
e) vepřového dobytka:				
selat	43	2	2	—
běhounů . . .		20	2	—
jiného		25		
f) mezků	2	—	—	2
úhrnem .	516	843	331	4

Proti r. 1869 přibylo r. 1880 všeho dobytka 327 kusů. Tento přírůstek nelze však přičísti zcela na vrub hospodářství, nýbrž u koňů a u hovězího dobytka k užívání má na něm valného podílu rozmnožení dopravních povozů.

Pro zvelebení koňstva bývalo jindy na Smíchově vždy od 1. února až do konce června až 6 hřebců z c. k. hřebčince nymburského, avšak několika let jest oddělení to vždy za pražskou branou strahovskou „na Pannenské“.

Velmi potěšitelné jest, že se na Smíchově začíná i včelařství zmáhati. Napočítavše r. 1869 všeho všudy jen 10 úlů, nalezáme jich koncem r. 1880 již 57, a netřeba pochybovati, že jich stále přibývati bude, jelikož není chovu, kterýž by byl tak snadný, laciný a poměrně výnosný, jako jest chov včel, a kterému se zvláště v četných zahradách smíchovských dobře daří.

Dovodivše takto, že Smíchov zasahuje též valně do oboru zeměvzdělání, uvádíme ještě, že valná část větších usedlostí jest pronajata, a že se tu teprv asi posledních 15 let poněkud více rationellním způsobem hospodaří než před tím. Platí i zde, že bývá pod svícnem tma; neboť při hospodářském spolku pro okres smíchovský měli právě smíchovští hospodáři velmi malé účastenství, majíce ovšem jiných též zájmů na starosti. Jest žádoucno, aby Smíchov i v tomto ohledu držel s pokrokem.

Přikročujeme nyní k oboru průmyslovému, přednímu a hlavnímu to zaměstnání obyvatelů smíchovských.

V povšechném pojednání o obyvatelstvu města bylo již uvedeno, mnoho-li jest dle posledního sčítání lidu zaměstnáno při průmyslu samostatných osob, úředníků a dělníků dle počtu a percenta, a zbývá nám tedy již jen uvésti, jaké jsou tu průmyslové závody a řemesla a v jakém počtu, a přihlídnouti zvláště u větších to-

várnických závodů k jich založení a zařízení, k jich hmotným a lidským silám, k jich výrobě, k zaopatření jich dělnictva a p.

Pokud se týče menšího průmyslu, zanášejí se ze samostatných živnostníků:

a) vyráběním věcí potravních:

5 cukrářů,
6 pecnářů,
14 pekařů,
1 pernikář,
26 řezníků,
1 řezník pro koňské maso,
7 uzenářů,
6 zahradníků.

b) zpravováním všelikých látek na oděv a obuv:

1 barvíř koží,
1 čepčářka,
1 jirchář,
2 kloboučníci,
4 kožešníci,
1 upravovatel koží,
21 krejčů,
5 modistek,
49 obuvníků,
3 řemenáři,
6 rukavičkářů,
2 sedláři,
1 tkadlec.

c) zpracováním jiných organických látek:

6 bednářů,
1 bičař,
1 brašnář,
4 čalouníci,
1 deštníkář,
1 fermežník,
1 hřebenář,
1 inkoustář,
3 kartáčníci,
3 knihaři,
1 vyvařovač kostí,
4 koláři,
1 vyrabitel leštidla,
1 loďař,
1 vyrabitel oleje,
3 provazníci,
3 soustružníci,
1 škrobař,
20 truhlářů,
1 voskář.

d) vyráběním věcí hliněných, kamenných a p.:

3 hrnčíři,
3 kamnáři,
1 křídař,
5 sklenářů.

e) vyráběním všelikých strojů, nástrojů, náčiní a p. z kovu:

1 cvokař,
3 hodináři,
8 klempířů,
3 kotláři,
8 kovářů,
1 kovolitec,
3 pilnikáři,
2 podkovnikáři,
8 zámečníků,
2 zlatníci.

f) vyráběním věcí uměleckých:

2 fotografové,
2 hotovitelé hudebních nástrojů,
1 kamenotiskař,
1 knihtiskař,
3 malíři pokojů,
1 malíř porculánu,
2 sochaři.

g) stavitelstvím:

2 architekti,
5 civilních inžinýrů,
1 civilní geometer,
8 stavitelů.

h) pracemi při stavbách:

9 cihlářů,
6 kamenníků,
7 natěračů,
3 pokrývači,
2 pumpaři,
3 tesařští mistři,
3 zedníčtí mistři.

i) osobnými a jinými službami:

9 holičů a kadeřníků,
3 kominíci,
2 lazebníci,
1 návěštník,
1 pohodný,
2 obstarávatelé pohřbů,
3 posluhové,
7 sprostředkovatelů služeb a koupí,
3 stokočistitelé,
1 taneční cvičitel.

Četně a skvěle jest na Smíchově zastoupen velkoprůmysl, k němuž řadíme všecky závody, jichž

provozování se děje pomocí strojů a továrnickým způsobem vůbec, a jež následkem toho poněkud vynikají nad obyčejné řemeslnické provozování. Takovýchto velkých a větších závodů průmyslových čítáme 30 a uvádíme je v seřadění dle těchtýž odborů jako u menšího průmyslu.

1. Parní mlýn první české c. k. priv. paromlýnské společnosti v Švarcenberkově třídě č. p. 34., založen r. 1845. Pomocí parního stroje o 176 silách koňských jsou v činnosti: 7 šrotovacích válců, 12 vymílacích a luštěcích válců, 26 krupičních strojů, 6 krupičkových strojů, 6 francouzských kamenů, 1 špičák, 3 stroje na čistění obilí, 7 vysývačů odstředivých a 34 cilindrů na mouku.

Zaměstnává 10 úředníků, 2 dílovedoucí, 30 mlynářských dělníků, 2 truhláře, 1 zámečníka, 2 topiče a 25 nádenníků. Pracovních hodin jest 12, a týdenní mzda činí průměrně 6 zl. Do roka zpracuje asi 100.000 hekt. čili 78.000 metr. centů obilí, z čehož se vyrobí asi 75.000 metr. centů mouky a p.

Potřebnou vodu opatřuje si mlýn přímo z Vltavy pomocí vlastního vodovodu, jehož vodostroj se nalezá na hořejším nábřeží pod č. p. 234.

K témuž mlýnu náleží parní pekárna, ležící proti němu pod č. p. 44. a 45., založena r. 1853. Pomocí 3 strojů na těsto a 5 pecí může se do roka na 30.000 centů chleba černého a bílého upeci. Správu pekárny vedou 2 úředníci, a z dělníků, jichž jest 10, vydělá si jeden v týdnu průměrně 6 zl.

Onemocnělí dělníci jednoho i druhého závodu dostávají léky a pomoc lékařskou zdarma.

2. Umělecký mlýn Karla Hartla v nábřežní ulici při Vltavě č. p. 87. byl r. 1856 na místě předešlého obyčejného mlýna na způsob amerikánských mlýnů založen, a jediné jen kolo vodní o 24 silách koňských

žene ve dne v noci 4 francouzské kameny, 1 špičák, 5 válcových stolic, 17 cilindrů a p.

Ve mlýně tom melou pekaři a krupaři, při čemž jsou zaměstnáni 1 dílovedoucí, 7 dělníků a 1 truhlář, z nichž jeden si při denní, více jak dvanácti hodinové práci průměrně asi 10 zl. v týdnu vydělá. Do roka semele se asi 10.000 met. centů pšenice a 4000 met. centů žita.

3. Umělecký mlýn [1]) v nábřežní ulici při Vltavě pod č. p. 90. byl r. 1880 na místě předešlého obyčejného mlýna vystavěn. Též u něho žene jediné velké kolo vodní o 35 koňských silách veškeré, dle nejnovějších zkušeností a vynálezů zařízené stroje mlecí, jmenovitě 4 kameny, 1 špičák, 4 šrotovací válce, 2 hladké, 2 velké vymílací a p.

4. Umělecký parní mlýn Šimona Becka a synů zřízen r. 1866; parní stroj o 30 koňských silách žene 3 francouzské kameny, 1 špičák, 6 válcových stolic a p. a zaměstnává 1 skladníka, 1 stárka, 1 mládka a 14 dělníků střídavě po 12 hodinách za dne a v noci za mzdu 1—1 zl. 20 kr.

Jest s to, semlíti asi 1,600.000 kilogr. obilí a vyrobiti 1,168.000 kilogr. mouky a 368.000 kilogr. otrub při spotřebě víc jak 1 mil. kilogr. uhlí.

5. Akcionářský pivovar č. p. 43. v třídě Švarcenberkově, založen r. 1869—71 na akcie à 200 zl. se základním fondem 400.000 zl., jenž dalším upsáním na 678.800 zl. vzrostl a dle stanov až na 1 milion rozmnožen býti může. Vaří pivo výčepné i ležák a sladuje si sám, a to vesměs pomocí parostrojního zařízení, k němuž náleží 1 stroj o 16 a 1 stroj o 5 koňských silách, 1 čerpadlo pro studničnou vodu k výrobě v množství dle potřeby, 2 záklopková a 4 odstředivá čerpadla,

---

[1]) Jest právě v konkursu.

1 kartbovací a 1 vylehčovací stroj, 2 cilindrové a 1 válcový stroj, 1 stroj ku schlazování atd.

Mimo to jsou tu 3 dvojité hvozdy, 3 varní kotle, 11 kovových kádí, 6 kovových stoků chladících, 9 kovových reservoirů, 200 kvasných kádí a j.

V závodu jsou zaměstnáni: 2 úředníci provozovací, 3 úředníci správní, 5 dílovedoucích, 60 sladovníků, 20 bednářů a 20 jiných dělníků a nádenníků.

Nejmenší denní mzda je 70 kr., nejvyšší 1 zl. 50 kr.

Do roka zpracuje se ječmena 22.000 a chmele 350 metr. centů a zpotřebuje se při tom ledu 60.000 a uhlí 30.000 metr. centů. Jeden var je zřízen na 100 hekt. a posavádní výroba piva činila hektolitrů:

r. 1871 (pouze 5 měs.)	9.648	r. 1877	56.975
„ 1872	31.776	„ 1878	57.925
„ 1873	61.308	„ 1879	67.900
„ 1874	72.096	„ 1880	70.300
„ 187b	72.480	„ 1881	81.500
„ 1876	76.216		

Pivovar ten přichází co do množství výroby hned po obou plzeňských a zaujímá tedy v Čechách třetí místo.

Po odečtení amortisace spočívá jmění jeho:

v nemovitostech za	606.926 zl.	03 kr.
ve strojích za	104.046 „	97 „
v nábytku „	21.033 „	85 „
v bednárně „	87.218 „	57 „
a v zásobách „	115.369 „	85 „
v sumě	934.595 zl.	27 kr.

6. Pivovar a sladovna Josefa P. Preiszlera č. p. 222. ve třídě Švarcenberkově, vystavěn roku 1879 na var 40 hektol., pracuje pomocí ručních strojů, železné pánve, chladícího stoku, dvojího hvozdu, měřícího stoku, odkličkovacího stroje, ručního mlýna atd.

Mimo stárka jest 11 sladovnických zaměstnáno s denní mzdou 1 zl.—1 zl. 50 kr.

V roce 1881 zpracováno 2800 hektol. ječmene (á 70 kilo.) a 20 žoků chmele žateckého, a 195 varů dalo 7800 hektolitrů piva 10 stupňového.

7. Pivovar Jana Stejskala v č. p. 295. ve třídě Havlíčkově byl vystavěn r. 1872 v poněkud větších rozměrech než pivovar před ním uvedený a pracuje parním strojem o 8 silách koňských. Kromě 1 úředníka zaměstnává 18 sladovnických a uvaří do roka 15.000 hektolitrů piva.

8. Sladovna L. S. Klatschra a Löwyho č. p. 349. v třídě Švarcenberkově, vystavěna již 1874 a po delší přestávce uvedena opět v činnost r. 1880. Má parní stroj o 4 silách koňských, pak 1 dílovedoucího a 8 dělníků s denním platem 1 zl. 20 kr. — Pracuje se zde pravidelně jen v zimní a jarní době.

9. Továrna na čokoládu a cukrovinky firmy „Joh. Kluge & Co.“ č. p. 198. v třídě Komenského založená r. 1861 s 3 parními strojí o 15 silách koňských a s 56 rozličnými stroji pomocnými, zaměstnává 16 úřadníků správních, 3 dílovedoucí, 44 mužských a 50 ženských. Denní pracovní doba jest 11½ hod. v letě a 11 hod. v zimě. Dělníci dostávají 90 kr. až 2 zl. a ženské 40 až 80 kr. denní mzdy, jakož i podpory pro případ onemocnění ze zvláštní k tomu pokladny.

10. Přádelna firmy „F. Richter & Co.“ č. p. 200, a 204. v ulici Kartouzské sestává z dvou částí, z nichž starši v č. p. 204 pochází z r. 1845 a novější v č. p. 200 z r. 1879 (zakoupením a upravením bývalého cukrovaru). Pomocí 3 parních strojů o 180, 150 a 120, dohromady 450 koňských silách přede tu 60 strojů s počtem 27.500 vřetenů, při čemž jest zaměstnáno: 6 úřadníků, 12 dílovedoucích, 170 mužských a 210 žen-

ských sil dělnických, z nich asi 60 náleží věku mladistvému. Pracovní doba trvá denně 12 hodin a mzda činí 70 kr. až 2 zl. Pro případ onemocnění vypomahá zvláštní pokladna, do níž dělníci dle jistého poměru přispívají a jejíž případný nedostatek kryjí majitelé továrny.

Do roka zpracuje se asi 1,300.000 kilogr. bavlny a odpadků, a vyrábí se asi 1,100.000 kilogr. příze i s odpadky v číslech 4 až 30.

11. Tkalcovna a tiskárna firmy pražsko-smíchovské rukodílny na kartouny (Prag-Smichower Kattun-Manufactur) sestává z dvou závodů, totiž z bývalé Porgesovy továrny č. p. 84. a 86., ležící po obou stranách nábřezní ulice a založené r. 1816 a z bývalé Příbramovy továrny č. p. 81. a 82. ležící mezi náměstím kostelním a mezi ulicemi Jakubskou, nábřežní a mlýnskou, a založené r. 1815, kteréžto oba závody přešly r. 1872 do vlastnictví zvláštní akciové společnosti pod jmenovanou firmou a od té doby tvoří jediný velký závod na vyrábění kartounů. Jest tu 29 parních strojů dohromady o 375 silách koňských, pomocí kterýchž pracuje 32 válcových strojů tiskacích a 2 stroje trlící s příslušnými přístroji na bílení, ožahování, barvení, mydlení a upravení kartounů vůbec, jakož i 1026 strojů tkalcovských. Zároveň se tu provozuje rytectví pro válce tiskací.

Vedle 67 úřadníků a 6 dílovedoucích jest v tiskárně 670 dělníků a 371 dělnic, a při tkalcovství 217 dělníků a 394 dělnic, celkem 1652, jichž výdělek činí při práci 11 hodin denně u mužských asi 7 zl., u ženských asi 4 zl. týdně. Dělnictvo tkalcovské tvoří na základě stvrzených stanov zvláštní spolek k podporování členů onemocnělých, bez vlastní viny v neštěstí upadlých a k práci neschopných, jakož i k postarání se o jich pohřeb. Potřebných k tomu prostředků nabývá spolek pomocí vyměřených stanovami vkladů svých členů, roč-

ním příspěvkem akciové společnosti v obnosu 400 zl., peněžními pokutami a j.

Tkalcovna zpracuje do roka asi 940.000 kilogr. příze a vyrábí asi 196.251 kusů à 62 mt. (12,176.378 mt.) nejvíce hladkých kartounů, pak něco jiných druhů (brillanttins, mollinos a kepr) v tíži à $4._5$ kilogr., čili celkem 883.129 kilogr.

V tiskárně (v bělidlu, v barvírně a upravárně) tiskne se do roka asi 290—300.000 kusů à 60 mtr. hladkých kartounů, brillantinu, battistu, mousselinu mollinoru, saténu a kepru.

12. Barvírna kůží Aloise Hillebranda v čp. 472, u křížové cesty, založená r. 1879, pracuje parním strojem o 4 silách koňských s příslušnými stroji, jichž jest celkem 8 a zaměstnává denně po 12 hodinách 14 dělníků s denní mzdou 1 zl. a více, kteří pro případ onemocnění a p. jsou účastněni v společenstvu pražských barvířů koží.

13. Rukavičkářská rukodílna A. R. Steinhilbra v čp. 452 na nábřeží císaře Ferdinanda byla původně v Praze zřízena r. 1866 a teprve r. 1878 na Smíchov přeložena. Řízením 1 dílovedoucího pracuje tu asi 7—10 dělníků a 9—12 dělnic pomocí 20 šicích strojů. Prvnější mají 1 zl. až 1 zl. 50 kr. a tyto 50 až 60 kr. platu denního. Ročně vyrobí se z 10—15000 kusů koží beránkových asi 2—3000 tuctů rukaviček.

14. Rukavičkářská rukodílna Kristiana Turmvalda v čp. 477 na nábřeží císaře Ferdinanda zřízena r. 1867 v Praze a přeložena r. 1879 na Smíchov. Zde pracuje 20 šicích strojů, pak 1 dílovedoucí, 6—10 pomocníků a 8—12 šiček, z nichž mají tyto denně 50—60 kr., prvnější 1 zl. až 1 zl. 50 kr. platu denního. Do roka vyrobí se z 10—15000 kusů 2—3000 tuctů rukaviček. Dělníci jsou účastni podpory v rukavičkářském spolku v Praze.

15. Chemická továrna firmy Popp & Co. v č. p. 194 u třídy Švarcenberkovy blíže Zlíchova, založená r. 1844 pro lučebnicko-technické a lékárnické výrobky, jmenovitě též pro inkousty všeho druhu; zaměstnává 1 dílovedoucího a asi 15 dělníků s týdenním platem 5—7 zl.

16. Chemická továrna firmy Kinzelberger & Co. v č. p. 213 při silnici plzeňské, pochází z r. 1842 a vyrábí pomocí 6 koňového parostroje rozličná barviva, zvláště ultramarin, inkousty všeho druhu a p. v množství 2500 m. centů do roka. Pod jedním lučebníkem pracuje 9 dělníků a 12 dělnic za mzdu 5—8 zl. a 2 zl. 50 kr. až 3 zl. 50 kr. týdně, a v případě jich onemocnění dostávají od držitelů továrny potřebné podpory.

17. Chemická továrna Edm. Siegla v č. p. 274 u třídy Švarcenberkovy blíže k Zlíchovu, založená r. 1860 k vyrábění kyseliny dusičné, soli Glauberovy, zelené a modré skalice, soli hořké, cínové a p., zastavila před několika léty svou činnost, avšak chystá se právě opět k vyrábění sole Glauberovy, modré skalice, hořké soli a kryst. sody pomocí stroje o 12 silách koňských a s počtem asi 6 dělníků.

18. Továrna nábytku a dekorací A. Köppla a syna byla r. 1854 založena v Praze, kde má posud svůj hlavní sklad, a teprv r. 1872 na Smíchov do č. p. 377 v třídě Jungmannově přeložena, zaměstnává 2 dílovedoucí a 10 i více pomocníků s denní prací 10 hodin za plat 7—14 zl. v týdnu, a kromě toho zadává práce mimo dům. Pro případ onemocnění anebo potřebného zaopatření svých dělníků jest účastněna při spolku vzájemně se podporujících dělníků.

19. C. k. priv. pražská továrna na porculán a zboží hliněné založena r. 1852 zvláštní společností akciovou v č. p. 62 v ulici Komenského, užívá dvou parních strojů o 8 a 12 silách koňských a 2 strojů mle-

cích, zaměstnává 5 provozovacích a 2 správní úředníky, 4 dílovedoucí, 113 dělníků a 27 dělnic při denní práci 11 hodin s průměrným platem 6 zl. a v případě práce akordní až i 15 zl. v týdnu, zpracuje do roka 8500 metr. centů hliny a vyrábí zboží za 130.000 zl ročně.

20. C. k. priv. rukodílna na porculán Karla Eberhardta vyrábí z porculánu květiny ozdobné a všeliké zboží galanterní a byla r. 1875 založena v č. p. 162 u třídy Karlovy proti ulici Purkyňově. Pracuje parním strojem o 6 silách koňských a potřebnými přístroji na mletí hliny, mísení, hnětení a p. a zaměstnává mimo 1 úředníka 10 dělníků a 60 dělnic při denní práci 11 hodin. Tyto jsou vesměs mladistvého věku a mají 20—80 kr. denní mzdy, kdežto dělníci si vydělají až i 1 zl. Toto továrnické vyrábění ozdobných květin z porculánu jest, pokud známo, jediným v Čechách a v celém Rakousku, a více jak devět desetin celé výroby vyváží se do cizích zemí, jmenovitě do Ameriky.

21. F. Ringhoffrova továrna na vagony a tendry železniční a na rozličné stroje ve spojení se slévárnou a kotlárnou. Byla původně r. 1840 v Praze založena a r. 1852 na Smíchov přeložena, rozprostírá se pod č. p. 19 mezi ulicí Kartouzskou a mezi silnicí plzeňskou, jakož i pod č. p. 345 na protější straně jmenované silnice. Náleží vůbec k největším závodům toho druhu v celém rakouském mocnářství a zaujímá zvláště mezi smíchovskými továrnami co do rozsáhlosti i co do počtu a platu zaměstnaných dělníků přední místo.

Jsouť tu v činnosti 4 parní stroje celkem o 175 silách koňských a mimo to 1 parní stroj o 60 silách koňských v záloze, kdežto k provozování samému slouží: 3 kuplové pece, 70 výhní, 1 výheň nýtová, 1 pec svařovací, 4 pece k žíhání, 5 bucharů parních, 1 buchar palečni, 3 kovářské lisy, 60 soustruhů, 50 vrtacích strojů,

20 šroubových strojů řezacích, 20 strojů hoblovacích, 2 stroje skruhovací, 5 strojů k ohýbání a napínání plechu, 12 brusů, 12 pil kruhových a párkových, 12 hoblovacích strojů na dřevo, 5 strojů na řezání čepů a na dlabání dřeva a p.

Úředníků provozovacích jest 20, správních 17, dílovedoucích 12, slejvačů 60, kolářů a truhlářů 250, kovářů 200, kotlářů 100, zámečníků 300, soustružníků a p. 140, klempířů 25, čalouníků 15, natěračů 60, řemenářů 4, obsluhovačů strojů 5, topičů 10, nádenníků 150, nádennic 5, tedy dohromady 37 úředníků, 12 dílovedoucích, 1159 dělníků a 165 nádenníků.[1])

Pravidlem pracuje se denně 10 hodin a průměrně vydělá jeden dělník za den 2 zl.

Pro případ onemocnění poskytuje zvlaštní pokladna dělníkům kromě lékařské pomoci a léků tydenní výpomoc 1 zl. 50 kr. až 3 zl., a kromě toho jest tu pensijní fond pro dělníky, poskytující týdně 1 zl. 50 kr. až 3 zl. výslužného a vdovám přiměřeného odbytného, pak záložna udělující dělníkům půjčky a pensijní spolek pro úředníky a služebníky.

Závod jest s to, pořiditi ročně 3600 nákladních a 360 osobních vagonů železničních a 60 tendrů a zpracovati železa: v slévárně 15.000 metr. centů, ku strojům a částím strojovým pro pivovary, vinopalny, cukrovary, píly a p. 6.000 metr. centů a na parní kotle a všeliké plechové zboží 10.000 mt. centů, úhrnem 31.000 metr. centů[2])

22. Továrna na umělecké mlýny a stroje J. Kohouta v č. p. 352 v pivovarské ulici, založená r. 1849, zhotovuje všeliké mlýnské stroje, jako: turbiny

---

[1]) Před bursovním a národohospodářským popraskem r. 1873 zaměstnávala továrna ta na 2500 osob.

[2]) K závodu tomu náleží též měďárna a válcovna v Kamenici u Jílového a továrna na zboží měděné a kovové v Praze.

pro vodní sílu, válcové stroje šrotovací a vymílací, odstředivé vysévače krupičné a moučné, ssavé a foukací stroje na čištění krupice, koukolky a vůbec veškeré jiné speciality oboru mlynářského. Pomocí parního stroje o 6 silách koňských užívá 9 soustruhů na železo, 1 soustruh na dřevo, 3 hoblovací stroje na železo, 1 stroj na dělání šroubů, 1 párkovou a 1 kruhovou pilu, a potřebuje 2 technické a 1 správního úředníka, 1 strojmistra, 1 truhlářského dílovedoucího, 1 modeláře, 18 truhlářů, 12 zámečníků, 12 soustružníků a 2 nádenníky, dohromady krom úřadníka 47 dělnických sil s denní prací 10 hodin a za denní mzdu 1—3 zl.

Továrna a dělníci její jsou účastněni při „ústřední pokladně ku podpoře dělníků strojnických v Praze," dle jichž stvrzených stanov činí podpora v případě onemocnění neb úrazu při práci mimo bezplatnou lékařskou pomoc a mimo bezplatné léky polovici týdenní mzdy. Podpora se vyplácí v případě úrazu po 26 týdnů, v případě nemoci po 13 týdnů, a mimo to uděluje se příspěvek 20—30 zl. na pohřeb, případně u toho, kdož by nebyl 26 týdnů ve spolku, jen polovice toho příspěvku.

Zpotřeba rozličné hmoty páčí se na 14.000 zl. a výroba na 40.000 zl. ročně, i může se vyhověti zakázkám až do 80.000 zl.

23. Továrna na stříkačky, pumpy a náčiní hasičské F. Smekala v č. p. 324 v třídě Husově vyrábí kárové, zahradní, kbelové i ruční stříkačky, vozy na dopravu mužstva i nářadí hasičského, všeliké náčiní hasičské a pumpy všeho druhu. Závod ten byl dříve v Karlíně a přeložen na Smíchov teprve r. 1879. *)

24. Továrna na probíjení plechů Ph. Nebricha v č. p. 382 v ulici vinohradské byla r. 1879

---

*) Opětné požádání o udání bližších poměrů nedošlo povšimnutí.

zřízena a užívá parního stroje o 18 silách koňských pro 7 listů a příslušné vedlejší stroje. Zaměstnává vedle 2 správních úředníků a 1 dílovedoucího, 18 dělníků a 1 nadenníka při denní práci 10 hodin za mzdu 84 kr. až 1 zl. 75 kr. denně. Dělníci jsou v ústřední pokladně strojníků účastněni a mimo to pro případ úrazu pojištěni.

Asi z 132.000 kilogr. plechu bylo zhotoveno 830.000 kilogr. plechu dírkovaného (perforovaného), totiž přispůsobeného k dělání kotlů a p.

25. **První rakouská továrna na chromo, litografický umělecký ústav a parní rychlotiskárna Jana Edu. Picka a spol.** v č. p. 92 u Eggenbergu v tak zvaném „lesíku", založená r. 1878, zanáší se barvotiskem zvláštního způsobu, tak zvaným chromem, pak veškerými pracemi litografickými a kaligrafickými pomocí parního stroje o 8 silách koňských s příslušnými přístroji, jakož jsou: stroj k linkování, quillochování, stroj zvětšovací a zmenšovací, 2 velké rychlolisy a j. Kromě 2 správních úředníků a 1 dílovedoucího jest tu zaměstnáno 18 mužských a 6 ženských při denní práci 10 hodin v letě a 9 hod. v zimě s platem 1—4 zl., kteří v případě onemocnění obdrží podporu od pražského spolku typografického, zvaného „Senefelder".

Hrubého materialu zpracuje do roka v ceně 100 až 120 tisíc zlat. a výroba z něho páčí se na 100.000 archů průměrně s 10 barvami.

26. **Litografický ústav Leop. Koppeho** v č. p. 328. a 450. v třídě Havlíčkově, založen v Praze r. 1843 a přeložen na Smíchov r. 1877. Vyrábí obrázky svatých v barvotisku pomocí plynového motoru a potřebných tiskacích přístrojů. Zaměstnává 10 mužských a 8 ženských při denní práci 10 hodin.

27. **Parní pila Jos. Píseckého** v č. p. 69. v třídě Kinského, zařízená r. 1846 na řezání dříví stavebního pomocí parního stroje o 8 silách koňských. Zaměstnává občasně 12 dělníků při denní práci 11 hod. za plat 1 zl. 30 kr. denně: zpracuje do roka dříví za 6000 zl. a více. Dělníci jsou účastněni při „spolku tesařských dělníků z Prahy a okolí“, jehož sídlo jest v Praze.

28. **Továrnická výroba cihel F. Ellenbergra** na pozemcích náležících k č. p. 22 a 206 v zadu ulice vinohradské, založená roku 1878, děje se pomocí velké okružné pece udržováním stálého žáru. Při denním spracování 2000 až 2500 kilogr. jílu vyrábí do roka 2½ až 3 miliony cihel a může až 4 mil. dosáhnouti. Pod správou jednoho úřadníka jest zaměstnáno při dělání cihel 20 až 25 cihlářů a tolik též ženských a k zavážení a obsluhování pece 13 dělníků. Práce zadávají se akordem, a vydělají si letního času mužští po 1 zl. 50 kr. až 2 zl., ženské asi polovici, a zimního času kopáním jílu mužští 70 kr., ženské 50 kr. denně. V případě jich onemocnění platí podnikatel lékaře a léky sám ze svého.

29. **Továrnická výroba cihel M. Lendecka** na pozemcích buštěhradské společnosti železniční pod č. p. 188 a 273 u křížové cesty provozuje se též pomocí velké okružné pece, vystavěné již r. 1860, a zaměstnává 1 dílovedoucího, 30 dělníků a 20 dělnic od 5 hod. ráno do 7 hod. večer za mzdu 70 kr. až 1 zl. denně. Do roka vyrobí se přes 1½ milionů cihel, a mohutné někdy hliniště tamnější bude po dvou letech úplně zpracované.

30. **Plynárna pražské obce** pod č. p. 253 v ulici Vinohradské byla r. 1856 a 1857 všeobecnou plynární společností terstskou na základě tom vystavena, že jí továrník Fr. Ringhoffer přepustil své právo, kteréž od

obce smíchovské na dobu 20 let řádnou smlouvou nabyl k výhradnému osvětlování ulic plynem a k potřebnému kladení plynových trub v pozemku uličním. Když pak přešla r. 1872 do vlastnictví Maxe Löwenfelda v Praze, docílil on na základě nové smlouvy ze dne 15. května 1873 prodloužení práva toho na dalších 20 let, totiž až do konce září 1897, a prodal krátce potom plynárnu bratřím Romansům z Anglie, až posléz, když tito ji udržeti nemohli, r. 1877 cestou veřejné dražby do vlastnictví obce pražské přešla.

Plynárna má následující prostředky provozovací: 7 pecí plynových se 42 retortami a se společným, $22._{15}$ mt. dlouhým jímadlem železným; 1 rourový čistič, sestávající z 21 ve společné nádržce ústících rour; 1 parní kotel na 4 atmosféry tlaku s předhřívačem, 1 parní stroj čtyrkoňový, 1 menší stroj parní k čerpání vody čpavkové, 1 ssací stroj na plyn atd.; pak 2 plynojmy plechové se zděnými nádržkami po $14._{24}$ mt. v průměru a 6 mt. výšky a dohromady s obsahem 70.000 anglických stop krychlových čili 1.982 krychl. metrů; 2 zděné nádržky na dehet a na vodu čpavkovou atd.

V roce 1881 vyrobeno 28,240.200 angl. metrů plynu. Délka veškerého hlavního potrubí činí $11._{4}$ kilometrů, a jeho největší průměr jest ve světlosti 9 angl. palců čili 230 mmt. a nejmenší 23 mmt. ve světlosti.

Počet veřejných, obcí vydržovaných svítilen činí 208, z kterých jest 142 půlnočních a 66 celonočních. Plyn, jenž soukromníkům se dodává, odměřuje se 440 plynoměry a slouží k udržování 6635 plamenů.

Z uvedených 30 větších závodů jest 12 v rukou českých, ostatních 18 v rukou německých, avšak i při těchto jest pracující lid skoro vesměs český.

V posledním desetiletí vynikali zde ještě jiné větší

závody průmyslové; avšak buď byly z vůle majitelů zapuštěny, jako:

1. továrna na vyrábění sirek Am. Pollaka v č. p. 243;
2. přádelna Jos. Umanna, později české akciové společnosti přádelnické v č. p. 251;
3. koželužna J. S. Goldschmida v č. p. 194; a
4. cukrovar Jos. Berenreithra v č. p. 220;

buď nebyly s to odolati nepřízni času a poměrů, jako:

5. továrna na klempířské zboží a slejvárna Jos. Benkeho v č. p. 324; a
6. továrna strojnická a kotlárna A. M. Řezníčka v č. p. 227. a 355.

Pokud pak se týče živností obchodnických, totiž takových, jež se zanášejí výhradně koupí a prodejem hotového zboží, nikoliv ale jeho výrobou, shledáváme:

a) obchodů věcmi potravními:

1	dobytkem,	7	mlékařů,
4	drůbežnice,	13	obilních obchodů,
59	hostinců a skladů piva,	7	ovocnářek a zelenářek,
2	kavárny,	6	pečivem,
21	kořalen,	2	solní obchody,
26	krupařů,	4	vinárny.

b) obchodů věcmi pro oděv a obuv:

5	obchodů kožemi,	1	prádlem,
17	nitařských,	17	střižním zbožím,
1	oděvem hotovým,	4	vetešníky.

c) obchodů věcmi pro domácnost:

15	obchodů dřívím,	14	kramářství,
4	hliněným a sklenářským zbožím,	1	lampami,
		8	mydlářských,
64	hokynářů.	5	pracími potřebami,
1	květinami uměleckými,	1	peřím,
33	kupeckým zbožím smíšeným,	6	senem a slamou,
		17	uhlím.

d) obchodů jiným zbožím;

1 cementem,
1 kamenem stavebním a dlažebním,
1 kněhkupectví,
2 materiálním zbožím,
2 norimberským zbožím,
1 olejem,
5 železářských.

Z tohoto výkazu obchodníků a z předcházejícího výkazu menších průmyslníků jde na jevo, že tu jest nejvíce živností pro zásobování obyvatelstva, jmenovitě četného dělnictva, každodenními potřebami životními. Zda-li však k potřebám těm náleží nutně i kořalka, jejímž prodejem se na Smíchově 21 kořalen a kromě toho, třeba po skrovnu, i jiné, jmenovitě hokynářské krámy zabývají, jest ovšem jinou otázkou. Že pití kořalky otravuje tělo i ducha, o tom panuje u všech rozumných, o povznesení člověčenstva usilujících lidí jediné jen přesvědčení, aniž třeba v ohledu tom dalších slov šířiti. Slouží proto dělnictvu smíchovskému k nemalé cti a chvále a zasluhuje náležitého ocenění, že z jeho středu poměrně jen nepatrná část otravujícího nápoje toho užívá, nýbrž že převalná část jeho se raději přidržuje zdravého a sílícího piva, jež bylo již u starých předků našich oblíbeným nápojem a jež, mírně požívané, posiluje tělo i ducha ku zdatné práci a ku zdárným činům.

Že všecky v předu vykázané živnosti a závody vyžadují značných kommunnikačních čili dopravních prostředků, dá se snadno pomysliti. Proto též vidíme ulice smíchovské neustále nad míru oživené jak dovozem tak i vývozem rozličných surovin a výrobků, a zvláště též dopravou ohromného množství uhlí pro četné průmyslové závody a též pro domácí potřebu. Mimo to převáží se z nádraží a do nádraží smíchovských, jmenovitě české západní a pražsko-duchcovské dráhy, den co den do Prahy a z Prahy ohromné množství všelikého zboží k vůli jeho dopravě na jiná místa, tak

že následkem toho všeho stíhá v hlavní třídě po celý den jeden nákladní povoz druhý v jednu i druhou stranu. To vše způsobuje náramný hlomoz, kterýž, zvýšen mimo to ještě drncením mnohých kočárů, dostavníků a jiných lehkých povozů, celou tuto ulici nad míru oživuje.

Dle této ohromné dopravy zboží všeho druhu a dle líčeného, neobyčejně čilého ruchu obchodního dá se samo sebou souditi, že má Smíchov mnoho a znamenitých prostředků kommunikačních čili dopravních. Jsouť to především železné dráhy, jež si zde založily nádraží svá, a jimž Smíchov z velké části děkuje za svůj rozkvět v posledním dvacetiletí.

(Začátek učinila česká západní dráha, založena a otevřena r. 1861 s rozsáhlým nádražím, sahajícím na jižní straně Smíchova až ku Zlíchovu. Dráha tato vede z počátku podél Vltavy a pak půvabným údolím Berounky přes Beroun, Hořovice, Zbirov, Rokycany, Plzeň, Domažlice a české hranice až do bavorského města Brodu. Odtud pak jest další železničné spojení s Řeznem, Norimberkem, Mnichovem, Augsburkem a vůbec se všemi čelnými městy Bavorska. Tím pak, že od ní odbočují: dráha rakovnicko-protivínská z Berouna na Rakovník a ze Zdic do Protivína, dráha císaře Františka Josefa od Plzně jednak do Chebu, jednak přes Budějovice do Vídně a dráha plzeňsko-chomutovská od Plzně jednak do Chomutova jednak do Eisensteinu na bavorských hranicích, sprostředkuje česká západní dráha spojení s celými západními Čechy.

Pravidlem vypravuje česká západní dráha denně 3 osobní vlaky v jeden i druhý směr a mimo to letního času o svátcích a nedělích 2 zábavní vlaky. Kromě rozličného zboží dopravuje nejvíce kamenného uhlí z dolů radnických, nýřanských a j. Dopravovací ředitelství její nalezá se na Smíchově samém, kdežto správní rada její sídlí ve Vídni.

R. 1872 otevřela buštěhradská společnost železniční novou dráhu z Prahy přes Hostivice, Chomútov a Karlovy Vary do Chebu a Frant. Lázní s odvětvím ze Smíchova do Hostivic, a založila k vůli tomuto odvětví rozsáhlé nádraží mezi radlickou silnicí a křížovou cestou a mezi nádražím české západní dráhy. Začínajíc hned na konci nádraží silně stoupati, obrací se odvětví to ve velkém oblouku k Hlubočepům, překročuje údolí hlubočepské na dvou místech pomocí velkolepých mostů, prorývá se v značné výšce nad týmž místem, kdež z nádraží vybočilo, hlubokým skalnatým průkopem, až konečně, stále stoupajíc, dosáhne vysokou pláň a rozvaliny někdejšího Děvína. Odtud pak dále vede okolo Cibulky do Hostivic a tu s dráhou z Prahy vedoucí se spojuje.

Nádraží samo založeno v tak veliké rozsáhlosti za účelem, by v něm všecky do Smíchova zabočující dráhy své společné nádraží měly. Ale poprask bursovní r. 1873 a smutné následky jeho, pak nepatrná doprava osob po odvětví smíchovsko-hostivickém byly hlavně příčinou, že zůstalo při pouhém úmyslu, a že i po zmíněném odvětví nejezdí žádných zvláštních vlaků osobních, nýbrž že se pouze k vlakům nákladním zavěsuje jednou za den 1 vagon pro osoby. Nicméně jest doprava kamenného uhlí z dolů kladenských a buštěhradských do Smíchova ohromná.

Pomocí svých odvětví ku Kladnu a do Kralup, do Rakovníka, do Výprt, Reizenhanu a Kraslic sprostředkuje buštěhradská dráha spojení se severozápadní částí Čech a posléz jmenovanými třemi odvětvími též se sousedním Saskem. Správní rada i ředitelství její mají své sídlo v Praze ve vlastní budově.

Pražsko-duchcovská dráha, otevřená r. 1873, má na Smíchově své hlavní nádraží až u samého Zlíchova, do jehož obvodu částečně zasahuje, avšak používá jeho pouze pro dopravu nákladu, kdežto osobní vlaky

vypravuje z nádraží západní dráhy. Zmíněná dráha vede hlubočepským údolím, kdež podjíždí oba mosty dráhy buštěhradské, pak údolím sv. Prokopa, stoupá volně k Hostivicům, kde přejíždí vrchem dráhu jmenovanou, a spojuje města Slané, Louny, Bílinu, Most a Duchcov každodenním vypravováním dvou osobních vlaků po celé trati a ještě jedním vlakem jen až do Slaného. Kromě rozličného zboží jest to hlavně uhlí hnědé z dolů u Bíliny a Duchcova, které dráha do Smíchova dopravuje v množství od roku k roku stoupajícím. Správní rada i ředitelství mají své sídlo na Smíchově na nábřeží císaře Ferdinanda v domě č. p. 454, jenž náleží pensijnímu fondu jich úřadnictva a služebnictva.

K vůli spojení nádraží smíchovských s nádražími pražskými založila společnost dráhy císaře Frant. Josefa r. 1872 spojovací dráhu přes Vltavu s mostem, jenž se skládá ze železné konstrukce na 6 kamenných pilířích. Dráha ta slouží k převážení železničných vozů z jedné dráhy na druhou a tedy k uspoření výloh a ztráty času, spojených jinak překládáním a převážením zboží a zavazadel pomocí obyčejných vozů. Avšak nevyhovuje účelu tomu pro výšku své sazby dopravní v té míře, jak se očekávalo, aniž slouží k dopravě osobní, ač toho velice žádoucno jest.

Dráha ta spojuje s jmenovanými drahami na straně smíchovské následující dráhy na straně pražské: státní dráhu, vedoucí jednak přes Kralupy, Roudnici, Terezín, Ústí nad Labem a Podmoklí do Drážďan, jednak přes Český Brod, Kolín, Poděbrady, Pardubice atd. do Brna a do Vídně, pak dráhu císaře Josefa, vedoucí přes Říčany, Benešov, Votici, Tábor, Soběslavu, Třeboň, Gmünd atd. do Vídně, a dráhu pražsko-turnovskou, i činí výminku jediné rakouská severozápadní dráha, jejíž pražské nádraží není s dráhou spojovací v přímé souvislosti.

Jest tedy Smíchov pomocí všech jmenovaných drah, ústících buď v něm samém, buď v sousední

Praze, spojen s celou Evropou, ano s veškerým světem obchodním, požívaje tím výhody neocenitelné.

Od r. 1876 má Smíchov též koňskou dráhu (tramway) pro dopravu osob. Vede o dvou kolejích v celé délce hlavní třídy co pokračování koňské dráhy pražské, jež začíná na Malé Straně u řetězového mostu. Právě se jedná o to, aby r. 1882 založena byla další trať od hlavní třídy k mostu Palackého ve spojení s novou tratí v Praze navrženou. Na posavadní dráze koňské jezdí všedního dne stále 6 jednospřežních vozů, v neděli a ve svátek dle potřeby i více. Takováto, nad míru příležitá, pohodlná a poměrně laciná jízda jest velevítanou každému, kdo nemá svého vlastního povozu, aniž prostředků ku zvláštnímu zjednání jeho. Jest to podnik soukromý s koncessí na dobu 51 let.

Obyčejnou dopravu uvnitř města a do Prahy zprostředkují, pokud se týče osob, 5 fiakrů a 30 drožek, jakož i množství soukromých kočárů, kdežto pro dopravu zboží slouží 1 dopravovatel, 6 povozníků a vlastní povozy závodů továrnických a obchodnických.

Přímo ze Smíchova vedou dvě erární silnice, totiž plzeňská, odbočující ze středu hlavní třídy do Košíř, Motol, Lodenic, Berouna, Zdic, Rokycan a Plzně, a silnice zbraslavská, vedoucí ve směru hlavní třídy přes Zlíchov do Zbraslavi, Mníšku, Příbrami, Písku atd.

Pak tu jsou dvě okresní silnice, z nichž jedna, radlická, vede do Radlic, Jinonic, Řeporyje, Ořechu a Chýnic, kdežto druhá, bělohorská, odbočuje od silnice plzeňské ve směru ke Hvězdě u Liboce. Tato byla roku 1878 po dlouhém usilování Smíchova hlavně k vůli kamenným lomům bělohorským vystavěna a sprostředkuje i jinak potřebné spojení se severozápadní částí okresu smíchovského.

Smíchov, přiléhaje k samé Vltavě, požívá ovšem i výhodu polohy této potud, pokud a jak dalece jest řeka tato nad Prahou vůbec splavna, a jak dalece si

vláda dává záležeti, aby odstranila překážky, jež vadí náležitému používání této „říšské“ řeky. Pravidlem může se po ní jen plavba s vory provozovati, kdežto plavba lodí závisí vždy od výšky vody. Ku břehu smíchovskému dopravuje se kromě dříví dlouhého, stavebního, a kromě dříví krátkého, spalného, též kámen stavební, něco obilí a něco hlíny k vyrábění porculánu, kdežto plavba jiného zboží jest velmi řídká. Též parníky „Praha“ a „Vyšehrad,“ jež náležejí paroplavební společnosti pro hoření Vltavu nad Prahou a jež jsou ustanoveny k plavbě až do Štěchovic, přistávají u břehu smíchovského.[1]) Avšak plavba až do Štěchovic může se pravidlem jen z jara konati, pokud toho stav vody připouští, kdežto později dojíždějí parníky velmi často jen až do Chuchle, ač jest právě v letní době žádoucno užívati nad míru půvabné krajiny u svatojanských proudů nad Štěchovicemi. Jak by jinde takové řeky, jako je Vltava, používali, a jak by se z ní těžilo! U nás však, třeba byla za „říšskou“ prohlášena, není podnes upravena přes všecko naléhání. Že z takového zanedbávání Vltavy má i Smíchov velikou újmu, netřeba zevrubně dovozovati.

Co konečně se týče přímého dopravního spojení se sousední Prahou, jest dosti snadné, třeba Vltava obě města od sebe dělí. Újezdskou bránou souvisí Smíchov bezprostředně s Malou Stranou, a přes řetězový most, jenž poskytuje rozkošný rozhled v pravo na starobylý Vyšehrad, v levo na velebný Hradčín, na nejpamátnější a nejmalebnější části Prahy, jdeme rovným směrem do Ferdinandovy třídy, do ovocné ulice, k svatováclavskému náměstí, na příkopy atd., tedy do nejpřednějších, na rozhraní Starého a Nového Města pražskébo ležících ulic. Mimo to bylo spojení Smíchova s Novým Mě-

---

[1]) Od roku 1881 pluje až k Závisti také 5 šroubových parolodic.

stem přes Vltavu od nepamětných dob sprostředkováno pomocí přívozu z ulice přívozní, nyní Komenského. Koncem r. 1878 vyměněn však přívoz ten novým mostem Palackého, jenž v letech 1876 a 1877 o něco níže ve směru třídy Palackého obcí pražskou s nákladem 1,157.620 zl. 38 kr. vystavěn a v zmíněnou dobu svému účelu odevzdán byl. Tím dosaženo jest spojení Prahy se Smíchovem nad míru pohodlné, bezpečné a důležité. Most spočívá mimo pobřežní pilíře na 6 říčních pilířích kamenných se 7 segmentovými (úsečnými) oblouky, jichž rozpětí činí 27_8 až 32 mt., a v jichž závěrkách jsou kromě znaků království českého a hlavního města Prahy vysekány znaky měst povltavských: Smíchova, Vyšehradu, Zbraslavi, Týnu nad Vltavou, Budějovic, Krumlova a Rožemberka, a znaky měst na dolejším Labi ležících: Mělníka, Roudnice, Litoměřic, Ústí nad Labem a Děčína.

Celá stavba jest provedena z nejtvrdších žulových hranolů Orlických a Černokosteleckých druhu červeného, bílého a modrého takovou důkladností a pevností, že může všeliké i nejtěžší povozy v největším množství a nejrychlejší jízdu snésti a všem živelním nehodám odolati. Při tom vyhovuje most všem ohledům architektonickým a až budou na obou jeho koncích po obou stranách postaveny sochy, na jichž modelech se právě pracuje a pro kteréž potřebné podstavce již založeny jsou, potom bude most ten bez odporu k nejznamenitějším náležeti a jménu Palackého co důstojný a věčný pomník sloužiti.

Vyličivše znamenitosť a rozsáhlosť průmyslu a obchodu, zvláště větších továrnických závodů, jakož i dopravních prostředků, můžeme si snadno pomysliti, že ke všemu tomu jest mnoho, velmi mnoho peněžitých prostředků třeba. Avšak ještě před 20 lety neměl Smíchov sám žádného ústavu peněžního, jenž by byl zjednával a sprostředkovával potřebných peněz k za-

kládání a provozování rozličných podniků průmyslových a obchodních, a byl v ohledu tom hlavně na Prahu odkázán. Nedostatek takový byl příčinou, že většina, zvláště menších živnostníků a obchodníků, zakoušela velikou obtíž při zjednávání si potřebného úvěru. Teprve před 20 lety položen základ k prvnímu domácímu ústavu peněžnímu, totiž k záložně občanské, kteráž, jak shora při líčení spolků uvedeno, v této poměrně krátké době z nepatrného počátku tak vysoko se vyšinula, že oběžná jistina nyní již na miliony se páčí a k zvelebení průmyslu a obchodu, jakož i obce samé v znamenité míře přispívá. Vedle záložny povstal r. 1873 uvedený již v předu německý „spolek pro úsporu a úvěr“, jehož působení víc jak desítileté zasluhuje rovněž náležitého uznání a ocenění. Kromě těchto dvou ústavů nemá Smíchov jiných zdrojů k čerpání potřebných prostředků peněžitých, i jest litovati, že zřízení spořitelny obecní, o kteréž se r. 1869 a opět 1873—4 jednalo, nenašlo dosti příznivců a zastanců. Byla by zajisté prospívala a občanstvu i obci dobrých služeb prokazovala, a lze proto míti za to, že její zřízení jest pouze otázkou času. Ale ovšem jest hojných a znamenitých pramenů peněžních v sousední Praze, kdež vedle starších ústavů peněžních, jmenovitě vedle české spořitelny, povstalo nejvíce r. 1871 množství rozličných bank jako hřibů v lese, a kdež obec sama svou městskou spořitelnu si založila. Najde tedy snaživý a správný průmyslník a obchodník v zmíněných ústavech smíchovských a pražských povždy účinné podpory.

Část X.

Okolí Smíchova a jeho místa výletná.

Jakož má každému záležeti na tom, aby zvěděl, v jaké společnosti se pohybuje a v jakém sousedství žije, rovněž žádoucno jest, aby seznal okolí města, v kterém mu jest dlíti. Nebude tedy od místa, když dílo toto rozšíříme stručným vylíčením nejbližší krajiny Smíchova s jejími osadami a místy vyletnými, a když takto budoucnosti zachováme, jaké jest za našich časů okolí Smíchova, a v kterých zábavných místech vyhledávají jeho obyvatelé potřebného zotavení po pracích a starostech svých.

V sousedství krásné a velebné Prahy jest to zvláště krajina na straně Smíchova, jež svou půvabností a zdravostí jakož i četnými zábavnými místy vyniká a k pěkným výletům vábí. Není proto divu, když od časného jara až do pozdního podzimku ubírají se v neděli a ve svátek bezpočetné davy pražských výletníků v kočárech a omnibusech, po koňské dráze i pěšky újezdskou branou a mostem Palackého na Smíchov a s nimi pak i četní Smíchované dále, aby v Boží přírodě ukonejšili svou touhu po zdravém vzduchu a po příjemné zábavě. Pročež jest záhodno, abychom aspoň tomuto okolí Smíchova věnovali do jisté míry svou pozornosť, třeba v díle tomto není místa pro četné pamětihodnosti sousední Prahy a pro krajinu kolem ní ležící.

Po silnici plzeňské dospějeme asi za půl hodiny do Košiř, ležících různě po obou stranách potoka mo-

tolského a obklíčených ze tří stran pozemky smíchovskými. Poslednější okolnosť jest příčinou, že obě obce se na mnohých místech spolu úzce stýkají, ano že v některých částech mají domy a usedlosti jedné a druhé obce takovou polohu a jsou spolu tak promíchány, že se chodí z jedné části Smíchova do druhé přes Košíře, a taktéž z jedné části Košíř do druhé přes Smíchov. [1]) Košíře čítají 112 domů a 2840 obyvatelů, jichž větší část náleží ku třídě dělnické, jsou přifařeny k Liboci a mají školu, k níž i více smíchovských domů a usedlostí přiškoleno jest, pak kostelík Nanebevzetí P. Marie u Klamovky a pivovar.

Odbočíme-li od silnice plzeňské u zmíněné právě kaple po silnici bělohorské ku straně severo-západní, postoupíme přes Bílou Horu ku Hvězdě, v kteréžto rozsáhlé, kol kolem zdí obehnané oboře vzbuzuje naši pozornosť někdejší lovecký zámek slavného krále českého Jiřího z Poděbrad pro svou zvláštní, ve spůsobě Hvězdy vyvedenou stavbu. Zámek ten sloužil ještě nedávno k účelu velmi nedůstojnému a nebezpečnému, totiž za skladiště prachu střelného, z čehož ovšem Praze, Smíchovu a celému okolí hrozilo stálé nebezpečí výbuchu. Nyní však působí se k tomu, by zámek ten byl opět svému původnímu nebo jinému vhodnému účelu věnován.

U Hvězdy leží Liboc Dolní, úhledná ves s počtem 61 domů a 637 obyvatelů, s farním chrámem sv. Fabiána a Šebestiána, jehož hlavní oltář zdobí obraz od Hellicha, a se školou. Jest tu stanice buštěhradské dráhy, po kteréž sem k vůli Hvězdě za letní doby v neděli a ve svátek dojíždějí vlaky zábavní.

Nedaleko Liboce začíná krásné údolí Šárka, jenž jest pro svou půvabnosť a malebnosť a pro staročeské, s jménem jejím spojené pověsti cílem četných výletníků.

---

[1]) Z příčiny té se právě obě obce smlouvají stran toho, jakým vhodným způsobem by se daly hranice jejich upraviti.

Z rána Stromovkou k Podbabě u Vltavy a odtamtud celou Šárkou až ku Hvězdě pěšky, a pak k večeru ze stanice libocké drahou do Prahy zpět, toť jest jeden z nejpříjemnějších, pohodlných a laciných výletů.

Jdeme-li od Liboce směrem ku Praze, rozkládá se před námi ve velkém úžlabí Břevnov, rozsáhlá obec s 238 domy a 3912 obyvateli, na jejíž hořejší západní straně vyniká klášter Benediktinů u sv. Markety, v jehož krásném a prostranném chrámu jsou od Brandla zdařilé obrazy sv. Benedikta a sv. Vintíře, a v jehož archivu shledáváme některé památky po sv. Vojtěchu.

Sledujeme-li údolí potoka motolského od Košíř po silnici plzeňské k západu, objeví se nám za půl hodiny Cibulka obora hrab. Fr. Thuna, do jejichž sadů a borů do roka mnoho výletníků zavítá a zde svěžím vzduchem okřívá.

Za půl hodinky dále dospějeme do Motol, do obce s 19 domy a 263 obyvately, se zámečkem, pivovarem a mlýnem. Motoly jsou přifařeny a přiškoleny ke Stodůlkám.

Vyjdeme-li ze Smíchova po silnici radlické k jihozápadu, přijdeme údolím téhož jména za půl hodiny do Radlic, kterážto obec má 35 domů a 414 obyvatelů, a s kaplí sv. Jana Nep. jest k Smíchovu přifařena a přiškolena.

Odtud vede silnice dále do Jinonic asi 1 hodinu vzdálených a pod kopcem Vidolí ležících. Jest tu 29 domů a 490 obyvatelů, zámek a pivovar knížete Švarcenberka.

Od silnice asi půl hodiny k jihu leží Butovice o 63 domech a 582 obyvatelů s farním chrámem sv. Vavřince a se školou.

Nedaleko zříme kostel sv. Prokopa, pod nímž o něco dále jest jeskyně, v níž sv. Prokop, patron český, dle legendy trávil po nějaký čas svůj zbožný život. Níže vine se údolí „v Dolejích“ s mlýnem a hosti n

14*

cem. Do údolí toho ubírají se každého roku hojní ctitelé starodávných památek a pověstí vlasti naší pěšky i po dráze pražsko-duchcovské, jejíž vlaky tu letního času zastavují.

Občerstvivše se v zmíněném hostinci, konáme tímtéž údolím zpáteční cestu přes Hlubočepy a Zlíchov do Smíchova a Prahy.

Hlubočepy (též Hlubočerpy) leží v údolí stejného jména asi půl hod. od Zlíchova; mají 52 domů a 955 obyvatelů a jsou přifařeny a přiškoleny k Zlíchovu. Zdejší pivovar a hostince se zahradami bývají letního času, zvláště v neděli a ve svátek od výletníků hojně navštěvovány.

Zlíchov (též Zléchov) jest od Smíchova sotva půl hod. vzdálen, leží při zbraslavské silnici nedaleko Vltavy, má 31 domů a 1216 obyvatelů, faru a školu. Na vápencovém okrouhlém pahorku stojí kostel sv. Jana, jenž v celém údolí Vltavy vyniká a jemu k okrase slouží. Na vedlejším, mnohem vyšším vrchu nalezají se nepatrné stopy někdejšího, často již vzpomenutého hradu Dívčího čili Děvína. Dráhy, česká západní, pražsko-duchcovská a buštěhradská, vedoucí až do Zlíchova rovnoběžným směrem, rozjíždějí se za ním každá v jiný směr. V Zlíchově a taktéž v údolí hlubočepském vyrábí se ročně na statisíce kilogr. výborného vápna.

Sledujeme-li zbraslavskou silnici dále, dospějeme za 1 hodinu do Malých Chuchel, ležících již v obvodu okresu zbraslavského opodál Vltavy pod křovitým a lesnatým návrším. Jest tu 23 domů a 348 obyvatelů, fil. chrám Nanebevzetí P. Marie, stanice české západní dráhy, přístaviště parních lodí, lázeňský dům a dobře zařízený hostinec s úhlednou kolonadou. Chuchle bývají pro svou výbornou polohu letního času, zvláště v neděli a ve svátek nesčíslnými výletníky navštěvovány. Po náležitém občerstvení v hostinci můžeme se pak po upravených cestách zmíněného návrší projíti. Do-

stoupíme-li vrcholu s malebným kostelíčkem sv. Jana, požijeme v chladném stínu rozkošného pohledu na údolí tekoucí pod námi Vltavy od Vyšehradu až ku Zbraslavi a na protější nepřehlednou krajinu.[1])

Kdož zažil příjemností Malých Chuchel již vícekráte, může po západní dráze učiniti další výlet do Radotína. Zde blízko u dráhy se nalezá velkolepá továrna na cement a cukrovar, a odtud vede k západu romantické údolí s hrčícím potokem, četnými mlýny a rozsáhlými zahradami ovocnými. Napotom vede dráha do Černošic, ležících na výběžku rovněž půvabného, na ovocné zahrady bohatého údolí; dále pak přes Berounku do Mokropes Hořejších, v jichž zahradách se školní mládež smíchovská již několikráte pobavila. Odtud jedeme rozkošným údolím Berounky, které r. 1872 hroznou povodní bylo zle zpustošeno, avšak již opět se zotavilo, do Všenor a Dobřichovic. Obce tyto leží na úpatí lesnatých vrchů, k vůli nimž bývají zhusta navštěvovány. Jedouce dále, vidíme Karlův Týn, velkolepý a drahocenný pomník někdejšího lesku koruny české. Mimo to jsou v tu stranu sv. Ivan, Beroun a jiná půvabná a zábavná místa.

Avšak nade všecky zmíněné výlety není snad příjemnějšího a zajímavějšího než plavba po parolodi na Vltavě až do Štěchovic a k Svatojanským proudům. Plavba ta předpokládá ovšem, aby byla dostatečná výška vody a paroloď aby nebyla přeplněna výletníky, — jak obyčejně bývá v neděli a ve svátek, — nýbrž aby bylo na lodi úplně volno k rozhlížení se v pravo i v levo, v před i v zad. Podjedše most spojovací dráhy plujeme pod posvátným Vyšehradem jako při dojmu celých dějin národa českého, a zvláště ta „Libušina lá-

---

[1]) Malé Chuchly staly se pověstnými pro obyčejnou rvačku, která se tu v červnu 1881 mezi německými studenty (burši) a mezi českou mládeží strhla, a kterou chtěli nepřátelé míru využitkovati ku sváření obou národů, avšak marně.

zeň“ jest nám vnímavou upomínkou na dobu, kdy Libuše něžnou rukou vládla „po zákonu věkožizných bohův“, nikoliv „po zákonu cizím“. Však „ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kmitne!“ — a protož těšíce se přítomnosti, plujme dále a pozorujme, jak se nad Vltavou u samých hradeb a trosek Vyšehradu rozkládá krásný vinohrad se stinnou zahradou, jak dále obec podolská svými domy úhledně lemuje břeh Vltavy až ku skalám bránickým, a jak za těmito skalami, jichž vápenitý poklad se tu v pecích pálí k potřebám stavebním, se nám pojednou objevuje obec bránická na konci údolí jenž se táhne od Krče a Kunratic.

Na druhé opět straně sledujme, jak rovina smíchovská s královskou loukou při řece a s letohrady na návrších se stále zúžuje až ku Zlíchovu, kdež úhledný kostelík na skalnatém pahrbku malebnosť krajiny zvětšuje; dále pak kterak na jeho úpatí vlaky uhánějí, kdežto nad ním se nám Děvín jeví, a jak výše Hlubočep strmí nad Vltavou dlouhá kolmá skála, až konečně za ni utkví oko naše na rozkošné poloze Malých Chuchel, jichž lesnatá a křovinatá stráň s krásnou kolonadou zahradního hostince při svém úpatí a s bělavým kostelíčkem sv. Jana na svém vrcholu nás jako malebný obraz ještě po další plavbu mile jímá.

Minouce pak na protější opět straně úhlednou vesničku Hodkovičky s letohrádky pod borovým hájem a dále u prostřed stromoví Modřany s velkolepou továrnou na rafinování cukru, pak na levém opět břehu rozsáhlou a úrodnou planinu, jež mezi Chuchlemi, Černošicemi a Zbraslavi v podobě velkého trojhranu se rozprostírá, a kterou Berounka k Vltavě spěchá, dosáhneme Zbraslavi s protější Závistí pod lesnatou horou Hradištěm. Toť obyčejný cíl velké části výletníků, avšak jiným opět vítanou branou k další ještě, mnohem utěšenější plavbě, jakouž od Závisti výše poskytuje nad míru romantické údolí Vltavy.

Vidíme v levo i v pravo skalnaté a lesnaté vrchy, strmé stráně, hluboce zaříznuté břehy, a Vltava, ze začátku klidná, stává se od ostrého záhybu před Vranou stále prudčí a bystřejší a ssaje nad Davlemi střelhbitou a stříbropěnnou Sázavu. Tam, kde se řeky spojují, vyčnívá mezi nimi vysoká skála s ostrou kolmou hranou. Výše v pravo leží ostrov se zříceninami někdejšího kláštera a kostela Benediktinů. Nad ním objevuje se nám kostel sv. Kiliana pod příkrou lesnatou strání, v levo pak zříme mírně se klonící svah s polnostmi, s malými osadami a se skupinami stromů.

Mezi takovouto rozmanitostí a malebnou půvabností unáší nás paroloď dále, vyhýbajíc se opatrně „kachnám", „kuřátkům" a podobně od plavců pojmenovaným balvanům z- vody vyčnívajícím, anebo pod její hladinou skrytým, až konečně přistavíme u Štěchovic, kde má paroplavba své meze.

Městýs Štěchovice, leží při samé Vltavě na úpatí lesnatého pohoří s „Červenou horou" v zadu a hodí se nad míru k příjemnému pobytu letnímu. Odtud dáme si po Vltavě, jenž tam ku straně východní tvoří veliký oblouk, dopraviti poněkud větší a důkladnou lodici veslařskou až k Svatojanským proudům, kdežto my sami, nechajíce po chůzi několika minut Vltavu s její velkou zatáčkou v levo, stoupáme stále krásným lesem a v příjemném jeho stínu přes hřbet Červené hory, až se za malou hodinu ocítíme opět u Vltavy s jich Svatojanskými proudy, nad něž za krátko i objednaná loď dospěje.

Líčiti krásu a zároveň klidnosť i divokosť krajiny, jakáž se nám při zpáteční plavbě Svatojanskými proudy objevuje, k tomu není zde ovšem ani místa ani péra. Ale přece nelze poznámky se zdržeti, že mnozí krajané, již procestovali proslulé Alpy švýcarské, tyrolské, štýrské, solnohradské a j. jakož i nebetyčné Tatry a mnohé svými zvláštnostmi a znamenitostmi vynikající země a krajiny a již také Svatojanské proudy naše navštívili,

mimovolně doznali, že takovou zvláštnosť přírody, jakou se tato část údolí vltavského honosí, nikde nespatřili. Ano mnozí z našinců, projezdivše k vůli své zábavě půl Evropy kříž na kříž a ocitnuvše se ponejprvé u Svatojanských proudů, nemálo se podivili i nemalé výčitky sobě činili, jak mohli tak dlouho neviděti a zanedbati, čeho nám krásná vlasť v samém středu svém poskytuje. A přece jest ještě dnes tolik Pražanů a Smíchovanů, tolik Čechů vůbec, kteří zajiždějíce za hranice, nemají o blízských Svatojanských proudech a o jich romantičnosti ani nejmenšího tušení! Snad že toto upozornění vzbudí u mnohých touhu poznati je i jiné krásy a půvaby drahé vlasti naší!

Část XI.

Seznam starých čili popisních čísel s příslušnými řadovými čísly, držiteli, ulicemi a obvyklými názvy.

Staré pop. číslo	Nové řadové číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
1	(3 (2	Salamoun Ederer a Vilemína Edererová	Třída Kinského Třída Karlova	U hradu
2	5	Jos. Fehlinger	Třída Kinského	
3	7	Ant. Záhorský a Tekla Záhorská	" "	
4 5	9	Jos. Komers a Marie Komersová	" "	U vévody Přemysla
6 7 8	11	František Nolč a Anna Nolčová	" "	U Libuše
9	13	Bedřich Burian	" "	
10 11 12	15	Josef Baláček	" "	
13	25	Martin Stejskal a Marie Stejskalová	" "	U čísla I.
14	(33 (1	Antonín Král a Terezie Králová	" " Třída Jungmannova	
15	(35 (2	Alois Köppel a Anna Köppelová	Třída Kinského Třída Jungmannova	
16	39	Veronika Kroupová Marie Šimmrová Julie Kroupová	Třída Kinského	
17	41	Frant. Hladík	" "	
18	(43 (1	Emilie svobodná paní Kleinová	" " Ulice kartouzská	U Austrie

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
19	4 6 5 7 9	František, Emanuel a Viktor svobodní páni Ringhoffrové	Ulice kartouzská Silnice plzeňská	Továrna na stroje a vagony
20	(8 (11	Anna, Josefa a Bedřich Rozkošný	Ulice kartouzská Silnice plzeňská	Kailova
21	(18 (2	Václav Benák a Josefa Benáková	Silnice plzeňká Ulice Mozartova	Poslovina
22	3	Praž.-Smíchovská společnost k vyrábění strojních cihel	Ulice Poděbradova	Zatlanka
23	(1 (67	Karel Dimmer	Silnice plzeňská Třída Kinského	) U šraňku)
24a) 24b)	5 7	Karel Šálek a Karolina Šálková	Tř. Švarcenberkova	U modrého křížku
25	11	Václav Čampula a Josefa Čampulová	" "	
26	13	Josef Dvorský	" "	
27	15	Karel Skrýba Anna Skrýbová František Šebor a Anna Šeborová	" "	
28	17	Rozalie Kaprová	" "	
29	19	Václav Holeček a Anna Marie Horinová	" "	
30	21	Frant. Eberl	" "	
31) 32)	23	"	" "	
33	(27 (1	Kníže Jan Adolf Švarcenberk	" " Ulice vinohradská	Na knížecí (hospodě)
34a 34b	29 (31 (1	První česká c. k. priv. paromlýnská spol.	Tř. Švarcenberkova " " Silnice radlická	Parní mlýn Štěpánův Plzeňka
35	60	Frant. Mareš	Tř. Švarcenberkova	
36	56	Josef Kozlík a Matilda Kozlíková	" "	
37	50	C. k. priv. spol. dráhy císaře Frant. Josefa	" "	Sbořeno

Staré pop. číslo	Nové ľud. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
38	48	C. k. priv. spol. dráhy císaře Frant. Josefa	Tř. Švarcenberkova	
39	46	Jos. Dvorský	„ „	
40	7	„ „	Nábřeží hořejší	
41	(44 (1	Jan Kohout a Josefa Kohoutová	Tř. Švarcenberkova Ulice Libušina	
42	(40 (1	Žofie Röslerová	Tř. Švarcenberkova Ulice pivovarská	
43	38 2 4	Akcionářský spolek	Tř. Švarcenberkova Ulice pivovarská	Akcion. pivovar
44 45	36	První česká c. k. priv. paromlýn. spol.	Tř. Švarcenberkova	Parní pekárna
46	34	Josef Frank a Františka Franková	„ „	
47	32	Edvard, Antonín, Karel a Jan Nebeský Anna Podlipná	„ „	U černého koně
48	30	Barbora Havelková Emilie, Rudolf a Josefa Kimmlová	„ „	
49	28	Marie, Josef a Jan Kalina Marie Šarbochova a Moric Zeckendorf	„ „	
50	26	Frant. Pavlišta a Berta Pavlištová	„ „	
51	(24 (1	Chaim Herš Beer	„ „ Ulice vltavská	
52	8	Leopold Vlach a Barbora Vlachová	„ „	
53	5	Marie Šibová	„ „	
54	20	Josef Vlach a Anna Vlachová	Tř. Švarcenberkova	U zeleného stromu
55	18	Jan Stránský a Karolina Stránská	„ „	
56	16	Barbora Buriánová	„ „	
57	14	Hugo Ordnung Marie Ordnungová	„ „	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
58	12	Karel Šálek a Karolina Šálková	Tř. Švarcenberkova	
59	10	Frant. Vorlíček	„ „	U české koruny
60	8	Karel Burian a Barbora Burianová	„ „	
61	(6 (1	Barbora Kronholcová	„ „ Třída Komenského	
62	(17 (2	C. k. priv. společ. na zboží porculánové	„ „ Ulice Přemyslova	Továrna na porculán
63	(23 (1	Jan Sepper	„ „ Nábřeží hořejší	Celná
64	21	Dr. Konst. Bergmann	Třída Komenského	
65	(2 (4	Otakar Kadrlatý	„ „ Tř. Švarcenberkova	
66	(2 (1	Angela Randová Dr. Justin Kulík	„ „ Třída Palackého	
67	(56 (58	Rosa Porges z Portheimu	Třída Kinského	
68a	52	Josef, Edvard, Gustav, Gabriela a Max Porgesové z Portheimu a	„ „	
68b	54	Emma Louisa Goldschmidtová	„ „	
69	46	Václav Písecký ryt. z Kranichsfeldu a Kateřina, jeho choť	„ „	
70	3	Šimon Beck a synové	Náměstí kostelní	Parní mlýn
71	(1 (22	Obec Smíchovská jako patron kostela	„ „ Třída Kinského	Fara
72	8	Bedřich Wünscher	Ulice mlýnská	
73	5	C. k. studijní fond	„ „	Zahrada botanická
74	8	„ „ „	Ulice nábřežní	
75	8	Dědicové Anny Stachové	Třída Kinského	
76	6	Ant. Krupka	„ „	
77	4	Božena Řebcová Ant. Jedlička	„ „	
78	2	Václav Jahn	„ „	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
79	1	Jan Šimůnek a Teresie Šimůnková	Ulice Křižovnická	
80	(6 (2	Josef Seidler	" " Ulice Jakubská	
81 82	5 1	Pražsko-Smíchovská rukodílna na kartouny	Náměstí kostelní Ulice nábřežní	Továrna na kartouny
83	5	C. k. studijní fond	" "	
84	7	Pražsko-Smíchovská rukodílna na kartouny	" "	
85		Gustav Přibram	" "	Sbořeno
86	10	Pražko-Smíchovská rukodílna na kartouny	" "	Továrna na kartouny
87	8	Jan Hartl	" "	Umělecký mlýn
88	6	Abeles a spol.	" "	
89	2	Obec pražská	" "	Vodárna
90	4	Abeles a spol.	" "	Umělecký mlýn
91	11	Jan Brabec a Olga Brabcová	Ulice ostrovní	
92 93		Banka pro stavby a nemovitosti v okolí Pražském	V tak zvaném lesíku	Eggenberg Stěpka
94			Pod zahradou Kinského	Leží v katastru Prahy
95	1	kníže Ferd. Kinský	Třída Kinského	Zahrada
96	(3 (2	pod čís. p. 1.	" " Třída Karlova	Tvoří s č. p. 1. jeden dům: „u hradu".
97 98 99	1	kníže Ferd. Kinský	V zahradě Kinského	Letohrad
100 101	) 10) 1	Julius Kozler	Třída Karlova Třída Husova	U Karla IV.
102	28	Kongregace milosrd. sester sv. Karla Bor.	Třída Karlova	
103	30	Marketa Hoey a Marcela Digby	" "	Klášter jeptišek srdce Ježíšova
104	1	kníže Ferd. Kinský	" "	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
105	3	Louise Rohrsová	Třída Karlova	
106	5	Jan Moser	„ „	Kanclířka
107		Martin Vlček	Samota nad třídou Karlovou k severu	Hřebenka
108		„ „	„	Nesypka
109		„ „	„	Plátenice
110		Josef Cuřin	„	Palata horní
111		Frant. Stöhr	Samota nad silnicí Bělohorskou k sev.	Perníkářka
112		Jan Vojtěchovský a Anna Vojtěchovská	„	Fialka
113		Frant. Novotný a Marie Novotná	„	Hibšmonka
114		Anna Pexidrová	„	Kneislovka
115		Karel Čáslavský a Eleonora Čáslavská	„	Spirytka
116		Jos. Novotný a Alběta Novotná	„	Císařská
117			Samota nad silnicí plzeňskou k severu	Šafránka (leží v katastru obce Motolské)
118		Václav, Vojtěch, Alois a Josef Renner	Samota u silnice bělohorské	Klikovka
119		„	„	„
120		„	„	Skalka
121		Jan Stelšovský a Teresie Stelšovská	Samota nad silnicí plzeňskou k sev.	Ladronka
122		Jos. Bečka	Ulice královská	
123		—	„	Poštova
124		—	Taktéž k jihu	Cibulka
125		—	„	
126		—	„	
127		—	„	Kavalírka horní
128		—	„	Kavalírka dolní

(Nos. 123–128: Leží v katastru Košířské obce)

Staré pop. číslo	Nové fud. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
129		Václav, Vojtěch, Alois a Josef Renner	Taktéž k severu	Klimentka
130		"	"	Zámečníce
131		Václav Procházka a Anna Procházková	Nad silnicí plzeňskou k severu	Buďanka
132		Anna Procházková	"	"
133		Marie Písecká	"	"
134		Rozalie Šmerhovská	"	"
135		Ferdinand Novotný a Anna Novotná	"	"
136		František Písecký a Marie Písecká	"	"
137		Jan Koubek a Anna Koubková	"	"
138		Frant. Uher	"	"
139		Adolf Košerák	"	"
140		Moric Beck	"	"
141		Josef Krejčík a Anna Krejčíková	"	"
142		Vojtěch Jarouš a Alžběta Jaroušová	"	"
143		Ant. Vršecký a Antonie Vršecká	"	"
144		Václav a Emil Hrouda, Františka Hroudová a Antonín Schaffer	"	"
145		Filip Kadlec a Rozalie Kadlecová	"	"
146		Marie Linhartová	Samota nad Košířemi k jihu	Šmukýřka
147		" "	"	Vojanka
148		Josef Barth	"	Božinka
149		Tomáš Benda a Marie Bendová	"	Měchurka
150		Marie, Josef, Jan a Frant. Janza	"	Pod Turbovou

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
151		Marie Linhatrová	Samota nad Košířemi k jihu	Turbova
152		Leo Gotlieb z Tannenhainu	Silnice plzeňská	Demartinka
152b		Vilhelm. Siegmundová	„ „	U Demartinky
153		Hrabě Ed. Clam-Gallas	„ „	Klamovka
154		„ „ „	Bělohorská silnice	Okrouhlík
155	(69 (15	Frant. Krupka a Barbora Jirásková	Silnice plzeňská Třída Karlova	Mlynářka
156	13	Františka Klečková	Třída Karlova	Vyšinka
157	32	Jan Regner	Silnice plzeňská	
158		—	„ „	Leží v katastru Košířském
159		Růžena Novotná Abrah. Goldschmidt	Samota nad Košířemi k jihu	Šalamounka
160		Izraelská obec Košířská	Za Košířemi k jihu	Židov. modlitebnice
161	11	Dědicové Alžb. Fišerové	Třída Karlova	Palata dolní
162	9	Karel Eberhardt Mathilda Eberhardtová	„ „	
163	43	Anna Fiedlerová	Silnice plzeňská	Paliarka
164	30	Pražská obec	„ „	Malostranský hřbitov pražský
165	(33 (1	Marie Vlachová Aloisie Stolařová	„ „ Ulice Purkyňova	Čečelická
166	25	Frant. Eberl	„ „	Hromádková
167		Adam Stošek	Samota mezi silnicí plzeňskou a třídou Karlovou	Kobrova
168	24	Antonín Friml Františka Frimlová	Silnice plzeňská	Peletka
168b		Frant. Veyr	„ „	
169	1	Adolf Popelka	Ulice Mozartova	Peltrámka
170		„	Cesta jinonická	Šubertka
171		Dr. Matouš Fučík Jos. Malina	„ „	Cihlářka

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
172		Dr. Matouš Fučík a Jos. Malina	Od cesty jinonické stranou k západu	Provaznice
173		"	" "	Sbořeno
174		Dr. Herm. Ellenberger-Röthlein	V zadu ulice vinohradské	Nikolajka
175		Edvard rytíř Doubek	Od cesty jinonické stranou k východu	Klavírka
176		"	V zadu ulice Vinohradské	Václavka
177		Marie Štěpánková	" "	Malvazinka
178		Edvard rytíř Doubek	" "	Sontoška
179		"	" "	Březinka
180		"	" "	Sbořeno
181		"	Blíže silnice radlické k západu	Hliniště
182		"	" "	"
183		"	Ulice vinohradská	"
184		Josef Barth a Marie Barthová	Silnice radlická	Brentova
185	7	"	" "	Barvířka
186	11	"	" "	Laurova
187		"	" "	Sbořeno
188	4	C. k. priv. společnost dráhy Buštěhradské	Cesta křížová	Voskářka
189	5	Adela Šmejkalová	" "	Koulka
190	7	Dr. Karel a August Vintika	" "	Kesnerka
191		Dr. Jos. Hasner, rytíř z Arthy	Nad cestou křížovou k západu	Závěrka
192	13	Křižovnický řád s červenou hvězdou	" "	Konvářka
193	70	Kamil Zintl, Marie Zintlová a Zdenka Zintlová	Tř. Švarcenberkova	Červená zahrada
194	2	Banka pro stavby a nemovitosti v okolí pražském	Ulice ostrovní V tak zvaném lesíčku	Amerika

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
195		Emanuel Taussig	Nad silnicí plzeňskou k severu	Buďanka
196		Frant. Hlásek a Marie Hlásková	" "	
197	10	Dědicové Anny Stachové	Třída Kinského	U kříže dělového
198	13	Jan Kluge a spol.	Třída Komenského	Továrna na čokoládu a kandity
199	(55 (60	Marek Vlček	Silnice plzeňská Třída Karlova	
200	3	Alex. a Rudolf Richter	Ulice kartouzská	Přádelna
201	64	Jindřich Guth a Mathilda Guthová	Třída Karlova	
202	(72 (67	Josef Löffler	" " Silnice plzeňská	
203	(45 (2	Jindř. Franěk	Třída Kinského Ulice kartouzská	U arcivévody Štěpána
204	5	Alex. a Rudolf Richter	" "	Přádelna
205	16	Herm. Amšelberg	Silnice plzeňská	
206		Pražsko-Smíchov. společnost k vyrábění strojních cihel	V zadu ulice vinohradské	V cihelnách
207	(10 (11	Česká společnost pro úvěr hypotheční	Ulice vltavská Ulice Přemyslova	
208	(63 (68	Frant. Blažek	Silnice plzeňská Třída Karlova	
209	9	Dr. Karel a August Vintika	Křížová cesta	Kesnerka
210	59	Jos. Havrdy dědicové	Silnice plzeňská	
211	61	Dědicové Frant. Herzmanna a Anna Herzmannová	" "	
212	66	Václav Loučka a Ludmila Loučková	Třída Karlova	
213	1 8 2	Karel Entz (Kinzelberger a společ.)	Ulice královská Silnice plzeňská Ulice Poděbradova	Továrna na barvy a chemikalie
214		Růžena Novotná	Za Košířemi k jihu	Na Popelce

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
215		Anna, Elfons, Kamil a René Feldmann	Za Košířemi k jihu	Na Popelce
216	47	Růžena Špačková	Třída Kinského	
217	49	Spolek pro úsporu a úvěr	" "	
218	65	Dědicové Frant. Kinka a Anny Kinkové	" "	
219	8	Dr. Jos. Prachenský a Marie Prachenská	Tř. Švarcenberkova	
220		František Písecký a Marie Písecká	Nad silnicí plzeňskou k severu	Buďanka
221	(15 (1	Frant. Nabel	Třída Komenského Ulice Přemyslova	
222	(1 (2	Jos. Preiszler a Tekla Preiszlerová	Tř. Švarcenberkova Silnice plzeňská	U zlatého Anděla
223	11	Frant. Burian a Marie Burianová	Třída Komenského	
224	(65 (70	Frant. Knížek a Marie Knížková	Silnice plzeňská Třída Karlova	
225	(57 (62	Vojtěch Libovický a Marie Libovická	" " " "	
226	14	Dr. Alfred Mayer Emilie Mayerová a Marie Mayerová	Silnice plzeňská	
227	12	Ludovika Řezníčková	" "	Továrna na stroje a kotle
228		—	" "	Vymazáno
229	63	Leop. Štěpnička a Barbora Štěpničková	Třída Kinského	
230	61	Frant. Holub	" "	U jelena
231	59	Frant. Jelínek a Anna Jelínková	" "	
232	3	Jos. Preiszler a Paulina Preiszlerová	Silnice plzeňská	U tří kominíků
233	5	Frant., Eman. a Viktor svobodní páni Ringhofferové	" "	Obsaženo pod č. p. 19.
234	8	První česká c. k. priv. paromlýnská spol.	Nábřeží hořejší	Vodárna

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
235	57	Obec Smíchov	Třída Kinského	Něm. školy dívčí
236	55	„ „	„ „	Radnice
237		Frant. Hlásek a Marie Hlásková	Nad silnicí plzeňskou k severu	Buďanka
238	56	Dědicové Alž. Fišerové	Třída Karlova	
239	6	Marek Vlček	Ulice Mozartova	
240	48	Alois Belani a Kateřina Belaniová	Třída Kinského	
241	50	Josef, Edm., Gust., Gabriela a Max Porgesové z Portheimu a Emma Louisa Goldschmiedtová	„ „	
242		Marie Štěpánková	Silnice hřbitovní	
243	10	Obec Smíchovská	Silnice plzeňská	České a něm. školy chlapčí
244	4	Kateřina Zelenková	Ulice Mozartova	
245		Marie Písecká	Nad silnicí plzeňskou k severu	Buďanka
246	53	Jana Pacovského dědicové a Kateřina Pacovská	Třída Kinského	U města Londýna
247	51	Jan Šimůnek a Rozalie Šimůnková	„ „	
248	30	Barb. Vagnerová, Alois, Tomáš, Františka a Karel Kovařovic	„ „	
249	32	Jos. Preiszler a Tekla Preiszlerová	„ „	
250	62	Dr. Jos. Lerch a Johanna Lerchová	„ „	
251	10	Vincencie Hřebíková	Třída Palackého	
252	10	Obec Smíchovská	Třída Komenského	České dívčí školy
253	(4 (3	Obec Pražská	Ulice vinohradská Silnice radlická	Plynárna
254		Edv. ryt. Doubek	V zadu ulice vinohradské	V cihelnách

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
255	11	Dr. Karel a August Vintika	Cesta křížová	Kesnerka
256	28	Frant., Vilém a Hynek Drolle a Josefa Effenbergová	Třída Kinského	
257	26	Růžena Špačková	„ „	
258	24	„ „	„ „	
259	17	August Bergmann	„ „	
260	40	Aloisie Krejčová	Silnice plzeňská	
261	8	Václav Příbaň a Filoména Příbaňová	Ulice Mozartova	
262	34	Jan Václavík	Třída Kinského	U tří korun
263	36	Hynek Roubiček a Alžběta Roubičková	„ „	
264	38	Barbora Radotínská	„ „	
265	40	Hynek Roubiček	„ „	
266	42	Dr. Ant. Štěpnička a Anna Štěpničková	„ „	
267	44	Václav Písecký rytíř z Kranichsfeldu a Kateřina jeho choť	„ „	
268	(19 (1	Marie Hofová	„ „ Třída Havlíčkova	U Rožmitálu
269	(2 (21	Václ. Jirmus	„ „ Třída Kinského	
270	23	Frant. Koubek a Karolina Koubková	„ „	U prince
271	37	Josef Malina a Veronika Malinová	„ „	
272	19	Emma Fiedlerová, Jan, Malvína a Karel Wackermann	Třída Komenského	
273	4	C. k. priv. společnost dráhy Buštěhradské	Cesta křížová	Voskářka
274	68	Edmund Siegel	Tř. Švarcenberkova	
275	(20 (2	Václav Jeřábek a Anna Jeřábková	Třída Kinského Náměstí kostelní	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
276	8	Dr. Moric Frank a Mathilda Franková	Třída Palackého	
277	4	Záložna občanská na Smíchově	Ulice vltavská	
278	18	Josef Cuřin a Františka Cuřínová	Třída Kinského	
279	41	C. k. priv. česká dráha západní	Tř. Švarcenberkova	Nádraží české západní dráhy
280	62	Petr Fišer	„	U smrku šumavského
281	64	Ant. Šebek a Marie Šebková	Třída Kinského	
282	45	Filip Kaufmann a Anna Kaufmannová	Silnice plzeňská	
283	4	Natalie Marešová	Tř. Švarcenberkova	
284	(66 (2	Josef Preiszler a Tekla Preiszlerová	Třída Kinského Třída Palackého	
285	66	Jáchym Brand a Alžběta Brandová	Tř. Švarcenberkova	
286	64	Martin Kozlík	„ „	
287	6	Jakub Taussig a Josefa Taussigová	Třída Jungmannova	
288	8	Maxim. Bělohlávek a August. Bělohlávková	„ „	
289	4	Karel a Miroslav Jirmus	Třída Havlíčkova	
290	4	Izraelitská obec	Silnice plzeňská	Synagoga
291	4	Anna Císařová	Třída Palackého	
292	6	„	„ „	
293	12	Vinc. a nezl. Vinc. Tuček, Moric a Šalam. Zeckendorf	Třída Komenského	
294	35	Dr. Jan Diviš	Tř. Švarcenberkova	U zlatého jelena
295	6	Martin Stejskal a Marie Stejskalová	Třída Havlíčkova	
296	31	Vilém Pick a Teresie Picková	Třída Kinského	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
297	8	Osvald Jak. Zima a Ludmila Zimová	Třída Komenského	
298	5	Václ. Burian	„ „	
299	4	Fr. Čušner a Teresie Čušnerová	Třída Jungmannova	
300	(22 (2	A. Král	Tř. Švarcenberkova Ulice vltavská	
301	7	Obec Smíchovská	„ „	Jatky obecni
302	7	Frant. Burian a Marie Burianová	Třída Komenského	
303	9	Alois Schmidt a Františka Schmidtová	Třída Palackého	
304	18	Kongregace milosrd. sester sv. Karla Bor.	Třída Husova	Klášter milosrdných sester
305	5 20	Eleonora Kaisrová, Marie, Žofie, Barb. a Leop. Kaiser	Třída Havlíčkova Třída Jeronýmova	
306	18	„	„ „	
307	53	Vojt. Zděnek a Anna Zděnková	Silnice plzeňská	
308	58	Jiří Pečke a Antonie Pečková	Tř. Švarcenberkova	
309	3	Dr. Jos. Prachenský	Třída Komenského	
310	14	Antonín Peka a Josefa Peková	„ „	U českého lva
311	7	Osvald Jak. Zima a Ludmila Zimová	Třída Palackého	
312	38	Karel Krejčí	Silnice plzeňská	
313	11	Dominik Mareš a Kateřina Marešová	Třída Palackého	
314	6	Jos. Tаránek a Anna Taránková	Náměstí kostelní	
315	10	Václ. Sykora, nezl. Václav Sykora a Josefa Sykorová	Třída Jungmannova	
316	60	Dr. Jos. Lerch a Johanna Lerchová	Třída Kinského	

Staré pop. číslo	Nové řadové číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
317	3	Jan Bradáč a Johanna Bradáčová	Třída Havlíčkova	Prsténka
318	36	Jos. Regner	Silnice plzeňská	U Karla IV.
319	14	Ant. Král	Třída Kinského	
320	16	Josef Cuřín a Františka Cuřínová	" "	
321	12	Amalie Šedivá, Antonín Novotný a Božena Novotná	" "	
322	7	Karel Markert a Antonie Markertová	Ulice Křížovnická	
323	9 8	Josef Sommer	" " Náměstí kostelní	
324	11	Frant. Smekal	Třída Husova	Tov. na stroje, stříkačky a p.
325	9	Arnošt Želízko a Ludm. Želízková	" "	
326	7	Sv. Václavská záložna v Praze	" "	
327	5	Ant. Peluňek a Anna Peluňková	" "	
328	8	Alex. Leop. Koppe a Marie Koppová	Třída Havlíčkova	
329	7 15	Jos. Malina a Veron. Malinová	" " Třída Jeronýmova	
330	9 14	Jos. Malina	Třída Havlíčkova Třída Husova	
331	2 4	Gustav Bertl	Třída Jeronýmova Třída Karlova	
332	1 6	Dr. Albína Laušmanna dědicové a Barbora Laušmannová	Třída Jeronýmova Třída Karlova	
333	3	Jan Šimůnek a Teresie Šimůnková	Ulice Křížovnická	
334	1	Josef Petřík a Rosina Petříková	Ulice mlýnská	
335	18	Karel Endršt a Eva Endrštová	Třída Palackého	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
339	16	Anna Vlachová	Třída Palackého	
337	14	Ant. Treibal a Františka Treibalová	„ „	
338	27	Martin Stejskal a Marie Stejskalová	Třída Kinského	
339	29	Občanská záložna Smíchovská	„ „	
340	4	Jan Šimůnek a Rosalie Šimůnková	Třída Jeronýmova	
341	6	Michael Lewi a Roza	„ „	
342	13	Jos. Bedř. Jelínek a Eugenie Jelínková	„ „	
343	12	Františck Hedwig a Alex. Richter	Třída Husova	
344	9	Obec Smíchovská	Tř. Švarcenberkova	Opatrovna
345	{ 6 { 2	František, Emanuel a Viktor svob. páni Ringhoffrové	Silnice plzeňská Ulice královská	Továrna na stroje a vagony
346	5	František Kulík a	„ „	
347	4	Marie Kulíková	Ulice Poděbradova	
348	41	Václ. Jeřábek a Anna Jeřábková	Silnice plzeňská	
349	39	Lad. Klatšer & Lowi	Tř. Švarcenberkova	
350	6	Jan Jak. Skokan	Ulice vltavská	
351	12	Jan Soběslavský a Rosalie Soběslavská	Ulice Mozartova	
352	(5 (3	Jan Kohout a Josefa Kohoutová	Nábřeží hořejší Ulice pivovarská	
353	20	Nezl. Vilém, Františka, Karolína a Louisa Porgesové z Portheimu	Třída Palackého	
354	27	Frant. Alt a Marie Altová	Silnice plzeňská	U bažanta
355	12	Ludovika Řezníčková	„ „	V zadu č. p. 227.
356	11	Marie, Jos. a Božena Jeřábková,	Třída Jeronýmova	

Staré pop. číslo	Nové řadové číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
357	8	Marie Krüztnerová	Třída Jeronýmova	
358	10	Jos. Lauermann	Třída Husova	
359	5	Leopold Löw	Třída Jungmannova	
360	37 2 2 6	C. k. priv. buštěhradská dráha	Tř. Švarcenberkova Silnice radlická Cesta křižová	Nádraží buštěhradské dráhy
361	5	Vilém Kellner a Marie Kellnerová	Ulice Libušina	
362	7	Anna Tykačová	„ „	
363	8	Teres. Pistlová	Třída Husova	
364	3	Česká společnost pro úvěr hypoteční	Cesta křížová	
365	8	Anna Staňková	Ulice vinohradská	
366	14	Vilém Röszler a Dorothea Röszlerová	Třída Karlova	
367	10	Eman. Farkač	Silnice radlická	Nový Smíchov
368		Obec Smíchovská	Nábřeží hořejší	Vodárna městská
369	58	Obč. záložna na Smíchově	Třída Karlova	
370	36	Karel Wallstein	„ „	U myslivce
371		Hypth. banka království Českého	Silnice bělohorská	
372	6	Karel Čáslavský a Eleonora Čáslavská	Třída Husova	
373	7	Anna Císařová	Ulice královská	
374		Voj. Kolář a Barbora Kolářová	Silnice bělohorská	
375		Hospodářská záložna v Praze	Silnice radlická	Blíže Radlic
376	7	Jan Moser	Třída Karlova	
377	3	Alois Köppel a Anna Köpplová	Třída Jungmannova	
378	17	Eman. Farkač	Třída Palackého	
379	9	Jos. Malina a Veronika Malinová	Třída Jeronýmova	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
380	8	Eman. Farkač	Silnice radlická	
381	47	Josefa Soukupová	Silnice plzeňská	
382	3	František, Emanuel a Viktor svobodní páni Ringhoffrové	Ulice vinohradská	Továrna na prorážení plechu
383		Jos. Řeřábek	Silnice radlická	Blíže Radlic „u 5 bratrů“
384		Václ. Vaněček a Barbora Vaněčková	Silnice bělohorská	
385	3	Rozina Korbová	Třída Husova	
386	12	Jos. Niessner a Anna Niessnerová	Třída Karlova	
387	4	Rudolf z Haszlingru a Karolina, jeho choť	Ulice Jakubská	
388	6	Frant. Novák a Emilie Nováková	„ „	
389	3	Alfred Vořichovský rytíř z Kundratic a Viktorie, jeho choť	Třída Jeronýmova	
390	32	Matěj Uhlíř a Anna Uhlířová	Stranou třídy Karlovy k jihu	
391	16	Jan Bradáč a Johanna Bradáčová	Třída Jeronýmova	
392	14	Vilemína Quaisrová	„ „	
393	9	Karel Vendulák a Anna Venduláková	Ulice královská	
394	51	Josef Lébl a Anna Léblová	Silnice plzeňská	
395	7	C. k. aerar	Ulice ostrovní	C. k. okr. soud
396	5	Josef Uzel a Anna Uzlová	„ „	
397	12 8	Česká banka pro stavby a nemov. v Praze	Ulice vltavská Ulice Přemyslova	
398	4	„ „	„ „	
399	7	Žofie Šubertová	Třída Jeronýmova	
400	5	Václ. Jirsák a Teresie Jirsáková	Třída Palackého	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
401	6	Eman. Farkač	Silnice radlická	
402	(42 (9	Markus Šeller a Emilie Kapprová	Třída Karlova Ulice Purkyňova	
403	(8 (2	Johanna Nesenyiová	Třída Karlova Třída Husova	
404	9	Emma Peterková	Ulice Přemyslova	
405	38	Občanská záložna smíchovská	Třída Karlova	
406	3	Julie Táborská	Třída Palackého	
407	9	Frant. Burian a Marie Burianová	Třída Komenského	
408	8	Frant. Novák a Emilie Nováková	Ulice Jakubská	
409		Eman. Farkač	Na příč třídy Palackého	Parní lázně
410	5	Jos. Malina a Veronika Malinová	Třída Jeronýmova	
411	5	Frant. Šmíd a Josefa Šmídová	Ulice vinohradská	
412	4	Ant. Nepomucký a Frant. Nepomucká	Třída Husova	
413		W. Kiesling	Silnice bělohorská	
414	21	Frant. Veyr a Anna Veyrová	Silnice plzeňská	
415	12	Dr. Bedř. Kiršbaum	Třída Jeronýmova	
416	10	Benedikt Rözl	„ „	
417	48	Frant. Hrach a Anna Hrachová	Třída Karlova	
418	18	Žofie Mašková	„ „	U Vlasty
419	22	Vilém Kellner a Marie Kellnerová	„ „	
420	4	Jos. Procházka	Ulice Purkyňova	
421	(35 (2	„ „	Silnice plzeňská Ulice Purkyňova	
422	24	Obč. zálož. na Smíchově	Třída Karlova	
423	26	„ „	„ „	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
424		Matěj Šebor a Marie Šeborová	Silnice bělohorská	
425	3	Jan Zvolský	Ulice Purkyňova	
426	(5 (4	Josef Záruba a Marie Zárubová	" " Ulice Resslova	
427	2	"	" "	
428	5	Frant. Dvořák a Františka Dvořáková	" "	
429	7	Kníž. Švarcenberská parní pila na Vorlíku	" "	
430		Emilie Lustigová	Cesta jinonická	
431	20	Jan Lerch a Františka Lerchová	Třída Karlova	
432	10	Jan Soběslavský a Rosalie Soběslavská	Ulice Mozartova	
433	17	Frant. Havlík	Silnice plzeňská	
434	9	Jindř. Jechenthal a Frant. Hněvkovský	Ulice ostrovní	
435	9	Jan Zedník a Kateřina Zedníková	Ulice Resslova	
436	6	Karel Novotný	Třída Komenského	
437		Hypoth. banka království českého	Silnice bělohorská	
438		Martin Havlík a Valentína Havlíková	" "	
439	19	Eleonora Wackermannová	Třída Komenského	
440	16	Jos. Cuřín	Třída Karlova	
441	13	Ant. Srb a Žofie Srbová	Silnice plzeňská	
442	(42 (2	Jan Kohout a Josefa Kohoutová	Tř. Švarcenberkova Ulice Libušina	Bohemia
443		Václ. Písecký rytíř z Kranichsfeldu a Kateřina, jeho choť	Ulice továrnická	
444		Obec smíchovská	Silnice hřbitovní	
445	1	Petr Fišer	Ulice Resslova	
446	3	" "	" "	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
447	8	Josef Porges z Portheimu	Nábřeží císaře Ferdinanda	
448	31	Marie Vlachová a Aloisie Stolařová	Silnice plzeňská	
449	34	Jos. Regner	„ „	
450	10	Alex. Leop. Koppe a Marie Koppová	Třída Havlíčkova	
451	9	Anna Tykačová	Ulice Libušina	
452	5	Ant. Rich. Steinhilber	Nábřeží císaře Ferdinanda	
453	4	Marie Lichtnerová z Elbenthalu	„ „	
454	2	Pensijní fond úřadníků a služebníků c. k. pražsko-duchcovské dráhy	„ „	
455	1	Rosalie z Berntu	„ „	
456	6	Anna Císařová	Ulice Poděbradova	
457	12	Jak. Taussig a Josefina Taussigová	Třída Palackého	
458	3	Anna Koutková	Ulice Přemyslova	
459	7	Ant. Kohlíček	Silnice radlická	
460	—	Jindřich Terš	Nábřeží hořejší	
461	3	Jiří Lang	Ulice ostrovní	
462	4	Eman. Farkač	Silnice radlická	
463	39	Aloisie Stolařová a Marie Vlachová	Silnice plzeňská	
464	33	C. k. priv. buštěhradská dráha	Tř. Švarcenberkova	
465	23	Frant. Veyr a Anna Veyrová	Silnice plzeňská	
466		Ed. Dellin a Jos. Blecha	„ „	
467	6	Alois Filcik	Nábřeží císaře Ferdinanda	
468	8	Joh. Rösler	„	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice neb poloha	Zvláštní název neb poznámka
469	(1 (2	Jiří Lang	Ulice ostrovní Ulice Křižovnická	
470	(12 (16	Vojtěch Hanč a Karol. Hančová	Třída Havlíčkova Třída Husova	
471	9	Kristian Turnwald	Nábřeží císaře Ferdinanda	
472	1	Alois Hillebrand	Cesta křížová	
473	5	Venand Trebecký a Marie Trebecká	Silnice radlická	
474	11	Jos. Písecký ryt. z Kranichsfeldu a Marie jeho choť	Nábřeží císaře Ferdinanda	
475	10	"	" "	
476	12	Ed. Porges ryt. z Portheimu	" "	
477	13	Marie Schückrová	" "	
478	14	Jos. Pistorius a Aloisie Pistoriusová	" "	
479	15	Marie ze Stohwassru	" "	
480	3	Jindř. Jechenthal a Josefa Jechenthalová	" "	
481		Ant. Sigmund	Silnice Bělohorská	U Císařky
482		Ed. Šipek a Aloisie Šípková	Stranou třídy Karlovy k jihu	
483	15	Jan Železný a Emilie Železná	Silnice plzeňská	
484		Pavel Švanda ze Semčic	V tak zv. lesíčku	Arena
485		Pražská Tramway	Tř. Švarcenberkova	Tramway
486		Společnost pro dostihy koňské	" "	Dostihy
487		Kníže Jan Ad. Schwarcenberg	Nábřeží hořejší	

Staré pop. číslo	Nové řad. číslo	Držitelé	Ulice aneb poloha	Zvláštní název neb poznámka
488		František Veyr	Silnice plzeňská	
489		Jindřich Jechenthal	Blíže Ferd. nábreží	
490		Adéla Šmejkalová	Cesta Křížová	
491		Adam Stošek	Prodloužení ul. Resslové u „Kobrové"	
1-34		Společnost pro stavbu bytů dělnických	Mrázovka	Dělnická osada na návrší jižně od siln. Plzeňské se zvláštními p.č.

Část XII.

Seznam zvláštních názvů obvyklých u některých domů a usedlostí.

A. Uvnitř města:

Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo
Austria	18	U bažanta	354	U českého lva	310
Bohemia	442	U hradu	1	U města Londýna	246
Celná	63		96	U myslivce	570
Čečelická	165	U jelena	230	U prince	270
Číslo I.	13	U zlatého jelena	294	U vév. Přemysla	4
Eggenberg	92	U Karla IV.	100		5
Kanclířka	106		101	U růže	297
Kobrova	167		318	U šumav. smrku	280
Na knížecí (hospodě)	33	U černého koně	47	U sokola	296
		U české koruny	59	U zelen. stromu	55
Peletka	168	U dělového kříže	197	U šraňku	23
Plzeňka	35	U modrého kříže	25	U tří kominíků	232
Poslovina	21	U Libuše	6	U tří korun	26[illegible]
Prsténka	317		7	U Vlasty	418
Štěpka	93		8	V kufru	240
U arcivévody Štěpána	203	U lva	199	V Rožmitále	268
				Zatlanka	22

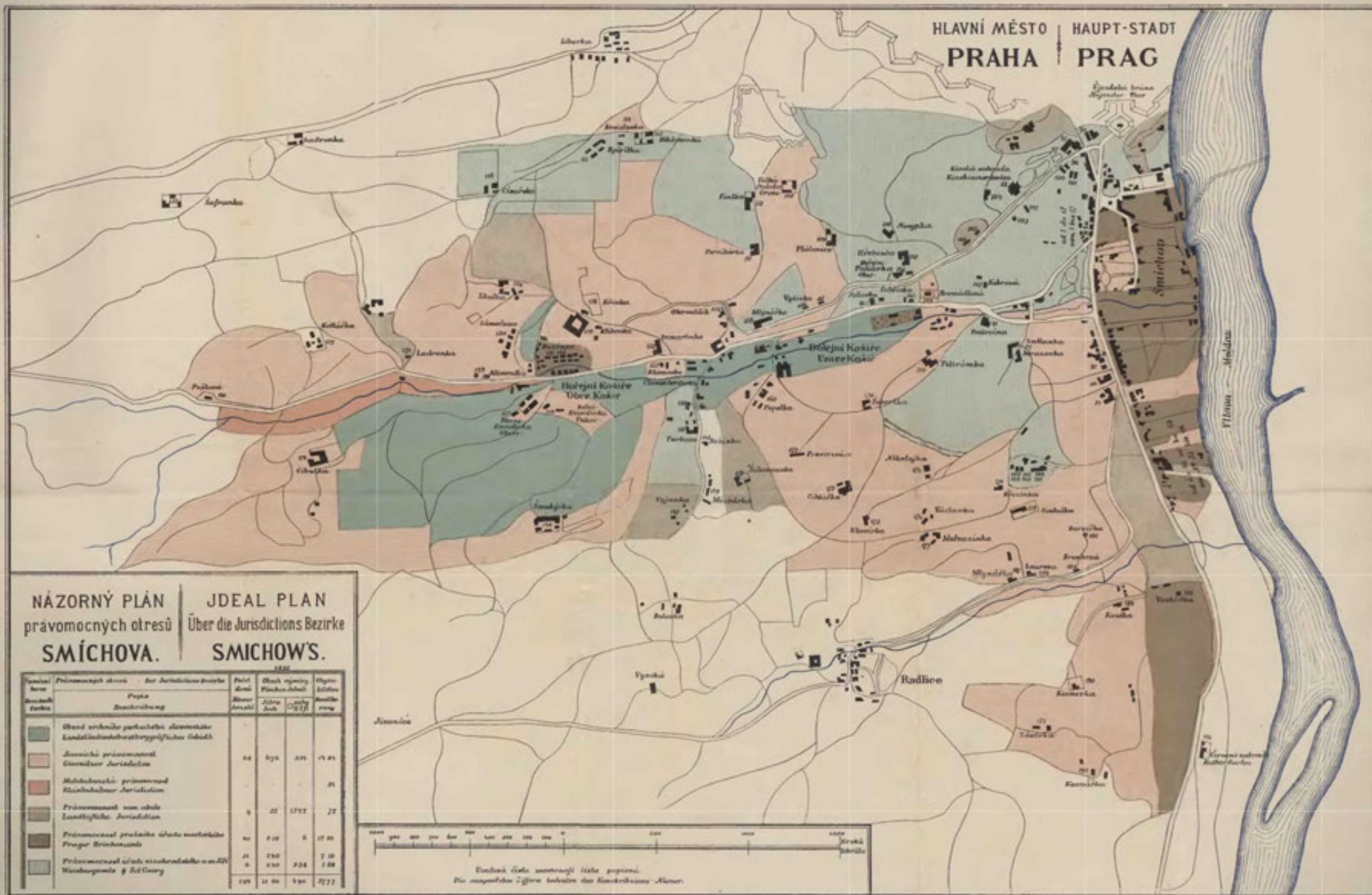
B. Mimo města (na samotě):

Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo
Amerika	194	Buďanka	131 až 145	Cihelny	206
Barvířka	185		195		254
Božinka	148		196	Cihlářka	171
Brentova	184		220	Císařka	116
Březinka	178		237	Červená zahrada	193
			245		

Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo	Název	Staré pop. číslo
Demartinka	152	Koulka	189	Popelka	214
Fialka	112	Ladronka	121		215
Hibšmonka	113	Laurova	186	Provaznice	172
Hlíniště	181	Malvazinka	177	Skalka	120
	182	Měchůrka	149	Sontoška	178
	183	Mlynářka	155	Šalamounka	159
Hromádková	166	Mrázovka	1-34	Šmukýřka	146
Hřebenka	107	(se zvláštními		Špiritka	115
Kailova	20	popis. čís.)		Turbova	151
Kesnerka	190	Na novém Smíchově	367	U české koruny	312
	209			U pěti bratrů	388
	255	Nesypka	108	Václavka	176
Klamovka	153	Nikolajka	174	Vojanka	147
Klavírka	175	Okrouhlík	154	Voskářka	188
Klikovka	118	Palata horní	110		273
Klimentka	119	Paliarka	163	Vyšinka	156
	129	Perníkářka	111	Zámečnice	130
Kneislovka	114	Peltramka	169	Zatlanka	22
Konvářka	192	Plátenice	109	Závěrka	191

Opravy chyb tiskových:

Na str. 3. v 5 řádce od spodu na místě „na východných svazích" čti: „na *výhodných* svazích";
na str. 5. v řádce 13 od spodu jest třeba přidati: „složen *ze znaků* někdejších" atd.;
na str. 30. pod č. 11. místo prodlužuje čti: prodlužu*jíc*;
na str. 104. v posledních 3 řádcích čti: a že *od* ministerstva, *jehož* předsedou byl kníže Adolf Auersperg, pro český národ atd.;
na str. 110. pod č. 2. v řádce 3 místo akcessistů čti: *assistentů*;
na str. 135. v odstavci 3. v řádce 1 a 2 čti: 36 *českých* tříd;
na str. 148. místo Jan čti: *Josef* Hromádka;
na str. 148. v 3. odstavci v 1 řádce místo pečuje čti: *pečují*;
na str. 168. od spodu v předposledním odstavci čti: *a má velikých zásluh při pěstování* a upevnění atd.;
na str. 174. v předposledním řádce čti: *kasovní* místo kursovní;
na str. 175. ve 4. odstavci čti: jest *ředitelem* místo jednatelem.

J. Ed. Pick a spol. Praha Smíchov